

ที่ระลึก

งานฉลองสมโภช ๙๒ ปี
หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ

ที่ระลึกงานฉลองสมโภช หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองแล้วเสร็จ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐

ที่ระลึก
งานฉลองสมโภช
พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี
ปิดทองแล้วเสร็จ วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐
ที่
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๖
ได้ทรงมีพระราชศรัทธาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นไว้
เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๘

ณ วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร
อ.เมืองนครปฐม จ.นครปฐม
วันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

🕮 ภาพปกหน้า

หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร อ.เมืองฯ จ.นครปฐม

ความเป็นมาของหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ

เดิมเป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในยุคสมัยสุโขทัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ครั้งยังดำรงพระอิสสริยยศเป็น สมเด็จพระยุพราช เสด็จประพาสหัวเมืองภาคเหนือ ได้ทรงพบเมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๑ ที่เมืองศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งในสมัยนั้นมีชื่อเรียกว่า "เมืองสวรรคโลก" ประกอบด้วยพุทธลักษณะงดงามเป็นศิลปสมัยสุโขทัย เป็นที่ต้องพระราชหฤทัย แต่องค์พระพุทธรูปชำรุดเสียหายมาก ยังคงเหลืออยู่แต่พระเศียร กับพระหัตถ์ข้างหนึ่ง และพระบาท จึงโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญลงมายังกรุงเทพฯ

องค์พระพุทธรูป ได้รับการออกแบบ ปั้นหุ่น และดำเนินการหล่อปฏิสังขรณ์โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงนเรศร์วรฤทธิ์ (พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหาร) เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ

ตั้งการพระราชพิธี สถาปนาหล่อองค์พระพุทธรูปขึ้น เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ตรงกับวันมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ ประกอบด้วยวัสดุโลหะทองเหลือง หนัก ๑๐๐ หาบ

ขนาดส่วนสูง วัดจากพระบาท ถึงยอดพระเกตุมาลา ๑๒ ศอก ๔ นิ้ว (๗.๔๒ เมตร)

พระวิหารที่ประดิษฐาน ได้รับการออกแบบโดย สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัติวงศ์

ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ได้โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ ณ พระวิหารด้านทิศเหนือองค์พระปฐมเจดีย์ ตั้งแต่เมื่อวันที่ ๒ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๘

หนังสือที่ระลึก "งานฉลองสมโภชองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี"

จัดพิมพ์โดย วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

ผู้อำนวยการ พระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์

จำนวนพิมพ์ ๔,๐๐๐ เล่ม

วัตถุประสงค์

- เพื่อฉลองสมโภชองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองใหม่แล้วเสร็จ ๑๒ ส.ค. ๕๐
- เพื่อเป็นการถวายพระราชกุศล แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
- เพื่อบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายแด่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖
- เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์ธรรมเมธี : สหายพัฒนาการพิมพ์
๓๙/๑ หมู่ ๑๐ ต.ท่ามะกา อ.ท่ามะกา จ.กาญจนบุรี โทร.๐๓๔ - ๖๔๐๒๓๘

คำถวายพระพรแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพะละมะหาราชะวะรัสสะ ชะยะมังคะละวะระทานะคาถา

ภูมิพะโล มะหาราชา ทัยยานัง รัฏฐะวัฑฒะโน
ธัมมิโก ทะสะธัมเมหิ รัชชัง กาเรดิ สัพพะทา
ทุกขะโต ทุกขิเต ทัยเย ภะยะโต ภะยะตัชชิเต
สะมุสสาโห ปะโมเจติ มะหาการุญญะเจตะสา
เมตโตทะเกนะ โตเสติ ฆัมเม เทโว วะ ภูมิเช ฯ
ยัตถะ อัจโจทะกัง โหติ สะโมกันตัง ปะกุพพะเต
ยัญจะ สุกขัง อะโสกัญจะ ตินตัง โสกัง กะโรติ นัง
ยันตัง ภะชะติ ภูมินโท สะทุกขัง สะภะยัมปิจะ
ตัตถ ทุกขัง วะ ทุกขีนํ ขีณัง ตัสสานุภาวะโตฯ
กะตังสะ สัพพะกิจจัญจะ สัพพะวาจา จะ วาจิตา
จินติตา สัพพะจินตา จะ สัพพะเสทา จะ มุจจะเร
สัพพานิ สัพพะทัยยานัง สุขัตถายะ ปะวัตตะเร ฯ
สัพพะทัยยา อิมาคัมมะ วิจักขะณัง นะริสสะรัง
สะมัคคา เอกะจิตตา จะ ธัมเมนะ ทัยยะวัฑฒะเน
รัฏฐัสสะ เอกะรัชชัญจะ ธัมมเนตติญจะ รักขะเร ฯ
อิทาเนโส มะหาราชา ปุณณาสีติสะมายุโก
อีทิเส มังคะเล กาเล เทมัสสะ วะระมังคะลัง
ระตะนัตต์ยานุภาเวน ระตะนัตตะยะเตชสา
ยัง สัพพะกุสะลัง กัมมัง อัมเหหิ ปะสุตัง สะทา
ยันโน สัพพะปะริตตัญจะ ภะณิตัง สิทธิทายะกัง
ตัสสะ ตัสสานุภาเวนะ ภูมิพะโล นะราธิโป
ทีฆายุโก อะโรโค จะ สุขิโต อะกุโตภะโย
พะลูเปโต สะโต โหตุ สัพพะจินตานะ ปาระคู
จิรัง รัชเช ปะติฏฐาตุ ปะติฏฐา ทัยยะวาสินัง
ทีฆายุกา โหตุ มหาราชินี สะทา โสตถี ภะวันตุ โวติ ฯ

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙) วัดราชโอรสาราม แต่ง
พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสสธมฺโม ป.ธ.๙) วัดพระปฐมเจดีย์
แต่งเพิ่มเติมในสองบาทสุดท้าย

คำแปล คาถาถวายพระพรชัยมงคล
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ผู้ทรงเป็นมิ่งขวัญของปวงชนชาวไทย ทรงเป็นพระธรรมิกมหาราช ทรงปกครองแผ่นดินด้วยทศพิธราชธรรมาตลอดมา ทรงมีพระราชอุตสาหะสม่ำเสมอด้วยพระหฤทัยกอปรด้วยพระการุณยภาพอันยิ่งใหญ่ช่วยปลดเปลื้องชาวไทยผู้ประสบความทุกข์ยากให้พ้นจากความทุกข์ยาก ผู้ประสบภัยพิบัติให้พ้นจากภัยพิบัติ ทรงทำให้ชาวไทยชุ่มชื่นใจด้วยน้ำพระทัยคือพระเมตตาธรรม เหมือนพระพิรุณโปรยปรายลงมาในหน้าแล้งทำให้สำสัตว์บนแผ่นดินชุ่มชื่นฉะนั้น ฯ

สถานที่ใดมีน้ำท่วม ก็ทรงทำสถานที่นั้นให้มีน้ำพอดี สถานที่ใดแห้งแล้งขาดแคลนน้ำ ก็ทรงทำที่นั้นให้ชุ่มฉ่ำมีน้ำสมบูรณ์ พระจอมแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินถึงสถานที่ใดๆ ซึ่งมีความทุกข์เข็ญและผองภัย ความทุกข์เข็ญ ณ ที่นั้นๆ ก็พลันมลายไปด้วยพระบรมเดชานุภาพของพระองค์ ฯ

พระราชกรณียกิจทั้งปวงที่พระองค์ทรงบำเพ็ญแล้วก็ดี พระราชดำรัสทั้งหมดที่ตรัสแสดงแล้วก็ดี พระราชดำริทั้งสิ้นที่ทรงดำริไว้แล้วก็ดี พระเสโททุกหยาดที่หยดโลมดินก็ดี ล้วนเป็นไปเพื่อความสุขและเป็นประโยชน์แก่ปวงชนชาวไทยทั้งสิ้น ฯ

ปวงชนชาวไทยได้อาศัยพระบารมีแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระปัญญาแจ้งประจักษ์พระองค์นี้ จึงมีความสมัครสมานสามัคคี มีน้ำใจร่วมกันในการพัฒนาประเทศไทย ช่วยกันรักษาเอกราชและธรรมเนียมประเพณีของชาติไว้ได้โดยธรรม ฯ

บัดนี้ พระมหาราชเจ้าพระองค์นั้นทรงเจริญพระชนมายุ ๘๐ พรรษาแล้ว ในมหามงคลสมัยนี้ อาตมภาพทั้งหลายขอถวายพระพรชัยมงคลแด่สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าพระองค์นั้น คือด้วยเดชานุภาพแห่งพระศรีรัตนตรัย และด้วยอานุภาพแห่งกุศลกรรมทั้งปวงที่อาตมภาพทั้งหลายสั่งสมไว้แล้วทุกเมื่อมา ตลอดทั้งอานุภาพแห่งพระปริตรที่อำนวยความศักดิ์สิทธิ์ให้ทั้งปวง ที่อาตมภาพทั้งหลายได้สวดสาธยายแล้วนี้ ขอพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงมีพระชนมายุยิ่งยืนนาน ทรงนิราศจากโรคาพาธ ทรงพระเกษมสำราญ หาเภทภัยจากที่ใดๆ มาพ้องพานมิได้ มีพระพลานามัยแข็งแรง มีพระสติมั่นคง ทรงได้รับความสำเร็จแห่งพระราชดำริทั้งปวง สถิตสถาพรอยู่ในไอศูรย์ราชสมบัติ เป็นที่พึ่งแห่งพสกนิกรชาวไทย ตลอดกาลนาน

และขอสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จงทรงมีพระชนมายุยิ่งยืนยาวนาน

ขอถวายพระพรเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคลพระชนมสุขทุกประการ จงมีแด่สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ในกาลทุกเมื่อเทอญ ฯ

(สำเนา)

ประกาศกระแสร์พระบรมราชโองการ
ถวายพระนามพระพุทธปฏิมา
ที่พระวิหารด้านอุดร แห่งองค์พระปฐมเจดีย์

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า พระพุทธปฏิมาซึ่งประดิษฐานอยู่ที่พระวิหารด้านอุดรแห่งพระปฐมเจดีย์นั้น เดิมเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงดำรงพระอิสริยยศเปนสมเด็จพระยุพราช เสด็จประพาสหัวเมืองฝ่ายเหนือใน พ.ศ.๒๔๕๑ ได้ทอดพระเนตรพระพุทธรูปโบราณเปนอันมาก มีพระพุทธรูปองค์หนึ่ง ที่เมืองศรีสัชนาลัยโบราณราชธานี กอปรด้วยพระลักษณะงามเปนที่ต้องพระราชหฤทัย แต่ชำรุดมาก ยังคงเหลืออยู่แต่พระเศียร พระหัตถ์ และพระบาท ซึ่งสันนิษฐานได้แน่ว่า เปนพระพุทธรูปยืนห้ามญาติ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญลงมากรุงเทพฯ แล้วให้ช่างปั้นสถาปนาขึ้นให้บริบูรณ์เต็มพระองค์ เมื่อการทำหุ่นเสร็จ เปนอันจะเททองหล่อได้แล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีสถาปนาพระพุทธรูปพระองค์นั้น ณ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ตรงกับวันมหามงคลสมัยฉลองและเฉลิมพระชนมพรรษาที่วัดพระเชตุพนฯ เมื่อการหล่อสำเร็จแล้ว มีขนาดสูงแต่พระบาท ถึงพระเกศ ๑๒ ศอก ๔ นิ้ว ต้องด้วยพระลักษณะบริบูรณ์ทุกประการ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เชิญไปประดิษฐานไว้ยังพระวิหารพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ออกจากกรุงเทพพระมหานครเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๔๕๗ เจ้าพนักงานจัดการตกแต่งประกอบตั้งต่อมาจนแล้วเสร็จบริบูรณ์ ณ วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๕๘

ครั้นกาลต่อมา เมื่อเสด็จประพาสมณฑลอยุธยา เวลาประทับแรมอยู่ ณ พลับพลาเจ้าเจ็ด อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ณ วันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ..๒๔๖๖ ได้ทรงพระราชอนุสรณ์คำนึงถึง พระพุทธปฏิมากรพระองค์นั้นว่า ยังหาได้สถาปนาพระนามให้สมพระราชหฤทัยประสาทการและเปนอัครปูชนียฐานไม่ จึงได้ถวายพระนามพระพุทธปฏิมาพระองค์นั้นว่า "พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร" เพื่อเปนเครื่องเฉลิมพระราชสัทธาสืบไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๒ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๖

(ลงนาม) เจ้าพระยาธรรมา

(เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์)

มหาเสวกเอก เสนาบดีกระทรวงวัง

จากหนังสือราชกิจจานุเบกษา ฉบับวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๖๖ เล่ม ๔๐ หน้า ๒๑๗๗ - ๒๑๗๘

ที่ รล ๐๐๑๐.๑/ ๑๐๐๙๒

สำนักราชเลขาธิการ

สวนจิตรลดา กทม. ๑๐๓๐๓

๒๐ กันยายน ๒๕๕๐

เรื่อง ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานผ้าไตร

นมัสการ พระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

อ้างถึง ลิขิตวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ที่ ว.๓๕/๒๕๕๐ ลงวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๐

ตามลิขิตที่อ้างถึงได้ขอให้นำความกราบบังคมทูล สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ขอพระราชทานผ้าไตร จำนวน ๑๐ ไตร สำหรับถวายพระสงฆ์ที่มาร่วมในพิธีเจริญพระพุทธมนต์ในงานสมโภชองค์ พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ครบ ๙๒ ปี ซึ่งพระคุณท่านและคณะสงฆ์วัดพระปฐมเจดีย์ ฯ จะได้ดำเนินการจัดงานฉลองสมโภชดังกล่าวขึ้นเพื่อบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ในวันจันทร์ ที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๐ ณ องค์พระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานผ้าไตร จำนวน ๑๐ ไตร ตามที่ขอ

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดทราบ ทั้งนี้ ขอได้ติดต่อขอรับผ้าไตรพระราชทานโดยตรงที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง ในพระบรมมหาราชวัง ต่อไป

ทราบ

ขอถวายพระพร

๒๗ ก.ย. ๒๕๕๐

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

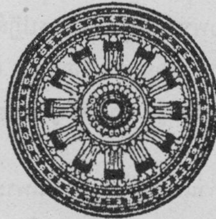
(ท่านผู้หญิงมนัสนิตย์ วณิกกุล)

ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

กองราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

โทร. ๐ - ๒๒๘๒ - ๕๙๘๔ ,๐ - ๒๒๘๒ – ๕๕๓๑

โทรสาร ๐ - ๒๒๘๐ - ๐๓๓๘

สำเนา

ที่ ว.๓๕ / ๒๕๕๐

วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร
อ.เมืองนครปฐม จ.นครปฐม 73000

๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขอพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ผ้าไตร ในการฉลองสมโภชปิดทององค์พระร่วงฯ วัดพระปฐมเจดีย์

เจริญพร ท่านราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. ประวัติวัดพระปฐมเจดีย์ จำนวน ๑ ชุด
๒. ประวัติสังเขป เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ จำนวน ๑ ชุด
๓. เอกสารบันทึกพุทธศาสนกิจ ของพระธรรมปริยัติเวที จำนวน ๑ ฉบับ
๔. โครงการจัดงาน จำนวน ๑ ชุด
๕. กำหนดการพิธีจัดงานฉลองสมโภชปิดทององค์พระร่วงฯ วัดพระปฐมเจดีย์ ๑ ฉบับ

ด้วยวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิด "ราชวรมหาวิหาร" มีองค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของชาติ รายล้อมด้วยพระวิหารทิศ และพระวิหารคดระเบียงโดยรอบ และโดยเฉพาะพระวิหารด้านทิศเหนือ เป็นที่ประดิษฐานองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ เป็นพระพุทธรูปยืน ปางห้ามญาติ หล่อด้วยโลหะ สูง ๗.๕๐ เมตร เดิมเป็นพระพุทธรูปชำรุด จมอยู่ในพื้นวิหารวัดโบราณ ในเมืองศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เหลืออยู่แต่พระเศียร พระหัตถ์ และพระบาท พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงโปรดให้อัญเชิญลงมายังกรุงเทพฯ แล้วโปรดให้ปฏิสังขรณ์ขึ้นให้บริบูรณ์เต็มพระองค์ เสร็จแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญไปประดิษฐานไว้ในซุ้มพระวิหารทิศเหนือ ตรงบันไดใหญ่ ที่องค์พระปฐมเจดีย์ แล้วได้โปรดเกล้าฯ ให้ถวายพระนามพระพุทธปฏิมากรนี้ว่า "พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร" ภายหลังจากนั้นมา องค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ก็ได้รับการปฏิสังขรณ์ปิดทองใหม่เป็นคราว ๆ อีกหลายครั้ง ลุถึงปี พ.ศ.๒๕๔๙ ทางวัดพระปฐมเจดีย์ ได้พิจารณาเห็นว่า องค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ซึ่งแต่เดิมที่เคยมีสีทองเหลืองอร่าม ก็เกิดเศร้าหมองด้วยมลภาวะต่าง ๆ รอบองค์พระร่วงฯ เช่น ฝุ่นละออง มูลนก เป็นต้น จำเป็นต้องลงรักปิดทองเสียใหม่ เพื่อให้มีความสวยงามเช่นเดิม จึงได้มีหนังสือแจ้งไปยังกรมศิลปากร ขออนุญาตดำเนินการปิดทององค์พระร่วงฯ ใหม่ และได้รับอนุญาตเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งบัดนี้ การดำเนินการปิดทององค์พระร่วงฯ ได้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี ก่อให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นที่ปลาบปลื้มใจ และได้รับการอนุโมทนาสาธุการกันโดยทั่วไป

บัดนี้ คณะสงฆ์วัดพระปฐมเจดีย์ โดย เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นประธาน ได้พิจารณาเห็นสมควรที่จะจัดงานฉลองสมโภชองค์พระร่วงฯ เพื่อบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ พระองค์ผู้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ขึ้นไว้ และอุทิศแด่ท่านผู้ทำนุบำรุงวัดพระปฐมเจดีย์ทั้งหลายในอดีต กำหนดในวันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ โดยอาราธนาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์และถวายภัตตาหารเพล

และในการนี้ วัดพระปฐมเจดีย์ ใคร่ขอพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ผ้าไตรจำนวน ๑๐ ไตร เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ พระองค์ผู้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ กำหนดในวันที่ ๘ และ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐

อนึ่ง อาตมภาพขอถวายพระพร ขอถวายพระราชกุศลในการปฏิสังขรณ์ปิดทององค์พระร่วงฯ ใหม่ครั้งนี้ ตลอดจนการจัดพิธีฉลองสมโภชองค์พระร่วงฯ แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ขอให้พระองค์ทรงปราศจากอุปสัคสรรพโรคาพาธ ทรงพระเกษมสำราญ ทรงเจริญพระชนมพรรษายิ่งยืนยาวนาน

ฉะนั้น อาตมภาพ จึงขอเจริญพรถึงท่านราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ มาเพื่อโปรดพิจารณานำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาต่อไป การจะควรประการใดสุดแต่จะเห็นสมควร

ขอเจริญพร

(พระธรรมปริยัติเวที)
เจ้าคณะภาค ๑๔
เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์

โทร.034 – 210338

พระมหากรุณาธิคุณ

เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า คณะกรรมการวัดพระปฐมเจดีย์ โดยมีพระธรรมปริยัติเวที เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นประธาน ได้ปรารภถึงองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ พระพุทธรูปสำคัญที่พระวิหารองค์พระปฐมเจดีย์ อันพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงมีพระราชศรัทธาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นไว้ และได้ทรงถวายพระนามพระพุทธรูปองค์นี้ไว้ว่า "พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนีย-บพิตร" กาลเวลาได้ล่วงเลยมาถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๙๒ ปีแล้ว ทางวัดได้ดำเนินการปิดทองใหม่แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ และกำหนดจัดงานพิธีฉลองสมโภชองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ในวันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ ณ พระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ องค์พระปฐมเจดีย์ รวมงาน ๒ วัน คือวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๐ เวลา ๑๖.๐๐ น. อาราธนาพระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์ จำนวน ๙๒ รูป มีสมเด็จพระราชาคณะ รองสมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะ เจริญพระพุทธมนต์ และวันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ เวลา ๑๐.๐๐ น. อาราธนาพระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์จำนวน ๙๒ รูป และพระสงฆ์ในวัดพระปฐมเจดีย์อีกจำนวนหนึ่ง เจริญพระพุทธมนต์แล้วถวายภัตตาหารเพล ทั้งนี้ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแด่ พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ และเพื่อบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าไตร จำนวน ๑๐ ไตร ในการสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองแล้วเสร็จ ณ พระวิหารพระร่วงฯ องค์พระปฐมเจดีย์ ให้แก่คณะสงฆ์วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร อ.เมืองฯ จ.นครปฐม เพื่อบำเพ็ญกุศลครั้งนี้

ทั้งนี้นับเป็นเกียรติประวัติ และเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่คณะสงฆ์วัดพระปฐมเจดีย์ตลอดถึงพุทธศาสนิกชนทั้งหลายทั่วหน้า

อาตมภาพ และคณะกรรมการวัดพระปฐมเจดีย์ทั้งปวงนี้ รู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นหาที่สุดมิได้

ขอถวายพระพร

(พระธรรมปริยัติเวที)

เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์

คำนำ

ด้วยวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิด "ราชวรมหาวิหาร" มีองค์พระปฐมเจดีย์ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของชาติ ประกอบด้วยพระวิหาร ๔ ทิศ มีพระวิหารคตระเบียงโดยรอบ พระวิหารด้านทิศเหนือ เป็นที่ประดิษฐานองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ พระพุทธรูปสำคัญอันพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงมีพระราชศรัทธาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นไว้และได้ทรงถวายพระนามพระพุทธรูปองค์นี้ไว้ว่า **"พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร"** และได้โปรดเกล้าฯ ให้บรรจุพระบรมราชสรีรางคารของพระองค์ไว้ที่ฐานปัทม์องค์พระร่วงฯ กาลเวลาได้ล่วงเลยมาถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๙๒ ปีแล้ว ทางวัดได้ดำเนินการปิดทองใหม่แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ ซึ่งตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และได้กำหนดจัดงานพิธีฉลองสมโภชองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ในวันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ ณ พระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ องค์พระปฐมเจดีย์ รวมงาน ๒ วัน ทั้งนี้ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ และเพื่อบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖

ประจวบกับเมื่อวันวิสาขบูชาปีนี้ ตรงกับวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงมีพระวิริยะอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันวิสาขบูชาเป็นการส่วนพระองค์ ที่องค์พระปฐมเจดีย์ ได้ทรงถวายเครื่องสักการะบูชาแด่ พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ และเสด็จพระราชดำเนินเวียนเทียนประทักษิณรอบองค์พระปฐมเจดีย์ ใช้เวลาประทับอยู่ประมาณถึง ๑ ชั่วโมงเศษ

เมื่อมีเหตุอันเป็นมหามงคลมาประจวบกันถึง ๒ ประการเช่นนี้ วัดพระปฐมเจดีย์ โดยเจ้าอาวาส ได้มีหนังสือเจริญพรถึงราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ขอให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ผ้าไตรจำนวน ๑๐ ไตร และขอถวายพระพรถวายพระราชกุศลในการปฏิสังขรณ์ปิดทององค์พระร่วงฯ ใหม่ครั้งนี้ ตลอดจนการจัดพิธีฉลองสมโภชองค์พระร่วงฯ แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ขอให้พระองค์ทรงปราศจากอุปสัคสรรพโรคาพาธ ทรงพระเกษมสำราญ ทรงเจริญพระชนมพรรษายิ่งยืนยาวนาน

ซึ่งบัดนี้ ความได้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทดังกล่าวแล้ว **สมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ** ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานผ้าไตร จำนวน ๑๐ ไตร ในการสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองแล้วเสร็จ ให้แก่คณะสงฆ์วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร อ.เมืองฯ จ.นครปฐม เพื่อบำเพ็ญกุศลสมโภชครั้งนี้

ขอพระบารมีของพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และบุญกุศลที่ได้บำเพ็ญไปในการฉลองสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองแล้วเสร็จครั้งนี้ ขอได้โปรดประทานพรให้ท่านทั้งหลายมีความเจริญรุ่งเรือง มั่นคงในหน้าที่การงาน มีสุขภาพที่แข็งแรง มีความสุข มีโชคดี โดยทั่วกันเทอญฯ

(พระธรรมปริยัติเวที)
เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์
เจ้าคณะภาค ๑๕

คำบูชาพระร่วงโรจนฤทธิ์

ในวันครบรอบ ๙๒ ปี

วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๐

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง อะภิปูชะยามะ
อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง อะภิปูชะยามะ
อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปูชะยามะ

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อาภิวาเทมิ
สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ
สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

ยํ วรํ พุทฺธรูปมฺปิ อิทฺธิโรจนนามิกํ
อเนกาภินิหารญฺจ สนฺนิอาภาสโมสรํ
วนฺทามิ สิรสา เอตํ ปุญฺญากรํ นมสฺสโต
ยํ ตํติฏฐานภูตมฺปิ มหาปฐมเจติยํ
อเนกปาฏิหารญฺจ รตฺโต จนฺทาภโสภณํ
วนฺทามิ สิรสา เอตํ ปุญฺญาหรํ สุทสฺสิโน

อิจฺเจวมจฺจนฺตนมสฺสเนยฺยํ
เอตํ สุนตฺวา ยมลตฺถมตฺถํ
ตสฺสานุภาเวน สุขี อเวโร
ธมฺเม ปวฑฺฒามิ หตนฺตราโย ฯ

คำบูชาพระร่วงโรจนฤทธิ์ แปล

พระพุทธรูปพระองค์ใด ซึ่งมีอภินิหารไม่น้อย มีพระพุทธลักษณะอันงดงามผุดผ่อง พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุนทร มหาวชิราวุธ พระมงกุฏเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงถวายพระนามว่า **"พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร"** เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติ แด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จประทับอยู่ ณ วิหารมณฑล ด้านทิศเหนือ แห่งองค์พระปฐมเจดีย์ ตั้งแต่เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๘ นับมาจนบัดนี้เป็นเวลา ๙๒ ปี ได้แผ่พระบารมีปกเกล้าไปยังพุทธศาสนิกชน ทั่วทุกทิศ ปานประหนึ่งว่า พระพุทธองค์ทรงสถิตประทับยืนอยู่ ณ นิโครธาราม ริมฝั่งแม่น้ำโรหินี ใกล้เมืองกบิลพัสดุ์ ทรงโปรดพระยูรญาติทั้งสองฝ่ายให้คลายจาก มานะทิฏฐิ อยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุข

ข้าพระพุทธเจ้า ขอน้อมเกล้าวันทา พระร่วงโรจนฤทธิ์พระองค์นี้ ซึ่งเป็นที่นำบุญมาให้แก่ข้าพระพุทธเจ้า ผู้นมัสการอยู่ แม้พระปฐมเจดีย์ใหญ่โต ซึ่งเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และเป็นที่ประดิษฐานองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ ซึ่งมีปาฏิหาริย์ไม่น้อย งดงามดุจรัศมีแห่งพระจันทร์ในยามราตรี ข้าพระพุทธเจ้า ขอน้อมเกล้าวันทาพระปฐมเจดีย์นี้ ซึ่งเป็นที่นำบุญมาให้แก่ผู้ทัศนาอยู่เสมอ

ข้าพระพุทธเจ้า ขอนมัสการ พระร่วงโรจนฤทธิ์ พระบรมสารีริกธาตุ และองค์พระปฐมเจดีย์ที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งควรนมัสการโดยส่วนเดียว ด้วยเครื่องสักการะพิเศษอันตั้งอยู่แล้วนี้ ได้แล้วซึ่งบุญอันใด ด้วยอานุภาพแห่งบุญนั้น ขอให้ข้าพเจ้าจงมีความสุข เป็นผู้ไม่มีเวร ปราศจากอันตราย เจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมเป็นนิตย์เทอญ.

พระธรรมปริยัติเวที ผู้เรียบเรียง

องค์พระปฐมเจดีย์ (ปัจจุบัน)

อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

สูง ๑๒๐ เมตร กับ ๔๕ เซนติเมตร

องค์พระปฐมเจดีย์

สูง ๑๒๐ เมตร กับ ๔๕ เซนติเมตร

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔

ได้โปรดเกล้าฯ ให้เริ่มปฏิสังขรณ์ใหญ่ ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๓๙๖ เป็นต้นมา

โดยสร้างเป็นรูปพระเจดีย์แบบไทย

ครอบพระเจดีย์ทรงรูปบาตรคว่ำ และพระเจดีย์ยอดปรางค์องค์เดิมไว้ภายใน

พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์
ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธปูชนียบพิตร

สูง ๗ เมตร กับ ๔๒ เซนติเมตร

ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ได้โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญมาประดิษฐานอยู่ ณ วิหารองค์พระปฐมเจดีย์

เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๔๕๘

องค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ในมุมด้านข้าง
จะมองเห็นพระอุทรพลุ้ยออกมาเล็กน้อย

ภาพพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐

๗๒ ปีพระร่วงฯ

ภาพพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐

ภาพพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๖

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖
พระองค์ผู้ทรงโปรดเกล้าฯ สถาปนาองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ

สารบัญ

ประกาศวัดพระปฐมเจดีย์

ที่ ๑๓ /๒๕๕๐

เรื่อง งานพิธีสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองแล้วเสร็จ

ด้วยวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิด "ราชวรมหาวิหาร" มีองค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของชาติ ประกอบด้วยพระวิหาร ๔ ทิศ มีพระวิหารคดระเบียงโดยรอบ พระวิหารด้านทิศเหนือ เป็นที่ประดิษฐานองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ พระพุทธรูปสำคัญ อันพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงมีพระราชศรัทธาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นไว้ และได้ทรงถวายพระนามพระพุทธรูปองค์นี้ไว้ว่า "พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร" และได้โปรดเกล้าฯ ให้บรรจุพระบรมราชสรีรางคารของพระองค์ไว้ที่ฐานปัทม์องค์พระร่วงฯ กาลเวลาได้ล่วงเลยมาถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๙๒ ปีแล้ว ทางวัดได้ดำเนินการปิดทองใหม่แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ และกำหนดจัดงานพิธีฉลองสมโภชองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ในวันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ ณ พระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ องค์พระปฐมเจดีย์ รวมงาน ๒ วัน ทั้งนี้เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแด่ พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ และเพื่อบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖

เมื่อความได้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทดังกล่าว **สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ** ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าไตร จำนวน ๑๐ ไตร ในการสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองแล้วเสร็จ ให้แก่คณะสงฆ์วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร อ.เมืองฯ จ.นครปฐม เพื่อบำเพ็ญกุศลสมโภชครั้งนี้

บัดนี้ คณะสงฆ์วัดพระปฐมเจดีย์ โดย เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นประธาน ได้พิจารณาเห็นสมควรที่จะจัดงานสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองแล้วเสร็จกำหนดในวันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ โดยจัดให้มีงานพิธีฉลองสมโภชโดยลำดับดังนี้ คือ.-

วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๐ เวลา ๑๖.๐๐ น.

อาราธนาสมเด็จพระราชาคณะ รองสมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะ พร้อมพัดยศ จำนวน ๙๒ รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ ฉลองสมโภชองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี

วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ เวลา ๑๐.๐๐ น.

อาราธนาพระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์จากวัดต่างๆ ๙๒ รูป พร้อมพัดยศ พร้อมด้วยพระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์ในส่วนของวัดพระปฐมเจดีย์อีกจำนวนหนึ่ง มาเจริญพระพุทธมนต์ และถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ประมาณ ๑๙๒ รูป

ในโอกาสนี้ วัดพระปฐมเจดีย์ขอเชิญท่านผู้มีเกียรติ และ พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้มาร่วมบำเพ็ญกุศลในงานพิธีฉลองสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองแล้วเสร็จครั้งนี้ กำหนดในวันที่ ๘ ตุลาคม เวลา ๑๖.๐๐ น. และวันที่ ๙ ตุลาคม เวลา ๑๐.๐๐ น. ณ มณฑลพิธีพระวิหารพระร่วงฯ องค์พระปฐมเจดีย์

และขออาราธนาพระเถรานุเถระ พระภิกษุสามเณรทุกรูป ได้เข้าร่วมในพิธีบำเพ็ญกุศลสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครั้งนี้ โดยขอให้ทุกท่านได้พร้อมกันในบริเวณพิธีก่อนเวลาเล็กน้อย เพื่อได้ช่วยกันอำนวยความสะดวก และร่วมกันถวายการต้อนรับพระเถระที่มาในงาน ตลอดจนช่วยต้อนรับผู้มีเกียรติที่มาในงานนี้ โดยพร้อมเพรียงกัน จนกว่าจะเสร็จพิธี **และขออาราธนาฉันภัตตาหารเพลด้วย ตามกำหนดวัน เวลา และสถานที่ดังกล่าวแล้ว.**

จึงประกาศมาเพื่อทราบโดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐

(พระธรรมปริยัติเวที)
เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์

โครงการจัดงาน

ฉลองสมโภชองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองแล้วเสร็จ

วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

วันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐

ความเป็นมาโดยสังเขป

ด้วยวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิด "ราชวรมหาวิหาร" มีองค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของชาติ ประกอบด้วยพระวิหาร ๔ ทิศ มีพระวิหารคดตระเบียงโดยรอบ พระวิหารด้านทิศเหนือ เป็นที่ประดิษฐานองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ พระพุทธรูปสำคัญ อันพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงมีพระราชศรัทธาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นไว้ และได้ทรงถวายพระนามพระพุทธรูปองค์นี้ไว้ว่า "พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร" และได้โปรดเกล้าฯ ให้บรรจุพระบรมราชสรีรางคารของพระองค์ไว้ที่ฐานปัทม์องค์พระร่วงฯ กาลเวลาได้ล่วงเลยมาถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๙๒ ปีแล้ว ทางวัดได้ดำเนินการปิดทองใหม่แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ และกำหนดจัดงานพิธีฉลองสมโภชองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ในวันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ ณ พระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ องค์พระปฐมเจดีย์ รวมงาน ๒ วัน ทั้งนี้ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแด่ พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ และเพื่อบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖

ความสำคัญขององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ วัดพระปฐมเจดีย์

นับจากปี พ.ศ.๒๔๕๘ จนถึงปัจจุบัน องค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ วัดพระปฐมเจดีย์ ก็จะมีอายุครบ ๙๒ ปี ทางวัดพระปฐมเจดีย์ ได้พิจารณาเห็นความสำคัญขององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำจังหวัดนครปฐม อันมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติไทย ดังนี้ คือ.-

- เป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ขณะที่ยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระยุพราช เสด็จประพาสหัวเมืองภาคเหนือ ได้ทอดพระเนตรพระพุทธรูปโบราณเป็นอันมาก ได้ทรงพบพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่เมืองศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ประกอบด้วยพุทธลักษณะงดงาม เป็นที่ต้องพระราชหฤทัย องค์พระชำรุดเสียหายมาก ยังคงเหลืออยู่แต่พระเศียร กับพระหัตถ์ข้างหนึ่ง และพระบาท จึงโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญลงมากรุงเทพฯ ต่อมาเมื่อได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติแล้ว ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีสถาปนาองค์พระพุทธรูปพระองค์นั้น ที่วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพฯ แล้วให้อัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่พระวิหารด้าน

ทิศเหนือ องค์พระปฐมเจดีย์ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๘ แล้วต่อมาได้ถวายพระนามพระพุทธรูปนี้ว่า "พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ"

- ที่ฐานปัทมม์องค์พระพุทธรูป เป็นที่ประดิษฐานพระบรมราชสรีรังคารล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖
- เป็นพระพุทธรูปสำคัญ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ตลอดจนพระราชอาคันตุกะต่างประเทศ เมื่อผ่านมาถึงองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม จะต้องเสด็จขึ้นถวายเครื่องสักการะบูชา เสมอมาทุกครั้ง
- เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ทั้งชาวไทยและต่างประเทศ
- เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ปรากฏเป็นศรีสง่าของเมืองนครปฐม

โครงการจัดฉลองสมโภชองค์พระร่วงฯ วัดพระปฐมเจดีย์ ครบ ๙๒ ปี

วัดพระปฐมเจดีย์ ได้ประชุมคณะกรรมการวัดและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งที่ประชุมได้มีมติเห็นสมควรจะให้มีการเฉลิมฉลองเป็นงานใหญ่ กำหนดเป็นโครงการฉลองสมโภชองค์พระร่วงฯ วัดพระปฐมเจดีย์ ครบ ๙๒ ปีขึ้น โดยจัดกิจกรรมต่างๆ มุ่งเน้นการบำเพ็ญกุศลเป็นสำคัญ เช่น

๑. จัดพิธีรำลึกถึงพระบรมราชคุณูปการของ ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ผู้ทรงมีพระราชศรัทธา โปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ให้มีองค์พระพุทธลักษณะที่สมบูรณ์ โดยจัดให้มีกิจกรรมดังนี้ คือ.-

- จัดให้มีการตั้งพิธีบวงสรวงถวายเครื่องสักการะบูชา ในวันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๐ เวลา ๐๘.๓๐ น.
- จัดขบวนแห่อัญเชิญพระพุทธรูปพระร่วงฯ จำลอง และ พระบรมรูปของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ จากบริเวณสถานีรถไฟนครปฐม มาประดิษฐาน ณ มณฑลพิธีลานเบื้องหน้าพระวิหารพระร่วงฯ ในวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๐ เวลา ๑๔.๐๐ น.

๒. การเจริญพระพุทธมนต์

- อาราธนาสมเด็จพระราชาคณะ รองสมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะ ๙๒ รูป เจริญพระพุทธมนต์ในวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ เวลา ๑๖.๐๐ น.
- อาราธนาพระสงฆ์ ๙๒ รูป และพระสงฆ์สามเณรวัดพระปฐมเจดีย์ อีกจำนวนหนึ่ง ร่วมเจริญพระพุทธมนต์ ในวันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๐ เวลา ๑๐.๐๐ น.
- จัดถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์สามเณร ๑๙๒ รูป ในวันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๐ เวลา ๑๑.๐๐ น.
- จัดอาหารเลี้ยงแก่ผู้มีเกียรติและพุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่มาร่วมในงานพิธี

๓. การบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายแด่ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ผู้สถาปนาองค์พระร่วงฯ

- ขอพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ผ้าไตรจีวร ๑๐ ไตร และจัดผ้าไตรจีวรถวาย โดยเสด็จพระราชกุศลเพิ่มเติมอีกส่วนหนึ่ง

๕. จัดงานฉลองสมโภช

- วันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ มีงานฉลองสมโภช ๒ วัน

๖. วัตถุประสงค์ในการจัดฉลองสมโภชฯ

- เพื่อเป็นการถวายพระราชกุศล แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
- เพื่อบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายแด่ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ พระองค์ผู้ทรงมีพระราชศรัทธาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ให้มีองค์พระพุทธลักษณะที่สมบูรณ์ขึ้นไว้ แล้วอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ ณ องค์พระปฐมเจดีย์ นครปฐม
- เพื่อบำเพ็ญกุศลอุทิศแก่ท่านผู้ทำนุบำรุงพระอารามทั้งหลายในอดีต
- เพื่อเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๗. คณะทำงานจัดสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองแล้วเสร็จ

- วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม
- สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม
- พุทธสมาคมจังหวัดนครปฐม
- ชมรมเปรียญธรรมจังหวัดนครปฐม
- ชมรมขยับกายสบายชีวีนครปฐม
- ชมรมแพทย์แผนไทยวัดพระปฐมเจดีย์
- โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์

๘. งบประมาณค่าใช้จ่ายในการจัดงานได้จาก...

- พุทธศาสนิกชนทั่วไปร่วมบริจาค
- วัดพระปฐมเจดีย์

ขอเชิญร่วมพิธีถวายเครื่องสักการะบูชาและสมโภชปิดทอง

หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบรอบ ๙๒ ปี

วันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐

ณ พระวิหารพระร่วงฯ องค์พระปฐมเจดีย์ นครปฐม

วัดพระปฐมเจดีย์ พร้อมด้วยคณะกรรมการจัดงาน ได้จัดให้มีขบวนแห่องค์พระร่วงฯ จำลอง พิธีบวงสรวงถวายเครื่องสักการะบูชา เจริญพระพุทธมนต์สมโภช ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ สร้างของที่ระลึกพระร่วงฯ รุ่น ๙๒ ปี

และในวโรกาสนี้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานผ้าไตรสมโภชปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ เป็นพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นอย่างหาที่สุดมิได้

ขอเชิญท่านผู้มีเกียรติ พุทธศาสนิกชน และสาธุชนทั้งหลาย ได้มาร่วมถวายเครื่องสักการะบูชาหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ และร่วมในพิธีครั้งนี้ เพื่อความเป็นศิริมงคลโดยทั่วกัน

พระธรรมปริยัติเวที เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์

พร้อมด้วยพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ร่วมกันจัดงาน

กำหนดพิธี

วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๐

เวลา ๐๘.๓๐ น. พิธีบวงสรวงถวายเครื่องสักการะบูชาแด่ หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ

เวลา ๑๔.๐๐ น. มีขบวนแห่อัญเชิญองค์พระร่วงฯ จำลอง และพระบรมฉายาลักษณ์ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ และอัญเชิญผ้าไตรพระราชทาน จากสถานีรถไฟนครปฐม สู่องค์พระปฐมเจดีย์

เวลา ๑๕.๐๐ น. พิธีเททองหล่อรูปหลวงพ่อพระร่วงฯ จำลองบูชา ๙ องค์ ที่บริเวณถนนพระร่วงฯ

เวลา ๑๕.๓๐ น. เจ้าหน้าที่อัญเชิญผ้าไตรพระราชทาน ขึ้นสู่วิหารพระร่วงฯ

เวลา ๑๖.๐๐ น. พระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์พร้อมพัดยศ ๙๒ รูป เจริญพระพุทธมนต์สมโภชองค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบรอบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองถวายแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐

วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐

เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์พร้อมพัดยศ ๙๒ รูป เจริญพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ๑๙๒ รูป
จัดอาหารเลี้ยงแก่ผู้มีเกียรติและพุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่มาร่วมในงานพิธี
เป็นเสร็จพิธี

หมายเหตุ แต่งกายชุดปกติขาว หรือชุดสุภาพเรียบร้อย

กำหนดการ

พิธีสมโภชปิดทองพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ องค์พระปฐมเจดีย์

ณ พระวิหารพระร่วงฯ วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

วันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐

วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๐

เวลา ๐๘.๓๐ น. พิธีบวงสรวงถวายเครื่องสักการะบูชาแด่ หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ

เวลา ๑๔.๐๐ น. มีขบวนแห่อัญเชิญองค์พระร่วงฯ จำลอง และพระบรมฉายาลักษณ์ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ และอัญเชิญผ้าไตรพระราชทาน จากสถานีรถไฟนครปฐม สู่องค์พระปฐมเจดีย์

เวลา ๑๕.๐๐ น. พิธีเททองหล่อรูปหลวงพ่อพระร่วงฯ จำลองบูชา ๙ องค์ ที่บริเวณถนนพระร่วงฯ

เวลา ๑๕.๓๐ น. เจ้าหน้าที่อัญเชิญองค์พระร่วงฯ จำลอง และพระบรมฉายาลักษณ์ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ และอัญเชิญผ้าไตรพระราชทาน ขึ้นสู่วิหารพระร่วงฯ

เวลา ๑๖.๐๐ น. สมเด็จพระราชาคณะ รองสมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะ พร้อมพัดยศ ๙๒ รูป ขึ้นสู่อาสนะตามที่จัดไว้

- สมเด็จพระราชาคณะ ประธานสงฆ์ รับฟังรายงานการจัดงานพิธีฯ
- ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม กล่าวถวายรายงาน
- เจ้าหน้าที่อาราธนาศีล
- ประธานสงฆ์ให้ศีล
- เจ้าหน้าที่อาราธนาพระปริตร
- สมเด็จพระราชาคณะ รองสมเด็จพระราชาคณะ และพระราชาคณะทั้งนั้น เจริญพระพุทธมนต์
- ถวายผ้าไตรพระราชทาน พร้อมจตุปัจจัยไทยธรรม แด่พระสงฆ์ในพิธีทั้งนั้น
- พระสงฆ์ในพิธีทั้งนั้น ตั้งพัดยศอนุโมทนา
- ประธานสงฆ์ถวายอดิเรก
- **เป็นเสร็จพิธี**

วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐

เวลา ๑๐.๐๐ น. พระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์พร้อมพัดยศ ๙๒ รูป เจริญพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ ๑๙๒ รูป
จัดอาหารเลี้ยงแก่ผู้มีเกียรติและพุทธศาสนิกชนทั้งหลายที่มาร่วมในงานพิธี
เป็นเสร็จพิธี

หมายเหตุ แต่งกายชุดปกติขาว หรือชุดสุภาพเรียบร้อย

คำกล่าวรายงาน
ในพิธีสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองแล้วเสร็จ

วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
วันจันทร์ ที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

กราบนมัสการ พระเดชพระคุณฯ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ ที่เคารพยิ่ง

เกล้ากระผม **นายชนินทร์ บัวประเสริฐ** ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม พร้อมด้วยคณะกรรมการจัดงานสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี ที่ปิดทองแล้วเสร็จ เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ และสาธุชนทั้งหลาย ที่ได้มาประชุมกันอยู่ ณ มณฑลพิธีนี้ ต่างมีความรู้สึกปีติยินดี ในความเมตตาของท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ที่ได้เสียสละเวลามาเป็นประธานในพิธีครั้งนี้ เป็นเกียรติประวัติแก่วัดพระปฐมเจดีย์ และชาวจังหวัดนครปฐม เป็นอย่างยิ่ง

องค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ที่ปรากฏอยู่ ณ เบื้องหน้านี้ เป็นพระพุทธรูปสำคัญองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ เป็นพระพุทธรูปปางห้ามญาติ หล่อด้วยโลหะ มีขนาดสูงแต่พระบาทถึงยอดพระเกศ ๑๒ ศอก ๔ นิ้ว หรือ ๗.๔๒ เมตร มีประวัติกล่าวไว้ในประกาศกระแสพระบรมราชโองการของ ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ เรื่อง ถวายพระนามพระพุทธปฏิมา ที่พระวิหารด้านอุดรแห่งองค์พระปฐมเจดีย์ ลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๖๖ เป็นใจความสังเขปว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศ เป็นสมเด็จพระยุพราช ได้เสด็จประพาสหัวเมืองภาคเหนือ ได้ทอดพระเนตรพระพุทธรูปโบราณเป็นอันมาก มีพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่เมืองศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ประกอบด้วยพุทธลักษณะงดงามเป็นศิลปสมัยสุโขทัย เป็นที่ต้องพระราชหฤทัย แต่องค์พระชำรุดเสียหายมากยังคงเหลืออยู่แต่พระเศียรกับพระหัตถ์ข้างหนึ่งและพระบาทจึงโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญลงมากรุงเทพฯ

ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๔ จึงโปรดเกล้าฯให้กรมหลวงนเรศร์วรฤทธิ์ กระทรวงโยธาธิการ จัดทำประมาณการค่าใช้จ่ายในการหล่อปฏิสังขรณ์ และดำเนินการจัดหาช่าง ทำการปั้นหุ่นสถาปนาขึ้นให้บริบูรณ์เต็มองค์พระพุทธรูป แล้วได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีสถาปนาองค์พระพุทธรูปขึ้น ณ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ตรงกับวันมหามงคลสมัยฉลองและเฉลิมพระชนมพรรษา ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ได้องค์พระพุทธรูปที่สมบูรณ์ด้วยพระพุทธลักษณะทุกประการ สิ้นค่าใช้จ่ายในครั้งนั้น ทั้งสิ้นเป็นเงิน ๒๑,๒๐๕.๔๕ บาท (เงินสองหมื่นหนึ่งพันสองร้อยห้าบาทกับอีกสี่สิบห้าสตางค์)

และต่อมา ได้มีกระแสพระบรมราชโองการถวายพระนามพระพุทธรูปพระองค์นี้ว่า

"พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร"

องค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ได้มาประทับประดิษฐานอยู่ ณ พระวิหารองค์พระปฐมเจดีย์แห่งนี้ ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๘ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน นับเป็นเวลาได้ ๙๒ ปีแล้ว ได้มีการปฏิสังขรณ์ปิดทององค์พระร่วงฯ มาแล้ว เป็นหลายครั้ง เพื่อให้องค์พระร่วงฯ มีความสวยงาม เป็นที่ชื่นชมยินดีอนุโมทนาสาธุการกันโดยทั่วไป

ครั้นลุถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นปีที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๘๐ พรรษา พระเดชพระคุณฯ พระธรรมปริยัติเวที เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์รูปปัจจุบัน พร้อม

ด้วยคณะกรรมการวัด ได้พิจารณาเห็นว่าองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ ซึ่งแต่เดิมที่เคยมีสีทองเหลืองอร่าม ก็เกิดเศร้าหมองด้วยมลภาวะต่างๆ รอบองค์พระร่วงฯ เช่น ฝุ่นละออง มูลนก เป็นต้น จำเป็นต้องลงรักปิดทองเสียใหม่ จึงได้ดำเนินการปฏิสังขรณ์ปิดทองใหม่ ให้สวยงามคงคืนตามสภาพเดิมและปรากฏเป็นศรีสง่าสืบไป ดังที่ปรากฏอยู่นี้ ได้เริ่มดำเนินการปิดทองตั้งแต่เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๐ แล้วเสร็จบริบูรณ์วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ ซึ่งตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สิ้นค่าใช้จ่ายรวมทั้งสิ้นเป็นเงิน ๔,๒๗๘,๖๙๓.- บาท (สี่ล้านสองแสนเจ็ดหมื่นแปดพันหกร้อยเก้าสิบสามบาทถ้วน) โดยได้รับการสนับสนุนจากพุทธศาสนิกชนทั้งหลายเป็นจำนวนมาก ได้ร่วมกันบริจาคทรัพย์ในการครั้งนี้

เมื่อการปิดทององค์พระร่วงฯ ได้แล้วเสร็จ ทางวัดพระปฐมเจดีย์ โดย เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์เป็นประธาน ได้พิจารณาเห็นสมควรที่จะจัดงานฉลองสมโภชองค์พระร่วงฯ ที่ปิดทองแล้วเสร็จครั้งนี้ เพื่อบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ พระองค์ผู้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ขึ้นไว้ และเป็นการฉลองสมโภชองค์พระร่วงฯ ที่ได้มาประทับประดิษฐานอยู่ ณ พระวิหารแห่งนี้ เป็นเวลาได้ ๙๒ ปี ที่ปิดทองใหม่แล้วเสร็จ กำหนดในวันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ โดยอาราธนาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ และถวายภัตตาหารเพล รวมประมาณ ๒๙๙ รูป

ต่อมา ทางวัดจึงได้มีหนังสือถึงราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ขอให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า ทางวัดพระปฐมเจดีย์ ได้ดำเนินการปฏิสังขรณ์ปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ แล้วเสร็จ ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ ซึ่งตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษา ขอถวายพระพรถวายเป็นพระราชกุศลแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และขอพระบรมราชูปถัมภ์ผ้าไตร ๑๐ ไตร ในการจัดพิธีสมโภชองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานผ้าไตรจำนวน ๑๐ ไตร ในการจัดพิธีสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครั้งนี้ นับเป็นเกียรติประวัติอย่างยิ่ง แก่วัดพระปฐมเจดีย์และจังหวัดนครปฐม เป็นพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นอย่างหาที่สุดมิได้

พระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสัญลักษณ์ของความร่มเย็นเป็นสุข เป็นที่เคารพกราบไหว้สักการะบูชาของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง นับแต่โบราณกาลมาจนถึงบัดนี้ โดยเฉพาะชาวนครปฐม ต่างพากันมีความเคารพและศรัทธาเลื่อมใสในองค์พระร่วง ฯ เป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นทุก ๆ วัน จึงมีผู้มาเคารพและถวายสักการะเป็นจำนวนมาก

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว ขอกราบอาราธนาท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ ได้เป็นประธานจุดธูปเทียนถวายเครื่องสักการะบูชาแด่ พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ เพื่อจะได้มีการเจริญพระพุทธมนต์ เริ่มพิธีฉลองสมโภชโดยลำดับ เพื่อความเป็นศิริมงคลแก่การจัดงานสืบต่อไป

ขอกราบนมัสการด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

เกล้าฯ นายชนินทร์ บัวประเสริฐ

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม

ประธานคณะกรรมการจัดงานฯ ฝ่ายฆราวาส

งานสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี

รายนามพระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์ ๙๒ รูป
"งานทำบุญฉลองปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์" ปี ๒๕๕๐
ณ วิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ องค์พระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

ที่	ชื่อ	วัด	อำเภอ/เขต	จังหวัด	รหัส
๑	สมเด็จพระพุฒาจารย์	สระเกศ	ป้อมปราบ	กรุงเทพฯ	10100
๒	สมเด็จพระมหาธีราจารย์	ชนะสงคราม	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๓	สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์	ปากน้ำ	ภาษีเจริญ	กรุงเทพฯ	10160
๔	พระวิสุทธาธิบดี	สุทัศนเทพวราราม	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๕	พระอุบาลีคุณูปมาจารย์	ไร่ขิง	สามพราน	นครปฐม	73120
๖	พระพรหมเมธี	เทพศิรินทราวาส	ป้อมปราบ	กรุงเทพฯ	10100
๗	พระพรหมเวที	ไตรมิตรวิทยาราม	สัมพันธวงศ์	กรุงเทพฯ	10100
๘	พระพรหมโมลี	พิชยญาติการาม	คลองสาน	กรุงเทพฯ	10160
๙	พระพรหมสุธี	สระเกศ	ป้อมปราบ	กรุงเทพฯ	10100
๑๐	พระวิสุทธิวงศาจารย์	ปากน้ำ	ภาษีเจริญ	กรุงเทพฯ	10160
๑๑	พระธรรมกิตติวงศ์	ราชโอรสาราม	จอมทอง	กรุงเทพฯ	10150
๑๒	พระธรรมมหาวีรานุวัตร	ป่าเลไลยก์	เมือง	สุพรรณบุรี	72000
๑๓	พระธรรมกิตติมุนี	เฉลิมพระเกียรติ	เมือง	นนทบุรี	11000
๑๔	พระธรรมกิตติเมธี	สัมพันธวงศ์	สัมพันธวงศ์	กรุงเทพฯ	10100
๑๕	พระธรรมวรเมธี	ราชบพิตรฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๑๖	พระธรรมเสนานี	วังตะกู	เมือง	นครปฐม	73000
๑๗	พระธรรมรัตนวิสุทธิ์	ราชสิทธาราม	บางกอกใหญ่	กรุงเทพฯ	10160
๑๘	พระธรรมปริยัติโสภณ	โมลีโลกยาราม	บางกอกให.ญ่	กรุงเทพฯ	10160
๑๙	พระธรรมปัญญาภรณ์	ปากน้ำ	ภาษีเจริญ	กรุงเทพฯ	10160
๒๐	พระธรรมคุณาภรณ์	สามพระยา	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200

ที่	ชื่อ	วัด	อำเภอ/เขต	จังหวัด	รหัส
๒๑	พระธรรมปิฎก	พระพุทธบาท	พระพุทธบาท	สระบุรี	18120
๒๒	พระธรรมเสนานุวัตร	พระศรีรัตนมหาธาตุ	เมือง	พิษณุโลก	65000
๒๓	พระธรรมโกศาจารย์	ประยุรวงศาวาส	ธนบุรี	กรุงเทพฯ	10600
๒๔	พระธรรมไตรโลกาจารย์	ราชบพิตรฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๒๕	พระธรรมสุธี	ราชบพิตรฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๒๖	พระธรรมสิทธินายก	สระเกศ	ป้อมปราบ	กรุงเทพฯ	10100
๒๗	พระเทพวิสุทธิเมธี	ระฆังโฆสิตาราม	บางกอกน้อย	กรุงเทพฯ	10700
๒๘	พระเทพโกศล	ปากน้ำ	ภาษีเจริญ	กรุงเทพฯ	10160
๒๙	พระเทพคุณาภรณ์	สังเวชวิศยาราม	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๓๐	พระเทพสิทธิวิมล	พระเชตุพนฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๓๑	พระเทพรัตนสุธี	ปทุมคงคา	บางกอกใหญ่	กรุงเทพฯ	10600
๓๒	พระเทพปริยัติสุธี	บพิตรพิมุข	สัมพันธวงศ์	กรุงเทพฯ	10100
๓๓	พระเทพปริยัติเมธี	ชลประทานรังสฤษฎ์	ปากเกร็ด	นนทบุรี	11120
๓๔	พระเทพสิทธิเมธี	จันทาราม	ธนบุรี	กรุงเทพฯ	10600
๓๕	พระเทพวิสุทธาภรณ์	มหาธาตุวรวิหาร	เมือง	ราชบุรี	70000
๓๖	พระเทพสมุทรโมลี	เพชรสมุทรวรวิหาร	เมือง	สมุทรสงคราม	75000
๓๗	พระเทพวิมลโมลี	รัชฎาธิษฐาน	ตลิ่งชัน	กรุงเทพฯ	10170
๓๘	พระเทพสิทธิโกศล	พลับพลาชัย	ป้อมปราบ	กรุงเทพฯ	10100
๓๙	พระราชพิพัฒน์โกศล	ศรีสุดาราม	บางกอกน้อย	กรุงเทพฯ	10700
๔๐	พระราชปริยัติสุธี	ป่าเลไลยก์	เมือง	สุพรรณบุรี	72000
๔๑	พระราชสมุทรรังษี	อัมพวันเจติยาราม	อัมพวา	สมุทรสงคราม	75110
๔๒	พระราชวชิราภรณ์	พระเชตุพนฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๔๓	พระราชประสิทธิวิมล	ระฆังโฆสิตาราม	บางกอกน้อย	กรุงเทพฯ	10700
๔๔	พระราชเมธี	ราชนัดดาราม	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๔๕	พระราชรัตนาภรณ์	อินทรวิหาร	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200

ที่	ชื่อ	วัด	อำเภอ/เขต	จังหวัด	รหัส
๔๖	พระราชวิสุทธิคุณ	คลองวาฬ	เมือง	ประจวบคีรีขันธ์	77000
๔๗	พระราชปริยัติสุนทร	หัวลำโพง	บางรัก	กรุงเทพฯ	10500
๔๘	พระราชธรรมสุนทร	พระเชตุพนฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๔๙	พระราชกิตติเมธี	พระนอนจักรสีห์	เมือง	สิงห์บุรี	16000
๕๐	พระราชนันทมุนี	ละหาร	บางบัวทอง	นนทบุรี	11110
๕๑	พระราชสิทธิเวที	เจษฎาราม	เมือง	สมุทรสาคร	74000
๕๒	พระราชสุธี	เทวราชกุญชร	ดุสิต	กรุงเทพฯ	10300
๕๓	พระราชสุวรรณมุนี	มหาธาตุวรวิหาร	เมือง	เพชรบุรี	76000
๕๔	พระราชรัตนวราภรณ์	พนัญเชิง	เมือง	อยุธยา	13000
๕๕	พระราชปริยัติโมลี	พระงาม	เมือง	นครปฐม	73000
๕๖	พระราชปริยัติเวที	พระพิเรนทร์	ป้อมปราบ	กรุงเทพฯ	10100
๕๗	พระราชญาณวิสิฐ	หลวงพ่อสดฯ	ดำเนินสะดวก	ราชบุรี	70130
๕๘	พระราชเวที	พระเชตุพนฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๕๙	พระราชปฏิภาณมุนี	ประยุรวงศาวาส	ธนบุรี	กรุงเทพฯ	10600
๖๐	พระราชสิทธิญาณ	เขาโบสถ์	บางสะพาน	ประจวบคีรีขันธ์	77140
๖๑	พระราชรัตนสุธี	ชนะสงคราม	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๖๒	พระราชวรเวที	ราชคฤห์	ธนบุรี	กรุงเทพฯ	10600
๖๓	พระสมุหวรคณิสสรสิทธิการ	พระเชตุพนฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๖๔	พระศรีวิสิทธิโสภณ	ไชยชุมพลฯ	เมือง	กาญจนบุรี	71000
๖๕	พระศรีวิสุทธิโกศล	เพชรสมุทรฯ	เมือง	สมุทรสงคราม	75000
๖๖	พระศรีธวัชเมธี	ราชบุรณะ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๖๗	พระเมธีปริยัติวิบูล	สามพระยา	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๖๘	พระสุธีธรรมานุวัตร	พระเชตุพนฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๖๙	พระศรีสิทธิมุนี	สังเวชวิศยาราม	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200

ที่	ชื่อ	วัด	อำเภอ/เขต	จังหวัด	รหัส
๗๐	พระวิเชียรธรรมคุณาธาร	พระเชตุพนฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๗๑	พระวีรธรรมมุนี	ไตรมิตรวิทยาราม	สัมพันธวงศ์	กรุงเทพฯ	10100
๗๒	พระสิรินันทเมธี	บพิตรพิมุข	สัมพันธวงศ์	กรุงเทพฯ	10100
๗๓	พระศรีสมโพธิ	พระเชตุพนฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๗๔	พระรัตนเมธี	แก้วฟ้าจุฬามณี	ดุสิต	กรุงเทพฯ	10300
๗๕	พระสุนทรกิจโสภณ	คณิกาผล	ป้อมปราบ	กรุงเทพฯ	10100
๗๖	พระวิสุทธิภัทรธาดา	ประยุรวงศาวาส	ธนบุรี	กรุงเทพฯ	10600
๗๗	พระสิริชัยโสภณ	มหาธาตุฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๗๘	พระโสภณธีรคุณ	เทพธิดาราม	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๗๙	พระสุธรรมภาณี	โคนอน	ภาษีเจริญ	กรุงเทพฯ	10160
๘๐	พระวิสุทธิ์พุทธิศาสตร์	กวิศราราม	เมือง	ลพบุรี	15000
๘๑	พระวิมลสุตาภรณ์	พิกุลทอง	ท่าช้าง	สิงห์บุรี	16140
๘๒	พระนิกรมมุนี	ไตรมิตรวิทยาราม	สัมพันธวงศ์	กรุงเทพฯ	10100
๘๓	พระพิพัฒน์วิริยาภรณ์	ไร่ขิง	สามพราน	นครปฐม	73210
๘๔	พระมหาสิทธิการ	เพชรสมุทรวรวิหาร	เมือง	สมุทรสงคราม	75000
๘๕	พระสาครมุนี	สุทธิวาตวราราม	เมือง	สมุทรสาคร	74000
๘๖	พระพิศาลพัฒนโนดม	ยาง	สวนหลวง	กรุงเทพฯ	10250
๘๗	พระพิพัฒนปริยัติสุนทร	เทพลีลา	บางกะปิ	กรุงเทพฯ	10240
๘๘	พระพิพัฒนวราภรณ์	ศรีสุดาราม	บางกอกน้อย	กรุงเทพฯ	10700
๘๙	พระพิศาลกิจจาภรณ์	ชนะสงคราม	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๘๙-๑	พระโสภณรัตนาภรณ์	พุทธจักรมงคลฯ	ตลิ่งชัน	กรุงเทพฯ	10170
๙๐	พระพิธพัฒนาทร	ปริวาศ	ยานนาวา	กรุงเทพฯ	10200
๙๑	พระพิศิษฏ์พัฒนพิธาน	หนองหอย	เมือง	ราชบุรี	70000
๙๒	พระอาทรปริยัติกิจ	เทพลีลา	บางกะปิ	กรุงเทพฯ	10240

รายนามพระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์
"งานทำบุญฉลองปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์" ปี ๒๕๕๐
ณ วิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ องค์พระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
วันที่ ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

ที่	ชื่อ	วัด	อำเภอ/เขต	จังหวัด	รหัส
๑	พระราชรัตนมุนี	พระปฐมเจดีย์ฯ	เมือง	นครปฐม	73000
๒	พระราชปริยัติเมธี	ท่าตอน	แม่อาย	เชียงใหม่	50280
๓	พระราชปริยัตยาภรณ์	เขียนเขต	ธัญญบุรี	ปทุมธานี	12110
๔	พระราชเจติยาภิบาล	พระประโทณเจดีย์ฯ	เมือง	นครปฐม	73000
๕	พระศรีสุธรรมเวที	พระปฐมเจดีย์ฯ	เมือง	นครปฐม	73000
๖	พระศรีสิทธิเมธี	ท่าตอน	แม่อาย	เชียงใหม่	50280
๗	พระญาณโมลี	นิคมวชิราราม	ชะอำ	เพชรบุรี	76120
๘	พระมงคลวชิราจารย์	เขาตะเครา	บ้านแหลม	เพชรบุรี	76110
๙	พระมงคลวรสิทธิ	ลาดปลาเค้า	เมือง	นครปฐม	73000
๑๐	พระพิพัฒน์ศึกษากร	บางช้างเหนือ	สามพราน	นครปฐม	73120
๑๑	พระครูญาณวิมล	ใหญ่สุวรรณาราม	เมือง	เพชรบุรี	76000
๑๒	พระครูปราการลักษาภิบาล	ใหม่ปิ่นเกลียว	เมือง	นครปฐม	73000
๑๓	พระครูไพศาลคณารักษ์	ไร่ขิง	สามพราน	นครปฐม	73210
๑๔	พระครูโพธารามพิทักษ์	โบสถ์	โพธาราม	ราชบุรี	70120
๑๕	พระครูถาวรสีลวัตร	ลานคา	บางเลน	นครปฐม	73130
๑๖	พระครูโสภณอาจารคุณ	กลางวังเย็น	บางแพ	ราชบุรี	70160
๑๗	พระครูศรีปริยัตยานุศาสก์	ปราสาททอง	เมือง	สุพรรณบุรี	72000
๑๘	พระครูวิสิฐวีรคุณ	หนองจอก	ท่ายาง	เพชรบุรี	76130
๑๙	พระครูโกศลสุภกิจ	วังยาว	กุยบุรี	ประจวบคีรีขันธ์	77150
๒๐	พระครูไพบูลพัฒนโสภณ	เขาย้อย	เขาย้อย	เพชรบุรี	76140
๒๑	พระครูสิริปุญญาภิวัฒน์	สำโรง	นครชัยศรี	นครปฐม	73120

ที่	ชื่อ	วัด	อำเภอ/เขต	จังหวัด	รหัส
๒๒	พระครูทักษิณานุกิจ	ห้วยจระเข้	เมือง	นครปฐม	73000
๒๓	พระครูสมุทรกวี	กลางเหนือ	บางคนที	สมุทรสงคราม	75120
๒๔	พระครูโสภิตวัชรกิจ	บางลำพู	บ้านแหลม	เพชรบุรี	76110
๒๕	พระครูนันทสิริคุณ	ลำเหย	ดอนตูม	นครปฐม	73150
๒๖	พระครูสุภัทรญาณนิวิฐ	ปากท่อ	ปากท่อ	ราชบุรี	70140
๒๗	พระครูปัญญาวัชราธร	เขาปากช่อง	ท่ายาง	เพชรบุรี	76130
๒๘	พระครูฌานวัชราภรณ์	ห้วยทรายใต้	ชะอำ	เพชรบุรี	76120
๒๙	พระครูอนุกูลวชิรกิจ	พระรูป	เมือง	เพชรบุรี	76000
๓๐	พระครูสุนทรวชิรคุณ	พลับพลาชัย	เมือง	เพชรบุรี	76000
๓๑	พระครูวิมลกิตติสาร	คลองเตยใน	คลองเตย	กรุงเทพฯ	10110
๓๒	พระครูกาญจนชัยสิทธิ์	ไชยชุมพลฯ	เมือง	กาญจนบุรี	71000
๓๓	พระครูวิธารอมรกิจ	อมรินทราราม	บางกอกน้อย	กรุงเทพฯ	10700
๓๔	พระครูโสภิตธรรมรังษี	ราชโอรสาราม	จอมทอง	กรุงเทพฯ	10150
๓๕	พระครูกิตติปัญญาวัฒน์	นครหลวง	นครหลวง	อยุธยา	13260
๓๖	พระครูไพศาลสาครกิจ	เกตุมวดี	เมือง	สมุทรสาคร	74000
๓๗	พระครูปภัสร์วรพินิจ	เทพประสิทธิ์ฯ	อัมพวา	สมุทรสงคราม	75110
๓๘	พระครูอาทรศาสนกิจ	หัวลำโพง	บางรัก	กรุงเทพฯ	10500
๓๙	พระครูประทีปธรรมพิมล	จันทาราม	ธนบุรี	กรุงเทพฯ	10600
๔๐	พระครูสิริสารนิวิฐ	เจษฎาราม	เมือง	สมุทรสาคร	74000
๔๑	พระครูเกษมปัญญาคม	โกสินารายณ์	บ้านโป่ง	ราชบุรี	70110
๔๒	พระครูพิพิธพิพัฒนโกศล	ศรัทธาธรรม	เมือง	สมุทรสงคราม	75000
๔๓	พระครูอุดมพัฒนคุณ	พระไกรสีห์น้อย	บางกะปิ	กรุงเทพฯ	10230
๔๔	พระครูจารุวัฒนคุณ	หอมเกร็ด	สามพราน	นครปฐม	73110
๔๕	พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ	ไร่ขิง	สามพราน	นครปฐม	73210
๔๖	พระมหารุ่งธรรม ญาณสิทฺธิ	พระงาม	เมือง	นครปฐม	73000

ที่	ชื่อ	วัด	อำเภอ/เขต	จังหวัด	รหัส
๔๗	พระครูสุนทรสิทธิการ	ราชสิทธาราม	บางกอกใหญ่	กรุงเทพฯ	10600
๔๘	พระครูสุตธรรมนิเทศ	เพชรสมุทรฯ	เมือง	สมุทรสงคราม	75000
๔๙	พระครูวัชรสุวรรณาทร	ใหญ่สุวรรณาราม	เมือง	เพชรบุรี	76000
๕๐	พระครูอมรวิชัย	พระเชตุพนฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๕๐-๑	พระมหาลำพวน ธมฺมธโร	บึงลาดสวาย	บางเลน	นครปฐม	73130
๕๑	พระมหาชำนาญ เขมนนฺโท	กุยบุรี	กุยบุรี	ประจวบคีรีขันธ์	77150
๕๒	พระมหาปราโมทย์ ปโมทิโต	บ้านถ้ำ	ท่าม่วง	กาญจนบุรี	71110
๕๓	พระมหาสมชัย ฐิติธมฺโม	รางกำหยาด	บางเลน	นครปฐม	73130
๕๔	พระมหาทองคำ เถรานนฺโท	เบญจมบพิตรฯ	ดุสิต	กรุงเทพฯ	10300
๕๕	พระมหาสมเกียรติ เตชวณฺโณ	ทรงคะนอง	สามพราน	นครปฐม	73110
๕๖	พระมหาเชาวลิต สีลเตโช	ราชสิงขรณ์	บางคอแหลม	กรุงเทพฯ	10120
๕๗	พระครูปลัดปริยัติวรวัฒน์	ปราโมทย์	บางคนที	สมุทรสงคราม	75120
๕๘	พระครูปลัดศีลวัฒน์	ประยุรวงศาวาส	ธนบุรี	กรุงเทพฯ	10600
๕๙	พระครูปลัดธีรวรวัฒน์	มหาธาตุฯ	พระนคร	กรุงเทพฯ	10200
๖๐	พระครูสิริวรธรรมาภินันท์	มะนาว	เมือง	สุพรรณบุรี	72000
๖๑	พระครูศรีรัตนาภิวัฒน์	ปราสาททอง	เมือง	สุพรรณบุรี	72000
๖๒	พระครูวิบูลสิริธรรม	ตุ๊กตา	นครชัยศรี	นครปฐม	73120
๖๓	พระครูปิยวัชรคุณ	ช่องม่วง	บ้านลาด	เพชรบุรี	76150
๖๔	พระครูสุกิตติวราภรณ์	วังตะกู	เมือง	นครปฐม	73000
๖๕	พระครูสิริวัชรสาคร	ปากอ่าวบางกระบูน	บ้านแหลม	เพชรบุรี	76110
๖๖	พระครูอดุลพัฒนาภรณ์	เดชานุสรณ์	สามพราน	นครปฐม	73120
๖๗	พระครูโสภณคุณาธาร	สาลี	บางปลาม้า	สุพรรณบุรี	72150
๖๘	พระครูพัชรคุณาทร	ต้นสน	บ้านแหลม	เพชรบุรี	76110
๖๙	พระครูอนุกูลพัฒนกิจ	ภาษี	วัฒนา	กรุงเทพฯ	10110
๗๐	พระครูพิพัฒน์วรธรรม	มะกอก	ตลิ่งชัน	กรุงเทพฯ	10170
๗๑	พระครูสิทธิธรรมวิมล	ห้วยเจริญผล	บ้านโป่ง	ราชบุรี	70110

ที่	ชื่อ	วัด	อำเภอ/เขต	จังหวัด	รหัส
๗๒	พระครูปิยธรรมพิมล	บางปลา	บางเลน	นครปฐม	73130
๗๓	พระครูวรดิตถานุยุต	ท่าพูด	สามพราน	นครปฐม	73210
๗๔	พระครูวิชัยวรคุณ	ทุ่งพิชัย	ดอนตูม	นครปฐม	73150
๗๕	พระครูวิบูลธรรมานุกิจ	บางพลีใหญ่	บางพลี	สมุทรปราการ	10540
๗๖	พระครูปลัดเกษม กนฺตสีโล	สรรเพ็ชญ	สามพราน	นครปฐม	73120
๗๗	พระครูปลัดกล้า วีรรตโน	มหาธาตุวรวิหาร	เมือง	เพชรบุรี	76000
๗๘	พระครูปลัดถาวร ถาวโร	ไร่ขิง	สามพราน	นครปฐม	73210
๗๙	พระครูวินัยธรคชา ปญฺญาธโร	นิลเพชร	บางเลน	นครปฐม	73130
๘๐	พระครูวินัยธรญาณกฤษณ์	บางแวก	ภาษีเจริญ	กรุงเทพฯ	10160
๘๑	พระครูวิสิษฎ์สรการ	หนองงูเหลือม	เมือง	นครปฐม	73000
๘๒	พระมหาเจริญศักดิ์ จกฺกธมฺโม	เพชรสมุทรฯ	เมือง	สมุทรสงคราม	75000
๘๓	พระปลัดประพันธ์ จิตฺตกโร	วังน้ำเขียว	กำแพงแสน	นครปฐม	73140
๘๔	พระปลัดประพจน์ สุปภาโต	สำโรง	นครชัยศรี	นครปฐม	73120
๘๕	พระครูธรรมบาลพรพรหม	กระจัง	ตลิ่งชัน	กรุงเทพฯ	10170
๘๖	พระครูสังฆรักษ์พรหมลิขิต	วังตะกู	เมือง	นครปฐม	73000
๘๗	พระครูสังฆรักษ์ประวิช	บางปลา	บางเลน	นครปฐม	73130
๘๘	พระครูสมุห์สมชาย สุภาจาโร	ปรีดาราม	สามพราน	นครปฐม	73110
๘๙	พระครูสมุห์สันทัด รตนญาโณ	สาลี	บางปลาม้า	สุพรรณบุรี	72150
๙๐	พระครูสมุห์ทวี สิรินฺธโร	ไร่ขิง	สามพราน	นครปฐม	73210
๙๑	พระสมุห์วิชัย สุขวฑฺฒโน	รางกำหยาด	บางเลน	นครปฐม	73130
๙๒	พระใบฎีกาเฉลิม จนฺทวํโส	ผาสุการาม	บางเลน	นครปฐม	73130

รายนามพระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์ เปรียญ และฐานานุกรม

วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

ในงานพิธีสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ เวลา ๑๐.๐๐ น.

ที่	นาม	ชั้นสัญญาบัตร / เปรียญ	พ.ศ.ที่ได้
๑	พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ป.ธ.๙)	พระราชาคณะชั้นราช (๑๒สค.)	๒๕๔๗
๒	พระศรีสุธรรมเวที (พิพัฒน์ ป.ธ.๙)	พระราชาคณะชั้นสามัญ ป.	๒๕๔๔
๓	พระครูศรีปฐมเจติยาทร (อุทัย ป.ธ.๖)	ผจล. ชั้นพิเศษ	๒๕๔๔
๔	พระครูสมถกิตติคุณ (ฉัตร)	ผจล. ชั้นเอก วิ.	๒๕๑๗
๕	พระครูศรีเจติยานุรักษ์ (สอิ้ง ป.ธ.๖)	ผจล. ชั้นเอก	๒๕๔๐
๖	พระครูอุตตรการบดี (ศรีสุข)	ผจล. ชั้นเอก	๒๕๔๓
๗	พระครูพิทักษ์เจติยานุกิจ (ทวี)	ผจล. ชั้นเอก	๒๕๔๖
๘	พระครูพิพิธเจติยาภิบาล (บัวทอง ป.ธ.๕)	ผจล. ชั้นเอก	๒๕๔๗
๙	พระครูปุริมานุรักษ์ (ประสิทธิ์)	ผจล. ชั้นเอก	๒๕๔๘
๑๐	พระครูสุธีเจติยานุกูล (รุ่ง ป.ธ.๖)	ผจล.ชั้นเอก	๒๕๔๙
๑๑	พระครูปัจฉิมทิศบริหาร (บุญโชติ ป.ธ.๓)	ผจล. ชั้นโท	๒๕๔๕
๑๒	พระครูปัญญาพัชรคุณ (ทิม)	จร. ชั้นเอก	๒๕๔๔
๑๓	พระมหาเชาวน์ วรเขโม	ป.ธ.๙	๒๕๓๓
๑๔	พระมหาสุวิทย์ ปวิชฺชญฺญู	ป.ธ.๙	๒๕๓๔
๑๕	พระมหาดุสิตศักย์ ติกฺขปญฺโญ	ป.ธ.๙	๒๕๔๘
๑๖	พระมหาวิเชียร ฐิตปุญฺโญ	ป.ธ.๙	๒๕๕๐
๑๗	พระมหาบุญลือ วิชชากโร	ป.ธ.๙	๒๕๕๐
๑๘	พระมหาชัยชุมพล ชุตินฺธโร	ป.ธ.๘	๒๕๔๘
๑๙	พระมหาอำนวย อภิญฺญาโณ	ป.ธ.๘	๒๕๔๙
๒๐	พระมหาวิทยา กิตฺติวุฑฺโฒ	ป.ธ.๘	๒๕๔๙
๒๑	พระมหามาณะ มหาธีโร	ป.ธ.๗	๒๕๓๕
๒๒	พระมหาประจักษ์ ปญฺญาลาภี	ป.ธ.๗	๒๕๔๒
๒๓	พระมหาชาญชัย ชยาภิภู	ป.ธ.๗	๒๕๔๓
๒๔	พระมหาฉัตรชัย ภทฺทสาโร	ป.ธ.๗	๒๕๔๔
๒๕	พระมหาสถาพร สุทฺธิเมธี	ป.ธ.๗	๒๕๔๘

ที่	นาม	ชั้นสัญญาบัตร / เปรียญ	พ.ศ.ที่ได้
๒๖	พระมหาสมคิด ยสพโล	ป.ธ.๗	๒๕๔๙
๒๗	พระมหาสมัย นิรุตฺติเมธี	ป.ธ.๗	๒๕๕๐
๒๘	พระมหาสมพงศ์ ภทฺทาจาโร	ป.ธ.๖	๒๕๔๓
๒๙	พระมหาพินิจ อินฺทปญฺโญ	ป.ธ.๖	๒๕๔๔
๓๐	พระมหามนตรี ติกฺขวีโร	ป.ธ.๖	๒๕๔๔
๓๑	พระมหาวัฒนา ฉนฺทโสภโณ	ป.ธ.๖	๒๕๔๘
๓๒	พระมหาประวิช ปวิชฺชญฺญู	ป.ธ.๖	๒๕๔๘
๓๓	พระมหาจรูญ สิริภทฺโท	ป.ธ.๖	๒๕๔๙
๓๔	พระมหารัตนา รตนโชติ	ป.ธ.๖	๒๕๔๙
๓๕	พระมหาเมตเตยยะ เมตเตยฺโย	ป.ธ.๖	๒๕๔๙
๓๖	พระมหาสันติ สิริเทโว	ป.ธ.๖	๒๕๕๐
๓๗	พระมหาพงศกร วํสกาโร	ป.ธ.๖	๒๕๕๐
๓๘	พระมหามานพ มหาวิริโย	ป.ธ.๖	๒๕๕๐
๓๙	พระมหาสงคราม สุเมโธ	ป.ธ.๖	๒๕๕๐
๔๐	พระมหาเวชสิทธิ์ เตชพโล	ป.ธ.๕	๒๕๔๙
๔๑	พระมหาเกษมสันต์ เขมเสฏฺโฐ	ป.ธ.๕	๒๕๓๘
๔๒	พระมหาสุภาพ ทนฺตกาโย	ป.ธ.๕	๒๕๔๗
๔๓	พระมหาอรรถวิทย์ อรุโณ	ป.ธ.๕	๒๕๕๐
๔๔	พระมหาณัฏฐชา อคฺคธมฺโม	ป.ธ.๕	๒๕๕๐
๔๕	พระมหามนูญ มนุญฺโญ	ป.ธ.๔	๒๕๓๑
๔๖	พระมหาเพิ่มสม สมาจารี	ป.ธ.๔	๒๕๓๖
๔๗	พระมหาจารึก จิตฺตวิสุทฺโธ	ป.ธ.๔	๒๕๔๐
๔๘	พระมหาอาจริยพงษ์ สิริธโร	ป.ธ.๔	๒๕๔๕
๔๙	พระมหาสยาม สฺยามปาลี	ป.ธ.๔	๒๕๔๕
๕๐	พระมหาธนายุทธ อคฺคิทฺธุยาเมธี	ป.ธ.๔	๒๕๔๕
๕๑	พระมหาทัศน์เทพ เทวธมฺโม	ป.ธ.๔	๒๕๔๖
๕๒	พระมหาเรืองศักย์ ฐานวโร	ป.ธ.๔	๒๕๔๙
๕๓	พระมหาเขมา อนุชาโต	ป.ธ.๔	๒๕๔๙

ที่	นาม	ชั้นสัญญาบัตร / เปรียญ	พ.ศ.ที่ได้
๕๔	พระมหาสุวัฒน์ คุณวุฑโฒ	ป.ธ.๔	๒๕๔๙
๕๕	พระมหามนู เมธิโก	ป.ธ.๔	๒๕๔๙
๕๖	พระมหาศุลชัย ปภากโร	ป.ธ.๔	๒๕๔๙
๕๗	พระมหาทวี ปสนฺโน	ป.ธ.๓	๒๕๒๑
๕๘	พระมหาดาว ดารกธมฺโม	ป.ธ.๓	๒๕๓๖
๕๙	พระมหามานพ มาณโว	ป.ธ.๓	๒๕๓๙
๖๐	พระมหาสหัส ปิยวณฺโณ	ป.ธ.๓	๒๕๓๙
๖๑	พระมหาสมพงษ์ สมจิตฺโต	ป.ธ.๓	๒๕๔๔
๖๒	พระมหาประเสริฐ เดชสีโล	ป.ธ.๓	๒๕๔๗
๖๓	พระมหาวิทาง อติวํโส	ป.ธ.๓	๒๕๔๘
๖๔	พระมหาอานนท์ พุทธรกขิโต	ป.ธ.๓	๒๕๔๘
๖๕	พระมหาแพทย์ วีรธมโม	ป.ธ.๓	๒๕๔๙
๖๖	พระมหานงค์ ปภสสโร	ป.ธ.๓	๒๕๕๐
๖๗	พระมหาวิสูตร จิตดปาโล	ป.ธ.๓	๒๕๕๐
๖๘	พระมหาณรงค์ มหาปญฺโญ	ป.ธ.๓	๒๕๕๐
๖๙	พระปลัดวิษุวัต นาคธมฺโม	ฐานานุกรม	๒๕๔๕
๗๐	พระครูสังฆรักษ์เสริมศักดิ์ ผาสุกธมโม	ฐานานุกรม	๒๕๔๓
๗๑	พระครูสมุห์วสันต์ ฐานิสฺสโร	ฐานานุกรม	๒๕๔๓
๗๒	พระครูใบฎีกาชัยวัฒน์ ญาโณภาโส	ฐานานุกรม	๒๕๓๘
๗๓	พระสมุห์พินิดย์ กิตดิภทโท	ฐานานุกรม	๒๕๕๐
๗๔	พระใบฎีกาสง่า อาทิจจวํโส	ฐานานุกรม	๒๕๕๐

ประกาศวัดพระปฐมเจดีย์
ที่ ๑๔ / ๒๕๕๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงาน ฝ่ายสงฆ์
ในงานพิธีสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ๙๒ ปี วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

วันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐

---

๑. พระอุบาลีคุณูปมาจารย์	ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๑๔	วัดไร่ขิง	ที่ปรึกษา
๒. พระธรรมเสนานี	ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดนครปฐม	วัดวังตะกู	ที่ปรึกษา
๓. พระธรรมปริยัติเวที	เจ้าคณะภาค ๑๕ เจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	ประธานจัดงาน
๔. พระราชรัตนมุนี	เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม	วัดพระปฐมเจดีย์	รองประธานจัดงาน
๕. พระครูอุตตรการบดี	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๖. พระครูสมถกิตติคุณ	หัวหน้าคณะ ๑๕	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๗. พระครูปัญญาพัชรคุณ	หัวหน้าคณะ ๑๒	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๘. พระครูศรีเจติยานุรักษ์	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๙. พระครูปัจฉิมทิศบริหาร	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๐. พระครูปุริมานุรักษ์	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๑. พระมหาเชาวน์ วรเขโม	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๒. พระมหามนูญ มนุญฺโญ	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๓. พระมหาทวี ปสนฺโน	หัวหน้าคณะ ๑๗	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๔. พระมหาดุสิตศักย์ ดิกฺขปญฺโญ	ผู้ช่วยหัวหน้าคณะ ๑๑	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๕. พระมหาสหัส ปิยวณฺโณ	ผู้ช่วยหัวหน้าคณะ ๑๓	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๖. พระมหาฉัตรชัย ภทฺทสาโร	ผู้ช่วยหัวหน้าคณะ ๗	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๗. พระมหาสมพงษ์ สมจิตฺโต	ผู้ช่วยหัวหน้าคณะ ๖	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๘. พระมหาชัยชุมพล ชุตินฺธโร	ผู้ช่วยหัวหน้าคณะ ๔	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๙. พระมหาสมคิด ยสพโล	ผู้ช่วยหัวหน้าคณะ ๒	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๒๐. พระสมุห์พินิตย์ กิตฺติภทฺโท	ผู้ช่วยหัวหน้าคณะ ๑๗	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๒๑. พระครูใบฎีกาชัยวัฒน์ โอภาโส		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๒๒. พระครูสมุห์วสันต์ ฐานุตฺตโร		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๒๓. พระมหาพินิจ อินฺทปญฺโญ		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๒๔. พระมหาอำนวย อภิญฺญาโณ		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๒๕. พระมหาวัฒนา ฉนฺทโสภโณ		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๒๖. พระมหาบุญลือ วิชฺชากโร		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๒๗. พระมหาวิทยา กิตฺติวุฑฺโฒ		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๒๘. พระมหาดาว ตารกธมฺโม		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ

๒๙. พระมหาเพิ่มสม สมาจารี		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๓๐. พระปลัดวิษุวัต นาคธมฺโม		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๓๑. พระใบฎีกาสง่า อาทิจฺจวํโส		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๓๒. พระบุญชู ปุญฺญาโภ		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๓๓. พระบุญรอด อิสฺสโร		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๓๔. พระมหามาณะ มหาธีโร		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๓๕. พระมหาประจักษ์ ปญฺญาลาภี		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๓๖. พระมหาวิเชียร ฐิตปุญฺโญ		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๓๗. พระมหาสถาพร สุทฺธิเมธี		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๓๘. พระมหาประวิช ปวิชญฺญู		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๓๙. พระมหาสุภาพ ทนฺตกาโย		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๔๐. พระมหาทัศน์เทพ เทวธมฺโม		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๔๑. พระมหาสันติ สิริเทโว		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๔๒. พระมหาเวชสิทธิ์ เตชพโล		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๔๓. พระมหาสยาม สยามปาลี		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๔๔. พระมหาวิทาง อติวํโส		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๔๕. พระมหาเรืองศักย์ ฐานวโร		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๔๖. พระมหาเขมา อนุชาโต		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๔๗. พระมหามนู เมธิโก		วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๔๘. พระศรีสุธรรมเวที	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ
๔๙. พระครูศรีปฐมเจติยาทร	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ
๕๐. พระครูพิทักษ์เจติยานุกิจ	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ
๕๑. พระมหาสุวิทย์ ปวิชญฺญู	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ
๕๒. พระครูพิพิธเจติยาภิบาล	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ
๕๓. พระครูสุธีเจติยานุกูล	ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ
๕๔. พระมหามานพ มาณโว	ผู้ช่วยหัวหน้าคณะ ๑๔	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ
๕๕. พระมหาชาญชัย ชยาภิภู	ฝ่ายงานภาค ๑๕	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ
๕๖. พระครูสังฆรักษ์เสริมศักดิ์	ผู้ช่วยหัวหน้าคณะ ๙	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ
๕๗. พระมหาเกษมสันต์ เขมเสฏฺโฐ	ผู้ช่วยหัวหน้าคณะ ๑๔	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐

(พระธรรมปริยัติเวที)

เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ / เจ้าคณะภาค ๑๕

ประธานจัดงานสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี

ประกาศวัดพระปฐมเจดีย์
ที่ ๑๕ / ๒๕๕๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงาน ฝ่ายฆราวาส

ในงานพิธีสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ๙๒ ปี วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร
วันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐

๑.	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ		ที่ปรึกษา
๒.	อธิบดีกรมการศาสนา		ที่ปรึกษา
๓.	อธิบดีกรมศิลปากร		ที่ปรึกษา
๔.	อธิบดีผู้พิพากษาภาค ๗		ที่ปรึกษา
๕.	ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม		ประธานจัดงาน
๖.	รองผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม	(ตำแหน่งที่ ๑)	รองประธาน
๗.	รองผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม	(ตำแหน่งที่ ๒)	รองประธาน
๘.	ผู้พิพากษาฯ นายชาติชาย โฆษิตวัฒนฤกษ์		กรรมการ
๙.	ผู้พิพากษาฯ นายสุพจน์ บุญปริอาทร		กรรมการ
๑๐.	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดนครปฐม		กรรมการ
๑๑.	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงจังหวัดนครปฐม		กรรมการ
๑๒.	ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัว		กรรมการ
๑๓.	ผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชนและครอบครัว		กรรมการ
๑๔.	อัยการจังหวัดนครปฐม		กรรมการ
๑๕.	ปลัดจังหวัดนครปฐม		กรรมการ
๑๖.	นายกเหล่ากาชาดจังหวัดนครปฐม		กรรมการ
๑๗.	นายไชยยศ สะสมทรัพย์	อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	กรรมการ
๑๘.	นายชาญชัย ปทุมารักษ์	อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	กรรมการ
๑๙.	นายไชยา สะสมทรัพย์	อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	กรรมการ
๒๐.	นายสมพัฒน์ แก้วพิจิตร	อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	กรรมการ
๒๑.	นายปัญญวัฒน์ บุญมี	อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	กรรมการ
๒๒.	นายสราวุธ นิยมทรัพย์	อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดนครปฐม	กรรมการ
๒๓.	นายประสิทธิ์ ปทุมารักษ์	อดีตสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดนครปฐม	กรรมการ

๒๔. นายวานิช ไชยวรรณ	ประธานบริษัทไทยประกันชีวิต จำกัด	กรรมการ
๒๕. เจ้ากรมการสัตว์ทหารบก		กรรมการ
๒๖. ผู้บัญชาการเรือนจำกลางนครปฐม		กรรมการ
๒๗. ผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค ๗		กรรมการ
๒๘. ผู้บัญชาการโรงเรียนนายร้อยตำรวจสามพราน		กรรมการ
๒๙. ผู้บัญชาการโรงเรียนการบินฐานบินกำแพงแสน		กรรมการ
๓๐. ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัดนครปฐม		กรรมการ
๓๑. ผู้กำกับการตำรวจสืบสวนสอบสวนภาค ๗		กรรมการ
๓๒. ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองนครปฐม		กรรมการ
๓๓. ผู้กำกับการโรงเรียนตำรวจภูธร ๗ นครปฐม		กรรมการ
๓๔. อธิการบดีสถาบันราชภัฏนครปฐม		กรรมการ
๓๕. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตฯ นครปฐม		กรรมการ
๓๖. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตฯ นครปฐม		กรรมการ
๓๗. ประธานสภาจังหวัดนครปฐม		กรรมการ
๓๘. นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครปฐม		กรรมการ
๓๙. ประธานสภาเทศบาลนครนครปฐม		กรรมการ
๔๐. รองประธานสภาเทศบาลนครนครปฐม		กรรมการ
๔๑. นายกเทศมนตรีนครนครปฐม		กรรมการ
๔๒. หัวหน้าสำนักงานจังหวัดนครปฐม		กรรมการ
๔๓. นายอำเภอเมืองนครปฐม		กรรมการ
๔๔. นายอำเภอนครชัยศรี		กรรมการ
๔๕. นายอำเภอสามพราน		กรรมการ
๔๖. นายอำเภอกำแพงแสน		กรรมการ
๔๗. นายอำเภอบางเลน		กรรมการ
๔๘. นายอำเภอดอนตูม		กรรมการ
๔๙. นายอำเภอพุทธมณฑล		กรรมการ
๕๐. ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครปฐม เขตที่ ๑		กรรมการ
๕๑. ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครปฐม เขตที่ ๒		กรรมการ
๕๒. เกษตรจังหวัดนครปฐม		กรรมการ
๕๓. ปศุสัตว์จังหวัดนครปฐม		กรรมการ
๕๔. ประมงจังหวัดนครปฐม		กรรมการ

๕๕. ป่าไม้จังหวัดนครปฐม กรรมการ
๕๖. พัฒนาการจังหวัดนครปฐม กรรมการ
๕๗. ประชาสัมพันธ์จังหวัดนครปฐม กรรมการ
๕๘. นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดนครปฐม กรรมการ
๕๙. ขนส่งจังหวัดนครปฐม กรรมการ
๖๐. ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครปฐม กรรมการ
๖๑. ผู้อำนวยการสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม กรรมการ
๖๒. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดนครปฐม กรรมการ
๖๓. นายช่างแขวงการทางจังหวัดนครปฐม กรรมการ
๖๔. ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม กรรมการ
๖๕. ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองนครปฐม กรรมการ
๖๖. ประธานหอการค้าจังหวัดนครปฐม กรรมการ
๖๗. นายกสโมสรโรตารี นครปฐม กรรมการ
๖๘. นายกสโมสรโรตารี พระปฐมเจดีย์ กรรมการ
๖๙. นายกสโมสรโรตารี สนามจันทร์ กรรมการ
๗๐. นายกพุทธสมาคมจังหวัดนครปฐม กรรมการ
๗๑. ประธานชมรมขยับกายสบายชีวี กรรมการ
๗๒. ผู้อำนวยการการไฟฟ้า เขต ๓ ภาคกลาง กรรมการ
๗๓. ผู้จัดการการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดนครปฐม กรรมการ
๗๔. ผู้จัดการสำนักงานองค์การโทรศัพท์จังหวัดนครปฐม กรรมการ
๗๕. นายไปรษณีย์โทรเลขจังหวัดนครปฐม กรรมการ
๗๖. นายสถานีรถไฟจังหวัดนครปฐม กรรมการ
๗๗. หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ กรรมการ
๗๘. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลศูนย์นครปฐม กรรมการ
๗๙. ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคนครปฐม กรรมการ
๘๐. ผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวศึกษานครปฐม กรรมการ
๘๑. ผู้อำนวยการโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย กรรมการ
๘๒. ผู้อำนวยการโรงเรียนราชินีบูรณะ กรรมการ
๘๓. ผู้อำนวยการโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา กรรมการ
๘๔. ผู้อำนวยการโรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย กรรมการ
๘๕. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดห้วยจรเข้วิทยาคม กรรมการ

๘๖. ผู้อำนวยการโรงเรียนสระกะเทียมวิทยาคม		กรรมการ
๘๗. ผู้อำนวยการโรงเรียนโพรงมะเดื่อวิทยาคม		กรรมการ
๘๘. ผู้อำนวยการโรงเรียนเทคโนโลยีนครปฐม		กรรมการ
๘๙. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดไผ่ล้อม		กรรมการ
๙๐. ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อ.เมืองนครปฐม		กรรมการ
๙๑. ผู้จัดการธนาคารกรุงไทย	สาขานครปฐม	กรรมการ
๙๒. ผู้จัดการธนาคารกรุงไทย	สาขาสี่แยกสนามจันทร์	กรรมการ
๙๓. ผู้จัดการธนาคารกรุงไทย	สาขาพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๙๔. ผู้จัดการธนาคารกรุงไทย	สาขาพระประโทน	กรรมการ
๙๕. ผู้จัดการธนาคารทหารไทย	สาขานครปฐม	กรรมการ
๙๖. ผู้จัดการธนาคารไทยพาณิชย์	สาขานครปฐม	กรรมการ
๙๗. ผู้จัดการธนาคารกรุงเทพ	สาขานครปฐม	กรรมการ
๙๘. ผู้จัดการธนาคารนครหลวงไทย	สาขานครปฐม	กรรมการ
๙๙. ผู้จัดการธนาคารกสิกรไทย	สาขานครปฐม	กรรมการ
๑๐๐. ผู้จัดการธนาคารออมสิน	สาขานครปฐม	กรรมการ
๑๐๑. ผู้จัดการบริษัทลิกซ์ไนท์ทัวร์ จำกัด		กรรมการ
๑๐๒. ผู้จัดการตลาดปฐมมงคล นครปฐม		กรรมการ
๑๐๓. ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาล ๑	วัดพระงาม	กรรมการ
๑๐๔. ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาล ๒	วัดเสนหา	กรรมการ
๑๐๕. ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาล ๓	สระกะเทียม	กรรมการ
๑๐๖. ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาล ๔	เชาวนปรีชาอุทิศ	กรรมการ
๑๐๗. ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาล ๕	วัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๐๘. นางฉอ้อน คุปตวัช	รองนายกเทศมนตรีนครนครปฐม	กรรมการ
๑๐๙. นายสุเทพ แสงเพลิง	รองนายกเทศมนตรีนครนครปฐม	กรรมการ
๑๑๐. นายสถิตย์ ทวีนุช	รองนายกเทศมนตรีนครนครปฐม	กรรมการ
๑๑๑. นายอุดมชัย งามจารุกิจ	รองนายกเทศมนตรีนครนครปฐม	กรรมการ
๑๑๒. นายถาวร จันทร์กล่ำ	ปลัดเทศบาลนครนครปฐม	กรรมการ
๑๑๓. นายชวลิศร์ เวชวงศ์วาน	ผอ.สาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลนครนครปฐม	กรรมการ
๑๑๔. นายดุสิต รดิดัสกร	ผอ.กองการประปาเทศบาลนครนครปฐม	กรรมการ
๑๑๕. นายพินิจ พุ่มชูแสง	ผอ.สำนักการศึกษาเทศบาลนครนครปฐม	กรรมการ
๑๑๖. พ.ต.ดร.สินธพ แก้วพิจิตร	ผู้อำนวยการเคเบิ้ลทีวี นครปฐม	กรรมการ

๑๑๗. น.ส.พจนีย์ พริ้งพัฒนพงศ์	อาจารย์โรงเรียนเทศบาล ๑ (วัดพระงาม)	กรรมการ
๑๑๘. นายสุกรี นิโครธางกูร	อุปนายกสมาคมผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ จ.นครปฐม	กรรมการ
๑๑๙. นายเศวก ธรรมศิริพงษ์	นสพ.ยอดแหลมนิวส์ นครปฐม	กรรมการ
๑๒๐. นายสุวัฒน์ มาศภากร	นสพ.พลังชน นครปฐม	กรรมการ
๑๒๑. นายภุชงค์ ทิพย์วัฒน์	น.ส.พ.ไทยรัฐ	กรรมการ
๑๒๒. นายทวีพล หลิมชัยสุวรรณ	นสพ.มติชน, นสพ.มวลชน	กรรมการ
๑๒๓. นายวิวัฒน์ บุญยเลขา	นสพ.พิมพ์ไทย	กรรมการ
๑๒๔. นายจิรศักดิ์ ลลิโตภาส	นสพ.เสียงปวงชนชาวไทย	กรรมการ
๑๒๕. นายสุริยัน โรหิตเสถียร	นสพ.ยอดแหลมนิวส์	กรรมการ
๑๒๖. นางกรองกาญจน์ ฉ่ำชื่น	นสพ.เสรีไทย	กรรมการ
๑๒๗. นายเสนาะ โชติกุล	นสพ.ผู้นำก้าวหน้า	กรรมการ
๑๒๘. นายประเสริฐ ปฐมสุริยะพร	นสพ.บ้านเมืองนิวส์	กรรมการ
๑๒๙. นายสมชาติ แววีรคุปต์	นสพ.ปฐมธรรม	กรรมการ
๑๓๐. นายสุชาติ ลิ้มศิริวัฒน์	นสพ.เดลินิวส์ - สยามรัฐ	กรรมการ
๑๓๑. นายบุญยะ บุญอารีโรจน์	นสพ.พลังธรรม นครปฐม	กรรมการ
๑๓๒. นายพิเชษฐ์ อินทิม	นสพ.ยุคใหม่ นครปฐม	กรรมการ
๑๓๓. นายชาติชาย จิรันดร	นสพ.เสรีไทย นครปฐม	กรรมการ
๑๓๔. นายประจวบ เพ็งเรือง	นสพ.สัปดาห์นิวส์ นครปฐม	กรรมการ
๑๓๕. นายอรุณ เปลี่ยนแก้ว	ช่อง ๗	กรรมการ
๑๓๖. นายประโชติ ลักษณ์ในธรรม	ช่อง ๓ ไอทีวี	กรรมการ
๑๓๗. นายสมชัย ปานวนิชยกิจ	ช่อง ๕	กรรมการ
๑๓๘. นายขจร วัดรเอก	ช่อง ๙	กรรมการ
๑๓๙. นายชลทิศ มณีพันธุ์	ช่อง ๑๑ ประชาสัมพันธ์จังหวัดนครปฐม	กรรมการ
๑๔๐. นายอรรถกฤต แก้วคำ	นครปฐมเคเบิ้ลทีวี	กรรมการ
๑๔๑. นายเก่ง ประจักษ์ทรัพย์	ประธานชมรมร้านค้าภาคกลางคืน องค์พระฯ	กรรมการ
๑๔๒. อจ.ทัศนีย์ เทียนทอง	โรงเรียนอนุบาลไผทวิทยา นครปฐม	กรรมการ
๑๔๓. นางปราณี วัฒนะพงษ์	ที่ปรึกษาพุทธสมาคมจังหวัดนครปฐม	กรรมการ
๑๔๔. นางจารุมน อัชญาวัฒน์	ที่ปรึกษาพุทธสมาคมจังหวัดนครปฐม	กรรมการ
๑๔๕. นายทรงวุฒิ วราดินันท์	ประธานชมรมเปรียญธรรมจังหวัดนครปฐม	กรรมการ
๑๔๖. นายวิเชียร สงวนวงศ์	สำนักพิมพ์ธรรมเมธี กาญจนบุรี	กรรมการ
๑๔๗. นายสมญา ลิ้วรพันธ์ชัย	กรรมการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ

๑๔๘. นายจิระ ยันตรีสิงห์	กรรมการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๔๙. นายสรสิทธิ์ ก.ศรีสุวรรณ	กรรมการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๕๐. นายพรเทพ ฐิติเบญจพล	กรรมการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๕๑. นายสุธี สูงกิจบูลย์	กรรมการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๕๒. นายวิรัช ตั้งธนะพงษ์	กรรมการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๕๓. นายพิบูลย์ ผดุงศรีสวัสดิ์	กรรมการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๕๔. นายวรเทพ มีครองธรรม	กรรมการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๕๕. นายพนม แตงอ่อน	พนักงานศาสนการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๕๖. นายบุญจันทร์ เจียงคำ	พนักงานศาสนการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๕๗. นายสง่า สุนทรส่ง	พนักงานศาสนการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๕๘. นายณรงค์ จันทร์คูณ	พนักงานศาสนการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๕๙. นายหอม สนประเสริฐ	พนักงานศาสนการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๖๐. นางกรรณิการ์ ขำสุวรรณ	พนักงานศาสนการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการ
๑๖๑. นายยงยุทธ ฐิติเบญจพล	ไวยาวัจกรวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ
๑๖๒. นายสุนทร บุษบก	ผช.หน.สนง.จัดประโยชน์ฯ และ ไวยาวัจกรวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ
๑๖๓. นายสุรเชน จันทร์คูณ	หน.สนง. จัดประโยชน์ฯ และ ไวยาวัจกรวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการเลขานุการ
๑๖๔. นายสาธิต นะวาระ	ผอ. โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖๕. นางรัชนี มีครองธรรม	สมุห์บัญชี สนง.จัดประโยชน์ฯ	กรรมการผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖๖. นายทอง อินต๊ะ	ผู้ช่วยงานวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖๗. น.ส.พวงพรรณ สุนทรสุข	ผช.สมุห์บัญชี สนง.จัดประโยชน์ฯ	กรรมการผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖๘. นายอรัญ อ่วมเปี่ยม	พนักงานศาสนการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖๙. นายเทวา คำเครือ	พนักงานศาสนการวัดพระปฐมเจดีย์	กรรมการผู้ช่วยเลขานุการ

ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐

(พระธรรมปริยัติเวที)

เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ /เจ้าคณะภาค ๑๕

ประธานจัดงานสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ครบ ๙๒ ปี

ประกาศวัดพระปฐมเจดีย์
ที่ ๑๖ / ๒๕๕๐
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการแผนกการต่าง ๆ

ในงานพิธีสมโภชพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ๙๒ ปี วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

วันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐

ด้วยคณะกรรมการวัดพระปฐมเจดีย์ โดยมี พระธรรมปริยัติเวที เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นประธาน ได้ปรารภถึงองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ พระพุทธรูปสำคัญที่พระวิหารองค์พระปฐมเจดีย์ อันพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงมีพระราชศรัทธาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาขึ้นไว้ และได้ทรงถวายพระนามพระพุทธรูปองค์นี้ไว้ว่า "พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร" กาลเวลาได้ล่วงเลยมาถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๙๒ ปีแล้ว ทางวัดได้ดำเนินการปิดทองใหม่แล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ และต่อมาได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานผ้าไตร จำนวน ๑๐ ไตร ตามที่วัดพระปฐมเจดีย์ ได้ถวายพระพรขอพระราชทาน ทางวัดจึงกำหนดจัดงานพิธีฉลองสมโภชองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ในวันที่ ๘ - ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ ณ พระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ องค์พระปฐมเจดีย์ รวมงาน ๒ วัน และเพื่อให้การดำเนินงานครั้งนี้เป็นไปด้วยดี จึงแต่งตั้งให้ผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการในแผนกการต่างๆ ดังนี้คือ.-

๑. แผนกต้อนรับพระเถระและผู้มีเกียรติ

๑. พระราชรัตนมุนี	๒. พระศรีสุธรรมเวที	๓. พระครูอุดตรการบดี
๔. พระครูสมถกิตติคุณ	๕. พระครูศรีปฐมเจติยาทร	๖. พระครูศรีเจติยานุรักษ์
๗. พระครูปุริมานุรักษ์	๘. พระครูพิทักษ์เจติยานุกิจ	๙. พระครูพิพิธเจติยาภิบาล
๑๐ พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ	๑๑. พระครูปัจฉิมทิศบริหาร	๑๒. พระครูสุธีเจติยานุกุล
๑๓. พระมหาเชาวน์ วรเขโม	๑๔. พระมหาสุวิทย์ ปวิชชญฺญู	๑๕. พระมหามนูญ มนุญฺโญ
๑๖. พระมหาดุสิตศักย์ ดิกขปญฺโญ	๑๗. พระมหาชัยชุมพล ชุตินธโร	๑๘. พระมหาชาญชัย ชยาภิภู
๑๙. ผอ.สนง.พุทธศาสนาจังหวัด นฐ.	๒๐. ผอ.สนง.วัฒนธรรมจังหวัด นฐ.	๒๑. นายกพุทธสมาคม นฐ.
๒๒. คณะกรรมการพุทธสมาคม นฐ.	๒๓. ผอ.โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์	

๒๔. คณะครูอาจารย์โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์

๒๕. นายสุรเชน จันทร์คูณ ๒๖. นายยงยุทธ ฐิติเบญจพล ๒๗. นายสุนทร บุษบก

๒๘. นายสุธี สูงกิจบูลย์ ๒๙. นายวิรัช ตั้งธนะพงษ์ ๓๐. นายวิเชียร สงวนวงศ์

๒. แผนกจัดสถานที่พิธี

๑. พระครูพิทักษ์เจติยานุกิจ ๒. พระครูพิพิธเจติยาภิบาล ๓. พระมหาสุวิทย์ ปวิชชญญู

๔. พระครูสุธีเจติยานุกูล ๕. พระมหามานพ มาณโว ๖. พระมหาชัยชุมพล ชุตินธโร

๗. นายสุรเชน จันทร์คูณ ๘. นายทอง อินต๊ะ ๙. นายอรัญ อ่วมเปี่ยม

๑๐. เจ้าหน้าที่สำนักงานองค์พระฯ ๑๑. เจ้าหน้าที่แผนกช่างซ่อมบำรุง ๑๒. เจ้าหน้าที่แสงเจริญการไฟฟ้า

๓. แผนกจัดขบวนแห่

๑. ผอ.สนง.พุทธศาสนาจังหวัด นฐ. ๒. ผอ.รร.วัดพระปฐมเจดีย์ ๓. นายสุรเชน จันทร์คูณ

๔. ผอ.รร.พระปฐมวิทยาลัย ๕. ผอ.รร.ราชินีบูรณะ นฐ. ๖. ผอ.รร.สิรินธรราชวิทยาลัยฯ

๗. คณะครูอาจารย์โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ ๘. ชมรมขยับกายสบายชีวี

๙. หน่วยบรรเทาสาธารณภัยสงเคราะห์วัดพระปฐมเจดีย์

๑๐.พุทธสมาคมจังหวัดนครปฐม

๑๑. สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม

๔. แผนกอาหาร

๑. พระครูปัญญาพัชรคุณ ๒. พระครูปัจฉิมทิศบริหาร ๒. พระครูพิทักษ์เจติยานุกิจ

๔. พระสมุห์พินิตย์ กิตติภทโท ๕. พระมหาบุญลือ วิชชากโร ๖. พระมหาวิเชียร ฐิตปุญโญ

๗. พระปลัดวิษุวัต นาคธมโม ๘. พระมหาอำนวย อภิญาโณ ๙. พระสัญญา ปญญาสาโร

๑๐. พระมหาทัศน์เทพ เทวธมโม ๑๑. พระมหาเรืองศักย์ ฐานวโร ๑๒. พระมหามานพ มาณโว

๑๓. พระมหาอรรถวิทย์ อรุโณ ๑๔. พระวิษณุ ปริชาโน ๑๕. พระมหาอาจริยพงษ์ สิริธโร

๑๖. พระบุญชู ปุญญาโภ ๑๗. พระวิรัตน์ ธมมรตโน ๑๘. พระมหาสถาพร สุทธิเมธี

๑๙. พระมหาณัฏฐชา อคคธมโม ๒๐. พระมหาจารึก จิตตวิสุทโธ ๒๑. พระมหามาณะ มหาธีโร

๑๖. นายกพุทธสมาคม นฐ. ๑๗. นายเก่ง ประจักษ์ทรัพย์ ๑๘. ชมรมร้านค้าภาคกลางคืน

๑๙. เจ้าหน้าที่ สนง. องค์พระฯ ๒๐. เจ้าหน้าที่งานฌาปนสถาน

๕. แผนกเครื่องดื่ม

๑. พระครูพิพิธเจติยาภิบาล
๒. พระมหามนูญ มนุญโญ
๓. พระมหามานพ มาณโว
๔. พระมหาดาว ตารกธมโม
๔. พระมหาสมพงษ์ สมจิตโต
๕. พระมหาสมคิด ยสพโล
๖. พระมหาประจักษ์ ปญญาลาภี
๗. พระมหาสยาม สยามปาลี
๘. พระมหาศุลชัย ปภากโร
๙. พระมหาวิทาง อติวํโส
๑๐. พระมหาจรูญ สิริภทโท
๑๑.พระมหาอานนท์ พุทธรกขิโต
๑๒. เจ้าหน้าที่สำนักงานองค์พระฯ
๑๓. คณะครู รร.วัดพระปฐมเจดีย์
๑๔.นักเรียน รร.วัดพระปฐมเจดีย์
๑๕. นักเรียน ศพอ.วัดพระปฐมเจดีย์

๖. แผนกเครื่องเสียง

๑. นายพรเทพ ฐิติเบญจพล
๒. นายวิชาญ ศรีนครเขต
๓. เจ้าหน้าที่ สนง.องค์พระฯ
๔. เจ้าหน้าที่แสงเจริญการไฟฟ้า

๗. แผนกประชาสัมพันธ์

๑. พระครูสมุห์วสันต์ ฐานิสสโร
๒. พระครูสังฆรักษ์เสริมศักดิ์ ผาสุกธมโม
๓. พระมหาชาญชัย ชยาภิภู
๔. พระมหาดุสิตศักย์ ดิกขปญโญ
๕. พระมหาฉัตรชัย ภทฺทสาโร
๖. พระมหาชัยชุมพล ชุตินธโร
๗. พระมหาสมพงศ์ ภทฺทาจาโร
๘. พระมหาอำนวย อภิญาโณ
๙. ครูสอน ศพอ.ทุกรูป
๑๐. ผอ.สนง.พุทธศาสนาจังหวัด นฐ.
๑๑. นายพนม แตงอ่อน
๑๒. นายบุญจันทร์ เจียงคำ
๑๓. นายสง่า สุนทรส่ง
๑๔. ชมรมเปรียญธรรมสมาคม

๘. แผนกจราจรดูแลสถานที่จอดรถ

๑. พระครูพิทักษ์เจติยานุกิจ
๒. พระมหาสหัส ปิยวณโณ
๓. พระมหาชัยชุมพล ชุตินธโร
๔. สารวัตรจราจร สภ.อ.เมืองนครปฐม
๕. เจ้าหน้าที่ตำรวจรักษาการณ์องค์พระฯ
๖. เจ้าหน้าที่ อป.พร.

๙. แผนกศาสนพิธี

๑. พระราชรัตนมุนี
๒. พระศรีสุธรรมเวที
๓. พระมหาเชาวน์ วรเขโม
๔. พระครูพิพิธเจติยาภิบาล
๕. พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ
๖. พระมหาสุวิทย์ ปวิชญญู
๗. พระมหาเกษมสันต์ เขมเสฏโฐ
๘. พระมหาชาญชัย ชยาภิภู
๙. พระมหาทัศน์เทพ เทวธมโม
๑๐. ผอ.สนง.พุทธศาสนาจังหวัด นฐ.
๑๑. ผอ.สนง.วัฒนธรรมจังหวัด นฐ.
๑๒. นายสุรเชน จันทร์คูณ
๑๓. นายทรงวุฒิ วราดินันท์
๑๔. นายพนม แตงอ่อน
๑๕. นายบุญจันทร์ เจียงคำ
๑๖. นายสง่า สุนทรส่ง
๑๗. ชมรมเปรียญธรรมจังหวัดนครปฐม

๑๐. แผนกรักษาพยาบาล

๑. นายแพทย์พินิจ หิรัญโชติ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลนครปฐม

๒. ศูนย์แพทย์ชุมชนองค์พระปฐมเจดีย์

ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐

(พระธรรมปริยัติเวที)

เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์

โอวาท

สมเด็จพระพุฒาจารย์

ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

สมเด็จพระมหาธีราจารย์

เจ้าคณะใหญ่หนกลาง

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์

เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ

แม่กองบาลีสนามหลวง

โอวาทสมเด็จฯ

สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในพิธีทรงตั้งเปรียญธรรม ๓ ประโยค และประโยค ๑-๒
วันพุธที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๐
ณ วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

รู้สึกยินดีอย่างยิ่ง ที่ทุกรูปได้รับพระราชทานพัดยศเปรียญธรรม ๓ ประโยค ในพิธีทรงตั้งเปรียญธรรม ๓ ประโยค ซึ่งเป็นพิธีที่อยู่ในพระปรมาภิไธย แห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทุกท่านคงมีความรู้สึกเหมือนกันคือภูมิใจที่ได้รับพระราชทานพัดยศเปรียญธรรม ๓ ประโยค แม้แต่ผู้ที่สอบได้ประโยค ๑ - ๒ ก็คงภูมิใจเช่นเดียวกัน ตามที่รักษาผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กล่าวในรายงานที่มีความตอนหนึ่ง **"ว่าการศึกษาภาษาบาลีทำให้เกิดความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา เพราะเป็นภาษาที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ใช้ในการประกาศพระศาสนา"** ทุกท่านได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนแล้ว และการศึกษาของท่านอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์มาแต่อดีต จนกระทั่งถึงปัจจุบัน และพระมหาเถระบูรพาจารย์ของเราทั้งหลาย จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ท่านได้พยายามสืบต่อ ปฏิบัติรักษาพระราชประเพณีนี้ไว้ เพื่อเป็นไปแห่งความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนานั่นเอง เมื่อเกิดเป็นความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนา ก็นับว่าเราทั้งหลายได้ร่วมกัน สร้างความมั่นคงให้แก่พระพุทธศาสนา ดังกล่าวแล้วนั่นเอง ส่วนความดีอีกนานาประการ ทุกท่านก็ทราบกันอยู่แก่ใจแล้วทั้งนั้น ว่าเป็นความดีอย่างไรบ้าง ขอให้ทุกท่านได้นึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ ที่ได้ทรงยกย่องพระพุทธศาสนา ให้ปรากฏในประเทศไทยของเรา รวมทั้งปรากฏในโลก และขอให้นึกถึงพระคุณ ของพระมหาเถราจารย์แต่ปางก่อน ที่ท่านอุตสาห์พยายามนำการศึกษาภาษาบาลีให้สืบต่อมาได้จนถึงยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันพระเถระที่รับผิดชอบช่วยเหลือส่งเสริมจัดให้มีสำนักเรียนขึ้นในวัดของท่าน หรือส่งเสริมโดยประการอื่น ๆ ก็นับว่ามีพระคุณยิ่งต่อทุกท่าน ขอให้ทุกท่านนึกอยู่เสมอว่า การศึกษาของท่านเป็นการศึกษาภาษาบาลี เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาและที่ได้ศึกษาเช่นนี้ ก็เพราะเหตุผลดังกล่าวแล้วข้างต้น ๒ ประการ

บัดนี้ ท่านทั้งหลายก็ประจักษ์แก่ใจแล้วว่า ท่านทั้งหลายได้รับการยกย่องจากหมู่สงฆ์อันเนื่องมาแต่สถาบันพระมหากษัตริย์ คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพัดยศเปรียญธรรม ๓ ประโยค และในโอกาสที่เป็นมงคลนี้ พระเถระที่บริหารการพระศาสนาระดับภาค ระดับจังหวัด แม้แต่เจ้าสำนักเรียน ได้พากันมาดังที่ปรากฏแล้ว เป็นการร่วมกันปฏิบัติงานทางพระศาสนา ก่อให้เกิดสามัคคีธรรม ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนว่า **"ความเข้มแข็งแห่งสามัคคีธรรม นำมาซึ่งความสุข"** เราทั้งหลายได้สร้าง

ความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแล้ว จึงขอแสดงความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ท่านพระเถระระดับภาค จังหวัดและเจ้าสำนักเรียนได้แสดงน้ำใจอันปรากฏอยู่ในขณะนี้ และขออนุโมทนาสาธุการชื่นชมยินดี เป็นอย่างยิ่ง ต่อท่านผู้ว่าราชการจังหวัด พร้อมด้วยคณะข้าราชการผู้ปฏิบัติงานในส่วนกลางมีเจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ซึ่งมีผู้รักษาราชการแทนผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นต้น ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานแทนรัฐบาล ไม่ว่ารัฐบาลในยุคไหน เมื่อมีกรมการศาสนาอยู่ก่อน ก็ได้ปฏิบัติงานแทนรัฐบาล เมื่อตั้งเป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้นแล้ว ก็ได้ปฏิบัติงานแทนรัฐบาล เพื่อต้องการที่จะอุปถัมภ์ค้ำจุนงานพระพุทธศาสนานั้นเอง ผู้ที่ปฏิบัติราชการในสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จึงแสดงน้ำใจให้เห็นว่าพร้อมที่จะรักษาพระพุทธศาสนาไว้ ไม่น้อยไปกว่าชีวิตของตนเอง และในโอกาสนี้ ยังมีผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด พากันมาหลายจังหวัดในภาคกลาง มีผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดนครปฐมเป็นต้น ขอให้ท่านผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัด ได้ภูมิใจว่าได้ช่วยงานพระศาสนา ขอให้ได้ปฏิบัติงานร่วมกันโดยสามัคคีธรรม ร่วมให้เป็นกลุ่มเป็นก้อน พระศาสนาของเราจะยืนยงคงอยู่ได้ ก็เพราะเราทั้งหลาย ทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายข้าราชการ ตลอดถึงประชาชน อุบาสก อุบาสิกา ต้องรักษาความดีข้อนี้ไว้ให้มั่นคงอย่าให้เสื่อมถ้อย อย่าถือว่าเป็นงานของฝ่ายนั้นฝ่ายนี้ เมื่อมีงานเกิดขึ้นแล้ว ต้องแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อย่างที่ได้แสดงให้ปรากฏอยู่ในขณะนี้ นี่ก็คือความดีของผู้นับถือพระพุทธศาสนาว่า ผู้นับถือพระพุทธศาสนามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อย่างนี้ เป็นความเข้มแข็ง ที่มีธรรมภาษิตใช้คำว่า **ตบะ** แล้วก็นำมาซึ่งความสุข สวัสดี สุขกาย สบายใจ กลายเป็นความมั่นคงแห่งการอยู่ร่วมกันภายใต้ร่มแห่งพระพุทธศาสนานั่นเอง

ในโอกาสที่เป็นมงคลยิ่งนี้ อาตมาภาพขอเจริญพร คณะข้าราชการทุกฝ่ายและญาติโยม สาธุชนทั้งหลาย ที่มาในพิธีนี้ได้ร่วมกันกับพระสงฆ์ทั้งปวง อธิษฐานใจขอถวายพระพรชัยมงคล ให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน ทรงมีพระราชปรารถนาในสิ่งใดส่วนใดก็ขอให้ได้สัมฤทธิ์ ตามพระราชปรารถนานั้นจงทุกประการ และขอพรจากพระศรีรัตนตรัยได้โปรดดลบันดาลประทานพร ให้ทุกฝ่ายทุกท่านรวมทั้งท่านที่ได้รับพระราชทานพัดยศเปรียญธรรม ๓ ประโยค และได้รับวุฒิบัตรในวันนี้ ได้ถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระศาสนา ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยิ่งด้วยพร ๔ ประการ พรั่งพร้อมด้วยปฏิภาณคุณสารสมบัติ สัมฤทธิ์ในสิ่งที่ประสงค์อันงดงาม โดยถ้วนกันเทอญ.

จุไรรัตน์ มีศิริ เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ๔

ถอดเทป เมื่อ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๐

โอวาทสมเด็จ

สมเด็จพระมหาธีราจารย์ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง

ในงานพิธีเปิดอาคารศูนย์เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์
วันจันทร์ที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๐

เจริญพร รองผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม
ท่านผู้มีเกียรติทุกท่านทุกคนในสมาคมนี้

อาตมภาพขออนุโมทนา ในการที่ทุกท่านมีกุศลจิตมาร่วมเปิดศูนย์อบรมก่อนเกณฑ์วัดพระปฐมเจดีย์ เพราะว่าเป็นการสร้างสรรค์ลูกหลานชาวนครปฐมให้มีความรู้ ความสามารถในการที่จะดำรงชีวิตต่อไปในอนาคต ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในชั้นต้น ท่านทั้งหลายอาจจะยังไม่ทราบความเป็นมาเป็นไป อาตมาพอทราบบ้าง แต่ก็ติดใจอยู่อย่างหนึ่ง เมื่อกี้บอกว่าอะไรนะ ๒๕๑๖ ใช่ไหม แต่รู้สึกว่าจะเป็น ๒๕๑๗ เท่าที่อาตมภาพจำได้ ท่านรองอธิบดีกรมการศาสนา เวลานั้นมาที่อาตมภาพ ขอให้เป็นภาระช่วยสนับสนุนช่วยเปิดศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ ในเขตภาค ๑๓ แล้วอาตมภาพก็ถามว่า แนวทางมายังไง

ท่านรองอธิบดีกรมการศาสนาก็เล่าให้ฟังว่า เรื่องเดิมนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน ทรงปรารภกับเจ้าประคุณสมเด็จสังฆราช วัดราชบพิธ ว่าอยากให้วัดต่าง ๆ เปิดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ เหมือนกับในยุคเก่า ในยุคเก่านั้นมีเรียนหนังสือวัดกัน เด็กเล็ก ๆ ก็ไปเรียนหนังสือวัด ก่อนที่โรงเรียนจะมีขึ้นตามวัดต่าง ๆ พระเป็นผู้สอนทั้งนั้น เป็นพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เจ้าประคุณสมเด็จสังฆราชก็มาปรึกษากับท่านอภัย จันทวิมล ในสมัยนั้นซึ่งเป็นรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ท่านอภัยก็รับสนองสมเด็จสังฆราช มอบหมายให้อธิบดีกรมการศาสนาเป็นผู้ติดต่อประสานงานเจ้าคณะต่างๆ อาตมภาพในฐานะรับงานคณะสงฆ์อยู่ในเขตภาค ๑๓ เมื่อมาถึงเข้าก็ยิ่งดี และโดยเฉพาะเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสามพระยา ท่านให้สติอยู่เสมอว่า พระสงฆ์จะต้องไม่ทอดทิ้งประชาชน ท่านว่าอย่างนั้น

แบบที่ท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวที ขยายโรงเรียน สร้างโรงเรียน ให้ทุนการศึกษาแก่เด็ก ๆ ก็คือการไม่ทอดทิ้งประชาชนนั่นเอง อาตมภาพเห็นด้วยว่า เราเลี้ยงดูลูกหลานของเขา พ่อแม่ของเขาก็ใจอ่อน เพราะตนเองประสบด้วยตนเอง ท่านทั้งหลายคงทราบว่าบางลำภูเป็นแดนนักเลงพอสมควร อาตมภาพอยู่วัดชนะสงคราม ไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควรจากชาวบ้านเท่าไหร่นัก เพราะเราเป็นต่างวัดไป แต่อาตมาภาพให้เด็กๆ นี่มาเรียนหนังสือ มาช่วยทำงานแล้วก็จ่ายค่าขนมให้บ้าง เป็นต้นว่า เรามีรถเข็นช่วยเข็นอิฐจากนี่ไปใส่นั่น เข็นนั่น

ไปใส่นี่ แล้วก็ให้กินข้าว ให้ค่าขนม แล้วก็ให้เรียนหนังสือ คนที่ไม่รู้หนังสือก็ให้เรียนหนังสือ คนที่เรียนหนังสือในยุคนั้นมากราบเมื่อเร็วๆ นี้มียศเป็นทหาร เป็นพันโท เราก็ดีใจกับเขา บอกผมถ้าหากไม่ได้เรียนหนังสือ ก็ไม่มีโอกาสจะเข้าไปรับราชการ แต่เพราะเขาเรียนหนังสือ เรียนจากไม่รู้อะไรมา ค่อย ๆ เรียนมาจนกระทั่งสอบเทียบ สอบเรียนลัดแล้วก็ไปเป็นทหาร แล้วก็สอบเรื่อยมาจนได้เลื่อนเป็นพันโท อาตมภาพก็ยังนึกภูมิใจว่า ความคิดดั้งเดิมที่ว่า "เราไม่ทอดทิ้งประชาชน ช่วยเหลือประชาชน"

พ่อแม่ของเขาก็เอาใจใส่กับวัดวาอาราม เวลานี้เป็นพวกกันไปหมด ทั้งผู้ใหญ่และเด็ก มีเรื่องที่จะเล่ายิ่งไปกว่านี้ แต่ไม่เล่า เพราะว่าเสียเวลาเล่าไป เสียเวลาฟัง ขอให้ญาติโยมทุกคนคิดว่า วัดเป็นจุดสร้างสรรค์ของเราและลูกเราหลานเรา มีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิตของเขา ถึงจะไม่มีเวลาอย่างนี้ แต่โอกาสข้างหน้า เรารู้ไม่ได้ ว่าเขาจะไปเป็นอะไรรับหน้าที่อย่างไร ในขั้นแรกทีเดียวนี่ ก็พ้นจากกฎหมายที่บังคับเกณฑ์ ว่าเด็ก ๆ จะต้องเรียนหนังสือ เมื่อเราเรียนหนังสือแล้วก็พ้นกฎหมายบังคับนี้ไป ต่อไปมีความรู้ความสามารถสูงขึ้นจะเป็นระดับปริญญาอะไรก็ตามเถอะ ก็จะได้มีโอกาสมาบริหารบ้านเมือง คือบริหารบ้านเมืองจังหวัดของเรา อำเภอของเรา เราได้ผู้บริหารเป็นคนของเรา ความเจริญก็มีมากกว่าผู้บริหารที่มาจากแหล่งอื่นหรือที่อื่น เพราะว่าอย่างน้อยเขาก็มีความรู้สึกว่า เราเป็นลูกบ้านนี้ เป็นลูกจังหวัดนี้ อาตมภาพเชื่ออย่างนั้น

ฉะนั้น ขอให้ญาติโยมทุกคนสั่งสอนอบรมลูกให้รู้จักวัด ให้สนใจวัด ว่าเราโตขึ้นมาได้ เราจะมีความรู้ ได้อาศัยวัด และโดยเฉพาะเราเป็นชาวพุทธ เป็นพุทธศาสนาจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลานี้มีเรื่องพูดกันอยู่ทั่วไปว่า พุทธศาสนานี้ ทาง สสร. ไม่ยอมรับเป็นศาสนาประจำชาติ อันนั้นก็เป็นเรื่องของ สสร. ท่าน ท่านจะเห็นยังไง เราไม่รู้ แต่ว่าถ้าว่าตามความรู้สึกของชาวพุทธแล้ว คนไทยเป็นพุทธศาสนาถึง ๙๕ เปอร์เซ็นต์ อีก ๕ เปอร์เซ็นต์ เป็นศาสนาอื่น เป็นส่วนนิดหน่อยเท่านั้นเอง แต่ว่า คำว่าจะเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไม่ได้ เพราะใคร ขอให้ญาติโยมผู้ฟังทั้งหลายคิดดู เพราะใครที่พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไม่ได้ เพราะฉะนั้นเราจะสนับสนุนใครรักใคร ต้องเลือกคนดีด้วย ไม่ใช่ว่ามีความรู้อย่างเดียว ต้องมีความจริงใจและมีความดีพร้อมอยู่ในตัว ให้มาเป็นญาติเป็นมิตรกับเรา แต่อาตมภาพก็ขอพูดในที่นี้ว่า ศาสนาเป็นศาสนาประจำชาตินั้น เป็นแต่ตัวหนังสือ แต่เราท่านทั้งหลาย ขอให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ตามหลักธรรมของพุทธศาสนา เป็นการยืนยันว่าคนไทยเป็นชาวพุทธ ไม่ต้องใครรับรอง เรารับรองตัวของเราเอง โดยเฉพาะเรื่องของคนไทยขอให้มีเมตตากรุณาต่อกันและกัน เห็นว่าเราเป็นพี่กัน เป็นน้องกัน เป็นคนไทยด้วยกัน เราจะไม่เบียดเบียนกัน เราจะไม่รังแกกัน เราจะไม่กดขี่ข่มเหงกัน เพียงเท่านี้เป็นงานขั้นต้น แม้แต่สุนัขหรือแมว สุนัขหรือแมวที่มาอยู่ในวัด หรืออยู่ในบ้านก็ตามเถอะ ให้คิดว่าเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายกับเรา เรา

อย่าไปรังแกมัน เราอย่าไปทำร้ายมัน เราอย่าไปลงโทษลงทัณฑ์อะไรที่ไม่ถูก ในบางแห่งบางที่ สุนัขก็มีไม่ได้ แมวก็มีไม่ได้ คอยตีคอยไล่มันอยู่เสมอ แต่นี่หัดนิสัยให้เป็นพุทธศาสนา หัดนิสัยให้เป็นชาวพุทธ เริ่มตั้งแต่มีรักแมว รักหมา เป็นต้นมา จิตใจของเราก็จะอ่อนไปตามลำดับ เมื่อเรารักแมว รักหมาได้ ต่อมาเราก็รักคนได้ มีเมตตากรุณาต่อคน รับประทานอาหารพอเห็นสมควรแล้ว เศษที่เหลือนั่นเราก็ไปให้แมวให้หมา ถึงจะกินไม่อิ่ม กินนิดกินหน่อยก็ยังได้ชื่อว่า เราได้เฉลี่ยความสุขให้แก่สัตว์ อย่างนี้เป็นต้น นี่เป็นเรื่องต้น ๆ ที่เราจะต้องรู้ ยิ่งขึ้นไปกว่านั้น ขอให้สมาทานศีล ๕ ไว้เสมอ ๆ เพราะศีล ๕ เป็นหลักของพระศาสนา ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นแม่บท เป็นมาตรฐานของความดีทั้งหลาย คนที่จะไปสวรรค์หรือนิพพานต้องขึ้นต้นที่ศีลทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น ขอให้ชาวพุทธทุกคนรักษาศีล ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ล่วงประเวณี ไม่ล่วงกามผิดประเวณีสามีภรรยาผู้อื่น ไม่กล่าวคำเท็จ ไม่ดื่มสุราเมรัย นี่เป็นหลักเป็นนิจศีล ทุกคนมีสมาทานได้มาก ได้อานิสงส์มาก สมาทานได้น้อยอานิสงส์ก็น้อย ศีล ๕ นี่จะปิดประตูโรงพัก ปิดประตูศาล ปิดประตูคุก เป็นเบื้องต้น เราไม่ต้องขึ้นโรงพักถ้ามีศีล ๕ ไม่ต้องขึ้นศาล ไม่ต้องถูกกักกันอะไร ไม่ต้องเข้าประตูคุก

เพราะฉะนั้น ขอฝากให้พี่น้องญาติโยมทุกคนระลึกไว้อย่างนี้ว่า เราเป็นชาวพุทธ เวลานี้พุทธศาสนาถูกรุกรานทั้งภายในและภายนอก ที่เป็นภายในนั้น บางทีคนในศาสนาซึ่งเป็นพุทธอยู่ก่อน ไปพอใจในศาสนา ไปเข้ากับศาสนาอื่นก็มีเยอะ อันนี้เพราะอะไรก็เป็นเรื่องของเขา อาตมภาพอธิบายไม่ได้ แต่ว่าถือว่าเป็นศัตรูของพระศาสนาตัวฉกาจ คนประเภทนี้ทำให้คนพุทธนี่ ไขว้เขวว่าเขานับถือศาสนาพุทธอยู่ดี ๆ แต่ทำไมเขาไปเข้าศาสนาอื่น ศาสนาอื่นไม่ดี แต่ว่าในทางพระพุทธศาสนา สอนไม่ให้ติคนอื่น ให้ติแต่ตัวเอง ว่าเราอาจจะไม่ดีพอ เป็นเรื่องของเขา ที่เขาจะไปก็เป็นสิทธิของเขา แต่ว่าให้เราทั้งหลายจับตาดูไว้เถอะ ว่าอะไรเป็นอะไร คนที่พอใจอย่างนั้นน่ะ ถ้าจะกล่าวก็เป็นลักษณะว่า ไม่ชอบตรงนี้ย้ายไปตรงนั้น ไม่ชอบตรงนั้นย้ายไปตรงโน้น เปลี่ยนอาชีพอยู่เสมอ ๆ เปลี่ยนงานเสมอๆ ทั้งงานนั้นจะเป็นงานวิเศษงานดีอย่างไรก็เถอะ หาความก้าวหน้ายาก

ถ้าจะกล่าวตามโบราณ อาตมาภาพ คงจำของเก่า ๆ เอาไว้มาก หมา ๒ ราง ต้องระวังเอาไว้ให้ดี จะเป็นใครก็ตาม หมา ๒ รางต้องระวังให้ดีกัดง่าย ลืมเจ้าของ ประเภทนี้ คนประเภทนี้ เพราะฉะนั้น ขอฝากไว้ว่าให้เราพวกชาวพุทธที่ถูกรุกรานนี่นะ พยายามประพฤติปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาหรือตามที่พระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ เริ่มต้นด้วยมีเมตตา กรุณา และรักษาศีล ๕ เป็นประจำ มีเบญจศีล มีเบญจธรรม ความเจริญก็จะรุ่งเรืองแก่เราท่านทุก ๆ คน อาตมภาพเคยคุยกับคนที่เป็นชาวสวีเดนคนหนึ่ง ชาวสวีเดนบอกว่า อาจารย์สอนศาสนาของเขาสอนว่า พระพุทธศาสนาสอนสิ่งที่เป็นไปยาก เขาว่าอย่างนั้น เขานับถือศาสนาอื่น ก็ไม่อยากจะไปออกชื่อว่าศาสนาอะไร เขาบอกว่าเพราะอาจารย์สอนศาสนาเขาสอนว่า พุทธศาสนา

สอนสิ่งที่เป็นไปได้ยาก อาตมาก็พูดภาษาฝรั่งไม่เป็น แต่มีพระรูปหนึ่งท่านสามารถพูดได้เป็นสื่อก็เลยบอกว่า ที่ง่ายๆ มี แต่ทำไม ท่านไม่พิจารณา หรือไม่เอาไปพิจารณา บอกแค่ศีล ๕ เป็นพุทธศาสนา ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติล่วงในกาม ไม่กล่าวคำเท็จ ไม่ดื่มสุราเมรัย แต่อาตมภาพพูดยาวกว่านี้หน่อยเพื่อให้เขาเข้าใจ ให้พระแปลเป็นท่อน เป็นวรรค ๆ ก็บอกว่า ที่พุทธศาสนาสอนอย่างนี้มันเกิน เกินวิสัยที่มนุษย์จะทำ เขาบอกไม่เกิน ทำได้ ถ้าหากว่าทำได้ ลองทำดู ถ้าทำดูแล้วคุณจะไปที่ไหนก็ตาม คุณไม่ต้องกลัวทุกข์ จะอยู่ในสวีเดนก็ตาม ในเมืองไทยก็ตาม ในที่ไหนทั่วโลกทั้งนั้นไปได้ทั้งนั้น ถ้ามีศีล ๕ ประจำตัว แต่ถ้าคุณไม่มีเมื่อไหร่ คุณก็จะต้องประสบกับเหตุการณ์ที่เป็นเครื่องตอบแทนเมื่อนั้น เขาก็พอใจ

อาตมภาพเคยพูดกันมา แต่ว่าเพราะเราไม่ค่อยจะมีคนโต้ตอบ อีกอย่างหนึ่งเราไม่ได้ประพฤติปฏิบัติให้เขาเห็น เพราะฉะนั้น ขอฝากให้ญาติโยมทุก ๆ ท่านทุก ๆ คน พยายามปฏิบัติตามแนวทางคำสั่งสอนของสัมมาสัมพุทธเจ้า อันนี้เป็นเรื่องที่เราท่านทั้งหลายจะต้องทำโดยเฉพาะนั้นวันนี้ ขอฝากญาติโยมทุกคนให้สอนลูกสอนหลาน ให้ระลึกถึงวัด วัดแรกนั้นคือวัดพระปฐมเจดีย์ ที่ให้เริ่มแก่การศึกษาแก่บุตรหลานของท่าน ให้เตือนไว้เสมอๆ ว่าเอ็งจะได้กินได้อ่านหนังสือออก ได้กินข้าว อยู่เย็นเป็นสุขหรือจะโตไปทุกวันทุกวัน เพราะวัดพระปฐมเจดีย์ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวที เจ้าอาวาส พระสมภารท่านให้การสนับสนุนอยู่ ให้ระลึกถึงวัดไว้และต่อไปก็ให้นึกถึงวัดต่าง ๆ หรือวัดในพระพุทธศาสนา คิดว่าวัดนี้เป็นแหล่งให้ความรู้ให้ความฉลาด ให้ความอยู่เย็นเป็นสุข หรือให้กำไรแก่ชีวิตของตน แต่ละท่านแต่ละคนขอให้หมั่น ๆ เตือนไว้ เพราะคนที่จะลืมวันนั้นเพราะไม่มีคนเตือน ตนเองก็ลืมไปเผลอไปว่าเราโตเองเป็นเอง ฉลาดเอง เรียนเอง มีความสามารถเอง ไม่มีใครเตือนไม่มีใครบอก ก็เลยลืมตัวเผลอตัวไป เห็นวัดหมดความสำคัญ เพราะฉะนั้นในขั้นแรก ขอฝากให้ญาติโยมทุกคนคอยเตือนลูกคอยเตือนหลานให้สติลูกให้สติหลานไว้ด้วย เพื่อเขาทั้งหลายจะได้ไม่เดินทางผิด จะได้เดินทางถูก และจะได้ไม่ไปนรก ไปแต่สวรรค์เท่านั้น เพราะฉะนั้น ขอให้ญาติโยมทั้งหลายกำหนดในส่วนนี้ไว้เป็นประการต้น

ในสุดท้ายนี้อาตมภาพขออ้างอิงคุณพระศรีรัตนตรัย ซึ่งมีพระบรมสารีริกธาตุในพระมหาเจดีย์เป็นที่ระลึก จงดลบันดาลให้ญาติโยมสาธุชนทุกท่านทุกคน ปราศจากทุกข์ปราศจากโศรก ปราศจากโรคปราศจากภัย อุปสรรคอันตรายใด ๆ นานาประการ ประสงค์จำนงหมายสิ่งใดซึ่งเป็นไปโดยชอบประกอบด้วยสุจริต ขอสิ่งนั้น ๆ จงสัมฤทธิ์ผลตามมโนปณิธานความปรารถนา และจงประสบอิฐผลคือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ทุกประการ ถึงความสุขสวัสดีในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ ทุกท่านทุกคนเทอญ.

โอวาทสมเด็จฯ

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ แม่กองบาลีสนามหลวง

ในงานพิธีทำบุญประจำปีโรงเรียนสหศึกษาบาลี ครบ ๕๖ ปี
และมอบพัดเปรียญ พร้อมของรางวัล แก่ผู้ที่สอบไล่ได้
ณ ศาลากองอำนวยองค์พระปฐมเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ นครปฐม
วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๐

เจ้าคณะภาค ๑๕ ผู้เป็นประธาน

พระสงฆ์เถรานุเถระภิกษุสามเณรที่รักทุกรูป ซึ่งมีเจ้าคุณพระราชรัตนมุนี เจ้าคณะจังหวัด เป็นต้น เป็นประธาน

ขอเจริญพรท่านรองผู้ว่าราชการจังหวัด ท่านศรัทธาสาธุชน ญาติโยมทุก ๆ ท่าน

วันนี้เป็นที่น่ายินดีว่า ทางการคณะสงฆ์นครปฐม ร่วมด้วยช่วยกันกับคณะข้าราชการ พ่อค้าประชาชน ได้มีน้ำจิตน้ำใจ เป็นสมานฉันท์จัดงานอันนี้ขึ้น แล้วก็จัดเป็นประจำทุกปีมา ปีนี้เป็นปีที่ ๕๖ แล้ว ไม่ใช่น้อย เรียกว่าจัดมานานทีเดียว การจัดงานนี้ดำรงคงอยู่แล้วก็เจริญขึ้นโดยลำดับ ต้องขออนุโมทนาท่านทั้งหลาย งานนี้ได้รับความร่วมด้วยช่วยกัน จากเจ้าคณะพระสังฆาธิการ เห็นจะพูดต้องพูดว่า ทั้งภาค ๑๔ นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี สมุทรสาคร ทั้งภาค ๑๔ นี้ เจ้าคณะพระสังฆาธิการมีน้ำจิตน้ำใจจริง ๆ ร่วมด้วยช่วยกันเป็นเวลาเนิ่นนานมา นี่ก็แสดงถึงความสามัคคีของวงการคณะสงฆ์ในภาค ๑๔ นี้เป็นสำคัญ ท่านทั้งหลาย ๆ ได้ฟังรายงานจากท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวที โรงเรียนสหศึกษาบาลีนี้ตั้งมา ๕๖ ปีแล้ว ตั้งแต่สมัยท่านเจ้าคุณพระธรรมราชานุวัตร วัดพระเชตุพน ฯ ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตรวจการภาค ในสมัยนั้น ได้มีการแต่งตั้งโรงเรียนแล้วก็เปิดโรงเรียน แล้วก็ได้อนุรักษ์ต่อมาจนกระทั่งถึงบัดนี้ นับว่า โรงเรียนสหศึกษานี้เกิดขึ้นได้เพราะอาศัยพระธรรมราชานุวัตร ในสมัยดำรงสมณศักดิ์เป็นพระครูปลัด ก็ต้องขออนุโมทนากับท่านเจ้าคุณพระธรรมราชานุวัตรและท่านเจ้าคณะพระสังฆาธิการ พระมหาเถระโดยลำดับ ๆ ได้สืบสานต่อมาจึงกระทั่งถึงบัดนี้ ก็ด้วยอาศัยความเอาใจใส่แล้ว ก็ความตั้งใจจริงของพระมหาเถรานุเถระนั้นๆ ทำให้โรงเรียนสหศึกษานี้เจริญรุ่งเรืองขึ้นโดยลำดับ

โรงเรียนสหศึกษา น่าอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง พระมหาเถรานุเถระแต่ปางก่อน ได้พินิจพิจารณาเห็นอำนาจของการศึกษา และก็ได้มองเห็นว่าถ้าได้มาศึกษาร่วมกัน รวมกัน จะ

เป็นในจังหวัดนี้ หรือจังหวัดใกล้เคียงหรือทั้งภาคก็ตามที ได้มาศึกษาร่วมกัน ก็ทำให้การศึกษานี้ตั้งมั่นสถิตสถาพรและครูบาอาจารย์ก็จะพร้อมเพรียงกัน นักเรียนก็จะพร้อมเพรียงกันและได้รับการความเห็นชอบ และได้รับการช่วยเหลือเกื้อกูลจากวัดพระปฐมเจดีย์นี้เป็นสำคัญ ดังที่เป็นที่ประจักษ์อยู่แล้วในปัจจุบันนี้ ท่านทั้งหลาย รู้อยู่แล้วในเรื่องทั้งหลายเหล่านี้ก็คงจะไม่ต้องพูดมาก แต่ต้องอนุโมทนาถึงท่านนายกพุทธสมาคมจังหวัดนครปฐม ท่านนายกพุทธสมาคมจังหวัดนครปฐมได้ร่วมด้วยช่วยกัน กับวงการคณะสงฆ์และศรัทธาสาธุชน จัดการอุปสมบทหมู่และอุปสมบทฉลองเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในคราวที่แล้วนี้ แล้วก็ได้รับอุปถัมภ์บำรุงทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน วงการคณะสงฆ์ด้วย จตุปัจจัยเป็นจำนวนมาก การจับการใช้สอยแล้ว ท่านนายกพุทธสมาคมก็จัดสรรปันส่วน ถวายไปให้โรงเรียนสหศึกษาบ้าง ให้โรงพยาบาลบ้าง ให้สถานที่นั้นๆ บ้าง หลายแห่งหลายประการด้วยกันนี้ก็น่าอนุโมทนาเป็นอย่างยิ่ง

แล้วก็สำหรับโรงเรียนสหศึกษาก็ได้มาถวายแล้วในวันนี้ ท่านทั้งหลาย พูดถึงการศึกษาบาลี จังหวัดนครปฐม นับว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้ความพร้อมมูลบริบูรณ์เป็นอย่างยิ่ง ในส่วนของนักเรียนก็ได้ความพร้อม มีจำนวนนักเรียนเป็นร้อย ๆ เข้าสอบก็ถึงสองร้อย เรียนก็ต้องมากกว่านี้ เรียกได้ว่าเรียนก็ต้องเป็นจำนวนร้อย ๆ และในส่วนของครูบาอาจารย์ก็เรียกว่าพร้อม ครูบาอาจารย์ล้วนแต่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค เป็นส่วนใหญ่ เรียกว่ามีความพร้อมในด้านของครูบาอาจารย์และในด้านของอุปถัมภ์บำรุงก็พร้อม ท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวที เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ เจ้าคณะภาค ๑๕ ก็ให้การอุปถัมภ์บำรุง ร่วมด้วยช่วยกันกับเจ้าคณะพระสังฆาธิการในจังหวัดนครปฐมเป็นอย่างดียิ่ง เรียกได้ว่ามีความพร้อมทุกอย่าง

และจังหวัดนครปฐมจะเรียกว่า เป็นที่เกิด เป็นที่ตั้งแห่งพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกก็คงจะไม่ผิด พระมหาเถระ พระโสณะ พระอุตตระ ได้มาประกาศพระพุทธศาสนาในสมัยนั้นก็นครปฐมนี่แหละ พระโสณะ พระอุตตระ เรียกว่า เป็นที่เกิดแห่งพระพุทธศาสนาก็คงจะได้และเราท่านทั้งหลายก็ได้มาอยู่ ได้มาศึกษาเล่าเรียน ณ สถานที่แห่งนี้ และสถานที่แห่งนี้ซึ่งเป็นสถานที่แห่งเดิมของพระพุทธศาสนา ก็น่าชื่นใจ และท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวทีก็ได้กำหนดกฎเกณฑ์ให้มีการเรียนการสอนให้มีวาทะศิลป์ ให้มีการอย่างนั้นอย่างนี้ ผมคิดว่าก็จะคุยกับท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวที ว่าเรื่องการเรียนการสอนของท่านนั้น ถึงเรื่องการพูดในภาษาบาลี ที่คิดนี้ก็ด้วยมาคิดว่า วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร มีพระภิกษุศรีลังกาอยู่หลายรูป และก็เป็นมหาเปรียญก็หลายรูป พระศรีลังกา เณรศรีลังกา ที่ประเทศศรีลังกานั้น เขาเรียนบาลีกันแล้ว เขาพูดกันได้ เรียนแล้วพูด อาตมาเองก็ได้ฟังมาว่า เขาเรียนตั้งแต่เด็กชั้นประถม ก็เรียนเรื่องบาลีนี้ เรียนแล้วก็พูดกัน เรื่องไวยากรณ์นั้นไม่ต้องห่วง พูดให้รู้

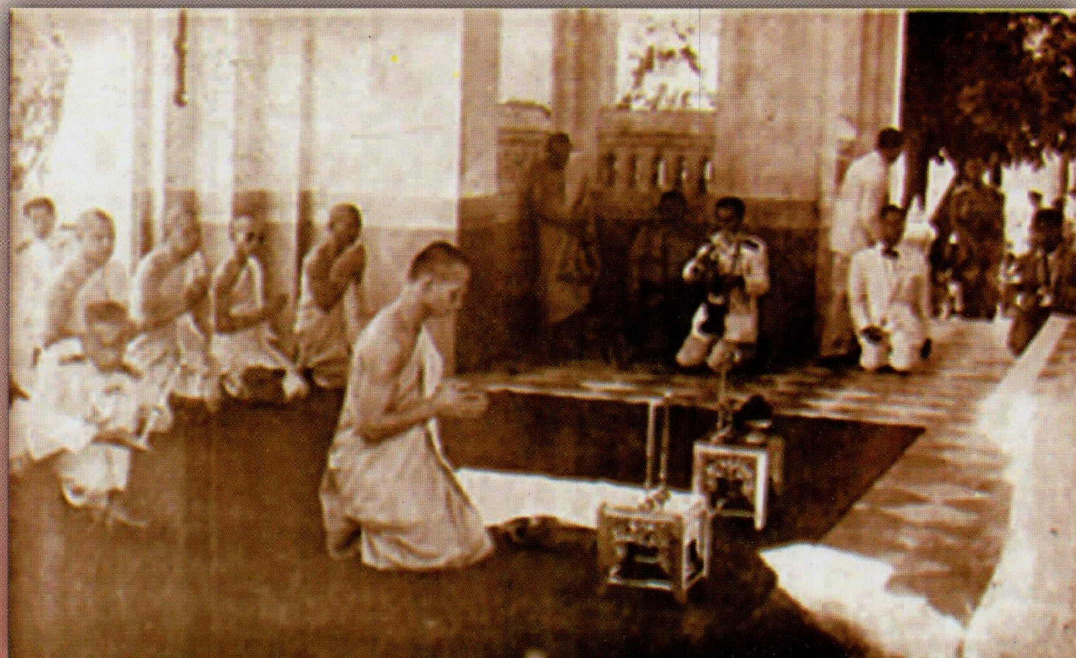
เรื่องก็แล้วกัน อันนี้ที่ผมพูดตั้งแต่แรกว่า อยากจะคุยกับท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวที ให้สอนเรื่องพูดอีกอย่างหนึ่ง หรือมีแล้วก็ไม่ทราบนะ ที่พูดเนี่ยไม่ทราบ ว่าท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวทีจัดในการสนทนาเรื่องภาษาบาลีอันนี้หรือไม่ คือนึกอยู่ ถ้าหากว่าท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวทีทำ คิดว่าทำได้ เพราะพระเณรศรีลังกาอยู่กับท่านหลายองค์ ให้มีชั่วโมงสนทนา ให้มีพูดจาปราศรัย ให้มีการพูดคุยกันในเรื่องภาษาบาลี และก็อาจจะศึกษาว่า ทางประเทศศรีลังกาเขาเรียนกันอย่างไร จึงพูดได้ ให้รู้เรื่อง อาตมาตอนที่ไปจำพรรษาที่ประเทศเนปาล ก็พอคุยกับเขาได้บ้างเหมือนกัน ไม่ใช่ว่าคุยได้มาก คุยได้นิด ๆ หน่อย ๆ ภาษาไทยปนภาษาบาลี ภาษาบาลีปนภาษาไทย ภาษาบาลีปนภาษาอังกฤษ ให้มันรู้เรื่องก็แล้วกัน เหมือนว่าเราจะเข้าไปในเมือง ที่อาตมาอยู่นั้น อยู่นอกเมือง ภูเขาชยัมภู เข้าไปในเมืองก็บอกพระมหาเถระว่า อะหัง คะโต นะคะรัง โกอิ่งเนา ก็ผมจะไปในเมืองเดี๋ยวนี้แหละ มันก็รู้กัน เอาบาลีกับอังกฤษไปด้วยกัน คือนึกอะไรได้ก็พูดกันแหละ รู้เรื่อง ท่านเจ้าคุณธรรมปริยัติเวที ถ้าทำอยู่แล้วก็ขออนุโมทนา แต่ถ้ายังไม่ทำ ถ้าจะเริ่มทำ ผมคิดว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ของท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวที แล้วก็จะเป็นประวัติศาสตร์ของการศึกษาบาลีนี้ เป็นประวัติศาสตร์ของภิกษุนครปฐมนี้ว่า การพูดภาษาบาลีนี้ นครปฐมได้จัดได้พูดกันได้เรียนกันเป็นครั้งแรก ณ โรงเรียนสหศึกษาจังหวัดนครปฐมนี้ ขอฝากท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวทีไว้ หวังว่าคงจะเป็นไปได้

ท่านทั้งหลาย นักเรียนที่รักทุกรูป ท่านทั้งหลายพึงดีใจว่าได้มีโอกาส ได้มีโชคดี ได้มาศึกษาภาษาบาลี ภาษาบาลีเป็นภาษาที่สำคัญนะครับ ท่านทั้งหลายเป็นภาษาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากัน ท่านทั้งหลายพึงดีใจ และในภาษาพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เป็นต้นแบบเป็นหลักภาษาของภาษาไทยของเรา ภาษาไทยก็เอาไปจากภาษาบาลีนี้ ถ้าเราเรียนภาษาบาลีก็จะรู้ว่า ตัวนี้มาจากศัพท์นั้น ๆ ท่านทั้งหลายเป็นแบบเป็นหลัก ฉะนั้นท่านทั้งหลายพึงดีใจว่าได้มาเรียนภาษาอันสำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นภาษาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วท่านทั้งหลายจะได้รับความทราบซึ้ง ตรึงใจในภาษานี้ ในภาษาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ท่านทั้งหลาย ภาษาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ยังอยู่ในภาษาบาลีอีกไม่ใช่น้อย คัมภีร์ต่าง ๆ ยังอยู่ในภาษาบาลีอีกไม่ใช่น้อย ที่แปลเป็นภาษาไทยแล้วก็มากอยู่ แต่ก็ยังอยู่ในภาษาบาลีอีกเป็นจำนวนมาก ท่านทั้งหลายสังเกตนะครับ ท่านอ่านภาษาไทย ที่ท่านถอดมาจากภาษาบาลีบางทีไม่เข้าใจ ไม่ได้อรรถรส ไม่ได้ความซาบซึ้ง ท่านไปดูภาษาบาลีแล้วท่านจะมีความเข้าใจดีขึ้น ได้อรรถรสดีขึ้น นี่ท่านทั้งหลาย ลำพังภาษาไทยนั้นเราก็ได้อยู่ล่ะ แต่เมื่อมาดูภาษาบาลีก็ยิ่งลึกซึ้ง ยิ่งขึ้น ดังนั้นนักเรียนที่รักทุกรูปพึงดีใจเถอะ ที่ได้มารับการศึกษาอย่างนี้ และได้มาศึกษาที่โรงเรียนสหศึกษานี้ด้วย ซึ่งนับว่าเป็นโรงเรียนที่มั่นคงถาวร มีคุณภาพ เพราะครูบาอาจารย์ล้วนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทั้งนั้น ท่านทั้งหลายปีนี้จะได้ประโยคไหนก็ตาม จะต่ำก็ตาม

จะสูงก็ตาม ก็จงตั้งใจศึกษาเล่าเรียน พากเพียรเขียนอ่าน ให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ท่านทั้งหลายตั้งใจจริงก็ต้องได้ผลจริงแน่นอน ไม่ผิดหรอกครับ ตำรามีเท่าไหร่ ตำราแต่ละชั้นแต่ละประโยคมีเท่าไหร่ ท่านทั้งหลายตั้งใจดู ตั้งอ่าน ตั้งใจจดจำในตำรานั้น ๆ ให้หมด ดูให้หมด ดูให้ตลอด และถึงเวลาคราวสอบ ท่านก็ออกข้อสอบในตำรานั้น ๆ ไม่ได้เอามาจากตำราอื่นใด เอามาจากตำรานั้น ๆ ให้นักเรียนสอบ และในเมื่อเรามาเรียนได้หมดแล้ว ดูหมดแล้วเข้าใจแล้วท่านจะออกมาตรงไหนก็สบายใจ เราก็สามารถทำได้ทุกสิ่งทุกอย่างทุกประการ แล้วก็สอบไล่ได้ เหมือนอย่างที่นครปฐม สอบไล่ได้เป็นจำนวนมาก

และท่านทั้งหลายรู้อยู่แล้วว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์เอกอัครศาสนูปถัมภกพระองค์เป็นผู้ยอยกพระพุทธศาสนา ปีนี้เป็นปีอันสำคัญยิ่ง เป็นปีที่พระองค์มีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๘๐ พรรษา ในวันที่ ๕ ธันวาคม ที่จะถึงข้างหน้านี้ และท่านทั้งหลายได้ในปีอันสำคัญ อันเป็นมงคลยิ่งนี้ ก็พึงดีใจว่า เราได้ในปีเป็นมงคลยิ่งของพสกนิกรประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า เมื่อท่านทั้งหลายได้ความดีใจอย่างนี้แล้ว ก็จงตั้งใจศึกษา ตั้งใจเล่าเรียนให้มากยิ่งขึ้น เมื่อศึกษาเล่าเรียนดีแล้วก็สร้างความประพฤติให้ดีงามตามไปด้วย เพราะเราทั้งหลายพระพุทธศาสนานั้นเราอยู่ด้วยศรัทธาปสาทะของญาติโยมประชาชน ญาติโยมประชาชนให้การส่งเสริมสนับสนุนให้เราท่านทั้งหลายได้อยู่ดำรงพระพุทธศาสนา ให้เราทั้งหลายได้ศึกษาเล่าเรียน เมื่อเราทั้งหลายสร้างความประพฤติปฏิบัติเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาปสาทะ ญาติโยมก็ได้ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนายิ่งขึ้นไป ขอให้ท่านทั้งหลายตั้งใจในการปฏิบัติธรรมนี้ แล้วความเจริญ ความรุ่งเรืองย่อมมีเกิดขึ้นแก่ตนเองและแก่พระพุทธศาสนาแน่นอน

ในที่สุดนี้ ผมพร้อมด้วยคณะสงฆ์ทั้งมวลขอตั้งกัลยาณจิตอำนวยพร โดยอ้างอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และพระร่วงเจ้า ซึ่งเป็นเคารพนบนับถือบูชาของเราท่านทั้งหลายขอจงมาคุ้มครองสถาบันทั้ง ๓ คือสถาบันชาติ สถาบันพระพุทธศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ ให้ตั้งมั่นสถิตสถาพร และขอให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว องค์เอกอัครศาสนูปถัมภกหายจากประชวร ให้พระบรมศานุวงศ์เจริญในสิริราชสมบัติทุกประการ และขออำนวยพรให้คณะสงฆ์เจ้าคณะสังฆาธิการ นักเรียน ศรัทธาสาธุชน ญาติโยมทุกท่าน ซึ่งมีพระธรรมปริยัติเวทีเป็นต้น เป็นประธาน ขอทุกท่านจงเจริญรุ่งเรืองไพศาล ในพระศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ และมีความประสงค์สิ่งใดในทางที่ชอบ ขอจงสำเร็จความประสงค์ในสิ่งนั้น จงทุกประการเทอญฯ

ภาพถ่ายในยุคอดีต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ขณะยังทรงผนวชเป็นภิกษุ

ได้เสด็จพระราชดำเนินมานมัสการองค์พระปฐมเจดีย์

ในภาพ ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๙

ภาพจิตรกรรม

การอัญเชิญพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ มาทางรถไฟ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๖

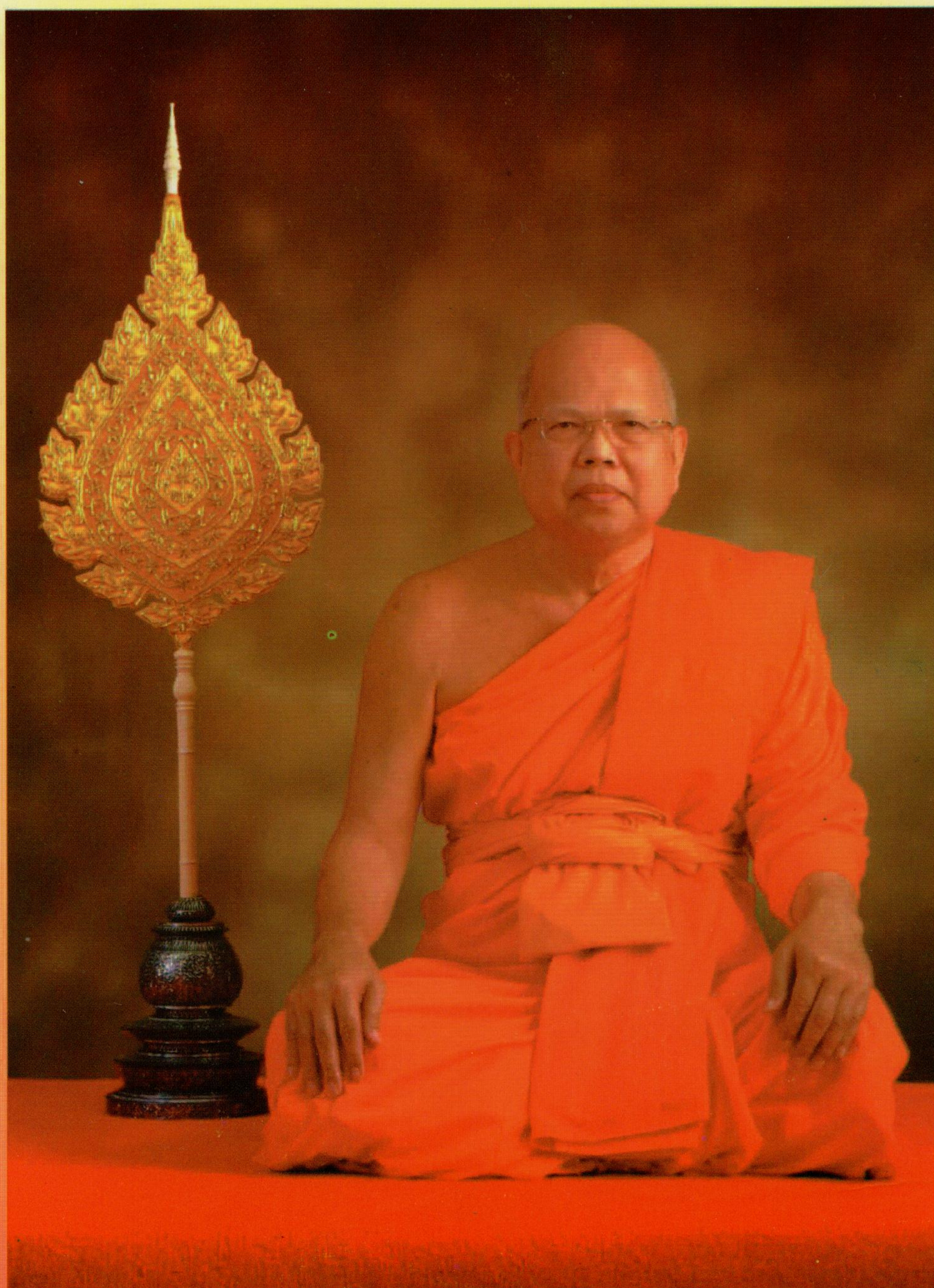
ภาพจิตรกรรม
การอัญเชิญพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ
ขึ้นประดิษฐาน ณ พระวิหารองค์พระปฐมเจดีย์

ภาพถ่ายในยุคอดีต
บริเวณด้านหน้าพระวิหารพระร่วงฯ ก่อนปี พ.ศ.๒๔๕๐
ในภาพมีพระบรมวงศานุวงศ์และเจ้านาย มานมัสการองค์พระปฐมเจดีย์

ภาพถ่ายในยุคอดีต
บริเวณลานต้นจัน ทิศตะวันออกขององค์พระปฐมเจดีย์ ก่อนปี พ.ศ.๒๔๕๐
ในภาพมีพระบรมวงศานุวงศ์และเจ้านาย มานมัสการองค์พระปฐมเจดีย์
ในภาพมีต้นมะฮอคคินี ที่เพิ่งจะปลูกใหม่

พระธรรมปริยัติเวที

(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม)

ป.ธ.๙, พธ.ม., พธ.ด., ศศ.บ.

เจ้าคณะภาค ๑๕

เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

พระราชรัตนมุนี

(ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ ป.ธ.๙, พธ.ม.)

เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม

รองเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

ภาพการปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ ปี ๒๕๕๐

พระธรรมปริยัติเวที เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์
ปิดทองเป็นปฐมฤกษ์

อาจารย์ทัศนีย์ เทียนทอง โรงเรียนอนุบาลไผทวิทยา นครปฐม
ร่วมบริจาคเงิน ๒,๐๐๐,๐๐๐.- บาท
ได้มาร่วมปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงฯ

ภาพการปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ ปี ๒๕๕๐

นายปรีชา บุตรศรี ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ร่วมปิดทององค์พระร่วงฯ

นายยงยุทธ ฐิติเบญจพล
ไวยาวัจกรวัดพระปฐมเจดีย์
ร่วมปิดทององค์พระร่วงฯ

พระราชกรณียกิจ
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖

รัชกาลที่ ๖ กับองค์พระปฐมเจดีย์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฏเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ ๖ ทรงมีพระราชศรัทธาต่อองค์พระปฐมเจดีย์ ตั้งแต่ยังดำรงพระอิสริยยศเป็น "สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร" เพราะพระองค์เสด็จมาประทับแรมที่เมืองนครปฐมบ่อยครั้ง ในระหว่างที่มีการปฏิสังขรณ์และปรับปรุงองค์พระปฐมเจดีย์ ในตอนปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ และได้เกิดเหตุการณ์ที่ช่วยส่งเสริมพระราชศรัทธาให้ทวีมากขึ้น เมื่อพระองค์ทรงเห็นปาฏิหาริย์ขององค์พระปฐมเจดีย์ ในคืนวันอาทิตย์ ที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๕๒ เวลา ๒ ยาม ๕๕ นาที ดังที่ทรงมีพระราชหัตถเลขา ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ร.ศ.๑๒๘ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความตอนหนึ่งว่า

"...ด้วยเมื่อคืนวันอาทิตย์ ที่ ๒๔ ตุลาคม ร.ศ.๑๒๘ นี้ ตรงกับวันขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๑ เวลาดึก ๒ ยาม กับ ๕๕ นาที ข้าพระพุทธเจ้าได้นั่งเล่นอยู่ที่เรือนสนามจันท์ มีข้าราชการและมหาดเล็กอยู่ด้วยกันเป็นอันมาก ได้เห็นพระปฐมมีรัศมีสว่างพราวออกทั้งองค์ ดูประหนึ่งว่าองค์พระปฐมเจดีย์ด้านตะวันตก คือด้านที่เล็งตรงกับสนามจันท์นั้น ทาด้วยฟอสฟอรัส พราวเรืองๆ ตั้งแต่ใต้คอระฆังลงมาหน่อยหนึ่ง ตลอดขึ้นไปจนยอดมงกุฎและยังซ้ำมีเป็นลำรัศมีพวยพุ่งขึ้นไปอีกประมาณ ๓ - ๔ วา ปรากฏแก่ตาอยู่อย่างนี้ ๑๗ นาที แล้วรัศมีตอนใต้แต่ปล้องไฉนตลอดจนยอด ก็ดับลงไปทันที เหลือสว่างอยู่แต่ตอนช่องมะหวดลงมา อีกสักไม่ถึงกึ่งนาทีก็ดับหายไปหมด มืดแม้จะมองแต่รูปองค์พระก็ไม่เห็นถนัด ข้าพระพุทธเจ้าได้นับผู้ที่ได้เห็นในขณะนั้น ตลอดจนทหารที่อยู่ยามสี่คน เป็นจำนวน ๖๙ คน..."

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฏเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับพระราชหัตถเลขาตอบจากสมเด็จพระราชบิดาว่า พระองค์เองทรงเคยเห็นลักษณะของปาฏิหาริย์ดังกล่าวถึง ๒ ครั้ง และยังทรงให้ข้อสังเกตว่า มักจะเกิดในช่วงเดือน ๑๑ เดือน ๑๒ อีกด้วยนั้น ก็ยิ่งเป็นเครื่องยืนยันสนับสนุนให้พระราชศรัทธาของพระองค์หนักแน่นมั่นคงมากขึ้น และมั่นพระราชหฤทัยว่าเป็นนิมิตรหมายแห่งพระบุญญาบารมีของพระองค์

การปฏิสังขรณ์พระปฐมเจดีย์

เนื่องด้วยพระราชศรัทธาที่มีต่อพระปฐมเจดีย์ ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเอาพระทัยใส่ต่อการบูรณะพระปฐมเจดีย์มาตั้งแต่ยังดำรงฐานะเป็นรัชทายาท ดังจะเห็นได้จากการจัดละครพูด เพื่อเก็บเงินบำรุงพระปฐมเจดีย์ โดยแสดงในวันที่ ๒๕ - ๒๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๔๙ เก็บเงินได้ ๗๕๗ บาท ๘ อัฐ และพระองค์ได้ออกพระราชทรัพย์อุทิศเพิ่มเติมอีก ๑๙๒ บาท ซึ่งพระองค์ได้มอบเงินนี้ให้เทศาภิบาลไปดำเนินการ

ในตอนปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปฐมเจดีย์มีสภาพทรุดโทรมอย่างหนัก แผ่นกระเบื้องประดับองค์เจดีย์หลุดล่วงเป็นจำนวนมาก จึงมีพระราชดำริให้ปฏิสังขรณ์เสียใหม่ แต่ยังไม่ทันแล้วก็สิ้นรัชกาลเสียก่อน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงรับเป็นพระราชภาระ โดยทรงมอบหมายให้สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพดำเนินการติดต่อกับห้างครูเซอร์ เพื่อซื้อกระเบื้องจำนวน ๔๐๐,๐๐๐ แผ่น คิดเป็นเงิน ๔๒,๐๐๐ บาท สำหรับเงินค่าปฏิสังขรณ์ในส่วนองค์เจดีย์นั้น ถือเป็นพระราชภาระของพระมหากษัตริย์ ห้ามไปเรี่ยรายผู้อื่นมา ตั้งแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่พระราชทานอนุญาตให้บอกบุญเรี่ยรายได้ในการปฏิสังขรณ์ส่วนอื่นๆ

โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์พระวิหารหลวง และเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง

นอกจากงานประดับกระเบื้องแล้ว ยังมีการซ่อมแซมพระวิหารหลวงและตกแต่งเพิ่มเติมให้สวยงามมากยิ่งขึ้น โดยโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์ฯ (พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหาร) เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ทำการปฏิสังขรณ์พระวิหารหลวง คือพระวิหารด้านทิศตะวันออก และให้รื้อผนังวิหารด้านในออก เพื่อประโยชน์ในการมาทรงประกอบพิธี จะได้มองเห็นองค์พระปฐมเจดีย์ แล้วโปรดเกล้าฯให้พระยาอนุศาสน์จิตรกร (จันทร์ จิตรกร) เขียนภาพพระปฐมเจดีย์ไว้ที่ผนังวิหาร ให้เห็นว่า รูปลักษณะขององค์เจดีย์นั้นตั้งแต่สมัยเริ่มสร้างจนถึงปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับอย่างไร พร้อมด้วยภาพเทวดา พระยาครุฑ พระยานาค และนักพรต นักบวช ประณมมือนมัสการพระปฐมเจดีย์อีกด้วย โดยเขียนตามรูปแบบที่ปรากฏตามโบราณวัตถุที่ขุดพบได้ในบริเวณนั้น ดังปรากฏตามลายพระราชหัตถเลขา เรื่องการแก้ไขวิหารหลวงองค์พระปฐมเจดีย์ ดังนี้

"มีเรื่องที่จะเล่าเป็นพิเศษอีกเรื่อง ๑ คือ เรื่องการแก้ไขพระวิหารหลวงที่พระปฐมเจดีย์ ในรัชกาลที่ ๕ ฉันได้ออกไปพักอยู่ที่เมืองนครปฐมบ่อยๆ จึงได้ไฝ่ใจในองค์พระนั้นมาก แต่

นั้นมา พระวิหารหลวง ตามที่เป็นอยู่เดิมนั้น มีผนังแบ่งเป็น ๒ ห้อง ห้องนอกใหญ่ มีพระพุทธรูปมารวิชัย เป็นพระประธาน ห้องในย่อม มีสีหาสนะ เป็นที่กระทำอาสนะบูชา ฉันได้นึกอยู่นานว่า ที่แท้อาสนะบูชา เป็นของสำคัญกว่าบูชาพระพุทธรูป และอย่างไรๆ ก็ดี การที่เข้าไปบูชาที่ห้องใน รู้สึกว่าเป็นที่พอใจมากกว่า เพราะได้แลเห็นองค์เจดีย์ ฉันจึงได้คิดขึ้นว่าควรแก้ไขขึ้นเสียใหม่ คือ ร่นผนังด้านสกัดออกไปทางตะวันออก ให้ห้องนอกคงมีเพียงหน้าต่างเดียว ให้ห้องในกว้าง และผนังด้านตะวันตก เป็นคูหากว้าง เพื่อให้แลเห็นองค์พระได้มากๆ ครั้นเมื่อฉันได้เห็นองค์พระปาฏิหาริย์แล้ว จึงได้บังเกิดศรัทธา รับปฏิสังขรณ์พระวิหารหลวง ซึ่งเวลานั้นออกจะชำรุดอยู่บ้าง ตกลงให้แก้ไขตามความคิดของฉัน เมื่อฉันออกไปเมื่อวันที่ ๑๓ มกราคม พ.ศ.๒๔๕๓ นั้น ได้ทำการปฏิสังขรณ์ไปมากแล้ว แต่ยังไม่ทันได้ตกแต่งให้เรียบร้อย เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม เมื่อขึ้นไปสวดมนต์ฉลอง จึงได้ปรึกษากับเจ้าหน้าที่ที่ตามเสด็จไปด้วย ก็ได้ช่วยกันคิดการที่จะเขียนผนัง ต่อมาก็ได้เขียนตามความคิดที่ได้กล่าวในวันนั้น เทพประณมที่เห็นอยู่เดี๋ยวนี้ แต่งตัวแบบเทวดาและมนุษย์ ที่ได้ปรากฏอยู่ในศิลาต่างๆ ที่ขุดได้ในบริเวณใกล้ๆ พระปฐมเจดีย์ เป็นแบบแต่งตัวอย่างไทยโบราณของเราแท้ ได้ตกลงมอบให้หลวงเดชนายเวร (จันทร จิตรกร) เป็นแม่กองควบคุมช่างเขียน ก่อนที่จะไปลงมือเขียนผนังพระวิหารหลวง ได้ให้พวกนายช่างลองเขียนภาพ ที่ผนังหอพระในพระที่นั่งสนามจันทร์ก่อน ภาพลองมือจึงปรากฏอยู่ในหอพระที่นั่งพิมานปฐมจนกาลบัดนี้...”

และโปรดเกล้าฯ ให้สร้างภาพปูนปั้น จำนวน ๑๐๘ ภาพ ไว้ที่ผนังกะเปาะ บริเวณลานชั้นลดขององค์พระปฐมเจดีย์ ด้านทิศตะวันตก ลักษณะเป็นภาพในวรรณคดีไทย เช่น ภาพเทวดา ภาพมนุษย์ ภาพยักษ์และสัตว์ในวรรณคดี และบางแห่งก็เป็นภาพฮกลกซิ่วในลัทธิประเพณีจีน

พ.ศ.๒๔๕๗ ได้โปรดเกล้าฯ ให้รื้อถอนวิหารคดระเบียงชั้นล่าง ทั้ง ๔ ด้านออก แล้วเปลี่ยนเป็นสร้างกำแพงก่ออิฐถือปูน ขนาด ๑๕๗ ห้อง ยาวล้อมรอบองค์พระปฐมเจดีย์ทั้ง ๔ ด้าน ตามรูปแบบที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ ซึ่งเรียกกันว่า “กำแพงแก้วชั้นใน” และมีประตูเข้า-ออก ทั้ง ๔ ทิศ

รัชกาลที่ ๖ กับพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ

พระราชกรณียกิจสำคัญของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับองค์พระปฐมเจดีย์ ก็คือ ในวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระพุทธรูปเก่า(พระร่วงฯ) ซึ่งเหลืออยู่แต่พระเศียร พระหัตถ์ และพระบาท ให้เป็นองค์สมบูรณ์ ณ มณฑลพิธี วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ

พระพุทธรูปดังกล่าวนี้ มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ ปางห้ามญาติ ห้อยพระบาทซ้ายแนบพระวรกาย ส่วนพระหัตถ์ขวายกตั้งขึ้นเสมอระดับพระอุระ วัดความสูงจากพระบาทถึงพระเกศได้ ๑๒ ศอก ๔ นิ้ว พระองค์ได้นำชิ้นส่วนของพระพุทธรูปนี้มาจากเมืองศรีสัชนาลัย เมื่อครั้งเสด็จประพาสหัวเมืองฝ่ายเหนือ ในปี พ.ศ.๒๔๕๑ ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์ฯ (พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหาร) เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ เป็นผู้ดำเนินการปฏิสังขรณ์หล่อพระพุทธรูป(พระร่วงฯ) เริ่มตั้งแต่จัดทำงบประมาณ การค่าใช้จ่าย การจัดหาช่างปั้นแบบ ทำการหล่อ ตกแต่ง ทั้งลงรักปิดทองด้วยเสร็จ ฯ

และได้โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศร์วรฤทธิ์ฯ (พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหาร) เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ เป็นผู้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพระวิหารองค์พระปฐมเจดีย์ ด้านทิศเหนือ ทำเป็นวิหารโถงสูงสง่า เพื่อประดิษฐานพระร่วงโรจน์ฤทธิ์ฯ โดยรื้อมุขพระวิหารด้านทิศเหนือบางส่วนออก แล้วปรับปรุงบันไดใหญ่พนักนาคบางส่วน เพื่อให้เหมาะสมและสวยงาม หล่อฐานทองเหลืองสำหรับประดิษฐานพระร่วงฯ ปูพื้นหินอ่อนที่ชานระหว่างบันไดนาคกับชานหน้าวิหาร และทาสีปิดทองลายดาวเพดาน บัวกรอบแว่น และลวดลายอื่นๆ ตลอดจนสร้างศาลาคอนกรีต ขนาดเล็ก ๒ หลัง เพื่อเป็นศาลาพักร้อน ที่สองข้างบันไดนาคนั้น

ต่อมา ทรงโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระร่วงฯ ที่หล่อสำเร็จแล้วนั้น มาทางขบวนรถไฟออกจากกรุงเทพฯ ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๔๕๗ แล้วอัญเชิญประดิษฐานที่พระวิหารพระประสูติ ที่อยู่ทางด้านทิศเหนือขององค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งได้มีการแก้ไขใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับการประดิษฐานพระพุทธรูป เจ้าพนักงานจัดการประกอบองค์พระขึ้นและตกแต่งจนแล้วเสร็จบริบูรณ์ เป็นพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ ประทับยืนสง่างามภายในซุ้มเรือนแก้ว อันพราวแพรวด้วยลวดลายที่วิจิตรงามเพริศพริ้ง ณ วันที่ ๒ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๕๘

การอัญเชิญพระพุทธรูป(พระร่วงฯ) มาในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังมิได้ถวายพระนามให้ ครั้นต่อมา เมื่อพระองค์เสด็จประพาสมณฑลอยุธยา ขณะประทับ

แรมอยู่ ณ พลับพลาเจ้าเจ็ด อำเภอเสนา เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ.๒๔๖๖ ได้มีพระราชหฤทัยรำลึกถึงว่า ยังมิได้ถวายพระนามให้สมกับพระราชศรัทธา ดังนั้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้ถวายพระนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า **“พระร่วงโรจน์ฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร”**

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงผูกพันกับองค์พระปฐมเจดีย์เป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติสม่ำเสมอ เวลาเสด็จมาประทับที่พระราชวังสนามจันทร์ ก็คือ พระองค์เสด็จลงจากรถไฟเพื่อนมัสการพระปฐมเจดีย์ ทั้งเที่ยวไปและเที่ยวกลับทุกครั้ง นอกจากนี้ แม้ในวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพ ได้ทรงระบุไว้ในพระราชพินัยกรรม ข้อ ๑๗ ซึ่งเป็นข้อสุดท้ายว่า

“พระอังคาร ขอให้บรรจุใต้ฐานพระพุทธชินสีห์ในวัดบวรนิเวศวิหารส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งให้กันเอาไว้บรรจุใต้ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ที่พระปฐมเจดีย์ ในโอกาสอันเหมาะ ซึ่งไม่ติดต่อกับงานพระเมรุ”

ต่อมา เมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบสันติวงศ์ ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทำบุญสมโภชองค์พระปฐมเจดีย์ เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๖๙ พร้อมกับบรรจุพระบรมราชสรีรางคาร ของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ไว้ใต้ฐานชุกชีพระร่วงโรจน์ฤทธิ์ฯ ตามพระราชพินัยกรรมที่พระองค์ได้สั่งไว้ก่อนที่จะเสด็จสวรรคต

ดังนั้น การประดิษฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ที่วิหารทิศเหนือขององค์พระปฐมเจดีย์ จนปรากฏเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองนครปฐม สืบต่อมาจนถึงในปัจจุบัน จึงนับได้ว่าเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖

รัชกาลที่ ๖ กับนครปฐม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นผู้มีสายพระเนตรอันไกล กอปรด้วยพระปรีชาญาณ อันสูงส่ง ยากจะหาผู้ใดเสมอเหมือน ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอันประเสริฐต่อประเทศชาติ นานัปการ พระราชกรณียกิจของพระองค์ในส่วนที่เกี่ยวเนื่องกับจังหวัดนครปฐมนั้น กล่าวได้ว่า พระองค์ทรงมีความผูกพันและโปรดจังหวัดนครปฐมเป็นพิเศษ และทรงรู้จักภูมิประเทศแถบนี้อย่างดียิ่ง มาตั้งแต่ครั้งที่ดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ดังจะขอกล่าวถึงพระราชกรณียกิจของพระองค์ ในส่วนจังหวัดนครปฐม เป็นลำดับดังนี้

สร้างพระราชวังสนามจันทร์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริที่จะสร้างที่ประทับ ณ เมืองนครปฐม จึงทรงซื้อที่ดินจากราษฎรรวมกันได้จำนวน ๘๘๘ ไร่ ๓ งาน ๒๔ ตารางวา บริเวณสระน้ำจันทร์ ซึ่งเป็นสระน้ำโบราณใกล้ๆ กับซากเนินปราสาท อยู่ห่างจากองค์พระปฐมเจดีย์ไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๑ กิโลเมตร และทรงโปรดเกล้าฯ ให้ พระยาวิศวกรรมศิลปประสิทธิ์ (น้อย ศิลปี) เมื่อครั้งมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงพิทักษ์มานพ ดำเนินการก่อสร้างใน ปี พ.ศ.๒๔๕๐ และเสร็จสมบูรณ์ในอีก ๔ ปีต่อมา โดยได้รับพระราชทานชื่อว่า "พระราชวังสนามจันทร์" ประกอบไปด้วยพระที่นั่งและพระตำหนักต่างๆ ด้วยรูปทรงการสร้างทั้งแบบศิลปกรรมไทย ศิลปกรรมแบบยุโรป และศิลปกรรมประยุกต์

จัดตั้งสวนนันทอุทยาน พร้อมกับสร้างพระตำหนัก ในบริเวณวัดทุ่งพระเมรุ ตำบลห้วยจรเข้ นครปฐม (ดำเนินการไม่ทันแล้วเสร็จ)

ตั้งกองเสือป่า

พ.ศ.๒๔๕๔ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกองเสือป่าขึ้น โดยเปิดการซ้อมรบเป็นปีแรก เริ่มในฤดูแล้ง ที่ค่ายหลวงพระราชวังสนามจันทร์ และอาณาบริเวณใกล้เคียง โดยนอกจากจะทรงฝึกให้มีการประลองยุทธ์แล้ว พระองค์ก็ยังโปรดให้มีการเดินทางไกลไปยังจังหวัดต่างๆ ในภูมิภาคแถบนี้ เช่น ราชบุรี สุพรรณบุรี เพชรบุรี เป็นต้น

เปลี่ยนแปลงชื่ออำเภอ และใช้คำว่า "จังหวัด" แทนคำว่า "เมือง"

พ.ศ.๒๔๕๖ ได้โปรดเกล้าฯ ให้เรียกเมืองนครไชยศรี ว่า "เมืองนครปฐม" โดยประกาศแจ้งในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๐ หน้า ๖๐ ลงวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๕๖ และโปรดเกล้า

ฯ ให้เรียกอำเภอเมือง(นครไชยศรี) ว่า "อำเภอนครชัยศรี" ให้เรียกอำเภอพระปฐมเจดีย์ ว่า "อำเภอเมืองนครปฐม" โดยประกาศแจ้งในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๐ หน้า ๓๗๘ ลงวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๔๕๖

พ.ศ.๒๔๕๙ ได้มีประกาศ ลงวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๔๕๙ โปรดเกล้าฯ ให้ใช้คำว่า "จังหวัด" แทนคำว่า "เมือง" ทุกๆ แห่งไป เมืองนครปฐม จึงเปลี่ยนเป็น จังหวัดนครปฐม ตั้งแต่ครั้งนั้น สืบต่อมาจนถึงบัดนี้

สร้างสะพานเจริญศรัทธา

พ.ศ.๒๔๖๐ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างสะพานหน้าเมือง เป็นสะพานถาวร ก่อสร้างด้วยคอนกรีตหล่อติดเป็นอันเดียวกัน โดยมีส่วนขนาดกว้าง ๔ วา ๑ ศอก ยาว ๑๗ วา ๑ ศอก และได้พระราชทานนามว่า "สพานเจริญศรัทธา" เสด็จพระราชดำเนินเปิดสะพาน เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ.๒๔๖๑

ตั้งโรงเรียน

พ.ศ.๒๔๖๕ วันที่ ๑๔ มิถุนายน โปรดเกล้าฯ พระราชทานนาม สำหรับโรงเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ ว่า "มหินทรศึกษาคาร" ซึ่งพระยามหินทรเดชานุวัตน์ ได้บอกบุญเรี่ยไรพวกพ้องญาติมิตรผู้มีศรัทธา ช่วยกันออกเงินปลูกสร้างโรงเรียน ตามแบบแปลนของกระทรวงศึกษาธิการ โดยสร้างขึ้น ในเขตสังฆาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ริมถนนขวาพระ แล้วเริ่มเปิดทำการเรียนการสอน เป็นแบบทางราชการ มาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนวิชชาชำนะโฉด

ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระปฐมวิทยาลัย

ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนราชินีบูรณะ

พระร่วงโรจน์ฤทธิ์ฯ
พระพุทธรูปสำคัญที่องค์พระปฐมเจดีย์
นมตฺถุ สุคตสฺส

โย สนฺนิสินฺโน วรโพธิมูเล	องค์ใดสงบนั่ง ณ พระโพธิพฤกษา
มารํ สเสนํ สุชิตํ วิเชยฺย	ทรงชัยสุชิตมา-ร และแสนยะพลหาญ
สมฺโพธิมาคจฺฉิ อนนฺตญาโณ	ปัญญาอุดมบรร-ลุ พระโพธิเพ็ญญาณ
โลกุตฺตโม ตํ ปณมาม พุทฺธํ	ข้า ฯ ขอนมัสการ วรพุทธองค์นั้น
เอเตน สจฺจวชฺเชน โหตุ เม ชยมงฺคลํ	ด้วยสัจจวาทขลัง ชยมังคลานันต์
อุตฺตมงฺเคน วนฺเทหํ ปาทปํสุํ วรุตฺตมํ	จงมี ณ ข้า ฯ สรร-พประสิทธเสร็จสม.

พระพุทธปฏิมากรหล่อปิดทองเก่าแก่องค์นี้ นักปราชญ์ทางโบราณคดี มีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นต้น ท่านสันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในสมัยราชวงศ์พระร่วงเจ้า พ่อเมืองสุโขทัยราชธานี ในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ สุโขทัยยุคกลางหรือยุค ๒ เป็นปฏิมากรรมร่วมสมัยเดียวกับพระสุรภีพุทธพิมพ์ พระประธานในพระอุโบสถวัดปรินายก ก่อนพระศรีศากยมุนีในวิหารวัดสุทัศน์กรุงเทพมหานคร ทำวงพระพักตร์ยาว พระหนุเสี้ยม นิ้วพระหัตถ์ พระบาทไม่เสมอกัน จีวรบางแนบชิดติดพระองค์ (ห่มคลุม) ในอิริยาบถประทับยืนบนฐาน หล่อบัวคว่ำบัวหงาย บ่ายพระพักตร์สู่ทิศเหนือ พระหัตถ์ซ้ายห้อยลงแนบพระวรกาย ยกพระหัตถ์ขวาป้อง (แบตั้งนิ้วพระหัตถ์ทั้งหมดชี้ขึ้นข้างบน) ยื่นไปข้างหน้าระดับพระอุระในปางประทานอภัย วัดจากองค์จริงปัจจุบันนี้แต่พระบาทขึ้นไปจรดพระเกศมาลาสุดพระรัศมีเปลวสูง ๑๗ ศอกคืบ ๘ นิ้ว (๗.๕๐ เมตร ฐาน ๙๑ เซนติเมตร) มักเรียกกันทั่วไปว่า "ปางห้ามญาติ" ไม่ประจำในวัดใด งดงาม สมพระพุทธลักษณะอย่างยิ่ง.

ปางนี้ตามตำนานตอนหนึ่งในชีวประวัติของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ว่าสมัยเมื่อพระองค์ประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ริมฝั่งแม่น้ำโรหินีใกล้เมืองกบิลพัสดุ์ พระประยูรญาติทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ศากยวงศ์ฝ่ายพระพุทธบิดาในกรุงกบิลพัสดุ์ และโกลิยวงศ์ฝ่ายพระพุทธมารดาในเทวทหนครได้เกิดพิพาททะเลาะกันด้วยเรื่องฝนแล้ง แย่งกันทดน้ำเข้านา ต่างถือทิฐิมานะไม่ยอมแก่กัน จวนจะทำสงครามประหัตประหารกัน พระพุทธองค์ได้ทรงทราบด้วยพระญาณ

จึงเสด็จไปตรัสถามถึงต้นเหตุว่า น้ำกับความเป็นญาติ อะไรจะมีราคากว่ากัน หมู่พระประยูรญาติถูกทรงตักเตือนด้วยพุทธปฏิภาณวาจาอันเฉียบคม กลับได้คิด ตระหนักว่า ความเป็นญาติกันนั้นมีราคามากกว่าน้ำมากมายนัก จึงได้เลิกทะเลาะกัน และอยู่ร่วมกันด้วยความร่มเย็นเป็นสุขแต่นั้นมา ฉะนั้น พุทธมามกชนทั่วไปจึงเรียกพระปางนี้ว่า "พระห้ามญาติ"

ประวัติความเป็นมาของพระร่วงโรจน์ฤทธิ์นี้ ขอเชิญท่านพิจารณาหลักฐานหาความรู้ได้จากประกาศ

ประกาศกระแสร์พระบรมราชโองการ ถวายพระนามพระพุทธปฏิมา ที่พระวิหารด้านอุดร แห่งองค์พระปฐมเจดีย์

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า พระพุทธปฏิมาซึ่งประดิษฐานอยู่ที่พระวิหารด้านอุดรแห่งพระปฐมเจดีย์นั้น เดิมเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระยุพราช เสด็จประพาสหัวเมืองฝ่ายเหนือใน พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้ทอดพระเนตรพระพุทธรูปโบราณเป็นอันมาก มีพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่เมืองศรีสัชนาลัยโบราณราชธานี กอบด้วยพระลักษณะงามเป็นที่ต้องพระราชหฤทัยแต่ชำรุดมาก ยังคงเหลืออยู่แต่พระเศียรพระหัตถ์และพระบาท ซึ่งสันนิษฐานได้แน่ว่า เป็นพระพุทธรูปยืนห้ามญาติ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญลงมากรุงเทพ ฯ แล้วให้ช่างปั้นสถาปนาขึ้นให้บริบูรณ์เต็มพระองค์ เมื่อการทำหุ่นเสร็จเป็นอันจะเททองหล่อได้แล้ว จึงโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการพระราชพิธีสถาปนาพระพุทธรูปองค์นั้น ณ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ตรงกับวันมหามงคลสมัยฉลองและเฉลิมพระชนมพรรษาที่วัดพระเชตุพน ฯ เมื่อการหล่อสำเร็จแล้ว มีขนาดสูงแต่พระบาทถึงพระเกศ ๑๒ ศอก ๔ นิ้ว ต้องด้วยพระลักษณะบริบูรณ์ทุกประการ จึงโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญไปประดิษฐานไว้ยังพระวิหารพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ออกจากกรุงเทพมหานครเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๕๗ เจ้าพนักงานจัดการตกแต่งประกอบตั้งต่อมาจนแล้วเสร็จบริบูรณ์ ณ วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๘

ครั้นกาลต่อมา เมื่อเสด็จประพาสมณฑลอยุธยา เวลาประทับแรมอยู่ ณ พลับพลาเจ้าเจ็ดอำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ณ วันที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๖ ได้ทรงพระราชอนุสรณ์คำนึงถึง พระพุทธปฏิมากร พระองค์นั้นว่า ยังหาได้สถาปนาพระนามให้สม

พระราชหฤทัยประสาทการและเป็นอัครปูชนียฐานไม่จึงได้ถวายพระนามพระพุทธปฏิมาพระองค์นั้นว่า **"พระร่วงโรจน์ฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาสมหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร"** เพื่อเป็นเครื่องเฉลิมพระราชศรัทธาสืบไป.

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๒ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๖

เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์

มหาเสวกเอก เสนาบดีกระทรวงวัง

ด้วยความสุขุมคัมภีรภาพ ทรงพระปรีชาล้ำลึก กอบด้วยพระราชศรัทธาอันแรงกล้าของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพิจารณาเห็นกาลไกล เน้นหนักถึงความที่ทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และได้ทอดพระเนตรเห็นประจักษ์ในปาฏิหาริย์มาแต่กาลก่อน ทั้งเพื่อประกาศเกียรติให้เห็นว่าเป็นปูชนียวัตถุปูชนียสถานอันสำคัญ ที่เคารพยอดเยี่ยมในทางพระพุทธศาสนา เป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง เป็นที่เชิดหน้าชูตาเต็มตื้นเต็มหัวใจของชาวเมืองนครปฐมและเป็นเกียรติยศเสริมความภาคภูมิ ในวัฒนธรรมแก่ประเทศชาติไทยบ้านเมืองของเราทั้งหลายด้วยจึงโปรดเกล้า ฯ ให้สร้างพระวิหารและเรือนแก้วอันประณีตขึ้นโดยเฉพาะประดิษฐานพระร่วง ฯ ไว้ภายใน กับยังโปรดเกล้า ฯ ให้บรรจุพระอังคารของพระองค์ ที่ใต้ฐานพระร่วง ฯ ที่องค์พระปฐมเจดีย์ นครปฐมนี้ ดังจะกล่าวข้างหน้า

นับเป็นพระพุทธรูปสำคัญรวมอยู่ในตำนาน ซึ่งสมเด็จ ฯ ปรมาจารย์ พระองค์นั้นผู้พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์และนักปราชญ์ในทางโบราณคดีของชาติไทย ได้ทรงนิพนธ์มาแต่ก่อนแล้ว ชาวนครปฐมต่างพากันถวายความเคารพเชื่อถือความศักดิ์สิทธิ์แนบแน่น ที่หลวงพ่อพระร่วง ฯ อาจสามารถโปรดดลบันดาล ลาภผลความสงบสุขร่มเย็น ปัดเป่าป้องกันสรรพภัยมีอัคคีเป็นต้น

แม้องค์พระมหากษัตริย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา ทุกครั้งทุกคราวที่ทรงมีพระราชภารกิจต้องเสด็จผ่านเมืองนครปฐม จะเป็นโดยทางรถไฟพระที่นั่ง หรือโดยทางรถยนต์พระที่นั่งก็ตาม ขบวนเสด็จพระราชดำเนินจะหยุดตรงหน้าพระวิหารพระร่วง ฯ ที่กล่าวนี้เพื่อทรงจุดธูปเทียนทองพระราชทานให้ท่านผู้ใหญ่ที่คอยเฝ้ารับเสด็จอยู่ นำไปบูชาถวายนมัสการพระร่วง ฯ เหมือนกับที่เสด็จผ่าน พระเจดีย์กลางน้ำ หน้าเมืองสมุทรปราการ และปูชนียสถานที่สำคัญอื่น ๆ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นเจ้าชีวิตซึ่งปลงพระทัยตกในเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย พระองค์ทรงห่วงใยคนข้างหลังว่า ในฐานะที่พระองค์เป็นพระเจ้าแผ่นดิน

เวลาเมื่อเสด็จสวรรคตแล้ว จะจัดงานพระบรมศพของพระองค์ให้หมดเปลืองพระราชทรัพย์มากมายเกินไปเยี่ยงที่เคยปฏิบัติมาทุกรัชกาล และพระราชประสงค์อื่น ๆ อีกหลายประการ

เพื่อความมั่นพระทัยในเรื่องนี้ พระองค์จึงได้ทรงทำพระราชพินัยกรรมเกี่ยวกับการแสดงพระประสงค์ให้จัดงานพระบรมศพของพระองค์เองให้ปรากฏไว้ เป็นพระราชปรารถนาและพระบรมราชโองการครั้งสุดท้ายของพระองค์ เพื่อเน้นหนักให้ท่านผู้อ่านเห็นน้ำพระทัยของพระองค์ท่าน อาจารย์ขุนดำรวจเอก คุณพระมหาเทพกษัตรสมุห (เนื่อง สาคริก) ได้ช่วยขวนขวายและกรุณาคัดความ ตรวจแก้คำผิดตามที่ควรจะเป็นจริงในพระราชพินัยกรรม ให้มาประกอบเรื่องดังต่อไปนี้

(สำเนาพระบรมราชโองการ แสดงพระราชประสงค์ในการที่จัดการพระบรมศพของสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

พระราชพินัยกรรม

วันที่ ๑๐ เดือนพฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับที่พระราชวังพญาไท มีผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทคือ

มหาเสวกเอก เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (ม.ร.ว. ปุ้ม มาลากุล ณ กรุงเทพ) เสนาบดีกระทรวงวัง ๑

จางวางเอกและนายพลโทพระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ล. เฟื้อ พึ่งบุญ ณ กรุงเทพ) ผู้สำเร็จราชการมหาดเล็ก และสมุหราชองครักษ์ ๑

จางวางโท พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล. ฟื้น พึ่งบุญ ณ กรุงเทพ) อธิบดีกรมมหาดเล็ก ๑

จางวางโท พระยาสุจริตธำรง (โถ สุจริตกุล) อธิบดีกรมชาวที่ ๑

จางวางตรี พระยาราชสาส์นโสภณ (สะอาด ชูโต) ราชเลขานุการในพระองค์ ๑

มีพระราชดำรัสว่า เวลานี้ข้าพเจ้ากำลังมีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ จึงขอสั่งข้อความไว้ดังต่อไปนี้

๑. ถ้าข้าพเจ้าสวรรคตลง ณ แห่งหนึ่งแห่งใด นอกจากในพระบรมมหาราชวังให้เชิญพระบรมศพโดยเงียบ ๆ เข้าไปยังพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ให้จัดการสรงน้ำพระบรมศพในพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน แล้วจึงให้เชิญไปประดิษฐาน ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

๒. ในเวลาที่ตั้งพระบรมศพที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และในเวลาอื่น ๆ ต่อนี้ไปตลอดห้ามมิให้มีนางร้องไห้ ถ้าผู้ใดรักใคร่ข้าพเจ้าจริงปรารถนาจะร้องไห้ ก็ให้ร้องจริง ๆ เถิด อย่าร้องละครเล่นเลย

๓. ในงานทำบุญ ๗ วัน ทุก ๆ ๗ วันไปจนถึงงานพระเมรุ ขอให้นิมนต์พระที่ข้าพเจ้าเคยชอบพอมาเทศน์ อย่าให้นิมนต์ตามยศ และนอกนั้นให้นิมนต์พระมหาเปรียญที่ท่าทางจะเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนาต่อไป

๔. งานพระเมรุ ให้กำหนดภายหลังวันสวรรคต เร็ววันที่สุดที่จะทำได้ ถ้าจะทำในฤดูแล้งปีสวรรคตแล้วก็ยิ่งดี เพราะถ้าไว้พระบรมศพนาน ๆ เป็นการเปลืองเปล่า ๆ

๕. ในการทำบุญ ๗ วัน เมื่อไหว้พระบรมศพก็ดี และในงานพระเมรุก็ดี ขอให้จัดการทำพิธีกงเต๊ก ถ้าไม่มีใครศรัทธาทำให้ข้าพเจ้า ขอให้ทายาทของข้าพเจ้าหานักพรตอานัมนิกาย จีนนิกาย มาทำให้ข้าพเจ้า

๖. ส่วนงานพระเมรุขอให้รวบรัดตัดกำหนดการลงให้น้อย คือตัวพระเมรุให้ปลูกตรงถาวรวัตถุใช้ถาวรวัตถุนั้นเอง เป็นพลับพลาทรงธรรม

๗. ก่อนที่จะยกพระบรมศพไปสู่พระเมรุ ให้มีงานศราทธพรตที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทวันเดียว

๘. ญาติวงศ์ของข้าพเจ้า และข้าราชการกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ถ้ามีความปรารถนาจะทำบุญให้ข้าพเจ้า ก็ทำเสียให้เสร็จในขณะที่ตั้งพระบรมศพอยู่ก่อนงานพระเมรุ ส่วนงานพระเมรุขอให้เป็นงานหลวงอย่างเดียว

๙. สังเค็ดขอให้จัดของที่จะเป็นประโยชน์ สำหรับพระสงฆ์ที่จะได้รับไป และให้เลือกพระสงฆ์ที่จะใช้สังเค็ดนั้นจริง จะได้ไม่เอาไปขาย

๑๐. ส่วนของแจก ขอให้เลือกเป็นหนังสือ ๒ อย่าง ๆ หนึ่งเนื่องด้วยกิจการที่ข้าพเจ้าได้ทำประโยชน์มาแล้วแก่แผ่นดิน อีกอย่างหนึ่งขอให้เป็นหนังสือจะเป็นประโยชน์แก่พระศาสนา

๑๑. ในการแห่พระบรมศพ ตั้งแต่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปถึงวัดพระเชตุพน ฯ ให้ใช้พระยานมาศตามประเพณี จากวัดพระเชตุพน ฯ ไปยังพระเมรุ ขอให้จัดแต่งรถปืนใหญ่เป็นรถพระบรมศพ เพราะข้าพเจ้าเป็นทหาร อยากจะใคร่เดินทางระยะที่สุดนี้อย่างทหาร

๑๒. ในกระบวนแห่นี้ นอกจากทหาร ขอให้จัดให้มีเสือป่าและลูกเสือเข้าสมทบกระบวนด้วย และขอให้นักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ได้เข้ากระบวนด้วย

๑๓. การโรงโปรย ขอให้งด ไม่ต้องมีทุกระยะ และประคองพระโกศขอให้ใช้เจ้าหน้าที่กรมภูษามาลา

๑๔. การอ่านพระอภิธรรมนำพระบรมศพ ถ้าสิ้นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และพระวงวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ไปแล้ว ขอให้นิมนต์พระญาณวราภรณ์ (ม.ร.ว. พระชื่น) วัดบวรนิเวศหรือ พระราชสุธี (อุปโม) วัดราชาธิวาสแต่ถ้าแม้ท่าน

ทั้งสองนี้ จะนำไม่ได้ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งแล้ว จึงให้นิมนต์พระราชาคณะผู้ทรงสมณศักดิ์สูงกว่ารูปใด ๆ ในคณะธรรมยุติกนิกาย

๑๕. ในการถวายพระเพลิง เมื่อแตรทหารบกบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีจบแล้ว ขอให้รวมแตรสั้นเป่าเพลงสัญญาณนอน

๑๖. ส่วนงานพระบรมอัฐิ ขอให้ทำตามระเบียบที่เคยทำมาแล้ว เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง

๑๗. พระอังคาร ขอให้บรรจุใต้ฐานพระพุทธชินสีห์ในวัดบวรนิเวศวิหารส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งขอให้กันเอาไว้ไปบรรจุใต้ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ ที่พระปฐมเจดีย์ ในโอกาสอันเหมาะซึ่งไม่ติดต่อกับงานพระเมรุ

พระบรมราชโองการนี้ได้กระทำไว้เป็น ๓ ฉบับ ความต้องกัน พระราชทานให้เสนาบดีกระทรวงวังรักษาไว้ฉบับ ๑ ผู้สำเร็จราชการมหาดเล็กรักษาไว้ฉบับ ๑ และราชเลขาธิการรักษาไว้ฉบับ ๑ ทรงกำชับเจ้าหน้าที่ทั้ง ๓ นี้ ให้นำความกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินที่จะได้เสวยราชย์สืบสันตติวงศ์ เพื่อให้ทรงทราบพระราชประสงค์นี้โดยตลอดถ้วนถี่

(พระบรมนามาภิไธย) รามวชิราวุธ ร.

จากนั้น ต่อมาในวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๙ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไป ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจสนองความในพระราชพินัยกรรมทรงบรรจุพระอังคารตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตามหมายกำหนดการเมื่อเสด็จไปถึงองค์พระปฐม ฯ เพื่อทรงบรรจุในเย็นวันนั้นเอง ตอนหนึ่งมีความว่า

"พระยาวงษาภรณ์ภูษิต (รื่น วัชโรทัย) ภูษามาลา เชิญพระผอบพระอังคารจากรถไฟพระที่นั่ง ขึ้นรถยนต์พระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีเสด็จขึ้นประทับรถยนต์พระที่นั่งตามรถพระอังคาร มีรถยนต์พระบรมวงศานุวงศ์และรถยนต์ข้าราชการตามตอนหลัง เคลื่อนขบวนรถยนต์เชิญพระอังคารและรถพระที่นั่งทรง รถพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการตาม จากสถานีสนามจันทร์ไปยังองค์พระปฐมเจดีย์ หยุดประทับรถพระอังคารยังหน้าบันไดนาค ตรงพระวิหารพระร่วงโรจน์ฤทธิ์ มีทหารกองเกียรติยศ กองเสือป่ารับเสด็จกระทำวันทยาวุธ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี พระยาวงษาภรณ์ภูษิตเชิญพานพระผอบพระอังคารจากรถยนต์พระที่นั่งขึ้นทางบันไดนาค พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสมเด็จพระบรมราชินีเสด็จพระราชดำเนินตาม พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการชาวประโคม ประโคมแตรสังข์มหรทึก กลองชนะ เชิญพระผอบพระอังคารเข้าประดิษฐานเหนือพระแท่นแว่นฟ้าในพระวิหารพระร่วงโรจน์ฤทธิ์ตอนใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับในพระวิหารทรงเครื่องทองน้อยสักการะพระอังคาร ทรงทอดผ้าไตร ๒๐ ไตร

พระสงฆ์ ๒๐ รูปมีพระราชสุธี (ธมฺมปฺปโชติโก โชติ) เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นประธานสดับปกรณ์ แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา พระราชสุธีถวายอดิเรกเสร็จ พระยาวงษาภรณ์ภูษิต เชิญพระผอบพระอังคารจากพระแท่นแว่นฟ้าสู่ยังที่บรรจุ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงบรรจุพระอังคารในพระผอบศิลา แลทรงโปรยเงินเหรียญดอกพิกุลทองดอกพิกุลเงิน เจ้าพนักงานได้เลื่อนรอกลง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจับสายสูตรเชือกรอกเคลื่อนพระผอบศิลาลอดผนังเข้าไปยังที่บรรจุในฐานพระร่วงโรจน์ฤทธิ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคม แล้วพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการได้ถวายบังคมต่อไป เสร็จแล้วเสด็จออกจากพระวิหารชั้นในมายังที่พระร่วงโรจน์ฤทธิ์ทรงเครื่องนมัสการเครื่องห้า บูชาพระร่วงโรจน์ฤทธิ์พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี แล้วเจ้าพนักงานได้วางศิลาปิดโบกปูน ฯ "

ที่ฐานหลวงพ่อพระร่วง ฯ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้เสด็จมาทรงบรรจุพระอังคารของรัชกาลที่ ๖ สนองตามความในพระราชพินัยกรรมดังกล่าวมาข้างต้นนี้ คือตรงที่มีพวงหรีดและพระบรมฉายาลักษณ์ของพระองค์ท่านแขวนประดิษฐานไว้เป็นสำคัญจะขอดูได้ภายในผนังด้านหลังซุ้มเรือนแก้วขององค์พระร่วง ฯ ในเวลาเปิดพระวิหารทิศเหนือให้นมัสการบูชา สักการะทุกวัน

ปกติทุกวันมีประชาชนนิยมไปนมัสการ บูชา เซ่นไหว้ ปิดทอง (ที่องค์จำลอง) กันเสมอ มิได้ขาดสืบต่อประเพณีกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว เพื่อท่องเที่ยวชมทัศนศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจพร้อมไปด้วย ในเทศกาลนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์วันเพ็ญกลางเดือน ๑๒ (ตรงกับงานลอยกระทงและงานนมัสการพระบรมบรรพต "ภูเขาทอง" วัดสระเกศกรุงเทพมหานคร) เหตุด้วยพระปฐมเจดีย์เป็นจุดศูนย์รวม วัดจึงได้จัดให้มีมหรสพประชุมรื่นเริงแก่สาธุชนพุทธบริษัทเป็นประเพณีทุกปีมา มีประชาชนจากทิศานุทิศต่างก็มาน้อมนมัสการ ถวายความเคารพบูชาเซ่นไหว้และปิดทองกันมากมาย เพื่อขอพุทธานุภาพให้เกิดศิริมงคลคุ้มครองตัวไปนานแสนนาน ทุกวันนี้ผู้มีเกียรติและนักทัศนาจรจากต่างประเทศ ผ่านไปมาเที่ยวชมศึกษากันวันละมาก ๆ เสมอ โดยเฉพาะในวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำกลางเดือน ๑๒ จะมีประชาชนหนาแน่นยิ่งในปีที่ทัศนวิสัยปลอดโปร่งแจ่มใส ฝนฟ้าอากาศช่วยอำนวย ยิ่งหนาแน่นเป็นพิเศษ ถึงเบียดเสียดยัดเยียดกันที่เดียว

มิใช่แต่เท่านั้น นอกเหนือจากที่กล่าวแล้ว ทั้งองค์พระปฐมเจดีย์ทั้งองค์พระร่วง ฯ และพระวิหารนั้น แสดงออกถึงศิลปกรรมของชาติ ชี้ชัดถึงความสามารถในด้านปฏิมากรรม บ่งบอกถึงความสูงส่งอันเลิศค่าในทางศิลปที่น่าหวงแหนยิ่งนัก มีความประณีตบรรจงสืบเนื่องในสายเลือดมาช้านาน อวดได้ สมดังที่อาจารย์ ธนิต อยู่โพธิ์ ท่านอดีตอธิบดีกรมศิลปากร

นำกล่าวสรุปไว้ว่า "พระปฐมเจดีย์ เป็นปูชนียสถานสำคัญที่สุดในประเทศไทย เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใสของบรรดาพุทธศาสนิกชนผู้มาแต่จาตุรทิศ ผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสแต่โบราณสืบมาจนปัจจุบันนับแต่องค์พระมหากษัตริย์ลงมาจนสามัญชน ต่างได้พากันก่อสร้างและบูรณะปูชนียสถานแห่งนี้ขึ้นไว้ตามกาลเวลา เป็นส่วนน้อยบ้างส่วนใหญ่บ้าง ด้วยฝีมือช่างตั้งแต่ขนาดธรรมดาสามัญจนถึงชั้นประณีตสูงสุดเพิ่มพูนศิลปกรรมอยู่ตลอดมา ท่านผู้เฒ่าผู้แก่แต่โบราณก็เล่านิยายนิทานเรื่องพระปฐมเจดีย์ให้ลูกหลานฟัง แล้วจดจำเล่าขานสืบปากต่อคำกันมาเป็นเวลาช้านาน นักปราชญ์ก็พากันเขียนเป็นหนังสือหรือจดหมายเหตุลงไว้ และพิจารณาวินิจฉัยตำนานดั้งเดิมด้วยหลักฐานและเหตุผลอันกว้างขวาง กวีสำคัญของไทย เช่น ท่านสุนทรภู่ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท นายมีและหลวงจักรปาณี (ฤกษ์) ก็ได้รับบันดาลใจจากพระปฐมเจดีย์แล้วสร้างบทกวีมีรสอันไพเราะขึ้นไว้เป็นสมบัติในวงวรรณกรรมของไทย และนำเรื่องที่เล่าขานแทรกลงไว้ในบทกวี ด้วยเหตุนี้พระปฐมเจดีย์จึงเป็นที่เกิดและที่รวมแห่งศิลปวิทยาการอันหาค่ามิได้ซึ่งนอกจากจะเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใสแล้ว ยังเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศิลปและโบราณคดี ตั้งแต่ปัจจุบันย้อนหลังเข้าไปสู่อดีตอันใกล้ถอยลึกเข้าไปในอดีตอันห่างไกลและลี้ลับเข้าไปในอดีตกาลโพ้นจนยากที่จะสืบสาวราวเรื่องรู้ไปถึงได้ ถึงกระนั้นก็ยังมีบรรดาศิลปกรรมและโบราณวัตถุปรากฏให้เห็นอยู่ ณ บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ เท่ากับเสนอตัวท้าทายรอรับปรีชาญาณของท่านผู้รู้ที่จะนำมาใช้ เป็นเครื่องประกอบในการขบคิดวินิจฉัย อธิบายบอกถึงยุคสมัยและความเป็นมาอันสลับซับซ้อนของปูชนียสถานสำคัญแห่งนี้อยู่ตลอดเวลา สุดแต่ท่านผู้มีปรีชาญาณจะสามารถหยั่งรู้ และตรวจดูให้ลึกซึ้งเข้าไปในอดีตได้เพียงไร

ส่วนเราผู้มีความรู้อย่างธรรมดาสามัญแต่มีจิตศรัทธาเลื่อมใส อาจเข้าไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์โดยใช้เวลาไม่กี่นาทีก็ได้ หรืออาจใช้เวลาเพิ่มขึ้นอีกราวสักครึ่งชั่วโมงเพื่อเดินทักษิณาวรรต เจริญพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ไปบนลานทักษิณชั้นนอกก็ได้ หรือถ้ามีความรู้อยู่บ้างก็อาจใช้เวลาเป็นชั่วโมง ๆ ชมศิลปโบราณวัตถุบรรดามีอยู่ หรืออาจหาความรู้จากดูแบบอย่างศิลปกรรมต่างยุคต่างสมัยก็ได้ หรืออาจหาความสงบใจโดยนั่งสำรวมอยู่ในวิหารทิศหรือภายใต้ร่มไม้ในบริเวณนั้น หรือเพียรอ่านจารึกคาถาพระธรรมที่ผนังด้านในพระระเบียงก็ได้เราอาจใช้เวลาตลอดทั้งวันหรือหลายวัน เพื่อศึกษาหาความรู้จากองค์พระปฐมเจดีย์และบริเวณองค์พระก็ได้ สุดแต่เราจะพอใจสร้างสมบุญจริยา สัมมาปฏิบัติ และศึกษาหาความรู้แค่ไหน พระปฐมเจดีย์ย่อมจะตอบสนองให้ตามประสงค์ไม่มากก็น้อย ด้วยประการฉะนี้

ทุกฺขปฺปตฺตา จ นิทฺทุกฺขา ภยปฺปตฺตา จ นิพฺภยา
โสกปฺปตฺตา จ นิสฺโสกา โหนฺตุ สพฺเพปิ ปาณิโน
ปวงปราณ ประดาสัตว์ สรรพทุก-ขทุกข์ทน
จงทุกข์ สลายดล นฤทุกข์ และสุขแสน
ผู้พบ ประสบภัย ทุกข์กระสัน- ธขวัญแขวน
จงสืบ ประสบภัย นฤภัย กระษัยพาล
ผู้โศรก วิโยคเขลา เพราะระทม ระดมผลาญ
จงสุข เกษมสันต์ ดุษฎี ทวีเทอญ.

ประการหนึ่ง ซึ่งขาด พระศาสนา ทั้งโลกา พาทุกข์ เกิดยุคเข็ญ
แม้จะกลับ ดับร้อน ให้ผ่อนเย็น ก็ต้องเป็น ไมตรี ปรานีกัน.
สัตว์ทั้งหลาย ที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น
จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย
จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีความเบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย
จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย
จงมีความสุขกายสุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด.

โดย ผุสฺสธมฺโม มหาสุมโน
เรียบเรียง

บรรณานุกรม

ที่มา

๑. ตำนานพระพุทธเจดีย์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๐

๒ ตำนานพระพุทธรูปสำคัญ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พ.ศ. ๒๔๙๖

๓ เรื่อง พระปฐมเจดีย์ กรมศิลปากร พ.ศ. ๒๕๐๖

๔. ชุมนุมโบราณคดี ศาสตราจารย์ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๐๓

๕. พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ศาสตราจารย์ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ และอาจารย์สมพร อยู่โพธิ์

๖. พระพุทธรูปศิลาขาวสมัยทวารวดี อาจารย์ ธนิต อยู่โพธิ์ พ.ศ. ๒๕๐๘

๗. อ.ส.ท. อาจารย์ พลโท ดำเนิร เลขะกุล ตุลาคม ๒๕๐๗ (ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓)

สอบถาม

๘. เรื่องพระร่วงที่องค์พระปฐมเจดีย์ บันทึก พ.ศ. ๒๕๑๗

๙. อาจารย์ ขุนตำรวจเอก พระมหาเทพกษัตรสมุห (เนื่อง สาคริก)

๑๐. อาจารย์ กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ หอสมุดแห่งชาติ

๑๑. อาจารย์ วิจักขณ์ คำชาวนา หอสมุดแห่งชาติ

๑๒. นางสาวเพลินพิศ กำราญ หอสมุดแห่งชาติ

๑๓. นางสาวญาณี คูหะรัตน์ หอสมุดแห่งชาติ

สอบทาน

๑๔. พระมหาสุเทพ ผุสฺสธมฺโม * ป.ธ.๘ วัดพระปฐมเจดีย์ ฉันท์ แปล สอบถาม
ปัจจุบันคือ พระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์

พระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ

ท่านที่เคยเดินทางไปยังจังหวัดนครปฐม อันเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคกลางของประเทศ สิ่งแรกที่ท่านจะแลเห็นสะดุดตา ก็คือองค์พระปฐมเจดีย์ ซึ่งเป็นพระมหาพุทธเจดีย์ที่สูงที่สุดในประเทศไทย คือสูงถึง ๓ เส้น ๑ คืบ ๖ นิ้ว (๑๒๐.๔๕ เมตร) ขนาดใหญ่วัดโดยรอบฐาน ๔ เส้น ๑๗ วา ๓ ศอก (๒๓๕.๕๐ เมตร) ประดิษฐานอยู่ภายในเขตวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

บนลานองค์พระปฐมเจดีย์ชั้นบน มีพระวิหารทิศ ๔ หลัง และมีพระวิหารคดระเบียงล้อมองค์พระปฐมเจดีย์โดยรอบ ภายในซุ้มมุขเด็ดของพระวิหารด้านทิศเหนือ ซึ่งได้สร้างขึ้นอย่างวิจิตรบรรจงด้วยศิลปกรรมแบบไทยงดงามยิ่งนั้น เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปยืนองค์หนึ่ง คือ **พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ**

พระพุทธรูปองค์นี้ มีอิริยาบถประทับยืนบนฐานหล่อบัวค่ำบัวหงาย ทำวงพระพักตร์ยาว พระหนุเสี้ยม นิ้วพระหัตถ์พระบาทไม่เสมอกัน ห้อยพระหัตถ์ซ้ายลงข้างพระวรกายแบฝ่าพระหัตถ์ขวาตั้งขึ้นยื่นออกไปข้างหน้าระดับพระอุระ เป็นกิริยาห้าม ห่มจีวรบางคลุมแนบติดพระวรกาย บ่ายพระพักตร์สู่ทิศเหนือ มีส่วนสูงวัดจากพระบาทถึงยอดพระเกศ ๑๒ ศอก ๔ นิ้ว (๗.๔๕ เมตร) เรียกกันว่า **"ปางห้ามญาติ"** เป็นพระประจำวันจันทร์ โดยมีตำนานว่า

สมัยหนึ่ง ได้เกิดเหตุขึ้น ณ ที่ต่อแดนระหว่างกษัตริย์ชาวศากยะ พระญาติฝ่ายพระบิดาในนครกบิลพัสดุ์ กับกษัตริย์ชาวโกลิยะ พระญาติฝ่ายพระมารดาในนครเทวทหะทะเลาะกันเพราะเหตุฝนแล้วแย้งน้ำทำนาโดยอาศัยน้ำจากแม่น้ำโรหิณีสายเดียวกันซึ่งไหลผ่านระหว่างพรมแดนของสองนครนั้นขณะนั้น พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิโครธาราม นครกบิลพัสดุ์ ทรงทราบเหตุด้วยพระญาณอันวิเศษแล้วจึงเสด็จไป ทรงปราศรัยด้วยพุทธปฏิภาณวาจาอันคมคาย เป็นเชิงถามโดยปริยายว่า **"ท่านทั้งหลายทะเลาะกันเพราะอะไร" "เพราะน้ำพระเจ้าข้า" "น้ำกับคน อย่างไหนจะมีค่ามากกว่ากัน" "คนมีค่ามากกว่าน้ำพระเจ้าข้า" "คนพวกไหน มีค่ามากกว่าเขา" "กษัตริย์หาค่ามิได้ พระเจ้าข้า (คือมีค่าสูงสุด)" "ถ้าเช่นนั้น ท่านจะเอาเรื่องน้ำมาเป็นเหตุฆ่ามนุษย์ผู้เป็นกษัตริย์ซึ่งมีค่าสูงสุด เช่นนี้จะสมควรแล้วหรือ" "ไม่สมควรเลยพระเจ้าข้า"** แล้วทั้งหมดนั้นก็ได้เลิกลากันไป

ประวัติความเป็นมาของพระร่วงโรจนฤทธิ์ มีว่า

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฏเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศ เป็นสมเด็จพระยุพราช ได้เสด็จประพาสหัวเมืองภาคเหนือ ได้ทอดพระเนตรพระพุทธรูปโบราณเป็นอันมาก มีพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่เมืองศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งในสมัยนั้นมีชื่อเรียกว่า **"เมืองสวรรคโลก"** ประกอบด้วยพุทธลักษณะงดงามเป็นศิลปสมัยสุโขทัย เป็นที่ต้องพระราชหฤทัย องค์พระชำรุดเสียหายมากยังคงเหลืออยู่แต่พระเศียรกับพระหัตถ์ข้างหนึ่งและพระบาทจึงโปรดเกล้าฯให้อัญเชิญลงมากรุงเทพฯ

ครั้นเมื่อพระองค์ได้เสด็จเถลิงถวัลราชสมบัติแล้ว ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๕๔ จึงโปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงนเรศร์วรฤทธิ์ (พระองค์เจ้ากฤษฎาภินิหาร) เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ จัดทำประมาณการค่าใช้จ่ายในการหล่อปฏิสังขรณ์ และดำเนินการจัดหาช่างทำการปั้นหุ่นสถาปนาขึ้นให้บริบูรณ์เต็มองค์พระพุทธรูป

พ.ศ.๒๔๕๖ เมื่อการปั้นพระพุทธรูปนั้นบริบูรณ์เสร็จ เป็นอันจะเททองหล่อได้แล้ว จึงโปรดเกล้า ฯ ให้จัดการพระราชพิธีสถาปนาพระพุทธรูปพระองค์นั้น ณ วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๕๖ ตรงกับวันมหามงคลสมัยฉลองและเฉลิมพระชนมพรรษา ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม กรุงเทพฯ ในตอนนี้มีเกร็ดประวัติศาสตร์แทรกอยู่บ้าง จึงใคร่ขอนำมาเล่าสู่กันฟัง

เมื่อการหล่อหลอมองค์พระพุทธรูปครั้งแรกได้สำเร็จลงแล้ว พนักงานจึงได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลในหลวงเสด็จทอดพระเนตร แต่ปรากฏว่ายังไม่เป็นที่ประสพพระหฤทัย ต่อมานายช่างทราบถึงพระราชประสงค์อันแท้จริง จึงหล่อให้พระอุทรพลุ้ยยื่นออกมาเหมือนคนอ้วน และใกล้จะลงพุงต่างจากครั้งแรก ซึ่งหล่อตรงพระอุทรแบบธรรมดาเท่านั้น ครั้นหล่อเรียบร้อยแล้วจึงเข้าเฝ้ากราบบังคมทูลทอดพระเนตร คราวนี้ปรากฏว่าในหลวงทรงพอพระทัยเป็นอย่างมาก ถึงออกพระโอษฐ์ตรัสชมความสามารถในเชิงฝีมือของนายช่าง ทั้งนี้พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะให้พสกนิกรทราบว่า พระพุทธรูปองค์นี้พระองค์ทรงสร้างและทรงฝากอนุสาวรีย์ที่พระอุทรเนื่องด้วยพระองค์ทรงมีพระอุทรสมบูรณ์เป็นพิเศษ หากใครมานมัสการสังเกตเห็นพระอุทรของพุทธรูปก็จะได้รำลึกถึงพระองค์ ดังนั้นเมื่อเรามองทางด้านตรงพระพักตร์ ก็จะเห็นว่ามีพระพุทธลักษณะงดงามสม่ำเสมอ แต่ถ้ามองทางด้านข้างทั้งเบื้องขวาและซ้ายแล้ว จะเห็นว่าพระอุทรพลุ้ยออกมา เมื่อการหล่อสำเร็จแล้ว พระพุทธรูปนั้นมีขนาดสูงแต่พระบาทถึงยอดพระเกศ ๑๒ ศอก ๔ นิ้ว (๗.๔๒ เมตร) สมบูรณ์ด้วยพระพุทธลักษณะทุกประการ เป็นพระพุทธรูปที่สวยงามองค์หนึ่งของเมืองไทยสิ้นค่าใช้จ่ายทั้งหมดเป็นเงิน ๒๑,๒๐๕.๔๕บาท (เงินสองหมื่นหนึ่งพันสองร้อยห้าบาทกับอีกสี่สิบห้าสตางค์)

พระวิหารที่ประดิษฐานพระร่วงฯ นั้น เดิมเรียกว่า วิหารพระประสูติ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ เสด็จพระราชดำเนินทรงก่อพระฤกษ์ เมื่อวันที่ ๔ ฯ ๑ ค่ำ ปีระกา ตรีศก จ.ศ.๑๒๒๓ ตรงกับวันที่ ๑๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๐๔ ต่อมาเมื่อทางรถไฟได้ตัดผ่านจากบางกอกน้อยมาจังหวัดนครปฐม ถึงด้านทิศเหนือองค์พระปฐมเจดีย์ประมาณในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ แล้วสมเด็จพระศรีพัชรินทรา พระบรมราชินีนาถ ทรงพระราชศรัทธาสร้างบันได-นาค ทางขึ้นหน้าวิหารพระประสูติ ทำเป็นสองชั้น เพื่อรับกันกับสถานีรถไฟ เป็นเงิน ๒๑,๔๐๐.- บาท แล้วเสร็จในปี พ.ศ.๒๔๔๙

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงบอกตามสัทธิวิหาริก ปฏิสังขรณ์วิหารพระประสูติแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๕๐

พ.ศ. ๒๔๕๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้โปรดเกล้า ฯ ให้เปลี่ยนแปลงวิหารพระประสูติที่พระปฐมเจดีย์ ปรับปรุงเป็นวิหารโถงสูงสง่า มีลวดลายไทยวิจิตร เพื่อให้เหมาะสมสำหรับจะประดิษฐานพระพุทธรูปยืนองค์ใหญ่ ปรับปรุงบันไดใหญ่พนักนาคทางขึ้นบนลานพระปฐมเจดีย์ หล่อฐานทองเหลืองสำหรับประดิษฐานพระร่วงฯ ปูพื้นอ่อนที่ชานระหว่างบันไดนาคกับชานหน้าวิหาร และทาสีปิดทองลายดาวเพดาน บัวกรอบแว่นและลวดลายอื่นๆ แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๘ โดยโปรดเกล้าฯให้สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นผู้ทรงออกแบบแปลนทั้งหมด

พ.ศ. ๒๔๕๗ จึงโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระร่วงโรจนฤทธิ์โดยขบวนรถไฟจากกรุงเทพฯ ไปประดิษฐานไว้ ณ พระวิหารมุขเด็จองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ออกจากกรุงเทพฯเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๕๗ เจ้าพนักงานจัดการประกอบองค์ขึ้นประดิษฐานและตกแต่ง จนแล้วเสร็จบริบูรณ์เป็นพระพุทธรูปยืนขนาดใหญ่ ประทับยืนสง่างามภายในซุ้มเรือนแก้วอันพราวด้วยลวดลายที่วิจิตรงามเพลิศพริ้ง ณ วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๘

พ.ศ. ๒๔๖๓ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงมีพระบรมราชโองการสั่งข้อความเป็นพระราชพินัยกรรม ให้บรรจุพระอังคารของพระองค์ไว้ใต้ฐานพระร่วงฯ ตามหนังสือพระบรมราชโองการ ลงวันที่ ๑๐ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ ความว่า *"๑๗. พระอังคารขอให้บรรจุใต้ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ที่พระปฐมเจดีย์ในโอกาสอันเหมาะ ซึ่งไม่ติดต่อกับงานพระเมรุ"*

พ.ศ. ๒๔๖๖ ครั้นต่อมา เมื่อเสด็จประพาสมณฑลอยุธยา เวลาประทับแรมอยู่ ณ พลับพลาเจ้าเจ็ด อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้ทรงพระราชอนุสรณ์คำนึงถึงพระ

พุทธปฏิมาพระองค์นั้นว่ายังหาได้สถาปนาพระนามให้สมพระราชหฤทัยประสาทการและเป็นอัครปูชนียฐานไม่ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศกระแสพระบรมราชโองการ ถวายพระนามพระพุทธปฏิมาที่พระวิหารด้านทิศเหนือองค์พระปฐมเจดีย์ ณ วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๖๖ ว่า **" พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร"**

พ.ศ. ๒๔๖๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระประชวรด้วยโรคพระวักกะ (ไต) พิการ เสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ พระชนมายุ ๔๖ พรรษารวมเวลาที่ทรงครองราชย์ได้ ๑๕ ปี ทรงมีพระราชธิดาพระองค์เดียว ประสูติแต่พระนางเจ้าสุวัทนาพระวรราชเทวี คือ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณวดี ประสูติก่อนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตเพียง ๑ วัน

พ.ศ. ๒๔๖๙ ภายหลังเมื่อได้ถวายพระเพลิงพระบรมศพแล้ว วันที่ ๓๑ สิงหาคม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้โปรดเกล้า ฯ ให้อัญเชิญพระผอบพระบรมราชสรีรางคารจากในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ไปยังวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม โดยขบวนรถไฟพระที่นั่งพิเศษเสด็จพระราชดำเนินถึงสถานีสนามจันทร์ เวลา ๑๖.๓๕ น. พระยาวงษาภรณ์ภูษิตภูษามาลาเชิญพระผอบพระบรมราชสรีรางคารจากรถไฟพระที่นั่ง ขึ้นรถยนต์พระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินี เสด็จขึ้นประทับรถยนต์พระที่นั่งตามรถพระบรมราชสรีรางคาร มีรถยนต์พระบรมวงศานุวงศ์และรถยนต์ข้าราชการตามมาโดยลำดับ เสด็จพระราชดำเนินถึงวัดพระปฐมเจดีย์ รถที่อัญเชิญพระบรมราชสรีรางคาร และรถพระที่นั่ง เทียบที่อัฒจันทร์หน้าพระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ มีทหารกองเกียรติยศ กองเสือป่ารับเสด็จกระทำวันทยาวุธ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี พระยาวงษาภรณ์ภูษิตเชิญพานพระผอบพระบรมราชสรีรางคารขึ้นทางบันไดนาคพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินี เสด็จพระราชดำเนินตาม พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ ชาวประโคมประโคมแตร สังข์ มโหรทึก กลองชนะเชิญพระผอบพระบรมราชสรีรางคารขึ้นประดิษฐานเหนือพระแท่นแว่นฟ้าในพระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ ตอนใน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องทองน้อยสักการะพระบรมราชสรีรางคาร ทรงทอดผ้าไตร ๒๐ ไตร พระสงฆ์ ๒๐ รูป มีพระราชสุธี เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์เป็นประธานสดับปกรณ์ แล้วถวายอนุโมทนา พระราชสุธีถวายอดิเรกเสร็จ พระยาวงษาภรณ์ภูษิตเชิญพระผอบพระบรมราชสรีรางคารจากพระแท่นแว่นฟ้าสู่ยังที่บรรจุ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบรรจุพระบรมราชสรีรางคารในพระผอบศิลาและทรงโปรยเงินเหรียญดอกพิกุลทองดอกพิกุลเงิน เจ้าพนักงานได้เลื่อนรอกลง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงจับสายสูตรเชือกรอกเคลื่อนพระผอบศิลาลอดผนังเข้ายังที่บรรจุในฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจุดเทียนเครื่องราชสักการะถวายบังคมแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการได้ถวายบังคมต่อไปเสร็จแล้ว เสด็จออกจากพระวิหารชั้นในมายังที่พระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ ทรงเครื่องนมัสการเครื่องห้าบูชาพระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินีแล้ว เจ้าพนักงานได้วางศิลาปิดโบกปูน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปที่พระวิหารชั้นใน ทรงโปรยปรายดอกไม้สดบนพระแท่นอาสนบูชา ทรงพระสุหร่าย แล้วทรงจุดเทียนทองเทียนเงิน ถวายต้นไม้ทอง ต้นไม้เงินบูชาพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุในองค์พระปฐมเจดีย์ ทรงประเคนผ้าไตรย่ามแก่พระสงฆ์ ๒๐ รูปที่จักเจริญพระพุทธมนต์ ทรงเครื่องนมัสการทรงศีลแล้ว พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกจากพระวิหารหลวงประทับเกยทิศตะวันออก พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี ให้ข้าราชการและประชาชนพลเมืองเฝ้า แล้วทรงจุดเทียนชนวน ทรงจบพระราชทานให้ชาวที่ไปจุดดอกไม้เพลิงเป็นพุทธบูชา แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับเมื่อเวลา ๑๘.๓๕ น.

พ.ศ. ๒๔๙๒ พระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ และตัวพระวิหารชำรุด คือ ทองที่ปิดพระร่วง ฯ หมองดำไปทั่วทั้งองค์ และลวดลายเทพนมที่เพดานกระเทาะหลุดล่วงหลายแห่งท่านเจ้าคุณพระธรรมวโรดม ธัมมัปปโชติกเถระ ครั้งยังเป็นพระธรรมปิฎก เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ได้ติดต่อกับกรมศิลปากรให้ช่วยประกาศหาช่างผู้รับเหมาซ่อมแซมใหม่ กรมศิลปากรจึงได้หาช่างมาดำเนินการปิดทองพระร่วง ฯ และซ่อมแซมพระวิหารพระร่วง ฯ จนแล้วเสร็จ สิ้นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเป็นเงิน ๕๓,๐๐๐ บาท ในเงินจำนวนนี้เป็นเงินบูรณะวัดที่รัฐบาลให้ ๒๑,๐๐๐ บาท เป็นเงินของวัดพระปฐมเจดีย์ ๓๒,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๑๒ ท่านเจ้าคุณพระธรรมสิริชัย ชิตวิปุลเถระ เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ได้ดำเนินการซ่อมแซมพระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ เฉพาะตอนในซึ่งประดิษฐานพระประสูติและพระป่าเลไลยก์ จนแล้วเสร็จ โดยใช้จ่ายเงินของวัดพระปฐมเจดีย์

พ.ศ. ๒๕๑๘ ท่านเจ้าคุณพระธรรมสิริชัย ชิตวิปุลเถระ เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ได้อนุญาตให้คณะสันติธรรม วัดบุปผาราม กรุงเทพฯ ซึ่งมีกุศลศรัทธา ดำเนินการปิดทองพระร่วงโรจนฤทธิ์ ทั้งองค์โดยมิให้เสียรูปทรงเดิม และคณะสันติธรรมเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการนี้เองทั้งหมดถวายจนแล้วเสร็จ

พ.ศ. ๒๕๒๘ พระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในรัชกาลที่ ๖ สิ้นพระชนม์เนื่องจากพระอาการแทรกซ้อนเกี่ยวกับพระปัปผาสะอักเสบ ณ วันพฤหัสบดี ที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๒๘

ณ โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร และได้รับพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันเสาร์ที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

พ.ศ. ๒๕๒๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการบรรจุพระอังคารพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในรัชกาลที่ ๖ ที่ด้านหลังพระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๙ สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี เสด็จวัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม ทรงประกอบพิธีบรรจุพระอังคารของพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวี ในรัชกาลที่ ๖ ที่ด้านหลังพระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ พระสงฆ์วัดพระปฐมเจดีย์ ๙ รูป มีพระเมธีธรรมานุวัตร เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ สดับปกรณ์ทรงบรรจุพระอังคารเสร็จแล้ว พระราชทานพวงมาลาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ วางที่หน้าบรรจุ พิธีได้เริ่มตั้งแต่เวลา ๐๙.๓๐ น. เสร็จสิ้นเมื่อเวลา ๑๐.๐๐ น.

ในการนี้ ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม นายสุชาติ พัววิไล พร้อมด้วยรองผู้ว่าราชการจังหวัด พันโทกมล ประจวบเหมาะ ข้าราชการ และประชาชนจังหวัดนครปฐมได้มาร่วมพิธีด้วย

ปัจจุบันนี้ ที่ฐานชุกชีพระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ อันเป็นที่บรรจุพระบรมราชสรีรางคารของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นที่บรรจุพระอังคารของพระนางเจ้าสุวัทนา พระวรราชเทวีในรัชกาลที่ ๖ ปรากฏรอยเชื่อมต่อคอนกรีต ณ ที่บรรจุ ให้เห็นได้ในห้องพระประสูติ ด้านหลังที่ประดิษฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ ซึ่งในที่นั้น จะมีพระบรมสาทิสลักษณ์และพระฉายาลักษณ์ของทั้งสองพระองค์ ประดิษฐานอยู่เหนือโต๊ะหมู่บูชา

ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวที เมื่อครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ที่ พระศรีสุธรรมเมธี เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ พร้อมด้วยคณะกรรมการได้พิจารณาเห็นว่าองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ได้ปรากฏทองคำที่ปิดไว้มีลักษณะหมองคล้ำสมควรที่จะดำเนินการปิดทองใหม่ประกอบกับพระวิหารได้ชำรุดทรุดโทรมลง จึงได้ทำการปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ ในคราวเดียวกันเพื่อให้สวยงามคงคืนตามสภาพเดิมและปรากฏเป็นศรีสง่าเป็นที่เลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นของปวงชนสืบไป สิ้นค่าใช้จ่ายไปเป็นเงินทั้งสิ้น ๔,๗๘๔,๙๐๐.- บาท

พระวิหารที่ประดิษฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ เป็นพระวิหารแบบทรงไทย เป็นงานศิลปกรรมของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เฉพาะส่วนที่เป็นพระ

วิหารโถงด้านหน้า ได้รับการออกแบบให้มีศิลปกรรมที่วิจิตรประณีต เด่นล้ำงดงามเป็นพิเศษ และให้เปิดโอ่โถงเด่นสง่า เป็นที่ประดิษฐานองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ ประดับด้วยศาลาคู่บันไดใหญ่พนักนาค พื้นปูหินอ่อน มองเห็นพระร่วง ฯ งามเด่นสง่าแต่ไกลทีเดียว ลักษณะพระวิหารมีสามมุข สามบันได หลังคามุงกระเบื้องเคลือบสองชั้นลดส่วนห้องกลางและห้องในมีประตูจากภายในพระวิหารโถงด้านหน้าเข้าไป เดินผ่านถึงกันได้โดยตลอดทั้งสามห้อง ห้องกลางเป็นที่ประดิษฐานพระประสูติ และตั้งโต๊ะหมู่เครื่องสักการะพระบรมราชสรีรางคารและพระอังคาร ส่วนห้องในเป็นที่ประดิษฐานพระป่าเลไลยก์ เฉพาะพระวิหารส่วนที่ห้องกลางและห้องในนี้ หลังคามุงกระเบื้องเคลือบสามชั้นลด ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพของเดิมแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ส่วนซุ้มจรนำด้านหลังพระวิหาร ที่หันเข้าสู่องค์พระปฐมเจดีย์แต่เดิมมา ประดิษฐานพระพญากง พระพุทธรูปสมัยทวารวดี ตามประวัติพระปฐมเจดีย์ของท่านเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ขำ บุญนาค) ปัจจุบันพระพุทธรูปดังกล่าวได้ย้ายไปประดิษฐานอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ ส่วนพระพุทธรูปองค์ที่ประดิษฐานอยู่แทนที่นั้น เป็นพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ องค์จำลอง ทางวัดพระปฐมเจดีย์ได้อัญเชิญไปประดิษฐานไว้เมื่อไม่นานมานี้

พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ เป็นพระพุทธรูปที่หล่อขึ้น เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ เนื่องในการพระราชพิธีมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๑ มกราคม เป็นพระพุทธรูปที่มีความสำคัญยิ่งทางด้านประวัติศาสตร์ เป็นที่รำลึกถึงพระเกียรติคุณและพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาญาณเป็นจอมปราชญ์ของชาติไทยผู้ทรงนำประเทศชาติให้ผ่านพ้นภัยสงครามโลกมาด้วยดีและทรงปลูกฝังประชาชนชาวไทยให้เกิดควมรักชาติรักแผ่นดิน ในยามที่ประเทศชาติสงบจากภัยสงครามก็ให้เตรียมตัวเพื่อป้องกันภัยอยู่เสมอ และได้พระราชทานกำเนินลูกเสือไทยขึ้นเป็นครั้งแรกซึ่งประชาชนไทยได้ทูลเกล้า ฯ ถวายพระราชสมัญญานามแด่พระองค์ว่า “สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า” จึงนับได้ว่าพระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืององค์หนึ่ง ผู้ที่ได้มานมัสการกราบไหว้ ก็มักจะรู้สึกรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณแห่งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าพระองค์นั้นผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ หลังจากที่ได้นมัสการพระร่วง ฯ แล้ว ถ้ามองจากสถานีรถไฟ จะเห็นองค์พระร่วง ฯ ได้ถนัดชัดเจนทีเดียว ประชาชนผู้โดยสารมากับขบวนรถไฟทุกขบวนที่ผ่านสถานีต่างก็มีใจศรัทธาพากันอัญชุลีกรกราบไหว้อยู่มิได้ขาด

ในรัชสมัยของพระร่วงเจ้า พ่อเมืองสุโขทัย ได้ทรงสร้างพระร่วงโรจน์ขึ้นเป็นพระพุทธรูปประจำชาติ ก็สามารถเป็นอิสระจากการปกครองของขอมได้ ครั้งมาในรัชสมัยของพระบาท

สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ แม้ว่า ประเทศไทยจะเป็นอิสระด้านอื่น ๆ ก็ตาม แต่ยังเสียอิสระในด้านอำนาจศาล คือไม่มีอิสระที่จะพิจารณาตัดสินคนต่างด้าวได้เมื่อทรงสร้างพระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ ขึ้น และ อัญเชิญมาประดิษฐาน ณ พระวิหารองค์พระปฐมเจดีย์ เมื่อ ก็สามารถเรียกร้องเอาอำนาจศาลที่สูญเสียมาตลอดกาลนาน กลับคืนมาได้ ประเทศไทยได้รับอำนาจในการพิจารณาโทษของคนต่างด้าวที่กระทำความผิดได้โดยสมบูรณ์ในศาลของไทย ตั้งแต่นั้นมา

ดังนั้น พระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ จึงเป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสัญลักษณ์ของความร่มเย็นเป็นสุข เป็นที่เคารพกราบไหว้สักการะบูชาของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง นับแต่โบราณกาลมาจนถึงบัดนี้ โดยเฉพาะชาวนครปฐม ต่างพากันมีความเคารพและศรัทธาเลื่อมใสในองค์พระร่วง ฯ เป็นอย่างยิ่ง เชื่อถือกันว่า องค์พระร่วง ฯ สามารถดลบันดาลความสงบสุข ป้องกันสรรพภัย มีอัคคีภัยเป็นต้นได้ อำนวยความร่มเย็นเป็นสุข และลาภผลตลอดจนอิฐผลทั้งปวง ดังนั้นทุก ๆ วัน จึงมีผู้มาเคารพและถวายสักการะเป็นจำนวนมาก

ครั้นลุถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕ เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ พร้อมด้วยคณะกรรมการได้พิจารณาเห็นว่า องค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ซึ่งแต่เดิมที่เคยมีสีทองเหลืองอร่าม ก็เกิดเศร้าหมองด้วยมลภาวะต่างๆ รอบองค์พระร่วงฯ เช่น ฝุ่นละออง มูลนก เป็นต้น จำเป็นต้องลงรักปิดทองเสียใหม่ เพื่อให้มีความสวยงามเช่นเดิม จึงได้เชิญชวนไปยังท่านผู้ศรัทธาทั้งหลายได้ร่วมใจกันบริจาคทรัพย์ทำบุญปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ และมีหนังสือแจ้งไปยังกรมศิลปากร ขออนุญาตดำเนินการปิดทององค์พระร่วงฯ ใหม่ และได้รับอนุญาตเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งบัดนี้ การดำเนินการปิดทององค์พระร่วงฯ ได้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี สิ้นค่าใช้จ่ายไปเป็นเงินทั้งสิ้น ๔,๒๗๘,๖๙๓.- บาท (สี่ล้านสองแสนเจ็ดหมื่นแปดพันหกร้อยเก้าสิบสามบาทถ้วน) องค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ก็ได้ปรากฏพระพุทธลักษณะที่ฉายถึงความงดงาม เรืองแสงแวววาว ก่อให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นที่ปลาบปลื้มใจ และได้รับการอนุโมทนาสาธุการกันโดยทั่วไป ดังปรากฏรายชื่อผู้ศรัทธาร่วมกันบริจาคทรัพย์ตามที่พอจะรวบรวมนำลงพิมพ์ได้ทัน อยู่ท้ายเล่มหนังสือนี้แล้ว

พระร่วงโรจนฤทธิ์

พระมงกุฎเกล้า ของชาวไทย ได้ชิ้นส่วน พุทธรูป ล้วนงดงาม อร่ามศรี
จากสุโขทัย เมืองเก่า เนานานปี นำมาที่ เมืองกรุง รุ่งเจริญ
โปรดให้ช่าง หล่อเสริม เติมขึ้นใหม่ งามวิไล ใครเห็น เป็นสรรเสริญ
จะพิศมอง ส่วนไหน ใจเพลิดเพลิน เหมือนดำเนิน พบองค์ ทรงพุทธา
ให้พระนาม พระร่วง โรจนฤทธิ์ มาประดิษฐ์ ที่องค์พระ เจดีย์หนา
เก้าสิบสอง ปีบรรจบ ครบเวลา เนิ่นนานมา ดูหมอง ไม่ผ่องพรรณ
พระธรรมปริยัติเวที เจ้าอาวาส จึงประกาศ ปิดทองใหม่ ทันใดนั่น
สาธุชน รู้ได้ ไม่ช้าพลัน ก็ช่วยกัน สละทรัพย์ ตามศรัทธา
พระพิพิธพัฒนาทร วัดปริวาส ท่านสามารถ ปิดทองใหม่ ได้งามหนา
เหลืองอร่าม เมื่อเห็น เย็นชื่นตา กราบวันทา ด้วยใจ ใฝ่ความดี
วันที่แปด ตุลา ปีห้าศูนย์ ผู้หวังบุญ ร่วมใจ ไม่หน่ายหนี
จัดฉลอง ร่วมกัน ในทันที ทุกคนมี ส่วนร่วม รวมพลัง

มององค์พระ ปฐมเจดีย์ ที่ตระหง่าน ฅนโบราณ สร้างไว้ ให้รุ่นหลัง
ซ้อนกันอยู่ สามองค์ ทรงพลัง มีมนต์ขลัง เมื่อมอง ต้องเย็นใจ

องค์ที่หนึ่ง ทรงเจดีย์ นี้บาตรคว่ำ สงฆ์ผู้นำ การสร้าง ช่างผ่องใส
ท่านเป็นพระ อรหันต์ อันเกริกไกร นามท่านใช้ โสณะ อุตตระมี
เป็นผู้นำ พุทธศาสนา มาสู่ถิ่น ยังแดนดิน สุวรรณภูมิ ลุ่มน้ำนี่
ทุกหมู่เหล่า ไพร่ฟ้า ประชาชี ต่างยินดี รับไว้ ในใจตน

องค์ที่สอง ทรงยอดปรางค์ ทางหลักฐาน พระยาพาน ทรงสร้าง ทางกุศล
เพื่อไถ่บาป ที่ฆ่า บิดาตน ให้หลุดพ้น บาปชั่ว ตัวอัปรีย์

องค์ที่สาม นั้นทรง ระฆังคว่ำ พระผู้นำ สร้างไว้ ใช่ใครนี่
คือกษัตริย์ ราชวงศ์ ทรงจักรี องค์ที่สี่ พระจอมเกล้า ของเผ่าไทย
สามเจดีย์ มีพระธาตุ บรรจุอยู่ ยิ่งมองดู พาจิต คิดเลื่อมใส
เหมือนเป็นที่ พำนัก หยุดพักใจ ยิ่งเข้าใกล้ คล้ายเฝ้าองค์ ทรงพุทธา

จบประวัติ โดยย่อ พอเท่านี้
เดินเที่ยวชม วิหาร ลานนานา
ด้านทิศเหนือ ขึ้นบันได มีหลายขั้น
ไหว้พระร่วงโรจนฤทธิ์ จิตจำนงค์
ประชาชน มากมาย หลายหลากหน้า
บ้างถ่ายภาพ มุมมอง ตามต้องการ
ดูขวักไขว่ ไปมา น่าเวียนหัว
เดินไปตาม ร่มไม้ ใต้ต้นจัน
ขึ้นบันใด เข้าไป ในวิหาร
รำลึกถึง องค์ธรรม พระสัมมา
เงียบสงบ พาใจ ให้หยุดคิด
มันเกิดแก่ เจ็บตาย ไปตามกาล
จากวิหาร เดินลง ตรงไปโบสถ์
นมัสการ พระศิลา กว่าพันปี
เป็นพระปาง ประทานพร งามอ่อนช้อย
อีกหลายคน เฝ้าองค์ พระทรงชัย
เดินมาถึง วิหาร ด้านทิศใต้
ชื่อไพเราะ ยิ่งนัก ปัญจวัคคี
ในวิหาร สงบเย็น เป็นยิ่งนัก
มองเห็นพระ ปัญจวัคคี ที่องค์ธรรม์
ขอให้เรา รู้แจ้ง แห่งคำสอน
ตัดวัฏฏะ เข้าถึง ซึ่งนิพพาน
จากวิหาร เดินตรง ลงชั้นลด
พระศิลา พาใจ ให้น้อมนำ
ช่างงามเด่น เป็นปาง ประทานพร

ด้วยฤดี ดื่มด่ำ ล้ำหรรษา
กราบวันทา พระที่ มีหลายองค์
หมู่ชนนั้น เทศไทย ใจประสงค์
กุศลส่ง ชีวิต จิตเบิกบาน
ต่างก็มา ไหว้พระ อธิษฐาน
บ้างบนบาน แตกต่าง มากอย่างกัน
จึงพาตัว หลีกไป ใจสุขสันต์
ก็ถึงพลัน วิหารหลวง ช่วงต่อมา
ให้ซาบซ่าน เย็นใจ ดังใฝ่หา
เปิดดวงตา เหล่าชน พ้นบ่วงมาร
ว่าชีวิต ไม่เห็น เป็นแก่นสาร
จะต้านทาน มันได้ ไม่เคยมี
ให้ปราโมทย์ สุขใจ กระไรนี่
ขอบารมี ปกป้อง คุ้มครองภัย
สุดจะร้อย คำเปรียบ มาเทียบได้
ล้วนจากไป ใจอิ่ม ยิ้มเปรมปรีดิ์
งามยิ่งใหญ่ เด่นสง่า เป็นราศรี
ใจบอกชี้ เข้าไป ไหว้พระกัน
จิตได้พัก เยือกเย็น เป็นสุขสันต์
เทศน์โปรดนั้น โมทนา สาธุการ
แล้วขุดถอน กิเลส เหตุร้าวฉาน
อย่าเนิ่นนาน เหมือนปัญจวัคคี ที่ฟังธรรม
ที่ปรากฏ ตรงหน้า สง่าล้ำ
แสนดื่มด่ำ จริงหนา สาธุการ
ใครทุกข์ร้อน ไหว้พระ อธิษฐาน

ขอให้พ้น จากห้วง บ่วงภัยพาล
ทั้งหญิงชาย มากมาย หลายหลากหน้า
ชาวต่างชาติ นั้นหนอ ก็พอใจ
เดินตามใต้ ลั่นทม ร่มเงาไม้
จะดีร้าย ใช่ชื่อ คือมงคล
ถึงวิหาร พระนอน ค่อนข้างใหญ่
ปางไสยาสน์ งามสง่า ไร้ราคี
พระองค์ทรง นิพพาน ไปนานแล้ว
ใครทำตาม ประเสริฐ เลิศแน่นอน
เกิดทุกครั้ง หวังให้ ได้พบพระ
จนรู้แจ้ง เห็นจริง ทุกสิ่งอัน
เดินเที่ยวไป ตามลาน วิหารคต
เรียนบาลี มากองค์ พระสงฆ์ไทย
ฟังอาจารย์ สอนว่า ถ้าประมาท
จะสำเร็จ สมใจ ในชีวี
เที่ยวจนจบ ครบวิหาร ลานองค์พระ
ยามเดินชม ร่มรื่น ชื่นหทัย
กราบอำลา องค์พระปฐม บรมสถาน
มีโอกาส เมื่อใด ไม่ประวิง

ให้ลูกหลาน โชคดี ทุกที่ไป
ต่างก็มา เที่ยวชม ก้มกราบไหว้
ถ่ายภาพไว้ กันลืม ปลื้มทุกคน
เปลี่ยนชื่อใหม่ ลีลาวดี นี้สับสน
อยู่ที่ตน นั้นทำ กรรมชั่วดี
เดินเข้าไป ไหว้พระ ประเสริฐศรี
ด้วยใจที่ เลื่อมใส ไหว้พระนอน
เหลือเป็นแนว พระธรรม คำสั่งสอน
หมดทุกข์ร้อน ร่มเย็น เป็นนิรันดร์
อย่าเลยละ ปฏิบัติธรรม นำสุขสันต์
หมดไปพลัน ตัณหา ไม่คาใจ
มองกำหนด เห็นสงฆ์ องค์เก่าใหม่
สืบต่อไว้ ศาสนา น่ายินดี
จะถึงฆาต ตกแน่ แย่ทุกที่
ต้องขยี้ ขี้เกียจ เสนียดใจ
สาธุสะ สะอาดล้ำ งามสดใส
เหมือนเดินใน สวรรค์ นั้นแท้จริง
ตลอดกาล จำไว้ ในทุกสิ่ง
จะไม่นิ่ง ต้องมา อีกคราเอยฯ

สุนทร บุษบก
๒๙ กันยายน ๒๕๕๐

ประมวลภาพ

องค์จำลองหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ และเหรียญวัตถุมงคล ที่จัดสร้างเป็นที่ระลึก ในงานพิธีต่าง ๆ

รวบรวมโดย... สุธี สูงกิจบูลย์ : เอื้อเฟื้อภาพ... สุกิจ สัมมาวิริยา

พระบูชาพระร่วงโรจนฤทธิ์

ฐานแปดเหลี่ยมใหญ่ ยุคต้นพระธรรมสิริชัย เนื้อทองผสม ความสูงเฉพาะองค์ ๑๒ นิ้ว ภาพเปรียบเทียบสามพระพักต์ สามผิวพระวรกาย ที่ทางวัดจัดสร้างขึ้นในโอกาสต่าง ๆ สำหรับผู้ศรัทธานำไปสักการะบูชา

พระบูชาพระร่วงโรจนฤทธิ์
ฐานแปดเหลี่ยม
เนื้อทองผสม สูง ๑๒ นิ้ว เฉพาะองค์ พ.ศ. ๒๕๑๐

พระบูชาพระร่วงโรจนฤทธิ์
ฐานกลม รุ่นฉลองอายุครบ ๖๐ ปี
เนื้อทองผสม สูง ๑๕ นิ้ว เฉพาะองค์ พ.ศ. ๒๕๑๘

พระบูชาพระร่วงโรจนฤทธิ์
ฐานกลม
เนื้อทองผสม สูง ๑๒ นิ้ว เฉพาะองค์ พ.ศ. ๒๕๒๔

พระบูชาพระร่วงโรจนฤทธิ์
ฐานกลม รุ่นฉลองอายุครบ ๘๔ ปี
เนื้อทองเหลืองปิดทอง พ.ศ. ๒๕๔๑

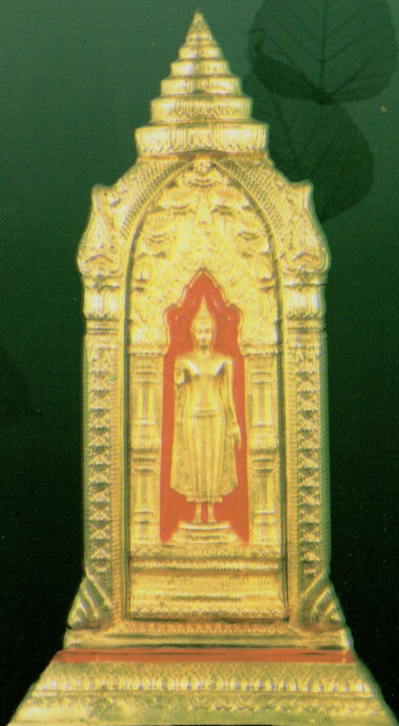

พระร่วงโรจนฤทธิ์ จำลอง เนื้อทองคำบริสุทธิ์

ขนาดสูง ๒๙ ซ.ม. ฐานสูง ๗ ซ.ม. น้ำหนัก ๓.๘ กก.
ทางคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม วัดพระปฐมเจดีย์ และเหล่าพสกนิกร ได้มีกุศลศรัทธาหล่อขึ้น
เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๓๙ เพื่อนำทูลเกล้าถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ ๕๐ ปี

พระร่วงศอก รุ่นแรก เนื้อตะกั่วเคลือบทองลงสี พ.ศ. ๒๕๑๙

พระร่วงศอก รุ่นแรก เนื้อตะกั่วเคลือบดำ พ.ศ. ๒๕๑๙
และเนื้อโลหะกะไหล่ทองชนิดต่าง ๆ

เหรียญหล่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ พิมพ์ใบมะยมใหญ่
เนื้อทองผสม
ด้านหลังเหรียญมี ๓ แบบ

เหรียญหล่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ พิมพ์ใบมะยมเล็ก
เนื้อทองผสม

เหรียญหล่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ พิมพ์สี่เหลี่ยมตัดมุม
เนื้อทองผสม

เหรียญหล่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ พิมพ์ซุ้มวิหารเรือนแก้ว
ภาพบน เนื้อทองผสม   ภาพล่าง เนื้อแร่ดำ

รูปเหมือนหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์
ขนาดเล็ก สูง ๑.๔ นิ้ว
เนื้อทองผสม

เหรียญรูปเหมือนพระร่วงโรจนฤทธิ์
เนื้อทองแดงกะไหล่ทอง

เข็มกลัดสมณาคุณ พระร่วงโรจนฤทธิ์
เนื้อเงินลงยา

แหนบที่ระลึก งานสมโภชครบรอบ ๘๔ ปี
หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์
เนื้อเงินลงยา

ล็อคเก็ต พระร่วงโรจนฤทธิ์

แหวนพระร่วงโรจนฤทธิ์
ลงสีประจำวันเกิด

พระผงอัดพิมพ์ พระร่วงโรจนฤทธิ์
หน้าทอง - ลงสี พ.ศ. ๒๕๑๔

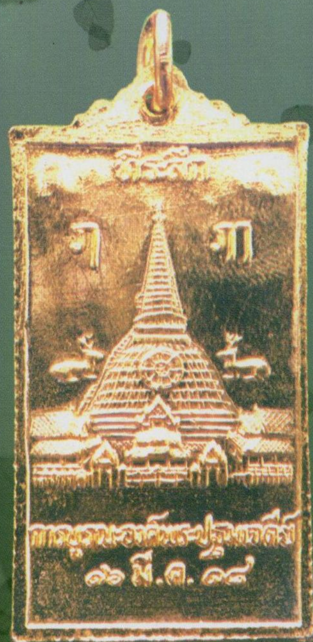

พระผงพุทธคุณ พิมพ์สมเด็จพระร่วงโรจนฤทธิ์
พ.ศ. ๒๕๑๗

พระผงกระเบื้อง พิมพ์พระร่วงโรจนฤทธิ์ (บรรจุกริ่ง)
เนื้อกระเบื้ององค์พระปฐมเจดีย์ พ.ศ. ๒๕๑๘

เหรียญพระร่วงโรจนฤทธิ์
ที่ระลึกการบูรณะองค์พระปฐมเจดีย์ (ครั้งใหญ่)
เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘

เหรียญหล่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ พิมพ์หยดน้ำ
พ.ศ. ๒๕๒๔

เหรียญหล่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ พิมพ์ใบมะยม
สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖
รวมชุดเบญจฤทธิ์

เหรียญหล่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ พิมพ์เสมา
สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗
ในชุดเสมาคู่บารมี

พระร่วงโรจนฤทธิ์ รุ่น อินทร์พรหมรามเทพ "มีทรัพย์ มีสุข" พ.ศ. ๒๕๕๐

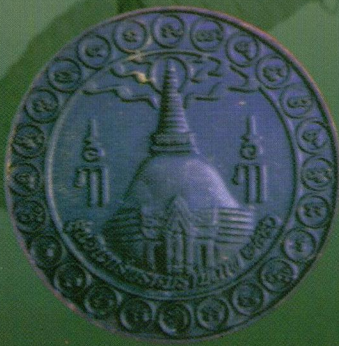

แบบลอยองค์ เนื้อผงมหาลาภ - เนื้อผงมวลสาร ชนิดปัดทองนำฤกษ์

แบบมีซุ้ม เนื้อผงมหาลาภ - เนื้อผงมวลสาร (ก้นครก) ชนิดปัดทองนำฤกษ์

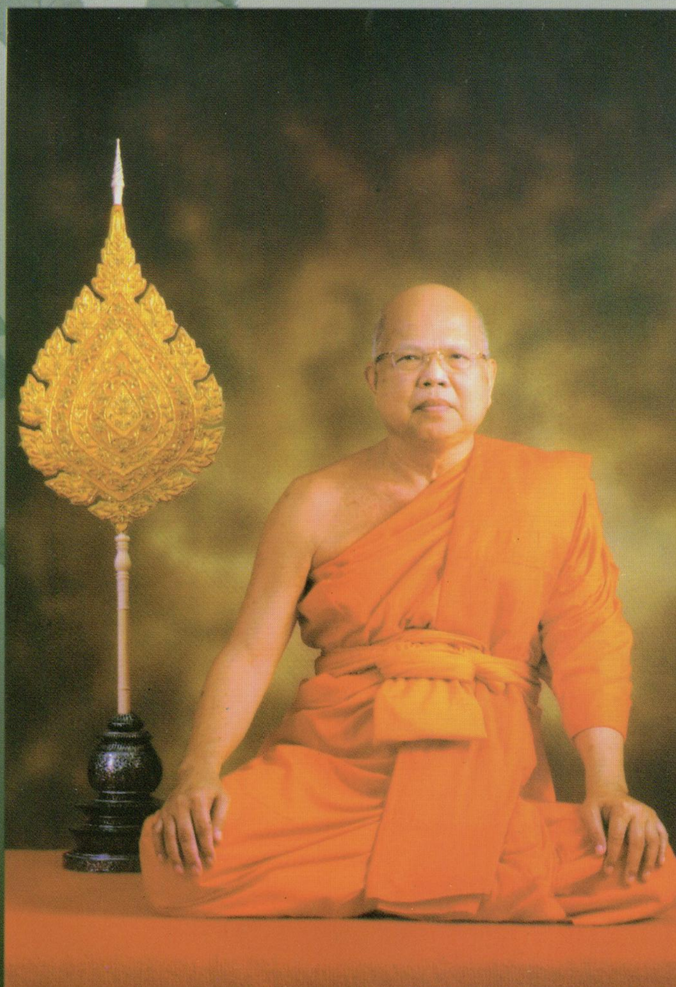

แบบลอยองค์ แบบมีซุ้ม มีชนิดปัดทองสองหน้า ปิดทองหน้าเดียว

เหรียญประจำตระกูลนำฤกษ์ เนื้อทองแดง - เนื้อทองแดงกะไหล่ทอง

พระธรรมปริยัติเวที

(สุเทพ ผุสฺสธมฺโม) ป.ธ. ๙ , พธ.ม. , พธ.ด. , ศศ.บ.

เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

เจ้าคณะภาค ๑๕

ไตรภูมิพระร่วง

ไตรภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง เป็นวรรณกรรมชิ้นเอกสมัยกรุงสุโขทัยนับเป็นวรรณคดีเรื่องแรกของไทย เป็นพระราชนิพนธ์ใน สมเด็จพระศรีสุริยพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช หรือพระมหาธรรมราชาลิไทย เป็นวรรณคดีไทยที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน เพราะได้รวบรวมเอาคติความเชื่อทุกแง่ทุกมุมของทุกชนชั้นหลายเผ่าพันธุ์ มาร้อยเรียงเป็นเรื่องราวให้ผู้อ่านผู้ฟังยำเกรงในการกระทำบาปทุจริต และเกิดความปิติยินดีในการทำบุญทำกุศล อาจหาญมุ่งมั่นในการกระทำคุณงามความดี

พระมหาธรรมราชาลิไทย มีพระปรีชารอบรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกาอนุฎีกาและปกรณ์พิเศษต่าง ๆพระองค์ยังเชี่ยวชาญในวิชาโหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ และไสยศาสตร์ จนถึงขั้นทรงบัญญัติคัมภีร์ศาสตราคมเป็นปฐมธรรมเนียมสืบต่อมา จนถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ.๑๘๘๘ พระยาลิไทย อุปราชผู้ครองนครศรีสัชนาลัย ได้ทรงนิพนธ์ไตรภูมิกถาขึ้นมีสาระสำคัญ คือ ทรงพรรณนาถึงเรื่องการเกิด การตาย ของสัตว์ทั้งหลายว่า การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภูมิทั้งสาม คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ ด้วยอำนาจของบุญและบาปที่ตนได้กระทำแล้ว

กามภูมิ เป็นที่ตั้งแห่งความใคร่ แบ่งออกเป็นสองประเภท คือ อบายภูมิ และสุคติภูมิ

อบายภูมิ ยังแบ่งออกเป็นสี่ภูมิได้แก่ นรกภูมิ ดิรัจฉานภูมิ เปรตภูมิ และอสูรกายภูมิ

นรกภูมิ เป็นที่ตั้งของสัตว์ที่ทำบาป ต้องไปรับทัณฑ์ทรมานนานาประการ แบ่งออกเป็นขุมใหญ่ๆ ได้แปดขุมด้วยกัน คือ

- สัญชีพนรก มีอายุ ๕๐๐ ปีนรก (๑ วันเท่ากับ ๙ ล้านปีของมนุษย์)
- กาพสุตตนรก มีอายุ ๑,๐๐๐ ปีนรก (๑ วันเท่ากับ ๓๖ ล้านปีของมนุษย์)
- สังฆาฏนรก มีอายุ ๒,๐๐๐ ปีนรก (๑ วันเท่ากับ ๑๔๕ ล้านปีของมนุษย์)
- โรรุวะนรก มีอายุ ๔,๐๐๐ ปีนรก (๑ วันเท่ากับ ๕๗๖ ล้านปีของมนุษย์)
- มหาโรรุวะนรก มีอายุ ๘,๐๐๐ ปีนรก (๑ วันเท่ากับ ๒,๓๐๔ ล้านปีของมนุษย์)
- ตาปนรก มีอายุ ๑๖,๐๐๐ ปีนรก (๑ วันเท่ากับ ๙,๒๓๖ ล้านปีของมนุษย์)
- มหาตาปนรก มีอายุยาวนานนับไม่ถ้วน
- อวีจีนรก หรือ อเวจีนรก มีอายุนับได้กัลป์หนึ่ง

ในแต่ละนรกยังมีนรกบริวาร เช่น นรกขุมที่ชื่อโลหสิมพลี เป็นนรกบริวารของสัญชีพนรก ผู้ที่เป็นชู้กับสามีหรือภริยา ผู้อื่น จามาตกนรกขุมนี้ จะถูกนายนิรบาลไล่ต้อนให้ขึ้นต้นงิ้วที่สูงต้นละหนึ่งโยชน์ มีหนามเป็นเหล็กร้อนจนเป็นสีแดงมีเปลวไฟลุกโชนยาว ๑๖ นิ้ว ชายหญิงที่เป็นชู้กันต้องปีนขึ้นลง โดยมีนายนิรบาลเอาหอกแหลมทิ่มแทงให้ขึ้นลงวนเวียนอยู่เช่นนี้นับร้อยปี

สำหรับผู้ที่ทำบาป แต่ไม่หนักพอที่จะตกนรก ก็ไปเกิดในที่อันหาความเจริญมิได้ อื่นๆ เช่น เกิดเป็นเปรต อสูรกาย สัตว์เดรัจฉาน พวกที่พ้นโทษจากนรกแล้วยังมีเศษบาปติดอยู่ก็ไปเกิดเป็นเดรัจฉานบ้าง เป็นเปรตบ้าง เป็นอสูรกายบ้าง เป็นมนุษย์ที่ทุพพลภาพพิกลพิการ ตามความหนักเบาของบาปที่ตนได้ทำไว้

สุคติภูมิ เป็นส่วนของกามาพจรภูมิ หรือ กามสุคติภูมิ แบ่งออกเป็นเจ็ดชั้น คือ มนุษย์ภูมิ สวรรค์ชั้นจตุมหาราชิกาภูมิ สวรรค์ชั้นดาวดิงสาภูมิ (ดาวดึงส์ – ไตรตรึงษ์) สวรรค์ชั้นยามาภูมิ สวรรค์ชั้นตุสิตาภูมิ (ดุสิต) สวรรค์ชั้นนิมมานรดีภูมิ และสวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตดีภูมิ

กามาพจรภูมิทั้งเจ็ดชั้น เป็นที่ตั้งอันเต็มไปด้วยกาม เป็นที่ท่องเที่ยวของสัตว์ที่ลุ่มหลงอยู่ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันเป็นอารมณ์อันพึงปรารถนา เมื่อรวมกับอบายภูมิอีกสี่ชั้นเรียกว่ากามภูมิสิบเอ็ดชั้น

รูปภูมิ หรือรูปาวจรภูมิ ได้แก่ รูปพรหมสิบหกชั้น เริ่มตั้งแต่พรหมปริสัชชาภูมิ ที่อยู่สูงกว่าสวรรค์ชั้นหก คือ ปรนิมมิตวสวัตดี มากจนนับระยะทางไม่ได้ ระยะทางดังกล่าวอุปมาไว้ว่า สมมติ มีหินก้อนใหญ่เท่าโลหะปราสาทในลังกาทวีป หินก้อนนี้ทิ้งลงมาจากชั้นพรหมปริสัชชาภูมิ หินก้อนนั้นใช้เวลาถึงสี่เดือนจึงจะตกลงถึงพื้น

จากพรหมปริสัชชาภูมิขึ้นไปถึงชั้นที่สิบเอ็ด ชื่อชั้นอสัญญีภูมิ เป็นรูปพรหมที่มีรูปแปลกออกไปจากพรหมชั้นอื่นๆคือ พรหมชั้นอื่นๆมีรูป มีความรู้สึก เคลื่อนไหวได้ แต่พรหมชั้นอสัญญีมีรูปที่ ไม่ไหวติง ไร้อิริยาบท โบราณเรียกว่า พรหมลูกฟักครั้นหมดอายุ ฌานเสื่อมแล้วก็ไปเกิดตามกรรมต่อไป

รูปพรหมที่สูงขึ้นไปจากอสัญญีพรหมอีกห้าชั้นเรียกว่า ชั้นสุทธาวาส หมายถึงที่อยู่ของผู้บริสุทธิ ผู้ที่จะไปเกิดในพรหมชั้นสุทธาวาสคือ ผู้ที่สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามี คือเป็นผู้ที่ไม่กลับมาสู่โลกนี้ต่อไป ทุกท่านจะสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วนิพพานในชั้นสุทธาวาสนี้

อรูปภูมิ หรือ อรูปพาจรภูมิ มีสี่ชั้น เป็นพรหมที่ไม่มีรูปปรากฏ ผู้ที่ไปเกิดในภูมินี้คือผู้ที่บำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุฌานโลกีย์ชั้นสูงสุด เรียกว่าอรูปฌานซึ่งมีอยู่สี่ระดับได้แก่ผู้ที่บรรลุอากาสานัญจายตนะฌาน (ยึดหน่วงเอาอากาศเป็นอารมณ์) จะไปเกิดในอากาสานัญจายตะภูมิ ผู้ที่บรรลุวิญญาณัญจายตนะฌาน (ยึดหน่วงเอาวิญญาณเป็นอารมณ์) จะไปเกิดในวิญญาณัญจายตะภูมิ ผู้ที่บรรลุอากิญจัญญายตนะฌาน (ยึดหน่วงเอาความไม่มีเป็นอารมณ์) จะไปเกิดในอากิญจัญญาตนะภูมิ และผู้ที่บรรลุเนวสัญญานสสัญญายตนะฌาน (ยึดหน่วงเอาฌานที่สามให้ละเอียดลงจนเป็นผู้มีสัญญาก็มิใช่ ไม่มีสัญญาก็มิใช่) จะไปเกิดในแนวสัญญานาสัญญยตนะภูมิ พรหมเหล่านี้เมื่อเสื่อมจากฌานก็จะกลับมาเกิดในรูปพรหมภูมิ หรือภูมิอื่นๆได้เช่นกัน

การกำเนิดของสัตว์ การเกิดของสัตว์ในสามภูมิมีอยู่สี่อย่างด้วยกันคือ

- ชลาพุชะ เกิดในครรภ์ เช่น มนุษย์และสัตว์เดรัจฉานบางชนิดที่เลี้ยงลูกด้วยนม
- อัณฑชะ เกิดในไข่ ได้แก่สัตว์เดรัจฉานบางชนิด เช่น นก สัตว์เลื้อยคลานบางชนิด ปลา เป็นต้น
- สังเสทชะ เกิดในเถ้าไคล ได้แก่สัตว์ชั้นต่ำบางจนิดที่ใช้การแบ่งตัวออกไป เช่น ไฮดรา อมิบา เป็นต้น
- โอปาติกะ เกิดขึ้นเอง เมื่อเกิดแล้วก็จะสมบูรณ์เต็มที่ เมื่อตายไปจะไม่มีซาก ได้แก่ เปรต อสูรกาย เทวดา และพรหม เป็นต้น

การตายของสัตว์ การตายมีสาเหตุสี่ประการด้วยกันคือ

- อายุขยะ เป็นการตายเพราะสิ้นอายุ
- กรรมขยะ เป็นการตายเพราะสิ้นกรรม
- อุภยขยะ เป็นการตายเพราะสิ้นทั้ง อายุ และสิ้นทั้งกรรม
- อุปัจเฉทกรรมขยะ เป็นการตายเพราะอุบัติเหตุ

นอกจากนั้นแล้ว มีการกล่าวถึงสิ่งต่างๆ ในโลกและในจักรวาล มีภูเขาพระสุเมรุราชเป็นแกนกลาง แวดล้อมด้วยกำแพงน้ำสีทันดรสมุทร และภูเขาสัตตบรรพต อันประกอบด้วย ภูเขา ยุคนธร อินิมธร กรวิก สุทัศนะ เนมินธร วินันตกะ และอัสสกัณณะ กล่าวถึงพระอาทิตย์ พระจันทร์ ดาวนพเคราะห์ และดารากรทั้งหลายในจักรวาล เป็นเครื่องบ่งบอกให้รู้วันเวลาฤดูกาล และเหตุการณ์ต่างๆ กล่างถึงทวีปทั้งสี่ที่ตั้งอยู่รอบภูเขาพระเมรุมาศ ชมพูทวีปอยู่ทางทิศใต้กว้าง ๑๐,๐๐๐ โยชน์ มีปริมณฑล ๓๐๐,๐๐๐ โยชน์ มีแผ่นดินเล็กล้อมรอบได้ ๕๐๐ มีแผ่นดินเล็กอยู่กลางทวีปใหญ่สี่ผืน เรียกว่า สุวรรณทวีป กว้างได้ ๑,๐๐๐ โยชน์ มีปริมณฑล ๓๐,๐๐๐ โยชน์ เป็นเมืองที่อยู่ของพญาครุฑ

การกำหนดอายุของสัตว์และโลกทั้งสามภูมิ มี กัลป์ มหากัลป์ การวินาศ การอุบัติ การสร้างโลกสร้างแผ่นดินตามคติของพราหมณ์

ท้ายสุดของภูมิกถา เป็นนิพพานกถาว่าด้วยนิพพานสมบัติของพระอริยะเจ้าทั้งหลาย วิธีปฏิบัติเพื่อบรรลุพระนิพพาน อันเป็นวิธีตามแนวทางของพระพุทธศาสนา

สุภาษิตพระร่วง เป็นวรรณกรรมจารึกลงในแผ่นศิลารูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ติดไว้กับผนังด้านในของศาลาหน้าพระมหาเจดีย์หลังเหนือ วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพฯ และจดไว้ในสมุดไทยอีกหลายเล่ม กรมศิลปากรจัดพิมพ์เป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๒ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บัญญัติพระร่วง เป็นภาษิตไทยแท้ๆ ใช้ถ้อยคำอย่างพื้นๆ เป็นภาษิตไทยเก่าแก่ที่ติดปากคนไทยสืบมา และมากลายรูปไปในลักษณะกวีนิพนธ์แบบต่างๆ แทรกอยู่ในวรรณคดีไทยในเวลาต่อมา เมื่อพิจารณาตามรูปของวลีจะพบว่า คล้ายคลึงใกล้เคียงกับ จารึกพ่อขุนรามคำแหงอาจเป็นไปได้ว่าสุภาษิตพระร่วงเดิมเป็นพระบรมราโชวาท ซึ่งพระร่วง พ่อขุนรามคำแหง ทรงแสดงสั่งสอนประชาชนชาวไทยในครั้งนั้น

สุภาษิตพระร่วงเขียนเป็นร่ายสุภาพ มีรูปแบบที่กำหนดไว้ตายตัวว่าในวรรคหนึ่งๆให้ใช้คำได้วรรคละห้าคำ คำส่งสัมผัสมีรูปวรรณยุกต์ใด คำรับสัมผัสต้องมีรูปวรรณยุกต์นั้น เช่น ภายในอย่านำออก ภายนอกอย่านำเข้า เป็นต้น

วรรณกรรมเรื่องสุภาษิตพระร่วงเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะของสุโขทัย ได้รับการเรียบเรียงเป็นร่ายสุภาพ และจารึกเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์

ตำนานพระร่วงพระลือ พระร่วงพระลือ จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่า เดิมจำหลักจากงาดำของช้างเผือกเป็นศิลปะสุโขทัย ต่อมามีการหล่อด้วยสำริดศิลปะอยุธยา ลักษณะประทับยืนตรงยกพระหัตถ์ทั้งสองตั้งเสมอพระอุระ ทรงพระมาลาที่ชาวบ้านเรียกว่าหมวกชีโบ ครองจีวรคลุมยาวถึงพระชงฆ์ องค์พระร่วงสูง ๓๒ เซนติเมตร กว้าง ๘ เซนติเมตร องค์พระลือสูง ๓๔ เซนติเมตร กว้าง ๗ เซนติเมตร ปัจจุบันตั้งแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง

พงศาวดารเหนือกล่าวประวัติพระร่วงกษัตริย์ผู้ครองกรุงสุโขทัยว่า พระบิดาเป็นมนุษย์ พระมารดาเป็นนางนาค พระบิดาเดิมครองนครหริภุญไชย ทรงพระนามว่าอภัยคามมะนี ท่านได้ไปจำศีลภาวนาอยู่บนภูเขาแห่งหนึ่ง ได้มีนางนาคจำแลงกายเป็นมนุษย์ขึ้นมาเที่ยวเล่น ได้พบพระยาอภัยคามมะนีแล้วเกิดรักใคร่กัน ได้อยู่ร่วมกันเป็นเวลาเจ็ดวัน นางนาคก็กลับสู่เมืองบาดาล เมื่อใกล้คลอดบุตรจึงได้ขึ้นจากบาดาลไปยังภูเขาที่เคยพบพระยาอภัยคามมะนีและคลอดบุตรชาย ณ ที่นั้น แล้ววางบุตรบนผ้ากัมพล พร้อมทั้งวางพระธำมรงค์ที่ได้รับประทานจากพระยาอภัยคามมะนี อธิษฐานขอให้พ่อลูกพบกัน แล้วกลับไปบาดาล

มีพรานป่าผู้หนึ่งมาพบทารกจึงนำไปเลี้ยง เมื่อกุมารเจริญวัย เป็นผู้มีบุญญาธิการ มีวาจาสิทธิ์ วันหนึ่งพระยาอภัยคามมะนี มีพระราชประสงค์จะสร้างพระราชนิเวศน์เพิ่มเติม จึงประกาศให้ราษฎรไปช่วยกันตัดไม้มาสร้างถวาย พรานป่าก็ได้พาบุตรบุญธรรมไปร่วมตัดไม้ด้วย กุมารก็แสดงฤทธิ์ด้วยการใช้วาจาสิทธิ์ให้ได้ไม้มาโดยไม่ต้องลงแรงตัด ความทราบถึงพระยาอภัยคามมะนี จึงรับสั่งให้ลูกนางนาคเข้าเฝ้า เมื่อได้ซักถามประวัติจนทราบว่า เป็นพระโอรสจึงรับเข้าไว้ในเศวตฉัตรและทรงตั้งพระนามว่า อรุณกุมาร พระยาอภัยฯ มีโอรสกับพระมเหสีอีกองค์หนึ่ง มีพระนามว่า ฤทธิกุมาร เมื่อโอรสทั้งสองเจริญวัย ก็ได้ทรงสู่ขอพระธิดาผู้ครองนครศรีสัชนาลัยมาอภิเษกสมรสกับอรณกุมาร เมื่อพระยาอภัยฯ สวรรคต อรุณกุมารจึงได้ครองนครสุโขทัยสืบต่อแทน ต่อมาเมื่อผู้ครองนครศรีสัชนาลัยสวรรคต อรุณกุมารก็ได้ครองนครศรีสัชนาลัยควบคู่กับนครสุโขทัย ทรงพระนามว่า พระร่วง พระองค์ได้ทรงสู่ขอพระธิดาเจ้าเมืองเชียงใหม่ ให้อภิเษกสมรสกับฤทธิกุมาร และหลักจากเจ้าเมืองเชียงใหม่สวรรคตแล้ว เจ้าฤทธิกุมารก็ได้ครองเมืองเชียงใหม่ได้พระนามใหม่ว่าพระลือ

พระร่วงส่วยน้ำ มีตำนานเรื่องพระร่วงอีกเรื่องหนึ่งกล่าวว่า พระร่วงเป็นบุตรของนายคงเครา นายกองส่งส่วยน้ำเมืองลพบุรี ในครั้งนั้นพระเจ้าแผ่นดินขอมแห่งกรุงกัมพูชามีเมืองขึ้นที่ต้องส่งเครื่องบรรณาการเป็นจำนวนมาก ในจำนวนดังกล่าวมีเมืองลพบุรีอยู่ด้วย เมืองลพบุรีต้องส่งส่วยน้ำเป็นเครื่องบรรณาการเป็นประจำทุกปี นายคงเครามีบุตรคนหนึ่งชื่อว่านายร่วง เป็นคนมีบุญญาธิการ มีวาจาสิทธิ์ เมื่อตอนที่มีอายุสิบเอ็ดปี เขาพายเรือทวนน้ำนานเข้าจึงเหน็ดเหนื่อยมากถึงกับออกปากว่า "ทำไมน้ำจึงไม่ไหลไปทางโน้นบ้าง" พอพูดขาดคำก็ปรากฏว่าสายน้ำได้ไหลย้อนกลับไปในทางที่จะไปทันที นายร่วงเมื่อรู้ว่าตนมีวาจาสิทธิ์ ก็เก็บเรื่องไว้เป็นความลับไม่บอกให้ใครรู้

เมื่อนายคงเคราชราภาพลง นายร่วงจึงรับหน้าที่ส่งส่วยน้ำแทนบิดา เขาคิดหาวิธีการทำภาชนะใส่น้ำส่งเจ้ากรุงกัมพูชา เป็นภาชนะที่เบาและจุน้ำได้มากโดยใช้ไม้ไผ่มาจักสานเป็นชะลอม (ครุ) ขึ้นเป็นจำนวนมาก แล้วนำไปตักน้ำในทะเลชุบศร ลั่นวาจาสิทธิ์ให้น้ำไม่รั่วออกจากชะลอม น้ำก็อยู่ในชะลอมไม่รั่วไหลออกมา เมื่อนำไปถวายพระเจ้ากรุงกัมพูชาทรงเห็นเป็นอัศจรรย์ และทรงวิตกว่าบัดนี้มีคนมีบุญเกิดขึ้นแล้ว ถ้าปล่อยไว้จะเป็นอันตรายต่อกรุงกัมพูชา ควรที่จะกำจัดนายร่วงเสียโดยเร็ว จึงได้ตรัสสั่งให้นายเดโชชัย นายทหารคู่พระทัย ดำเนินการกำจัดนายร่วงเสีย

ฝ่ายนายร่วงเมื่อได้ทราบว่าพระเจ้ากรุงกัมพูชาคิดกำจัดตน จึงหลบหนีจากเมืองลพบุรีขึ้นมาบวชเป็นพระภิกษุที่วัดมหาธาตุ เมืองสุโขทัย นายเดโชชัย เป็นผู้มีวิชาอาคมแก่กล้าก็ได้ติดตามนายร่วงมาถึงเมืองสุโขทัย เมื่อมาถึงกำแพงเมืองสุโขทัย ก็ใช้อิทธิฤทธิ์ดำดินลอดใต้กำแพงเมืองเข้ามาโผล่ขึ้นในลานวัดมหาธาตุ ขณะนั้นพระภิกษุพระร่วงกำลังกวาดลานวัดอยู่ นายเดโชชัย จึงเข้าไปถามว่า รู้ไหมว่านายร่วงที่มาจากเมืองลพบุรีนั้นขณะนี้อยู่ที่ไหน พระภิกษุร่วงก็รู้ทันทีว่าคนผู้นี้ตามมาทำร้ายตน จึงได้กล่าววาจาออกไปว่า "สูจงอยู่ที่นี่เถิด รูปจะไปบอกนายร่วงให้" พอพูดขาดคำ ร่างของนายเดโชชัยก็กลายเป็นหินไปทันที เมื่อชาวบ้านเมืองสุโขทัยรู้ว่าพระภิกษุร่วงมีวาจาสิทธิ์ สาปขอมให้กลายเป็นหินได้ จึงมีความเคารพศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง เมื่อเจ้าเมืองสุโขทัยสิ้นแล้ว จึงได้พากันอาราธนาให้พระภิกษุร่วงลาสิกขา แล้วขึ้นครองเมืองสุโขทัย ทรงพระนามว่าพระเจ้าศรีจันทราธิบดี ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิธราชธรรม นำความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่ประชาชน และบ้านเมืองก็เจริญรุ่งเรืองสืบต่อมา

สำหรับรูปคนที่เป็นหินนั้น ชาวบ้านเรียกว่า ขอมดำดิน ปัจจุบันถูกคนทุบตีจนแตกหักเป็นเศษเล็กเศษน้อย ทางราชการได้นำไปไว้ที่ศาลพระแม่ย่า หน้าศาลากลางจังหวัดสุโขทัย

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท

ศึกษาเฉพาะกรณี : ไตรภูมิพระร่วง (เตภูมิกถา)

พระศรีสุธรรมเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม ป.ธ. ๙)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
พ.ศ. ๒๕๓๖

THERAVADA BUDDDHISM"S INFFLUENCE ON THE KING LITHAI"S IDEA OF POLITICS AND GOVERNMENT : A CASE STUDY OF TRIBHUMIKATHA

PHRASRISUDHAMMEDI (SUTHEP PHUSSADHAMMO)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of

The Requirement FFor The Degree of

Master o Arts

(Buhism)

in

Graduate School

Mahachulalongkorn Buddhist University

Under Royal Patronage OPT 1.50«<"Nn

ชื่อวิทยานิพนธ์ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท ศึกษาเฉพาะกรณี : ไตรภูมิพระร่วง (เตภูมิกถา)

ผู้วิจัย พระศรีสุธรรมเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม ป.ธ.9)

ปริญญา พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระราชปริยัติเมธี	ป.ธ.9, Ph.D.
พระประสิทธิ์ ธุรสิทฺโธ	Ph.D.
ร.ท.บรรจบ บรรณรุจิ	ป.ธ.9, อ.ม.

วันสำเร็จการศึกษา ๒๔/ พ.ย. / ๓๖

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาเชิงวิเคราะห์ อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีต่อแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบกับแนวความคิดเดิมก่อนรัชสมัยของพระองค์

ผลการวิจัยได้ข้อสรุปที่สำคัญ คือ แนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไทที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงจากความเชื่อในอำนาจของกษัตริย์ หรือผู้ปกครองในฐานะของนักรบ เป็นความเชื่อในอำนาจของกษัตริย์หรือผู้ปกครองในฐานะพระราชา สิทธิอำนาจและความชอบธรรมในการกำหนดชนชั้นในสังคม เป็นไปตามการกระทำและผลของการกระทำ “กฎแห่งกรรม” ตามแนวพระพุทธศาสนา มิใช่เป็นไปตามชาติภูมิ เสรีภาพของบุคคลได้รับการส่งเสริมอย่างมาก โดยที่บุคคลในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีเสริภาพในการแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเอง และมีเสรีภาพในการแบ่งปันประโยชน์ของตนให้แก่ผู้อื่น ที่รวมอยู่ในสังคมเดียวกัน

ขอบเขตของเสรีภาพของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในสังคมถูกควบคุมโดยกฎแห่งธรรม หรืออาจจะกล่าวได้ว่า เสรีภาพนั้นมีความสอดคล้องกับจริยธรรมพื้นฐานของสังคมได้แก่ ศีลธรรม คุณธรรม และมโนธรรม ซึ่งถูกกำหนดเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ทางด้านการเมืองและการปกครองในรัชสมัยของพระเจ้าลิไท สังคมสุโขทัยดำรงอยู่ได้ด้วยความสงบราบรื่น มีความก้าวหน้าอุดมคติตามหลักพระพุทธศาสนา ที่พระเจ้าลิไทได้ทรงรับจากพระพุทธศาสนา เถรวาท พระองค์ทรงได้วางเป้าหมายไว้ 2 ระดับ ได้แก่ ระดับโลกียะ คือการเข้าสู่ยุคพระศรีอาริย์ ซึ่งหมายถึงอุตตรกุรุทวีปรัฐในอุดมคติ และระดับโลกุตตระ คือมุ่งหมายให้ถึงนิพพาน ความหวังของบุคคลทั้งหลายจะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อได้ปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา

ผลสืบเนื่องที่ได้ทราบจากการวิจัยนี้ คืออิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อการเมืองการปกครองในสมัยพระเจ้าลิไท ได้ถูกยอมรับเป็นพื้นฐานมาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยเป็นพื้นฐานทางจริยธรรมของสังคมและวัฒนธรรมทางด้านการปกครองของประเทศ จริงอยู่เป็นที่น่าเสียดายที่จริยธรรมและวัฒนธรรมของสังคมบางประการได้ถูกละเลย ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าศีลธรรม คุณธรรม และมโนธรรมของบุคคลต่างสมัยระหว่างสุโขทัยกับรัตนโกสินทร์มีความเปลี่ยนแปลงหรือไม่

Thesis Title : Theravada Buddhism"s Influence on The King Lithai"s Idea of Politics and Government : A Case Study of Tribhumikatha

Researcher : PHRASRISUDHAMMEI (SUTHEP PUSSAAMMO)

Thesis Supervisory Committee :

PHRARAJAPARIYATTIMEDHI Ph.D.

PHRA PRASIT DHURASITHO Ph.D.

BANJOB BANNARUJI M.A.

Date of Graduation 24/NOV/1993

ABSTRACT

The objective of this research is to analyse and examine the influence of Theravada Buddhism on the administration of the King Lithai period. In order to find out, the most comprehensive measurement is to compare the administration of the King Lithai with the previous one.

The result of the documentary research, obviously indicates that there are evolutionary changes in the role of the King, the fact is that, the role of the King has changed from the "Lord of War" to be the "Lord of Dhamma". The main cause is an acceptance of Theravada Buddhism to be the nation"s religion. The effect of such accepted is that, there is an encouragement obsolute freedom for all individuals, freeddom for self-interest, freedom for sharing society"s utilities. Such freedom has been constrained by the code of conduct and morality of the society. The impact of Theravada Buddhism does effect on the basic morality of society. Norms and Values of the society are consistancy with action and seed namely "Doctrine of Karma". It is therefore, under the King Lithai regime, the code of conduct, goodness, and goodness of mind are measurements to keep the society being in the state of peacefulness, smoothness, and progressiveness, so there is no need for any strong punitive

law and order to protect the society.

The knowledge which is a consequence from the studying about the ultimate goal of the society. Theravada Buddhism has described the perspective society an has divided into two levels, firstly to rebirth in coming Lord Buddha and secondly to attain Nivarna. Sucessfulness, depens upon how to put what the Lord Buddha taught into practice.

An impact of Theravada Buddhism on administration has been inherited on society"s morality, political culture since Sukothai period. Unfortunately, part of such inheritances have been igı ored thus the question arises whether "Norms" and "Values" of the present society have been changed or not.

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยความช่วยเหลือของหลาย ๆ ท่าน ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี นับตั้งแต่พระสีวลี พระภิกษุชาวศรีลังกา ผู้ให้ความรู้และเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระราชปริยัติเมธี วัดชนะสงคราม ดร.พระประสิทธิ์ ธุรสิทฺโธ วัดพระปฐมเจดีย์ และ ร.ท.บรรจบ บรรณรุจิ ได้เสียสละเวลาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ที่ลืมเสียมิได้ คือคุณอุ้ย ที่มีศรัทธามอบเงินให้ส่วนหนึ่งเพื่อทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณพระมหาเทียบ สิริญาโณ วัดพระเชตุพนฯ ที่เป็นธุระในการค้นหาเอกสารเพื่อการครั้งนี้อย่างดียิ่ง

นอกจากผู้มีอุปการะคุณที่กล่าวมาแล้ว ยังมีบุคคลอีกหลายต่อหลายท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์นี้ ให้สำเร็จเสร็จสิ้นอย่างสมบูรณ์ จึงขอขอบคุณทุกท่านที่ให้การช่วยเหลือแก่ผู้วิจัย ในโอกาสนี้ ขอขอบคุณคณาจารย์เจ้าหน้าที่แห่งบัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ที่ได้ให้ความรู้และช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยเสมอมา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าขึ้นมาด้วยกำลังกายและกำลังใจอย่างเต็มที่ อย่างสุดความสามารถ ในที่สุดก็เสร็จสิ้นลงด้วยดี ผู้วิจัยขออุทิศความดีต่าง ๆ นานา แด่พระศรีรัตนตรัย ครูอาจารย์ อุปัชฌาย์ และขอมอบให้แด่โยมมารดาของผู้วิจัย ผู้คอยให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตั้งแต่เริ่มเรียนจนถึงบัดนี้ ผู้วิจัยจะรำลึกถึงอุปการคุณของท่านตลอดไป

พระศรีสุธรรมเมธี

วันที่ ๒๔ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๖

คำอนุโมทนา

นับเป็นเรื่องที่น่าปีติยินดีอย่างยิ่งที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ผลิตบัณฑิตระดับพระราชาคณะเป็นรูปแรก คือ ท่านเจ้าคุณพระศรีสุธรรมเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม ป.ธ.๙) เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ความสำเร็จของท่านเจ้าคุณเป็นประจักษ์พยานเครื่องชี้ให้เห็นว่า คณะสงฆ์ควรจะมีสถาบันการศึกษาระดับสูงเพื่อเป็นแหล่งความรู้และประสบการณ์ที่ดีให้กับพระสังฆาธิการระดับสูง มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์มีความภาคภูมิใจที่มีส่วนสนองงานส่วนนี้ของคณะสงฆ์ จนสำเร็จลุล่วงเป็นรูปธรรม เมื่อท่านเจ้าคุณพระศรีสุธรรมเมธี นิสิตรุ่นแรกของบัณฑิตวิทยาลัยได้รับปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตอย่างเต็มภาคภูมิ

กว่าจะบรรลุถึงความสำเร็จวันนี้ ท่านเจ้าคุณพระศรีสุธรรมเมธี ได้ตั้งใจศึกษาค้นคว้าอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดสมกับเป็นมหาบัณฑิตผู้รักการศึกษาอย่างแท้จริง ท่านไม่ได้รับอภิสิทธิ์ให้ผ่อนผันการศึกษาในบัณฑิตวิทยาลัยแต่ประการใด ท่านจึงได้เพียรพยายามศึกษาอย่างเต็มที่แม้จะมีภาระด้านบริหารกิจการคณะสงฆ์รออยู่ที่วัดก็ตาม การรู้จักแบ่งเวลาและความใฝ่การศึกษาของท่านเป็นเรื่องที่นิสิตรุ่นน้องควรถือเป็นแบบอย่าง

ขอแสดงความชื่นชมยินดีมีมุทิตาธรรมต่อความสำเร็จครั้งนี้ของท่านเจ้าคุณพระศรีสุธรรมเมธี พร้อมกับหวังที่จะเห็นพระมหาบัณฑิตท่านนี้มีความเจริญงอกงามไพบูลย์ต่อพระบวรพุทธศาสนา และใช้ความรู้ความสามารถฝึกฝนอบรมมาเพื่อประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาต่อไป

(พระเมธีธรรมาภรณ์)
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์

คำปรารภ

เนื่องในโอกาสที่พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เสด็จประทานปริญญาบัตรแก่พระนิสิตผู้สำเร็จการศึกษา จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ในวันอาทิตย์ที่ ๙ มกราคม พ.ศ.๒๕๓๗ เวลา ๑๔.๓๐ น. ณ พุทธมณฑล

ในการนี้ข้าพเจ้า พระศรีสุธรรมเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม ป.ธ.๙) ได้สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา (พธ.ม.) จากสถาบันแห่งนี้ด้วย และส่วนหนึ่งของการศึกษาได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง **"อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทต่อความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท ศึกษาเฉพาะกรณี : ไตรภูมิพระร่วง (เตภูมิกถา)"**

ข้าพเจ้าพร้อมด้วย "พระพิพัฒน์วิริยาภรณ์" ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และคณะสงฆ์วัดพระปฐมเจดีย์ได้ดำริจัดพิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขึ้น เพื่อเป็นที่ระลึกแก่ผู้มาแสดงมุทิตาจิตทุกท่าน โดยบัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้อนุญาตให้จัดพิมพ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ เป็นการทำเพื่อหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท กษัตริย์สุโขทัยที่ได้ชื่อว่า "กษัตริย์ผู้วางรากฐานทางการเมืองของไทย" วิเคราะห์ถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของพระองค์ในการที่นำพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาทมาผสมผสานกับการปกครองบ้านเมืองและพระราชอำนาจของพระองค์

ในไตรภูมิพระร่วง รวบรวมเรื่องต่าง ๆ ไว้มากมายโดยเฉพาะนำเสนอความคิดทางการเมืองของพระเจ้าลิไทไว้อย่างชัดเจนโดยใช้หลักธรรมเป็นสิ่งชักจูง วิจัยเรื่องนี้ก็เป็นการชี้ให้เห็นว่า พระเจ้าลิไท พระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วงก็เพื่อวางแนวทางการเมืองการปกครอง อิงศีลธรรมและจริยธรรมที่ทำให้ผู้อยู่ใต้ปกครอง มีสำนึกทางสังคมที่ถูกต้อง ประการสำคัญเป็นการชี้ให้เห็นว่า สถาบันกษัตริย์กับสถาบันศาสนาต่างมีส่วนช่วยให้การปกครองเป็นไปอย่างราบรื่น เพราะกษัตริย์เป็นผู้มีหน้าที่วางแนวการปกครอง ส่วนพระสงฆ์ก็เป็นผู้สร้างสื่อสัมพันธ์ ระหว่างกษัตริย์และพสกนิกร โดยมีหลักธรรมเป็นเครื่องมือในการประสานความคิดของทั้งสองฝ่ายให้เป็นหนึ่งเดียว

การทำวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในการทำนานมากก็ตาม แต่ก็เสร็จสมบูรณ์ลงด้วยดี เพราะมีผู้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือมากมาย ไม่ว่าจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านเอกสารต่าง ๆ ผู้ให้คำปรึกษาซึ่งจุดประกายให้เห็นแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์ชัดเจนขึ้น รวมทั้งผู้ให้กำลังใจ คอยสนับสนุนจนงานวิทยานิพนธ์เสร็จสิ้นลงอย่างที่หวังไว้ จึงขอขอบคุณและขอบใจทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการทำวิทยานิพนธ์นี้มา ณ โอกาสนี้

๙ มกราคม ๒๕๓๖

พระศรีสุธรรมเมธี

สารบัญ

คำชี้แจงในการใช้อักษรและหมายเลขย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี อักษรไทย ฉบับสยามรัฐ (สยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกํ) พุทธศักราช 2525, ฉบับไทยรัฐ (ทยยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกํ) พุทธศักราช 2530 และฉบับภาษาไทยพุทธศักราช 2530 เรียงตามอักษรวิธีในภาษาบาลี ดังต่อไปนี้:-

อักษรย่อ	ย่อมาจาก
ขุ. ชา.	ขุทฺทกนิกาย ชาตก
ขุ. อิติ.	ขุทฺทกนิกาย อิติวุตฺตก
ที. ปา.	ทีฆนิกาย ปาฏิกวคฺค
ที. ม.	ทีฆนิกาย มหาวคฺค
ที. สี.	ทีฆนิกาย สีลขนฺธวคฺค
ที. อ.	ทีฆนิกาย อฏฺฐกถา (สุมงฺคลวิลาสินี)
ม. ม.	มชฺฌิมนิกาย มชฺฌิมปณฺณาสก
ม. มู	มชฺฌิมนิกาย มูลปณฺณาสก
ม. อุ.	มชฺฌิมนิกาย อุปริปณฺณาสก
สํ. ส.	สงฺยุตฺตนิกาย สคาถวคฺค
องฺ. จตุกฺก.	องฺคุตฺตรนิกาย จตุกฺกนิบาต
องฺ. ติก.	องฺคุต.ตรนิกาย ติกฺกนิบาต
องฺ. ทสก.	องฺคุตฺตรนิกาย ทสกนิบาต
องฺ. ทุก.	องฺคุตฺตรนิกาย ทุกนิบาต
องฺ. ปญฺจก	องฺคุตฺตรนิกาย ปญฺจกนิบาต
องฺ. สตฺตก.	องฺคุตฺตรนิกาย สตฺตกนิบาต
องฺ. อฏฺฐก.	องฺคุตฺตรนิกาย อฏฺฐกนิบาต

การใช้หมายเลข

การใช้หมายเลขในพระไตรปิฎก แจ้ง เล่ม/ข้อ/หน้า โดยลำดับ ตัวอย่างเช่น ที.ม. 10/68/86 หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวัคค์ เล่มที่ 10 ข้อที่ 68 หน้า 86 เป็นต้น

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมที่นับถือพระพุทธศาสนา ชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคม จึงดำเนินไปภายใต้ระเบียบข้อบังคับที่ถูกกำหนดขึ้นโดยจารีตประเพณี ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และกฎหมายซึ่งได้รับอิทธิพลจากปรัชญาของพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ทำให้คนไทยมีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับความศรัทธาในพระพุทธศาสนา[1] ด้วยเหตุนี้เองพระพุทธศาสนาจึงเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคมไทยมีอิทธิพลต่อความเป็นไทยในทุก ๆ ด้าน เช่น วัฒนธรรม ประเพณี ภาษา การเมืองการปกครอง และวรรณกรรม [2]

การศึกษาวรรณกรรม โดยเน้นถึงความคิดทางการเมืองการปกครอง ที่แทรกอยู่ในวรรณกรรมต่าง ๆ ทำให้ทราบถึงลักษณะการดำเนินการปกครองบ้านเมือง อุดมการณ์ทางการเมืองของกษัตริย์หรือชนชั้นนักปกครอง รวมทั้งลักษณะเด่นของความคิดทางการเมืองที่ผสมผสานเอาความคิดทางศาสนาเข้าด้วยกัน ในวรรณกรรมไทยก็เช่นเดียวกันโดยเฉพาะวรรณกรรมสมัยสุโขทัย ซึ่งถือว่าเป็นยุคแรกที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แสดงให้ทราบว่าได้รับเอาอารยธรรมทางศาสนา และอารยธรรมทางการเมืองของอินเดียมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับท้องถิ่นของตน นำเอาคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ประโยชน์ในทางการเมืองการปกครอง[3]

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาท ต่อความคิดทางการเมืองการปกครองของไทย เกิดขึ้นจากกษัตริย์ในสมัยสุโขทัยได้รับเอาพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทเป็นศาสนาประจำชาติ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้มีอิทธิพลมาก ได้แผ่ขยายไปทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

---

1 ภารดี มหาขันธ์, พื้นฐานอารยธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2535), หน้า 33.

2 สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2531), หน้า 83-84

3 ภารดี มหาขันธ์, พื้นฐานอารยธรรมไทย, หน้า 99.

มาเป็นเวลานานแล้ว ซึ่งก็ทรงได้ประโยชน์จากการรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติอย่างมาก โดยเป็นเครื่องช่วยในการปกครอง ฐานะของพระพุทธศาสนาค่อนข้างได้เปรียบกว่าศาสนาเดิมที่ปรากฏอยู่ในดินแดนแถบนี้ เนื่องจาก

1. พระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์ที่สามารถเดินทางเผยแพร่ไปยังประชาชนได้อย่างกว้างขวาง เป็นการสร้างความเชื่อในกลุ่มประชาชนซึ่งส่งผลให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในอาณาจักรเป็นประโยชน์ต่อการการปกครอง

2. พระพุทธศาสนา มีส่วนช่วยให้การปกครองบ้านเมืองมีประสิทธิภาพ โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือติดต่อกับประชาชน พระสงฆ์มีหน้าที่เชื่อมโยงให้ประชาชนกับกษัตริย์มีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น[4]

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาเรื่องความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท โดยเฉพาะในไตรภูมิพระร่วงเน้นให้เห็นอย่างเด่นชัดถึงอุดมการณ์ทางการเมืองของพระองค์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเป็นอุดมการณ์ทางศาสนา (Religious Ideology) และอุดมการณ์ทางศีลธรรม (Moral Ideology) แยกแยะให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระองค์ทรงรับเอาอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาเถรวาทมาประยุกต์ใช้ ในด้านการเมืองการปกครองเสนอให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พระเจ้าลิไททรงเป็นผู้วางรากฐานการเมืองไทยพระองค์มิได้ดำรงบทบาทของพระมหากษัตริย์ ที่ทรงใฝ่แต่รสพระธรรมเพียงอย่างเดียวจนกระทั่งไม่เอาใจใส่ในกิจการบ้านเมือง แต่ได้ทรงดำรงบทบาทอย่างเหมาะสม กล่าวคือส่งเสริมพระพุทธศาสนาไปพร้อม ๆ กับการสร้างความมั่นคงทางการเมืองการปกครอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวความคิด ทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไทที่มีปรากฏในวรรณกรรมสมัยสุโขทัย

2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ที่มีต่ออุดมการณ์ทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท ในลักษณะของการผสมผสานระหว่างความเชื่อทางศาสนากับ

---

4 ประทีป ชุมพล, บรรณาธิการ, รายงานการสัมมนาสังคมโลกใต้อ่าวไทยกับการวิจัยปัญหาเศรษฐกิจการเมืองและสังคมไทยสมัยสุโขทัย, (กรุงเทพมหานคร! โรงพิมพ์พิฆเนศ, 2519), หน้า 13-14

การเมืองการปกครอง

3. เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของพระเจ้าลิไท ที่ทรงนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางในการสร้างความมั่นคงทางการเมืองและพระราชอำนาจ

4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นถึงผลของการปกครองแบบราชาธิปไตย ตามแนวคิดพุทธปรัชญาของยุคสุโขทัย (ซึ่งมีปรากฏในไตรภูมิพระร่วง)

ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระราชกรณียกิจของพระเจ้าลิไท ด้านการศาสนาและการเมือง

บทบาทของพระเจ้าลิไทในด้านการเมืองการปกครองนั้น ได้แสดงออกมาให้เห็นในรูปของพฤติกรรมทางศาสนา โดยที่พฤติกรรมทางศาสนา ได้มีการดำเนินนโยบายทางการเมืองประกอบด้วยเสมอ เมื่อศึกษาพฤติกรรมประกอบกับเหตุการณ์แวดล้อมในขณะนั้น ทำให้แปลความหมายออกมาได้ว่าบทบาททางศาสนาของพระเจ้าลิไท ล้วนแต่มีการดำเนินการทางการเมืองควบคู่ไปด้วยเสมอ[5] เช่น การส่งพระสุมนไปเมืองเชียงใหม่ ก็เป็นการเจริญสัมพันธไมตรีกับเมืองเชียงใหม่ เพื่อลดความขัดแย้งของเจ้าผู้ครองนครทั้งฝ่ายสุโขทัยและเมืองเชียงใหม่ หรืออีกตัวอย่างหนึ่งที่เห็นอย่างเด่นชัดก็คือ การที่พระเจ้าลิไททรงออกผนวช ก็เป็นการเตรียมการเพื่อขึ้นครองราชย์ โดยสร้างบุคลิกภาพของพระองค์ ให้เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาของชาวเมืองในขณะนั้น ประการสำคัญเพื่อขอเมืองศรีสัชนาลัยคืนมา[6]

เพราะฉะนั้น เรื่องทางการเมืองจึงแฝงอยู่ในบทบาททางศาสนาของพระเจ้าลิไทไว้อย่างแนบเนียน แม้ว่าจะดูแปลกและไม่น่าเป็นไปได้ แต่เมื่อศึกษาตามสถานการณ์ในขณะนั้น ๆ แล้ว ล้วนมีเหตุมีผลสนับสนุนให้เชื่อเช่นนั้น กล่าวคือพระเจ้าลิไททรงดำเนินการทางการเมืองควบคู่ไปกับการศาสนากับแคว้นอื่น ๆ ที่มีพื้นฐานทางศาสนาอย่างเดียวกันโดยเฉพาะพระพุทธศาสนาเถรวาท

---

5 พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, ศาสนาและการเมืองกรุงสุโขทัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เจ้าพระยา, 2528), หน้า 34

6 พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, เรื่องเดียวกัน หน้า 35 - 37

พระเจ้าลิไท ผู้ทรงวางรากฐานอุดมการณ์ทางการเมืองของไทย

พระเจ้าลิไท ได้ทรงใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมืองตลอดระยะเวลาสามสิบปีแห่งรัชสมัยของพระองค์ พระองค์ทรงประสบความสำเร็จในการรักษาสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน และสร้างพระราชอาณาจักรให้กลายเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา[7] รวมทั้งทรงนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วงซึ่งถือว่าเป็นวิทยานิพนธ์เรื่องแรกของไทย ที่เกิดขึ้นด้วยเหตุผลทางการเมืองซึ่งบทบาทของไตรภูมิพระร่วงมีบทบาทที่สำคัญ 4 ด้าน[8] คือ:-

1. ทำหน้าที่แทนกฎหมาย โดยไตรภูมิพระร่วงมีบทลงโทษทางใจที่ค่อนข้างรุนแรง อาทิ ความน่ากลัวของภาพนรกภูมิ

2. ทำหน้าที่เสริมพระราชอำนาจ ไตรภูมิพระร่วงมีส่วนอย่างยิ่งในการเสริมอำนาจกษัตริย์ตามคติของพราหมณ์ ด้วยการผนวกความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเรื่องบุญกรรมเข้าไปอย่างกลมกลืน

3. ส่งเสริมนโยบายขยายอาณาเขตโดยเฉพาะเรื่อง “จักรแก้ว” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์คู่บุญบารมีของจักรพรรดิราช

4. บทบาทในการปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งมีอิทธิพลข้ามยุคข้ามสมัยมายังปัจจุบันโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานทางศาสนาและศีลธรรม

ความสำคัญของไตรภูมิพระร่วง

หนังสือไตรภูมิพระร่วง เป็นหนังสือที่สะท้อนให้เห็นแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท สะท้อนให้เห็นภาพของการอยู่ร่วมกันในสังคม และภาพของสังคมในอนาคตที่พระองค์ทรงต้องการพัฒนา คือให้บรรลุถึง รัฐในอุดมคติ

1. <u>รัฐในอุดมคติ</u>

ในหนังสือไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึงรัฐในอุดมคติไว้ว่า เป็นรัฐที่มีความอุดมสมบูรณ์

---

7 ชลธิรา กลัดอยู่, "ไตรภูมิพระร่วง รากฐานของอุดมการณ์การเมืองไทย", วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ 4 เล่มที่ 1 (มิถุนายน,กันยายน 2517)| หน้า 118-121

8 พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ไตรภูมิพระร่วงเอิทธิพลต่อสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร| ชมรมศึกษาพุทธศาสนาและประเพณีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 50

ไม่แห้งแล้ง ชาวเมืองมีความงดงามทั้งร่างกายและจิตใจ ทุกคนถือศีล 5 ปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังได้ชี้ให้เห็นถึงแนวทางที่จะทำให้ไปเกิดในดินแดนที่สมบูรณ์แบบได้ โดยอาศัยกุศลกรรมเท่านั้น ถือได้ว่าการสอนให้คนประพฤติปฏิบัติชอบและอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข สันติ เป็นหลักการของการปกครอง ซึ่งนับว่าเป็นจุดมุ่งหมายทางการเมืองของการแต่งเรื่องไตรภูมิพระร่วงนี้

2. <u>รูปแบบการปกครองของรัฐ</u>

การปกครองของรัฐ เป็นการปกครองที่มีกษัตริย์เป็นผู้ทรงมีอำนาจสูงสุด ในไตรภูมิพระร่วงได้กล่าวถึงกษัตริย์ที่สมบูรณ์แบบไว้ว่า ต้องเป็นจักรพรรดิราชที่มีบุญบารมีมากกว่าผู้อื่น เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมสูง รูปแบบการปกครองของรัฐโดยระบบกษัตริย์ในลักษณะ “ธรรมานุภาพ” กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ต้องทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม

นอกจากนี้ การปกครองประเทศนั้นต้องอาศัยจริยธรรม ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานของแนวความคิดทางการเมือง ในไตรภูมิพระร่วงได้ใช้คำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานทางจริยธรรมของสังคม ดังนั้น คำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่ออุดมการณ์ทางการเมือง และมีอิทธิพลต่อจิตใจของคนไทยในสมัยนั้นมาก

วิธีการดำเนินการวิจัย

มีหลักการในการดำเนินการวิจัย ดังนี้-

1. ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลสำคัญ คือไตรภูมิพระร่วง (เตภูมิกถา) โดยใช้ฉบับตรวจสอบชำระใหม่ของกรมศิลปากร เป็นหลักในการค้นข้อมูลทั้งหมด

2. ศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารทางวิชาการ บทความซึ่งเขียนขึ้นในภายหลัง รวมทั้งวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องและเอกสารการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยจะศึกษาให้เห็นความสอดคล้องกัน ระหว่างแนวคิดทางการเมืองการปกครอง ที่มีอยู่ในไตรภูมิพระร่วงหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ กับความคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อความสมบูรณ์ถูกต้อง ผู้วิจัยจึงต้องอาศัยพระไตรปิฎกเป็นหลัก ในการอ้างอิงข้อมูลต่าง ๆ จะใช้ทั้งฉบับภาษาบาลี และภาษาไทยควบคู่กันไป

3. การนำเสนอข้อมูล นำเสนอในลักษณะ "พรรณนาวิเคราะห์" (Descriptive Analysis) วิจารณ์ให้เห็นอย่างชัดเจนและเข้าใจยิ่งขึ้น จากนั้นจึงสรุป อภิปราย พร้อมข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท
2. สามารถเห็นความสอดคล้องกันระหว่างการเมือง การปกครองกับแนวคิดในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. ทำให้เห็นคุณค่าของวรรณกรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งไตรภูมิพระร่วงที่ให้คุณค่าทางศีลธรรม ความงามของภาษาให้แนวคิดทางด้านการเมืองการปกครองไทย
4. ทำให้มีความเข้าใจถึงการใช้พุทธปรัชญาในทางการเมือง การปกครองของยุคสุโขทัย

บทที่ 2

สำรวจแนวความคิดเรื่องการเมืองการปกครอง ในคัมภีร์พระไตรปิฎกและวรรณกรรมสมัยสุโขทัยก่อนพระเจ้าลิไท

การศึกษาแนวความคิดทางการเมืองการปกครอง จากคัมภีร์พระไตรปิฎกและวรรณกรรมสมัยสุโขทัยก่อนพระเจ้าลิไท มุ่งศึกษาเฉพาะหัวข้อธรรมและ วรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อแนวความคิด ทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท เพื่อจะเป็นแนวในการวิเคราะห์ความคิดของพระเจ้าลิไท ที่ทรงได้รับมาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท และสะท้อนมาในรูปของวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วง การศึกษาวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วง จึงเป็นการศึกษาแนวความคิดทางการเมืองการปกครองโดยตรง การศึกษาในบทนี้ ส่วนแรกจะทำการศึกษาการเมืองการปกครองจากคัมภีร์พระไตรปิฎก มุ่งเฉพาะข้อธรรมได้แก่ ทศพิธราชธรรม 10, จักรวรรดิวัตร 12, และกูฏทันตสูตร ส่วนที่สอง ทำการศึกษาวรรณกรรมสมัยสุโขทัยก่อนพระเจ้าลิไทโดยทำการศึกษาศิลาจารึกหลักที่ 1, ศิลาจารึกป่าม่วง,และสุภาษิตพระร่วงโดยลำดับ

การเมืองการปกครองในคัมภีร์พระไตรปิฎก

ทศพิธราชธรรม 10

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงทศพิธราชธรรม[1] ว่าเป็นข้อวัตรปฏิบัติ 10 ประการ สำหรับพระราชาต้องปฏิบัติ เป็นคุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง ดังต่อไปนี้;-

1. ทาน การให้ คือการสละทรัพย์สิ่งของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือประชาราษฎร์

2. ศีล ความประพฤติดีงาม คือ สำรวมกายและวาจา สังวรระวังให้ปราศจากโทษ เป็นตัวอย่างที่เคารพนับถือของประชาราษฎร์

3. บริจาค การบริจาคเสียสละความสุขสำราญของตน เพื่อประโยชน์สุข ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

4. อาชชวะ ความซื่อตรง ปฏิบัติภาระกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาราษฎร์

---

1 ขุ.ชา. 28/240/86-90 ฉบับ สยามรฏ ฐสฺส เตปิฏกํ, 2525.

5. มัททวะ ความอ่อนโยน มีอัธยาศัยไม่ดื้อดึงถือพระองค์ด้วยถัมภะและมานะ

6. ตบะ ความทรงเดช ระงับยับยั้งข่มใจได้ ไม่เกียจคร้าน มุ่งมั่นกระทำกิจอันเป็นหน้าที่ให้บริบูรณ์

7. อักโกธะ ความไม่โกรธ ไม่กริ้วกราดลุอำนาจความโกรธ วินิจฉัยกิจการบ้านเมืองด้วยจิตอันราบเรียบ

8. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน บีบคั้นกดขี่ เรียกเก็บภาษี ขูดรีด ขาดความกรุณาให้ประชาราษฎร์ได้รับทุกข์ยาก

9. ขันติ ความอดทน ดำรงตั้งมั่นไม่ละทิ้งกรณีที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม

10. อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรม ดำรงสถิตมั่นในธรรม ทั้งส่วนยุติธรรม นิติธรรม ระเบียบแผนการปกครองและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

ผู้ที่เป็นพระราชาจะปกครองให้อาณาประชาราษฎร์ ประสบความสมบูรณ์เป็นสุขต้องเป็นผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม 10 ประการนี้ พระราชาผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรมย่อมเป็นตัวอย่างย่อมเป็นที่เคารพของประชาราษฎร์ผู้อาศัยพระบรมโพธิสมภาร หมายความว่าความเป็นพระราชาผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรมประการแรก ย่อมนำความเจริญมาสู่อาณาประชาราษฎร์ให้ได้รับความร่มรื่น รุ่งเรือง ประการที่สอง ย่อมได้รับความเคารพและความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีตอบแทนจากประชาราษฎร์

พระราชาผู้ทรงดำรงตนอยู่ในทศพิธราชธรรม ย่อมทรงปกครองอาณาประชาราษฎร์โดยธรรม ทรงเป็นพ่อที่เป็นที่พึ่งแก่ประชาราษฎร์ ทรงเป็นครู อาจารย์ ผู้ทรงสั่งสอนชี้นำให้แก่หมู่พสกนิกร ทรงบำบัดซึ่งความเดือดร้อนทุกข์ยาก ด้วยพระทัยที่ประกอบด้วยเมตตา ให้หมู่พสกนิกรได้รับความสุข พระราชานั้นย่อมไม่ทรงหวั่นไหวต่อประชาโลก ในขุททกนิกายชาดก[2] ได้กล่าวยืนยันเอาไว้ดังนี้ “.....ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่กว่ามนุษย์... ข้าพระองค์มีความทุกข์มากมาย ขอพระองค์ได้ทรงโปรดเป็นที่พึ่งของข้าพระองค์เหมือนบิดาเป็นที่พึ่งของบุตร และดุจแผ่นดินเป็นที่พึ่งของหมู่สัตว์ ฉะนั้นเถิด”

และในขุททกนิกายชาดก[3] กล่าวยืนยันไว้ดังนี้ “ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมทัพ ข้าพระองค์

---

2 ขุ.ชา. 28/241/86 ฉบับ สยามรฏฐ รฐสุส เตปิฏกํ, 2525.

3 ขุ.ชา. 28/244/87 ฉบับ สยามรฏฐ รฐสุส เตปิฏกํ, 2525.

ทั้งสองผู้อันพระองค์ทรงยำเกรงและทรงสักการะโดยแท้ ขอพระองค์ทรงเป็นพระอาจารย์ของข้าพระองค์ทั้งสอง ผู้ประพฤติอยู่ในธรรมทั้งหลายเถิด”

แนวความคิดทางการเมืองการปกครองทางพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในทศพิธราชธรรม จะจำกัดขอบเขตอยู่ในส่วนโลกียธรรม ถือว่าเป็นสมมติสัจจะในความเกี่ยวเนื่องกันของสังคมของกลุ่มมนุษย์ เพื่อความอุดมสมบูรณ์เพื่อความสงบเรียบร้อย มีจุดมุ่งหมายที่ทำให้ไม่มีการเบียดเบียนกันและสร้างอรรถประโยชน์สุขให้เกิดขึ้น แนวความคิดนี้กำหนดตำแหน่งและหน้าที่ของบุคคลในสังคม สมมติพระราชาผู้ปกครองอาณาประชาราษฎร์ทรงกระทำหน้าที่โดยธรรม ทรงเป็นผู้ดูแลทุกข์สุขของประชาราษฎร์ดั่งพ่อดูแลลูก ทรงเป็นผู้สั่งสอนอบรมประชาราษฎร์ดั่งอาจารย์สั่งสอนศิษย์ ธรรมจึงเป็นข้อกำหนดที่พระราชาผู้ปกครองแว่นแคว้นอาณาประชาราษฎร์จะต้องมีและปฏิบัติ เพื่อสุขของสังคมส่วนรวม

จักรพรรดิวัตร 12

จักรพรรดิวัตรคือจริยวัตรหรือคุณธรรมที่พระราชาผู้ยิ่งใหญ่”จักรพรรดิ” จำต้องบำเพ็ญอยู่เสมอ เพื่อใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ในการปกครอง รักษาป้องกันและคุ้มครองทุก ๆ สิ่ง ในขอบเขตแว่นแคว้นและอาณาประชาราษฎร์ให้ มั่นคงรุ่งเรือง ความเป็นจักรพรรดิ จะดำรงอยู่ได้เมื่อพระราชานั้นประพฤติจักรววรรดิวัตร 12 ประการ

1. ธรรมาธิปไตย ความเคารพนับถือบูชาธรรม ยึดธรรมเป็นหลัก เป็นธงชัย
2. มา อธรรมการ ห้าม กั้น มิให้การอันอธรรมเกิดขึ้นในพระราชอาณาเขต จัดการป้องกันแก้ไข มิให้มีการกระทำความผิดชั่วร้ายเดือดร้อนเกิดขึ้นในบ้านเมือง
3. ธนานุประทาน แบ่งปันทรัพย์เฉลี่ยให้ผู้ไร้ทรัพย์ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแว่นแคว้น
4. สมณพราหมณปริปุจฉา ปรึกษาสอบถามสมณพราหมณ์ เพื่อปฏิบัติให้ถูกต้อง

ในจักกวัตติสูตร หัวข้อใหญ่มีเพียง 4 ข้อ แต่แยกออกเป็นหัวข้อย่อยได้เป็น 12 ข้อ แต่ละข้อย่อย มีความสำคัญในความเป็นวัตรข้อปฏิบัติเท่ากันหมดในอรรถกถาแห่งพระสูตรนี้[4] จัดแตกต่างกันออกไปดังนี้;-

1. อนฺโตชนสฺมึ พลกายสฺมึ สงเคราะห์ชนภายในและพลกายกองทหาร

---

4 ที.อ 3/46 ฉบับ สฺยามรฏฺ ฐสฺส เตปิฏกํ, 2525.

2. ขตฺติเยสุ สงเคราะห์กษัตริย์เมืองขึ้นทั้งหลาย

3. อนุยนฺเตสุ สงเคราะห์เหล่าเชื้อพระวงศ์ ผู้ตามเสด็จเป็นราชบริพาร

4. พฺราหฺมณคหปติเกสุ คุ้มครองพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย

5. เนคมชานปเทสุ คุ้มครองราษฎรพื้นเมืองทั้งหลาย

6. สมณพฺราหฺมเณสุ คุ้มครองเหล่าสมณพราหมณ์

7. มิคปกฺขีสุ คุ้มครองเนื้อ นกที่เอาไว้แพร่พันธุ์

8. อธมฺมการปฏิกฺเขโป ห้ามปรามมิให้มีการประพฤติการอันผิดธรรม

9. อธนานํ ธนานุปฺปทานํ ทำนุบำรุงผู้ขัดสนไร้ทรัพย์

10. สมณพฺราหฺมเณ อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปหาและสอบถามปัญหากับสมณพราหมณ์

11. อธมฺมราคสฺส ปหานํ เว้นความกำหนัดในกามโดยอาการไม่เป็นธรรม

12. วิสมโลภสฺส ปหานํ ทำลายความโลภกล้า รู้จักสิ่งใดควรหรือไม่ควร

จักกวัตติสูตร ที่ได้แสดงถึงพระราชาจักรพรรดิพระนามว่าทัฬหเนมิ ว่าเป็นพระราชาผู้ทรงธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม มีพระราชอาณาจักรมั่นคง มีมหาสมุทร 4 เป็นอาณาเขต สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คฤหบดีแก้ว และปริณายกแก้ว พระเจ้าจักรพรรดิทัฬหเนมิ ทรงปกครองและทรงชำนะข้าศึกได้โดยธรรม

แนวความคิดทางการเมืองการปกครองในจักกวัตติสูตร ได้อธิบายถึงคุณสมบัติของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง เป็นพระราชา เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่เหนือพระราชาทั้งหลายว่าจะต้องเป็นผู้เคารพสักการะ และตั้งมั่นอยู่ในธรรม โดยธรรมนี้ ที่แนวความคิดทางการเมืองการปกครองได้ทรงนำมาใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินปัญหาของสังคมบ้านเมือง การให้การรักษา ปกป้องคุ้มครองทุก ๆ สิ่งในสังคมเช่น ข้อความที่ได้กล่าวยืนยันไว้ "พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองที่ประกอบด้วยธรรมไว้ในพวกกษัตริย์ ผู้ที่ตามเสด็จในหมู่พลในพราหมณ์และคฤหบดี ในชาวนิคมและชาวชนบท ในสมณะและพราหมณ์ ในเนื้อและนก"[5]

ตามความหมายโดยนัยเบื้องต้นนี้ พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม จะใช้หลักธรรมเป็น

---

5 องฺคิก. 20/868/139 ฉบับ ทฺยฺยรฏฺ ฐสฺส เตปิฏกํ, 2530

หลักเกณฑ์ในการปกครองและในทางการเมือง การใช้หลักธรรมตามจักรวรรดิวัตร 12 เป็นกุศโลบายของการปกครองรักษาป้องกัน คุ้มครองทุก ๆ สิ่งในสังคม การเมืองและการปกครองที่ใช้ธรรมเป็นหลักเกณฑ์ ผลที่เกิดขึ้นย่อมทำให้สังคมดำเนินไปตามกฎธรรม ไม่มีการเบียดเบียนตน ไม่มีการเบียดเบียนผู้อื่น มีการเสียสละแบ่งปันระหว่างบุคคลในสังคม นอกจากนี้ยังขยายไปยังสังคมอื่นได้ โดยใช้ธรรมเป็นกุศโลบาย ดังความที่ปรากฏในอานุภาพของจักรแก้ว [6] แสดงไว้ดังนี้

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายพระเจ้าแผ่นดินที่อยู่ ณ ทิศบูรพา พากันเสด็จเข้าไปเฝ้าพระเจ้าจักรพรรดิ...มหาราชเจ้า พระองค์เสด็จมาดีแล้ว ราชอาณาจักรเหล่านี้เป็นของพระองค์ทั้งสิ้น ขอพระองค์พระราชทานพระบรมราโชวาทเถิดมหาราชเจ้า ท้าวเธอตรัสอย่างนี้

พวกท่านไม่พึงฆ่าสัตว์
ไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้
ไม่พึงประพฤติผิดในกามทั้งหลาย
ไม่พึงกล่าวคำเท็จ
ไม่พึงดื่มน้ำเมา
จงบริโภคใช้สอยตามเดิมเถิด"

การเมืองการปกครองในจักกวัตติสูตร เน้นถึงธรรมที่เป็นจริยวัตรของพระราชาผู้ปกครองบ้านเมือง ที่พึงนำไปปฏิบัติในการปกครอง คุ้มครอง และขยายอาณาเขต แก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ และส่งเสริมความเป็นอยู่ของอาณาประชาราษฎร์ให้ได้รับความสุขสมบูรณ์ ซึ่งนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ

กูฏทันตสูตร

กูฏทันตสูตร[7] เป็นเรื่องที่กล่าวถึงกูฏทันตพราหมณ์ กราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงอธิบายถึงยัญญสัมปทา ความถึงพร้อม คือ สมบูรณ์แห่งยัญ 3 ประการ อันมีส่วนประกอบ 16 อย่าง พระพุทธองค์ทรงเล่าถึงพระเจ้ามหาวิชิตราชในอดีต ผู้สมบูรณ์ด้วยทรัพย์ได้ชัยชนะ

---

6 ที.ปา. 11/85/65 ภาษาไทยฉบับหลวง, กรุงเทพมหานคร, กรมการศาสนา, 2530.

7 สุตฺตนฺตปิฏเก ทีฆนิกายสฺส สีลขนฺธวคฺคปาลิ. ที.สี., 9/330-358/172-202 , ฉบับทยยรฏ ฐสฺส เตปิฏกํ, 2530.

ปฐพีมณฑลอันยิ่งใหญ่ใคร่จะบูชามหายัญ เพื่อประโยชน์และความสุขที่ยืนนาน จึงทรงปรึกษาพราหมณ์ปุโรหิต

พราหมณ์ปุโรหิตกราบทูลพระเจ้ามหาวิชิตราชว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บ้านเมืองของพระองค์ยังมีเสี้ยนหนามอยู่ ยังมีการเบียดเบียนกัน พวกโจรที่ปล้นบ้านก็ดี ปล้นนิคมก็ดี ดักทำร้ายในหนทางเปลี่ยวก็ดี ยังปรากฏอยู่ ก็แลขณะที่บ้านเมืองยังมีเสี้ยนหนาม มีการเบียดเบียนกันอยู่เช่นนี้ พระองค์ทรงฟื้นฟูพลีกรรมขึ้น ด้วยเหตุแห่งการฟื้นฟูพลีกรรมนั้น พระองค์เป็นผู้ชื่อว่ากระทำการมิสมควร ก็ในบางคราว พระองค์ทรงดำริอย่างนี้ว่า เราจักปราบเสี้ยนหนามคือโจรด้วยการประหาร การจองจำ การปรับไหม การตำหนิโทษ หรือการเนรเทศ อันการปราบปรามด้วยวิธีเช่นนี้ หาได้ชื่อว่าเป็นการปราบปรามโดยชอบไม่ เพราะว่าโจรบางกลุ่มที่เหลือจากการถูกกำจัดมีอยู่ โจรเหล่านั้นจักเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ในภายหลัง"[8]

พร้อมทั้งกราบทูลถึงวิธีปราบเสี้ยนหนาม คือพวกโจรโดยวิธีที่ถูกต้อง และชอบธรรม โดยพยายามศึกษาปัญหาของบ้านเมืองที่มีเสี้ยนหนาม มีโจรผู้ร้าย บ้านเมืองไม่สงบสุข เมื่อทราบปัญหาที่เกิดขึ้น ก็พยายามหาสาเหตุที่มาของปัญหาเหล่านั้นให้ได้ว่าเพราะอะไรจึงเกิดปัญหาดังกล่าว ในกูฏทันตสูตร กล่าวถึงปัญหา คือประชาชนมีความเดือดร้อนในเรื่องการทำมาหากิน ไม่มีทุนทรัพย์พระราชาไม่ได้ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร จึงมีการเบียดเบียนทำโจรกรรมขึ้นเมื่อทราบ ปัญหาแล้ว ตั้งเป้าหมายว่าทำอย่างไรให้บ้านเมืองเกิดความสงบสุข ประชาชนกินดีอยู่ดี ไม่มีโจรกรรมแล้วหาวิธีที่จะให้ถึงเป้าหมายนั้น พราหมณ์ปุโรหิตได้แนะนำให้พระเจ้ามหาวิชิตราช ทรงดำเนินตามวิธีที่คิดว่าสามารถจะแก้ปัญหานั้นได้โดยการเสนอวิธีการ[9] คือ;-

1. เย โภโต รญฺโญ ชนปเท อุสฺสหนฺติ กสิโครกฺเข, เตสํ ภวํ ราชา วีชภตฺตํ อนุปฺปเทตุ ให้โอกาสและสนับสนุน ให้การช่วยเหลือแก่ประชาชนพลเมืองที่มีความตั้งใจในการทำเกษตรกรรม

2. เย โภโต รญฺโญ ชนปเท อุสฺสหนฺติ วาณิชฺชาย, เตสํ ภวํ ราชา ปาภตํ อนุปฺปเทตุ ให้โอกาสและสนับสนุนให้การช่วยเหลือในด้านทุนทรัพย์ แก่ประชาชนพลเมืองที่มีความตั้งใจ

8 ที.สี9/338/181-182 ฉบับ ทยฺยรฏฺ รฏฺสฺส เตปิฏกํ, 2530

9 ที.สี9/338/182 ฉบับ ทยฺยรฏฺ รฏฺสฺส เตปิฏกํ, 2530.

ในการทำการค้า

3. เย โภโต รญฺโญ ชนปเท อุสฺสหนฺติ ราชโปริสา, เตสํ ภวํ ราชา ภตฺตเวตฺตนํ กปฺเปตุ พระราชทานเบี้ย และเงินเดือนแก่ข้าราชการที่สนองงานแก่บ้านเมืองตามโอกาสที่ควร

เมื่อประชาชนพลเมืองมีทุนทรัพย์ ได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากบ้านเมืองก็ประกอบอาชีพการงาน ปัญหาการว่างงานไม่มี, ทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบ เกษตรกรก็ได้รับการส่งเสริมให้ทำเกษตรกรรม ผู้ปรารถนาที่จะค้าขายก็มีทุนได้รับการช่วยเหลือจากบ้านเมืองจะเป็นทางใดทางหนึ่ง ก็มีกำลังใจที่จะทำด้านพาณิชยกรรม เมื่อทุกฝ่ายได้รับการสนับสนุนไม่ถูกทอดทิ้งจากทางบ้านเมือง ทั้งทางบ้านเมืองให้การสนับสนุนในการประกอบอาชีพสุจริต ทุกคนก็ทำหน้าที่ของตน เมื่อประชาชนมีหน้าที่การงานก็มีกินมีใช้ กินดีอยู่ดี มีทุนทรัพย์ที่ได้รับพระราชทานในการประกอบอาชีพ ข้าราชการผู้สนองงานมีอาหารและค่าจ้าง และสวัสดิการเป็นรางวัล ก็สนองงานต่างพระเนตรพระกรรณด้วยความตั้งใจ ไม่ต้องกังวลเรื่องเสี้ยนหนามของบ้านเมือง ไม่มีการเบียดเบียน โจรผู้ร้ายก็ไม่มี ส่งผลให้เกิดความสงบสุขแก่บ้านเมือง

เมื่อประชาชนในอาณาบริเวณบ้านเมืองอยู่ดีกินดี ไม่มีความเดือดร้อน สงบสุขแล้ว ในกูฏทันตสูตรยังแสดงเพิ่มเติมโดยพราหมณ์ปุโรหิตแนะนำว่า “ให้เชิญบรรดาผู้ครองนคร บรรดาอำมาตย์ราชบริพารทั้งหลาย บรรดาพราหมณ์มหาศาล บรรดาคฤหบดีทั้งหลาย ซึ่งอาศัยอยู่ในราชอาณาเขต เพื่อมาปรึกษาถึงการบูชายัญ”[10]

การบูชายัญแบบดังกล่าวจะไม่มีใครติเตียนได้ เพราะไม่มีการฆ่าโค แพะ แกะ ไก่ สุกรและสัตว์ต่าง ๆ ไม่มีการตัดต้นไม้ ไม่ต้องเกี่ยวหญ้าคามาแวดวงประดับโรงพิธี หรือเพื่อปูลาดกับพื้น พวกทาส กรรมกร ก็ไม่ต้องถูกขู่เข็ญลงโทษให้ทำงาน ใครปรารถนาจะทำก็ทำ ไม่ปรารถนาก็ไม่ทำ จึงไม่เบียดเบียนสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เพราะการบูชายัญนั้น ไม่ฆ่าสัตว์ ทำลายชีวิตสัตว์ แต่บูชาด้วยเนยใสน้ำมันข้น นมส้ม น้ำผึ้ง น้ำอ้อย

เมื่อพระเจ้ามหาวิชิตราชทรงประกอบการบูชาด้วยวิธีดังกล่าว ผลที่เกิดตามมาคือบรรดาเจ้าผู้ครองนครทั้งหลาย อำมาตย์ราชบริพารทั้งหลาย พราหมณ์มหาศาลทั้งหลาย

---

10 ที.สี9/339/184 ฉบับ ทยฺยรฏฺ ฐสฺส เตปิฏกํ, 2530.

คฤหบดีทั้งหลายก็ปฏิบัติตามพระองค์ด้วย เมื่อปฏิบัติด้วยวิธีดังกล่าว หลังจากตายแล้ว ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ความคิดของพระพุทธศาสนาได้วางรากฐานของสังคมเอาไว้ โดยใช้กฎธรรมเป็นเครื่องมือในด้านการเมืองและการปกครอง วัตถุประสงค์คือ ความไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ความแบ่งปันอรรถประโยชน์ที่เกิดในสังคมร่วมกัน และความเสียสละเพื่อส่วนรวม กฎธรรมจึงเป็นกฎที่ส่วนรวมต้องยอมรับโดยความสมัครใจเป็นการตัดสินใจร่วมกันของผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง แนวความคิดนี้มีผลต่อการเมืองการปกครองของไทย ซึ่งหมายถึงการที่ผู้ปกครองต้องมีคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ต้องสั่งสอนให้ประชาราษฎร์เข้าใจและยอมรับในกฎธรรม ความตั้งมั่นอยู่ได้ของสังคมและปัจเจกชนตามแนวพระพุทธศาสนา มีปัจจัยมาจากกรรมของแต่ละบุคคล ประชาราษฎร์ทั้งมวลปฏิบัติดี ประเทศชาติก็รุ่งเรือง ถ้าขาดกุศลกรรมผลก็คือตรงกันข้าม พระพุทธศาสนาจึงมีความหมายครอบคลุมถึง ทางสังคม การเมือง เพราะว่าผลของกรรมนั้น นอกจากจะมีผลต่อบุคคลแล้ว ยังส่งผลต่อเนื่องไปยังบุคคลอื่นหรือสังคมที่ผู้นั้นเกี่ยวข้องอีกด้วย[11]

การเมืองการปกครองในวรรณกรรมสมัยสุโขทัยก่อนพระเจ้าลิไท

สมัยสุโขทัย เป็นสมัยของการประกาศเอกราชไม่ยอมอยู่ใต้อิทธิพลของขอมอีกต่อไป เป็นสมัยของความรู้สึกภาคภูมิใจในอิสรภาพ ภูมิใจในการก่อสร้างตัวเป็นชาติ เป็นประเทศ เป็นสมัยที่คนไทยมีความสามัคคี ตื่นตัวในเรื่องชาติ และมีความปรารถนาที่จะสร้างชาติให้มีความมั่นคงปลอดภัยมีความเจริญรุ่งเรือง วรรณกรรมสมัยสุโขทัยนอกจากจะให้คุณค่าทางด้านภาษา และประวัติศาสตร์แล้ว ยังอาจแฝงไว้ซึ่งทรรศนะที่เป็นรากฐานแนวคิดทางการเมือง การปกครองและจริยธรรม[12] ก่อนที่จะวิเคราะห์ถึงแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท จำเป็นต้องศึกษาภูมิหลังของการเมืองการปกครอง ก่อนพระเจ้าลิไท แนวความ

---

11 เสน่ห์ จามริก, พุทธศาสนากับสิทธิมนุษย์ในก้าวต่อไปของสังคมไทย, (กรุงเทพฯ, กรรมการนักศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 206-207.

12 วารี สามารถ, ความคิดทางสังคมในวรรณกรรมสมัยสุโขทัย,วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2531, หน้า 2

คิดทางการเมืองการปกครองดังกล่าวปรากฏอยู่ในวรรณกรรมชิ้นต่าง ๆ เช่น หลักศิลาจารึกต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในที่นี้จะศึกษาวรรณกรรมชิ้นที่สำคัญคือ ศิลจารึกหลักที่ 1 ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง และสุภาษิตพระร่วงเป็นหลัก

ศิลาจารึกหลักที่ 1

ลักษณะศิลาจารึก

ศิลาจารึกป่าตาลเมืองสุโขทัยของพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ 1) เป็นเสาหินสีเขียวแท่งทึบ รูปสี่เหลี่ยมสูงยอดมน ความสูงแต่ยอดถึงโคนวัดได้ 2 ศอก 4 นิ้วครึ่ง (1.11 เมตร) ส่วนกว้างของศิลาจารึกเป็นสี่เหลี่ยมด้านเท่ากันทุกด้าน วัดได้ด้านละ 14 นิ้วครึ่ง (35 ซ.ม.) จารึกด้วยอักษรลายสือไท-ภาษาไทย ไว้ทั้งสี่ด้าน[13] ดังนี้;-

ด้านที่ 1 จำนวน 35 บรรทัด

ด้านที่ 2 จำนวน 35 บรรทัด

ด้านที่ 3 จำนวน 27 บรรทัด

ด้านที่ 4 จำนวน 27 บรรทัด

รวมหมดทั้งหลักจำนวน 142 บรรทัด เป็นอักษรลายสือไทที่พ่อขุนรามคำแหงทรงคิดประดิษฐ์ขึ้นสำเร็จเป็นครั้งแรก ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงอักษร และตำแหน่งของสระ พยัญชนะเหมือนจารึกอักษรไทสมัยหลัง ๆ เรื่องราวต่าง ๆ ที่จารึกไว้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ;-

ตอนที่ 1 ตั้งแต่ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 1 ถึงบรรทัดที่ 18 จารึกเล่าประวัติของพ่อขุนรามคำแหงตั้งแต่ต้นจนถึงเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินเมืองสุโขทัย บรรยายถึงราชตระกูลเกียรติประวัติในการรบของพระองค์ ความจงรักภักดีต่อพระเชษฐาและการเสด็จขึ้นครองราชย์สืบสันติวงศ์ สรรพนามที่ใช้แทนชื่อเรียกพระองค์เองว่า "กู" เป็นพระราชาดำรัสของพ่อขุนรามคำแหงโดยเฉพาะ "พ่อกูชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนางเสือง พี่กูชื่อบานเมือง ตูมีพ่อน้องท้องเดียวห้าคน ผู้ชายสาม ผู้ญิงโสง (บรรทัดที่ 1 ด้านที่ 1) ... เมื่อชั่วพ่อกู กูบำเรอแก่

---

13 มนต์ชัย เทวัญวโรปกรณ์, พลิกประวัติศาสตร์สุโขทัย, ฉบับ 700 ปี กำเนิดลายสือไท พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร, เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526), หน้า 275-276.

พ่อกู กูบำเรอแก่แม่กู (บรรทัดที่ 10-11 ด้านที่ 1)”

ตอนที่ 2 ต่อจากตอนแรกตั้งแต่คำที่ 2 ในบรรทัดที่ 18 ด้านที่ 1 จนจบด้านแล้วขึ้นต่อในด้านที่ 3 ตลอดทั้งด้าน ขึ้นต่อในด้านที่ 4 จนถึงบรรทัดที่ 11 คำที่ 5 ของด้านที่ 4 เป็นสำนวนของนักปราชญ์ราชบัณฑิต ผู้ได้รับมอบหมายจากพ่อขุนรามคำแหงให้จารึกเรื่องราวต่าง ๆ ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง เป็นสภาพภายในกำแพงเมือง และภายนอกกำแพงเมืองทั้งสี่ด้านกฎหมายขนบธรรมเนียมประเพณี หลักการปกครอง การศาสนา วัฒนธรรม หลักความยุติธรรม ความอุดมสมบูรณ์ ตลอดการคิดประดิษฐ์ลายสือไท

ตอนที่ 3 จารึกต่อจากตอนที่ 2 คือตั้งแต่คำที่ 6 บรรทัดที่ 11 ด้านที่ 4 จนจบข้อความบรรทัดสุดท้าย เป็นคำจารึกของนักปราชญ์ราชบัณฑิต จารึกสรรเสริญพระเกียรติคุณอันสูงส่งของพ่อขุนรามคำแหง กล่าวถึงลักษณะของคนอันเป็นคุณสมบัติในด้านที่ดีงาม กล่าวถึงพระราชอาณาเขต ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงที่ทรงแผ่ขยายออกกว้างไกลทั้งสี่ทิศ

ความสำคัญของศิลาจารึก

1. เป็นวรรณกรรมชิ้นแรกของไทย เป็นหลักฐานทางภาษาที่สำคัญ ใช้ความเรียงง่าย ๆ ในลักษณะภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียน แสดงให้เห็นลักษณะของภาษาไทย เช่น เป็นภาษาคำโดด มีลักษณะนาม คำประสม และบุรพบทและสันธาน สำนวนภาษาไทยในตอนที่กล่าวถึงประวัติของพ่อขุนรามคำแหง ภาษากระทัดรัดสละสลวยสั้น แต่กินใจความกว้าง สร้างมโนภาพชัดเจน ในตอนที่ 2 มีลักษณะละเอียดอ่อนในเชิงเสียงสัมผัสและจังหวะ บางครั้งขึ้นและลงท้ายเหมือนกันเพื่อสร้างความไพเราะ

2. เป็นหลักฐานค้นคว้าความรู้ในวิทยาการหลายสาขา ได้แก่ การปกครอง กฎหมาย อักษรศาสตร์ พาณิชย์ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ดนตรี สถาปัตยกรรม ศิลปะ ประวัติศาสตร์และโบราณคดี

3. เป็นเสมือนกระจกสะท้อนให้เห็นสภาพของกรุงสุโขทัย พระราชประวัติของพ่อขุนราม การปกครองการทำมาหากิน สภาพความเป็นอยู่และลักษณะนิสัยใจคอของชาวสุโขทัย

การเมืองการปกครองในศิลาจารึกหลักที่ 1

หากประชาชนมีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

ให้ไปร้องทุกข์ได้โดยตรงต่อพ่อขุนรามคำแหง โดยไปสั่นกระดิ่งที่ประตูเมือง ในศิลาจารึกด้านที่ 1 บรรทัดที่ 13-15 ว่า "....ในปากปูต มีกระดิ่งอันณึ่ง แขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าปกกลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้อง ข้องใจ มันจักกล่าวเถิง เจ้าเถิงขุนบ่ไร้ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้.."

ทรงสร้าง "ศาลาสถิตยุติธรรม" ประจำเมืองสุโขทัยเป็นครั้งแรก เพื่อเป็นหลักประกันความเที่ยงธรรมให้แก่ลูกบ้านลูกเมือง ที่ปรากฏเรียกชื่อศาลสถิตยุติธรรมว่า "ปากปูต"[14] เป็นที่พ่อขุนรามคำแหงใช้ว่าความให้แก่ราษฎรที่มาร้องเรียน และต่อในด้านที่ 2 บรรทัดที่ 1-2 ว่า "...ยินเรียก เมื่อถามสวนความแก่มันด้วยชื่อไพร่ในเมืองสุโขไทนี้จึ่งชม.."

ศิลาจารึกด้านที่ 1 บรรทัดที่ 16-18 พ่อขุนรามคำแหงจารึกไว้ว่า

"...พ่อกูตาย ยังพี่กู กูพร่ำบำเรอพี่กูดั่งบำเรอพ่อกู พี่กูตาย จึ่งได้เมืองแก่กูทั้งกลม.." จากข้อความดังกล่าว จะเห็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งคือ การสืบทอดมรดกหรือที่เรียกว่า "การสืบพระราชสันติวงศ์" เมื่อพระราชบิดา คือ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์เสด็จสวรรคต พระเชษฐาคือพ่อขุนบานเมืองขึ้นเสวยราชย์ ขณะที่พ่อขุนรามคำแหงเองเสด็จไปเป็นอุปราชที่เมืองศรีสัชนาลัย เมื่อพ่อขุนบานเมืองเสด็จสวรรคต พระองค์จึงได้ขึ้นเสวยราชสมบัติ การสืบทอดมรดกดังกล่าวแม้ในสังคมเมืองสุโขทัยในระดับชาวบ้านเอง การสืบทอดมรดกดังกล่าว ถือเป็นกฎที่ต้องยึดถือเป็นกฎหมาย ว่าด้วยการสืบทอดมรดกที่สำคัญดังศิลาจารึกบรรทัดที่ 21-24 ด้านที่ 1 จารึกไว้ว่า "...ไพร่ฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าลูกขุน ผู้ใดแล้ล้มตายหายกว่าเหย้าเรือน พ่อเชื้อเสื้อคำมัน ช้างขอ ลูกเมียเยียข้าวไพร่ฟ้าข้าไท ป่าหมาก ป่าพลู พ่อเชื้อมันไว้แก่ลูกทั้งสิ้น.." บ่งบอกถึงความเอาใจใส่ และป้องกันทรัพย์สมบัติที่บรรพบุรุษได้สั่งสมมาไว้ให้แก่ลูกหลาน เมื่อผู้เป็นพ่อตายลง ทรัพย์สมบัติทั้งหมดก็ตกเป็นมรดกของลูกทั้งสิ้น ถือเป็นกฎหมายมรดกที่สำคัญ

ในศิลาจารึกป่าตาลเมืองสุโขไท หลักที่ 1 ด้านที่ 3 บรรทัดที่ 26-27 กล่าวถึง "ขดารหินหรือพระแท่นมนังคศิลา" ไว้ว่า "...ขดารหินนี้ชื่อมนังศีลา บาตรสถาบกไว้หนี้ จึ่งทั้งหลายเห็น.." เป็นที่ประทับของพ่อขุนรามคำแหง เมื่อเสด็จออกว่าราชการเกี่ยวกับการบริหารบ้านเมืองแก่ขุนนาง ถือบ้านถือเมืองในวันปกติธรรมดา ทั้งยังใช้เป็นอาสน์สงฆ์สำหรับพระภิกษุที่มี

14 ปากปูต หมายถึงสถานที่เปิดโปงข้อเท็จจริง. มนต์ชัย เทวัญวโรปกรณ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 321.

ภูมิธรรมและพรรษาสูงระดับปู่ครู เถร มหาเถรขึ้นนั่งเหนือขดารหินเพื่อให้ประชาชนรักษาศีล และปฏิบัติธรรมสวดมนต์ภาวนาในวันธรรมสวนะอีกด้วย โดยกล่าวไว้ในบรรทัดที่ 12-19 เดียวกันว่า

"...1214 ปีมะโรง พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสัชนาไลสุโขไทนี้ปลูกไม้ตาล ได้สิบสี่เข้า จึ่งให้ช่างฟันขดารหินตั้งหว่างกลางไม้ตาลนี้ วันเดือนดับ เดือนออกแปดวัน วันเดือนเต็มเดือนบ้างแปดวัน ฝูงปู่ครู เถร มหาเถรขึ้นนั่งขดารหิน สูดธรรมแก่อุบาสกฝูงท่วยจำศีล ผิใช่วันสูดธรรม พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสัชนาไลสุโขไทขึ้นนั่งขดารหินให้ฝูงท่วย ลูกเจ้าลูกขุน ฝูงท่วย ถือบ้าน ถือเมือง..."[15]

ไม้ตาลหรือป่าตาล ดูเหมือนว่าจะเป็นสถานที่สำคัญสำหรับพ่อขุนรามคำแหง และชาวเมืองสุโขทัย เป็นทั้งสถานที่อบรมสั่งสอนลูกบ้านลูกเมืองทั้งทางคดีโลกและคดีธรรม

ลักษณะกฎหมายการปกครองสมัยสุโขไท

จะกล่าวแยกการปกครองในสมัยพ่อขุนรามคำแหง โดยศึกษาจากศิลาจารึกดังกล่าว โดยแยกเป็นข้อ ๆ ซึ่งเป็นเสมือนกฎหมายการปกครองที่ใช้กันในสมัยสุโขไทยุคนี้ แบ่งดังนี้คือ;-

1. ว่าด้วยภาษี ศิลาจารึกป่าตาลเมืองสุโขไท หลักที่ 1 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 18-19 ว่า "...เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหงเมืองสุโขไทนี้ดีในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่ท่าง..."

"เจ้าเมืองบ่เอาจกอบ" จากนโยบายยกเว้นภาษีกับสินค้าบางประเภทดังกล่าว จึงทำให้พ่อค้าต่างบ้านต่างเมืองนำสินค้าเข้ามาแลกเปลี่ยนค้าขายในเมืองสุโขไท เป็นผลต่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนเมืองสุโขไทเอง ที่สามารถหาซื้อของในราคาที่ถูก กับทั้งยังเป็นการเปิดโลกกว้างสำหรับประชาชน มีการปรับปรุงบ้านเมืองเพื่อจะรองรับชาวต่างเมืองที่เข้ามาเมืองสุโขไท

2. ว่าด้วยการค้า ศิลาจารึกด้านที่ 1 บรรทัดที่ 21 ว่า "...เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้าทองค้า..."เป็นการให้เสรีภาพทางการค้าแก่ประชาชนสามารถที่จะทำการค้าขายได้ทุกประเภท ไม่มีระบบผูกขาด

---

15 มนต์ชัย เทวัญวโรปกรณ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 305

สินค้าซึ่งเป็นผลกับเมืองสุโขไทที่เปิดการค้าเสรี และปลอดภาษีในสินค้าบางประเภท ทำให้การค้าของเมืองสุโขไทเจริญ เป็นศูนย์กลางของการค้าขาย

3. ว่าด้วยการจับจองทรัพย์สิน ศิลาจารึกป่าตาลเมืองสุโขไทหลักที่ 1 ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 2-5 จารึกว่า "...สร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมืองนี้ ทุกแห่งป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าลางก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มัน..." การจับจองที่ดินทำกินของราษฎรเป็นไปอย่างอิสระและตกเป็นกรรมสิทธิ์ของคนนั้นทันที

4. ว่าด้วยมรดก การสืบทอดมรดกหรือที่เรียกว่า "การสืบพระราชสันติวงศ์" เมื่อพระราชบิดาคือพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เสด็จสวรรคต พระเชษฐาคือ พ่อขุนบานเมืองขึ้นเสวยราชย์ ขณะที่พ่อขุนรามคำแหงเองเสด็จไปเป็นอุปราชที่เมืองศรีสัชนาลัย เมื่อพ่อขุนบานเมืองเสด็จสวรรคต พระองค์จึงได้ขึ้นเสวยราชสมบัติ การสืบทอดมรดกดังกล่าวแม้ในสังคมเมืองสุโขไทในระดับชาวบ้านเองการสืบทอดมรดกดังกล่าว ถือเป็นกฎที่ต้องยึดถือเป็นกฎหมายว่าด้วยการสืบทอดมรดกที่สำคัญ

5. ว่าด้วยการพิจารณาคดี ศิลาจารึกป่าตาลเมืองสุโขไทหลักที่ 1 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 24-26 จารึกไว้ว่า "...ไพร่ฟ้าลูกเจ้า ลูกขุน ผิแล้ผิดแผกแสกกว้างกัน สวนดูแท้แล้จึ่งแล่งความแก่ข้าด้วยซื่อบ่อเข้าผู้ลักมักผู้ซ่อน..." หากไพร่ฟ้าประชาชน ลูกเจ้าลูกขุนผิดใจทะเลาะวิวาทเป็นความกัน จะต้องสอบสวนดูอย่างเที่ยงธรรม โดยไม่มีใจลำเอียงเข้ากับคนใดคนหนึ่ง จะต้องตัดสินด้วยความยุติธรรมและถูกต้อง

หากประชาชนมีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง มีเรื่องสำคัญให้ไปร้องทุกข์ได้โดยตรงต่อพ่อขุนรามคำแหง โดยไปลั่นกระดิ่งที่ประตูเมือง ในศิลาจารึกด้านที่ 1 บรรทัดที่ 31-35 ว่า "...ในปากปูต มีกระดิ่งอันณึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าปกกลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้อง ข้องใจ มันจักกล่าวเถิง เจ้าเถิงขุนบ่ไร้ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้..."

6. ว่าด้วยการร้องทุกข์ ลักษณะกฎหมายร้องทุกข์มีปรากฏในศิลาจารึกด้านที่ 1 บรรทัดที่ 31-35 ว่า "...ในปากปูต มีกระดิ่งอันณึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าปกกลางบ้านกลางเมือง มีถ้อย

มีความ เจ็บท้อง ข้องใจ มันจักกล่าวเถิง เจ้าเถิงขุนบ่ไร้ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้..." เมื่อมีผู้มาร้องทุกข์พ่อขุนรามคำแหง จะวินิจฉัยคดีนั้นด้วยตัวพระองค์เอง ดังปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 1-2 ว่า "...พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียก เมื่อถามสวนความแก่มันด้วยซื่อไพร่ในเมืองสุโขไทนี้จึ่งชม..."

7. ว่าด้วยเชลยศึก ศิลาจารึกป่าตาลเมืองสุโขไท หลักที่ 1 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 31 จารึกไว้ว่า "...ได้ข้าเสือกข้าเสือหัวพุ่งหัวรบก็ดี บ่ฆ่า บ่ตี.." ข้าศึกเมื่อยามแพ้สงคราม ได้รับความคุ้มครองจากพ่อขุนรามคำแหงไม่ให้ทำร้าย หรือฆ่าสมัยสุโขไท เมืองสุโขไทมีประชากรน้อย ความต้องการประชากรเป็นสิ่งที่ทุกเมืองปรารถนา

8. ว่าด้วยการอพยพชาวต่างประเทศ ศิลาจารึกป่าตาลเมืองสุโขไท หลักที่ 1 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 28-30 จารึกว่า "...คนใดขี่ช้างมาหาพาเมืองมาสู่ช่วยเหลือเฟื้อกู้มันบ่มีช้าง บ่มีม้า บ่มีปั่ว บ่มีนาง บ่มีเงือน บ่มีทอง ให้แก่มัน ช่วยมันตวงเป็นบ้านเป็นเมือง..."

9. ว่าด้วยการทำสงคราม ศิลาจารึกป่าตาลเมืองสุโขไท หลักที่ 1 บรรทัดที่ 3-10 จารึกถึงการทำสงครามของพ่อขุนราคำแหงไว้ว่า "...เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้สิบเก้าเข้า ขุนสามชนเมืองฉอดมาที่เมืองตาก พ่อกูไปรบขุนสามชนหัวซ้าย ขุนสามชนขับมาหัวขวา ขุนสามชนเกลื่อนเข้ามา ไพร่ฟ้าหน้าใสพ่อกูหนีญญ่ายพ่ายจะแจ้น กูบ่หนีกูขี่ช้างเบกพล กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อช้างด้วยขุนสามชน ตนกูพุ่งช้างขุนสามชนตัวชื่อมาสเมืองแพ้ขุนสามชนพ่ายหนี พ่อกูจึ่งขึ้นชื่อกูชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูพุ่งช้างขุนสามชน..."

อำนาจการปกครองของกษัตริย์ไทยในสมัยโบราณทุกเมือง ถือได้ว่าพระมหากษัตริย์อำนาจสูงสุด อยู่เหนือความผิดทั้งหมด ได้แก่อำนาจทางการปกครองสูงสุด ตกอยู่ที่พระเจ้าแผ่นดินอย่างสมบูรณ์ ไม่มีตัวบทกฎหมายอันใดอีกแล้วที่จะยืนอยู่เหนือพระราชอำนาจของพระเจ้าแผ่นดิน ที่มีชื่อเรียกในสมัยปัจจุบันว่า "สมบูรณาญาสิทธิราช" เท่ากับเป็นการฝากความเจริญ ความเสื่อมของบ้านเมืองกับพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้ชี้ขาดสมกับพระนามว่า "พระเจ้าแผ่นดิน" แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินโดยแท้

ฉะนั้น จึงต้องมีอำนาจเร้นลับสักอย่างหนึ่ง ให้สามารถควบคุมผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินให้ทรงมีพระสติรอบคอบสุขุม ไม่ทรงเหลิงในพระราชอำนาจจนเกินการณ์ จึงจะนำพา

ให้ประเทศชาติบ้านเมืองไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง บรรดาพสกนิกรทั้งหลายได้พึ่งพระบารมีอย่างร่มเย็นเป็นสุข สำหรับชนชาติไทยพระพุทธศาสนา (ฝ่ายมหายาน) ผสมผสานกับลัทธิศาสนาพราหมณ์มาแต่บรรพกาล เป็นเครื่องช่วยบังคับให้พระมหากษัตริย์ไม่หลงกับอำนาจ บริหารประเทศชาติในยุคต้นของเมืองสุโขไทเป็นแรกสร้างเมือง การรวบรมประชากรเป็นสิ่งที่จำเป็นกลวิธีที่จะทำให้ประชาชนพลเมืองเพิ่มขึ้น เป็นนโยบายหลักในการปกครองบ้านเมืองพระมหากษัตริย์ต้องทำตัวพระองค์เอง ให้เป็นที่เชื่อถือให้ความอบอุ่นแก่ประชาชนให้มากที่สุด

รัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง นโยบายเดิมคือการสร้างบ้านสร้างเมืองยังคงดำเนินต่อไปรูปแบบการปกครองเป็นไปอย่างง่าย โดยถือแบบจากครอบครัวนำมาเป็นรูปแบบในการปกครอง ต่อมาอิทธิพลพระพุทธศาสนาเถรวาท ลัทธิลังกาวงศ์ก็เริ่มเข้ามามีบทบาทในเมืองสุโขไท ได้ตั้งมั่นเป็นที่ยอมรับนับถืออย่างกว้างขวาง การตั้งมั่นและการยอมรับนับถือในพระพุทธศาสนาของชนในสมัยสุโขทัย ทำให้พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวัน ซึ่งต่อมาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเริ่มมีอิทธิพลและบทบาทในการปกครองบ้านเมือง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนเป็นผู้อยู่ในศีลในธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาส่งเสริมและเน้นคุณธรรมของกษัตริย์ผู้ปกครอง ให้ทรงมีเมตตาพระราชหฤทัยอ่อนโยนต่อบรรดาพสกนิกรของพระองค์ ทรงมีความกรุณาสงสาร ช่วยบำบัดความทุกข์เดือดร้อนของพสกนิกร ทรงมีมุทิตาความยินดีเมื่อพสกนิกรอยู่ดีกินดีมีความสุข ทรงมีอุเบกขาดำรงพระองค์อยู่ในธรรม ไม่เอนเอียงรักใครชอบใครแต่มีใจในการบริหารบ้านเมืองด้วยธรรม จนเรียกได้ว่าการปกครองในสมัยราชวงศ์สุโขไทเป็นการปกครองแบบ ‘พ่อปกครองลูก” หรือ“ปิตาธิปไตย” พระราชคุณธรรมของผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินจึงสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งพลอยนำพาให้เสนาบดีมุขอมาตย์มนตรีที่รับราชการต่างพระเนตรพระกรรณ พากันยึดถือเป็นแบบอย่างตามพระเจ้าแผ่นดินไปด้วย ดังหลักฐานศิลาจารึกป่าตาลเมืองสุโขไทของพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ 1 ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 8-13

“... คนในเมืองสุโขไทนี้มักทานมักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองสุโขไทนี้ทั้งชาวแม่ ชาวเจ้า ท่วยปั่ว ท่วยนาง ลูกเจ้า ลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ผู้หญิง ฝูงท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน...” ด้านที่ 4 บรรทัดที่ 11-14 จารึก

ว่า "...พ่อขุนรามคำแหง หาเป็นท้าวเป็นพระญาแก่ไททั้งหลาย หาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไททั้งหลายให้รู้บุญรู้ธรรมแท้.." ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 26-35 และจารึกต่อในด้านที่ 2 บรรทัดที่ 1-2 ว่า "...บ่เข้าผู้ลักมักผู้ซ่อน เห็นข้าวท่านบ่ใคร่พิน เห็นสินท่านบ่ใคร่เดือด คนใดขี่ช้างมาหาพาเมืองมาสู่ ช่วยเหนือเฟื้อกู้มันบ่มีช้าง บ่มีม้า บ่มีนาง บ่มีเงือนบ่มีทองให้แก่มัน ช่วยมันตงงเป็นบ้านเป็นเมืองได้ ข้าเสือกข้าเสือหัวพุ่งหัวรบก็ดีบ่ฆ่าบ่ดี ในปากปูตมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านเมืองมีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจมันจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไร้ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียกเมื่อถามสวนความแก่มันด้วยซื่อ ไพร่ในเมืองสุโขไทนี้จึ่งชม..."

ศิลาจารึกป่าตาลเมืองสุโขไท กล่าวถึงพ่อขุนรามคำแหงไว้ในตอนท้ายสุดของหลักศิลาจารึก โดยบ่งบอกถึงการปกครองของพระองค์ว่า ไม่ได้ใช้อำนาจที่มีอยู่โดยไม่มีขอบเขต แต่ทรงใช้คุณธรรมปกครองบ้านเมือง คือปกครองแผ่นดินโดยธรรม จารึกสรุปไว้ในบรรทัดที่ 26-27 ด้านที่ 4 ว่า "...ปลูกเลี้ยงฝูงลูกบ้านลูกเมืองนั้นด้วยธรรมทุกคน..."

ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง

ลักษณะศิลาจารึก

ศิลาจารึกนี้มีลักษณะเป็นเสาหินทรายสูง 2 เมตร กว้าง 28-30 เซนติเมตร จารึกทั้ง 4 ด้าน ความยาวของสามด้านแรก 56 บรรทัดเท่า ๆ กันด้านที่ 4 ยาวเพียง 16 บรรทัด มีลักษณะยุ่ยและชำรุดมาก

ประวัติความเป็นมา

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะยังทรงผนวชอยู่ ได้เสด็จไปพบและโปรดเกล้าฯ ให้นำลงมากรุงเทพฯ พร้อมกับจารึกหลักที่ 1 (ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง) เมื่อปี พ.ศ. 2376 สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงเป็นผู้แปลเป็นภาษาไทยและตีพิมพ์เผยแพร่เป็นองค์แรก ต่อมาศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ได้สอบคำแปลกับตัวจารึกดูพบว่ายังผิดพลาดจึงแปลใหม่ โดยถือความสำคัญของศัพท์ที่ใช้ในจารึกนั้นด้วย ปีที่จารึกไม่ทราบแน่ชัดแต่เข้าใจว่าได้จารึกราว พ.ศ. 1905 [16]

จุดมุ่งหมายในการแต่ง

จุดมุ่งหมายในการแต่งศิลาจารึกหลักนี้ เพื่อเป็นการบันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับศรัทธาในพุทธศาสนาของพระเจ้าลิไท ที่ได้ทรงอาราธนาพระมหาสามีสังฆราชจากลังกามาอยู่ในกรุงสุโขทัย เมื่อมหาศักราช 1283 และทรงออกผนวช นอกจากนี้ยังเป็นการชักชวนให้คนรีบทำบุญและเว้นการทำบาป

ผู้แต่ง

แม้เราจะไม่มีหลักฐานชัดเจนว่าผู้ใดเป็นคนแต่ง แต่จะต้องเป็นผู้มีความรู้ภาษาขอมเป็นอย่างดี เพราะอย่างน้อยที่สุดก็จารึกด้วยอักษรขอม

เนื้อหา

การเมืองการปกครอง ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 1-7 เริ่มต้นด้วยเรื่องพระเจ้าลิไท เสด็จนำพลจากเมืองศรีสัชนาลัยไปปราบจลาจลที่เมืองสุโขทัย เมื่อมหาศักราช 1269 (พ.ศ. 1891) ไว้ดังนี้ " 1269 ศก (ปี) กุน พระบาทกัมร-เดงอัญภาไทยราช ผู้เป็นพระราชนัดดาของพระบาทกัมรเ

---

16 น้อมนิจ วงศ์สุทธิธรรม, วรรณกรรมสุโขทัย, (กรุงเทพมหานคร, อักษรไทย), 2524.

ดงอัญ ศรีรามราช เสด็จนำพลพยุหเสนาทั้งหลายออกมาจากเมืองศรีสัชนาลัยมา รีบตบแต่งพลโยธาเดินอยู่นอกพระวิสัย วันศุกร์ ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 7 เมื่อเสด็จมีพระบัณฑูรให้ไพร่พลทั้งหลาย..เข้าระดมฟันประตู ประหารศัตรูทั้งหลาย..."

สันนิษฐานกันว่าเกิดเหตุจลาจลที่เมืองสุโขทัย ก็คงเป็นเพราะมีการผลัดแผ่นดินพระเจ้าเลอไทพระราชบิดาพระเจ้าลิไทสวรรคตเมื่อทรงปราบจลาจลแล้ว จึงเสด็จขึ้นเสวยราชย์ทรงพระนามว่า "พระบาทกัมรเดงอัญศรีสุรยพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช" ในจารึกกล่าวถึงกษัตริย์ทั้ง 4 ทิศ ยอมอ่อนน้อม โดยการนำพระขรรค์ชัยศรี และเศวตฉัตรมาอภิเษกด้วย โดยกล่าวไว้ในบรรทัดที่ 7-13 ว่า "บัดนั้น จึงเสด็จพระราชดำเนินเข้าเสวยราชย์..ไอสรูรยาธิปัตย์ในเมืองสุโขทัยนี้แทนพระบิดา พระอัยกา... ..กษัตริย์ทั้งหลายซึ่งมีในทิศทั้ง 4 ..นำ ..มกุฏ...พระขรรค์ชัยศรีและเศวตฉัตรอภิเษกแล้ว ถวายพระนามว่า พระบาทกัมรเดงอัญ ศรีสุริยพงศรามมหาธรรมราชาธิราช"

จากข้อความนี้แสดงประเพณีการสืบต่อสมบัติจากพ่อถึงลูก และประเพณีการอภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ มีการกล่าวถึงเครื่องราชกกุธภัณฑ์ 3 สิ่งคือ มกุฎ พระขรรค์ชัยศรีและเศวตฉัตรอันเป็นเครื่องใช้ประดับพระเกียรติพระมหากษัตริย์

พระเจ้าลิไททรงนับถือพุทธศาสนา แต่ก็ทรงให้การอุปถัมภ์ศาสนาอื่นโดยไม่ได้รังเกียจหรือกีดกันแต่อย่างใด ข้อคิดทางการเมืองการปกครองในตอนนี้ คือเสรีภาพแสดงถึงการให้เสรีภาพทางด้านการนับถือศาสนา ไม่ใช่อำนาจบังคับให้นับถือพระพุทธศาสนาตามพระองค์จากอิทธิพลของพระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัย จึงปรากฏสืบต่อกันมาถึงการเป็นศาสนูปถัมภกให้กับทุกศาสนาที่เข้ามาพึ่งบารมีของเมืองไทย

พระบาทกัมรเดงอัญ ศรีสุริยพงศรามมหาธรรมราชาธิราช ทรงพระไตรปิฎกอาจเรียนพร่ำสอนพระวินัย พระอภิธรรมโดยโลกาจารย์กฤตยา เป็นต้น โดยพราหมณ์ ดาบส สมเด็จ บพิตรทรงประกาศ เพทศาสตราคม เป็นหลักความยุติธรรมทั้งหลายเป็นต้น โชยติศาสตร์ กล่าวคือดาราศาสตร์ เป็นต้น คือ ปี เดือน สุริยคราส จันทรคราส พระองค์อาจรู้ซึ่งเศษทรงพระปรีชา โอลาริก ฝ่ายวันสิ้นเดือน 4 ที่ควรมา...หลักศักราชมีอธิกมาสพระองค์ก็ทรงแก้ไขให้สะดวก ทรงตรวจสอบแล้วอาจรู้ปีที่เป็นปกติมาสและอธิมาสวันวารนักษัตร โดยสังเขป และโดยปฏิทิน

สำเร็จรูป สมเด็จบพิตรอาจถอนอาจลบ อาจเพิ่มนำ...โดยประสิทธิภาพในพระกรณียกิจทุกมาตรา ปรากฏเป็นเกียรติยศอันแท้จริงเหลือที่จะพรรณนาให้ทั่วถ้วนเลย

ข้อความข้างต้น บรรยายถึงความสามารถทางภูมิปัญญาของพญาลิไท พระองค์ทรงศึกษาตำราต่าง ๆ จากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาและจากผู้ซึ่งเป็นนักบวชในลัทธิต่าง ๆ ได้แก่พราหมณ์ เป็นต้น แนวคิดทางการปกครองพระเจ้าลิไท บอกถึงความพร้อมในการเตรียมพระองค์ขึ้นครองราชสมบัติ และสร้างประเพณีว่ากษัตริย์จะต้องทรงศึกษาสรรพวิชา จากผู้รู้เพื่อประโยชน์ในการปกครองบ้านเมือง

พระมหากษัตริย์ไทยทรงเอาพระทัยใส่สอนราษฎร ให้ตั้งอยู่ในทางที่ถูกต้อง ดำเนินชีวิตในทางแห่งบุญ อันจะนำมาซึ่งความสุขความเจริญตรงกับหลักการดำเนินชีวิตของคำสอนในพระพุทธศาสนา เมื่อพระเจ้าลิไทผู้ประมุขเป็นผู้มีศรัทธามั่นคงในพุทธศาสนาใฝ่ใจในกุศลและบำเพ็ญทาน ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสุโขทัย จึงยึดมั่นในพุทธศาสนาตามไปด้วย สังคมสุโขทัยจึงอยู่ร่มเย็นเป็นสุข

จากเนื้อความศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง แสดงหลักฐานเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยสมัยนั้น ว่ามีความสนใจในการศึกษาเล่าเรียนพระพุทธศาสนา และเชื่อว่าภิกษุลังกามีความรู้ความประพฤติและปฏิบัติดีที่สุด นอกจากนี้พระเจ้าลิไทยังทรงเป็นผู้นำที่มีพระทัยกว้างในการนับถือศาสนา ทรงเอาพระทัยสนับสนุนศาสนาพราหมณ์อยู่ไม่น้อย เมื่อผู้นำใจกว้างประชาราษฎรก็ย่อมยึดถือเป็นเยี่ยงอย่าง ความมีใจกว้างดังกล่าว ทำให้สังคมสุโขทัยเป็นสังคมที่ส่งเสริมสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล เป็นสังคมเปิดซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งประการหนึ่ง ในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคม

จุดมุ่งหมายของศิลาจารึกนี้ จากเนื้อเรื่องแล้วยังแฝงวัฒนธรรมการเมือง การปกครองบางประการไว้ในแง่ของการสืบราชสมบัติ และพิธีการอภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ และหน้าที่ของกษัตริย์จะต้องสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรม หมายถึงการสร้างความเชื่อตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา และการดำรงชีวิต หรือการปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนา การยอมรับพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิตของคนในสังคม ถือว่าพระพุทธศาสนาได้มีอิทธิพลต่อจริยธรรมพื้นฐานของสังคมไทย

สุภาษิตพระร่วง

ผู้แต่งสุภาษิตพระร่วง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสันนิษฐานเกี่ยวกับผู้แต่งสุภาษิตพระร่วงว่า "ข้าพเจ้าอยากจะเดาต่อไปว่า สุภาษิตพระร่วงนั้นได้เริ่มเก็บรวบรวมขึ้นในสมัยพระเจ้ารามคำแหงเหมือนกันแต่คงจะไม่ใช่ของคนคนเดียวแต่ง คงจะได้แต่งกันหลายคนและไม่ใช่เสร็จในคราวเดียวกัน คงแต่งเพิ่มเติมกันหลายยุค จึงมีข้อความซ้ำกันบ้าง หากสำนวนผิดกันเท่านั้น"[17]

พระวรเวทย์พิสิฐว่า น่าจะเป็นของพระร่วงพ่อขุนรามคำแหง เพราะพระองค์เสด็จประทับนแท่นมนังคศิลาอาสน์สอนพลเมืองในวันที่ไม่ใช่วันธรรมสวนะและถ้อยคำสำนวนคล้ายกับศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง จึงน่าจะคิดว่าอย่างน้อยก็ต้องแต่งขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหง

พระสารสาสน์พลขันธ์ว่า น่าจะเป็นของเก่าสมัยสุโขทัย เพราะลักษณะเป็นภาษิตพื้นเมืองยังไม่มีอิทธิพลพุทธศาสนาและอิทธิพลภาษิตต่างประเทศ มีลักษณะสอนควบคุมความประพฤติคนไทยซึ่งหลุดพ้นจากอำนาจของขอมใหม่ ๆ และรูปประโยคคำคล้ายกับศิลาจารึก

สรุปปัญหาเกี่ยวกับผู้แต่งยังไม่แน่ชัดนัก แต่น่าจะเป็นการรวบรวมจากความคิดสุภาษิตพื้นบ้าน เป็นสุภาษิตของไทยแท้แล้วนำมารวบรวมและแต่งเพิ่มเติมบ้างในสมัยหลัง สุภาษิตพระร่วงเป็นหนังสือสั่งสอน เกิดจากการรวบรวมคติในการดำรงชีวิตแต่งเป็นร่ายโบราณ และร่ายสุภาพจบด้วยโคลง 2 สุภาพ และมีโคลงกระทู้ลงท้ายตอนจบอีก 1 บท จุดหมายการแต่งเพื่อสั่งสอนประชาชน และเพื่อสร้างวัฒนธรรมและอุดมการของคนไทย เริ่มต้นกล่าวถึงพระร่วงเจ้ากรุงสุโขทัยทรงมุ่งประโยชน์ในกาลภายหน้า จึงได้ทรงบัญญัติสุภาษิตไว้สอนประชาชนโดยมีสาระหลักคำสอนที่กว้างขวางเป็นสุภาษิต 158 บท ครอบคลุมหลักความประพฤติในด้านต่าง ๆ เช่น การผูกไมตรี การคบหาคน การวางตัว การหาวิชาความรู้ รู้จักรักษาตัวรอด ให้พึงสำนึกในเกียรติถือเป็นปฐมสุภาษิตเป็นคำสอนที่งดงาม พึงปฏิบัติเป็นภาษิตประจำชาติ

---

17 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประมวลพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประยุรวงศ์), 2525.

เป็นเค้าความคิดและสติปัญญาของคนไทย เป็นสิ่งที่แสดงถึงอุดมคติและค่านิยมของคนไทย เป็นหนังสือที่สั่งสอนอย่างตรงไปตรงมา ใช้คำสอนเชิงห้ามหรือเชิงแนะโดยตรง ส่วนใหญ่เป็นคำสอนเชิงห้าม ถ้อยคำกระทัดรัด

หลักปฏิบัติสำหรับผู้ที่เคารพเช่น อย่านั่งชิดผู้ใหญ่อย่าใฝ่สูงให้พ้นศักดิ์ ที่รักอย่าดูถูก อาสาเจ้าจนตนตาย ท่านไท้อย่างหมายโทษ หลักการปฏิบัติสำหรับตน เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้หาสินเมื่อใหญ่ อย่าใฝ่เอาทรัพย์ท่าน อย่าริอ่านแก่ความ อย่าอวดหาญแก่เพื่อน ปลูกไมตรีอย่ารู้ร้าง สร้างกุศลอย่ารู้โรย อย่าโดยคำคนพลอด เข็นเรือทอดทางถนล เป็นคนอย่าทำใหญ่ โทษตนผิดลำพึง อย่าคนึงโทษท่าน

ที่ฝาผนังก่ออิฐถือปูนด้านนอกศาลา (ข้างตะวันตก) ข้างหน้าพระมหาเจดีย์หลังเหนือวัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพมหานคร มีศิลาจารึกสุภาษิตพระร่วง (หลักที่ 160-164 สุโขไท) ซึ่งจารึกไว้ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เป็นคำไทยแท้แต่โบราณแบบสุโขไท หลักศิลาจารึกหลักนี้เป็นศิลาแผ่นบางรูปสี่เหลี่ยมจตุรัสมีทั้งหมด 6 แผ่น ข้อความติดต่อกันแต่ต้นจนจบ จากลักษณะคำโบราณแบบสุโขไท จึงน่าสันนิษฐานว่าเป็นสุภาษิตเก่ามีอยู่จริง แต่ครั้นสมัยราชวงศ์พระร่วง หรือสมัยราชวงศ์สุโขไท ต้นฉบับอาจจะผุกร่อนชำรุดจึงเรียบเรียงเสียใหม่ในรัชกาลที่ 3 ราชวงศ์จักรี ได้คัดลอกจากต้นฉบับหลักศิลาจารึก โดยเทียบอักษรไทยปัจจุบัน [18]

ใจความที่สอนประชาชน ปรากฏในแผ่นที่ 1 สอนให้ปฏิบัติตนต่อบ้านเมือง "ปางสมเด็จพระร่วงเจ้า เผ้าแผ่นภพศุโขไท มลักเหนในอนาคต, จึงผายพจนประภาศ เป็นอนุสาศนกถา สอนคณานรชน,ทั่วธราดลพึงเพียรเรียนอำรุงผดุงอาต์ม อย่าเคลื่อนคลาดคลาถ้อย, เมื่อน้อยให้เรียนวิชา ให้หาสินเมื่อใหญ่ อย่าใฝ่เอาทรัพย์ท่าน, อย่างริระร่านแก่ความ ประพฤติตามบูรรพ์บอบเอาแต่ชอบเสียผิด, อย่ากอปกิจเป็นพาล อย่าอวดหาญแก่เพื่อน เข้าเถื่อนอย่าลืมพร้า, หน้าศึกอย่านอนใจ ไปเรือนท่านอย่างน่งงนาน การเรือนตนเร่งคิด,อย่าน่งงชิดผู้ใหญ่อย่าใฝ่สูงให้พ้นศักดิ์ ที่รักอย่าดูถูก, ปลูกไม้ตรีอย่ารู้ร้าง สร้างกุศลอย่ารู้โรย อย่าโดยคำคนพลอด, เข็นเรือทอดทางถนล เป็นคนอย่าทำใหญ่ ข้าคนไพร่ อย่าไฟฟุน, คบขุนนางอย่าโหด

18 มนต์ชัย เทวัญวโรปกรณ์, พลิกประวัติศาสตร์สุโขทัย, หน้า 48

โทษตนผิดรำพึง อย่าคนึงถึงโทษท่าน, หว่านพืชจักเอาผล เลี้ยงคนจักกินแรง อย่าขัดแข็งผู้ใหญ่, อย่าใฝ่ตนให้เกินศักดิ์ เดอรทางอย่าเดอรเปลี่ยว น้ำเชี่ยวอย่างขวางเรือ, ที่ซุ้มเสือจงประหยัด เร่งระมัดฟืนไฟ ตนเป็นไทอย่าคบทาส"

สั่งสอนการประพฤติตน ชีวิตครอบครัวและวงศ์ญาติ "อย่าประมาทท่านผู้ดี มีสินอย่าอวดม่งง ผู้เถ้าสั่งจ้ง จำความ ที่ขวากหนามอย่างเสียเกือกทำรั้วไว้กันตน, คนรักอย่าวางใจ ที่มีภัยพึงหลีกปลีกตนไปโดยด่วน"

(แผ่นที่ 3) สอนเรื่องการคบค้าสมาคมกับเพื่อนมนุษย์ เจรจาตามคดี อย่าปลุกผีกลางคลอง อย่าปองเรียนอาถัลป์ พลันฉิบหายวายม้วย อย่ายลเยี่ยงถ้วยแตกมิติจ จงยลเยี่ยง สำฤทธิ์แตกมิเสีย ลูกเมียอย่าวางใจอาษาเจ้าจนตนตาย อาษานายจงภอแรง ของแพงอย่ามักกินอย่ายินคำคนโลภ โอบอ้อมเอาใจคน, อย่ายลเหตุแต่ใหล้ ท่านไท้ยออย่าหมายโทษ คนโหดให้เอ็นดู, ยอครูยอต่อหน้า ยอข้าเมื่อแล้วกิจ ยอมิตรเมื่อลับหลัง,

(แผ่นที่ 4) สอนให้ปฏิบัติต่อหน้าเจ้านาย ผู้บังคับบัญชา "บงงบดทดแทนคุณท่านเมื่อยาก ฝากของรักจงภอใจ, เฝ้าท้าวไทยอย่าทรนง ภักดีจงอย่าเกียจ จ้าวเคียด อย่าเคียดตอบ นอบนบใจใสสุทธิ์ อย่าขุดคนด้วยปาก, อย่าถากคนด้วยตา อย่าพาผิดด้วยหู อย่าเลียนครู เตือนด่า อย่าริกล่าวคำคด คนทรยศอย่าเชื่อ อย่าแผ่ เผื่อความผิด อย่าผูกมิตรคนจรท่านสอนอย่าสอนตอบ"

(แผ่นที่ 5) สอนให้เป็นผู้ใฝ่ในการศึกษาเล่าเรียน "ใจอย่าเบาจงหนักอย่าตีสุนักข์ห้ามเห่า ข้าเก่อร้ายอดเอา อย่ารักเหากว่าผม อย่ารักลมกว่ารักน้ำ อย่ารักถ้ำกว่าเรือนอย่ารักเดือนกว่าตะวัน สบสิ่งสรรพ์โอวาท ผู้เป็นปราชญ์พึงสดับตรับตริตรองปฏิบัติ โดยอรรถอันถ่องถ้วน แถลงเลศเหตุเลือกล้วน เลิศอ้างทางธรรม แลนาฯ"

ในศิลาจารึกมีถ้อยคำที่สั้นคมคายใช้ถ้อยคำน้อยแต่กินความมาก ..เมื่อกล่าวถึงพ่อขุนรามคำแหงตัดสินความก็ว่า "บ่เข้าผู้ลักมักผู้ซ่อน" (1) หรือตอนที่กล่าวถึงความโลภว่า "เห็นข้าวท่านบใคร่พีน เห็นสินท่านบใคร่เดือด" (2) นอกจากนี้ยังมีหนังสือรวบรวมบทสุภาษิตต่าง ๆ เรียกว่า "สุภาษิตพระร่วง" แต่งเป็นคำประพันธ์คล้ายร่าย มีข้อความเป็นเชิงสั่งสอนประชาชน (3) หนังสือเล่มนี้หากพ่อขุนรามคำแหงเป็นผู้นิพนธ์จริง ก็นับว่าเป็นหนังสือรวม

คำเชิงอ้างอิงที่เก่าที่สุดของไทย[19]

แนวความคิดที่แต่งสุภาษิตพระร่วง จะเห็นว่าเป็นการแต่งเพื่อใช้สั่งสอนประชาชน การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของประชาชนที่ประกอบเป็นสังคมได้แสดงเอาไว้อย่างชัดเจน ในสุภาษิตพระร่วง บทบาทของพระเจ้าแผ่นดิน บทบาทของนักปกครอง บทบาทของครูอาจารย์ บทบาทของศิษย์ บทบาทของผู้เป็นพ่อบ้านและแม่เรือน บทบาทของบุตรธิดา หรือแม้แต่บทบาทของทาส ได้ถูกกำหนดให้

มีความสัมพันธ์สอดคล้องในการอยู่รวมกัน ซึ่งหมายถึง สถาบันต่าง ๆ ในสังคมได้รับการวางแผนและอบรมให้เป็นไปตามความต้องการ สังคมมีความเป็นเอกภาพในทางด้านความเชื่อและมีวัฒนธรรมเดียวกัน ย่อมทำให้แนวความคิดทางการเมืองเป็นหนึ่งเดียวกัน ดังนั้น ประเด็นแนวความคิดของการแต่งสุภาษิตพระร่วง ตามประวัตินอกจากจะเป็นการแต่งเพื่อสั่งสอนประชาชนแล้ว ยังเป็นวิธีการที่จะทำให้เกิดความใกล้ชิดระหว่างผู้ปกครองและประชาชนโดยตรง และยังเป็นวิธีการเพื่อสร้างสำนึกของความเป็นผู้ร่วมสังคมเดียวกัน เพื่อบรรลุผลทางด้านการเมือง การปกครองเดียวกันของคนในยุคสุโขทัย

19 สุริยา รัตนกุล, คำเชิงอ้างอิง สุภาษิต คำพังเพย คำคม และวลีสำเร็จรูป, (วารสารธรรมศาสตร์ปีที่ 4 เล่ม 1 มิถุนายน - กันยายน 2517, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 133

บทที่ 3

พระเจ้าลิไทและไตรภูมิพระร่วง

ประวัติพระเจ้าลิไท

กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้กล่าวประวัติของพระเจ้าลิไทไว้สั้น ๆ ในบานแพนกของหนังสือว่า "พระยาลิไท หรือฤไทยราช หรือฤาไทยไชยเชฐ มีพระนามเต็มตามที่ถวายเมื่อราชาภิเษกว่า ศรีสุริยพระมหาธรรมราชาธิราช ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์หนังสือไตรภูมิพระร่วงนี้ เป็นราชบุตรพระยาเลลิไท หนังสืออื่นเรียกลิไทราช เมื่อจุลศักราช 679 เสวยราชย์อยู่ สิ้นพระชนม์เมื่อจุลศักราช 709"[1] และได้จัดลำดับพระเจ้าแผ่นดินสุโขทัยจากบานแพนกดังกล่าว กล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินสยามที่ได้ครอบครองราชสมบัติครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีมี 6 พระองค์[2] ดังนี้-

1. ขุนศรีอินทราทิตย์ หนังสือตำนานพระสิหิงค์เรียกว่าพระเจ้าไสยณรงค์หนังสือชินกาลมาลินีเรียกว่า โรจนราชา
2. ขุนบานเมือง หนังสืออื่นเรียกว่า ปาลราชา ราชบุตรของขุนศรีอินทราทิตย์
3. ขุนรามคำแหง เรียกว่า รามราช เป็นบุตรขุนศรีอินทราทิตย์
4. พระยาเลลิไท หรือเลอไท ราชบุตรขุนรามคำแหง
5. พระยาลิไทหรือฤไทยราช หรือฤาไทยไชยเชฐ พระนามเต็มว่า ศรีสุริยพระมหาธรรมราชาธิราช ราชบุตรพญาเลลิไท
6. พระเจ้าสุริยพงษ์รามมหาธรรมิกราชาธิราช

ประวัติที่ปรากฏในบานแพนกเดิมของหนังสือไตรภูมิพระร่วงว่า "เจ้าพระยาเลไทผู้เป็นลูกแห่งเจ้าพระยาเลลิไท ผู้เสวยราชสมบัติในเมืองศรีสัชนาลัยและสุโขทัย และเจ้าพระยาเลลิไทนี้ ธเป็นหลานเจ้าพระยารามราชผู้เป็นสุริยวงษ์[3]

---

1 พญาลิไทย, ไตรภูมิพระร่วง, (กรุงเทพฯ;องค์การค้าของคุรุสภา,2527),หน้า (10)

2 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า (6)

3 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า (9)

พระเจ้าลิไทผู้ทรงนิพนธ์ "ไตรภูมิกถา" หรือ "ไตรภูมิพระร่วง" เป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ 5 แห่งราชวงศ์สุโขทัยเป็นพระราชโอรสพระเจ้าเลอไทหลานของพ่อขุนรามคำแหง มีพระนามเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า พระยาฤาไทพระนามเต็มตามที่ถวายเมื่อราชาภิเษกว่า พระเจ้าศรีสุริยพงศารามมหาธรรมราชาธิราช หรือเรียกกันสามัญว่า พระมหาธรรมราชาที่ 1 กษัตริย์พระองค์นี้ทรงเป็นทั้งนักปราชญ์ ทั้งนักปกครอง มีพระราชประวัติงดงามมากตามหลักฐานเท่าที่พบพอจะประมวลกล่าวเป็นสังเขป[4] ได้ดังนี้

1. ทรงเชี่ยวชาญในพระพุทธศาสนา มีพระปรีชารอบรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และปกรณ์พิเศษต่าง ๆ โดยทรงพระอุตสาหะศึกษากับพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกในยุคนั้น เช่น พระมหาเถรมุนีพงศ์ พระมโนมทัสสีเถระเจ้า พระมหาเถรธรรมปาลเจ้า พระมหาเถรสิทธัตถเจ้า พระมหาเถรพุทธพงศเจ้า พระมหาเถรปัญญานันทเจ้า และพระมหาเถรพุทธโฆษาจารย์แห่งเมืองหริภุญไชย กับทรงศึกษาในสำนักราชบัณฑิต คือ อุปเสนราชบัณฑิตและพระอทรายราชบัณฑิต

2. ทรงเชี่ยวชาญในโหราศาสตร์ อาจจะถอน จะยก จะลบปีเดือนมิได้คลาด ทรงรอบรู้ในดาราศาสตร์ อาจคำนวณการโคจรของดวงดาว และกำหนดจันทรคราสและสุริยคราสได้ถูกต้อง

3. ทรงเชี่ยวชาญในทางไสยศาสตร์ ทรงบัญญัติคัมภีร์ศาสตราคม เป็นปฐมธรรมเนียมสืบต่อกันมา

4. ทรงสร้างปราสาทมณเฑียรก่ออิฐถือปูนขึ้นอย่างมั่นคง และสวยสดงดงามมาก

5. ทรงอุปถัมภ์การศึกษาพระพุทธศาสนาและศิลปศาสตร์ต่าง ๆ โดยทรงดำเนินการให้พระสงฆ์สั่งสอนเล่าเรียนพระธรรมวินัย คือศึกษาพระไตรปิฎกและให้พวกพราหมณ์สั่งสอนเล่าเรียนศิลปศาสตร์ต่าง ๆ ในบริเวณพระมหาปราสาท ซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นการตั้งโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรม และศิลปศาสตร์ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของชาติไทย

6. ได้ทรงส่งราชบุรุษไปรับพระบรมธาตุจากลังกาทวีป (ประเทศลังกา) แล้วทรงสร้างพระมหาธาตุ หรือมหาเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุไว้ที่เมืองนครชุม (ปัจจุบันเป็นเมืองเก่าอยู่คนละฝั่งกับเมืองกำแพงเพชร) เมื่อปีระกา พ.ศ. 1900

---

4 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า (6)-(7)

7. ได้ทรงส่งราชบัณฑิตไปอาราธนาพระมหาสวามีสังฆราชมาแต่เมืองลังกา มาอยู่ที่วัดป่ามะม่วง (อัมพวนาราม) เมื่อปีฉลู 1904

8. ได้ทรงผนวชคือบรรพชาเป็นสามเณรและอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ในพระบวรพุทธศาสนา ณ วัดป่ามะม่วงโดยมีพระมหาสวามีสังฆราชเป็นพระอุปัชฌาย์เมื่อ พ.ศ. 1905 นับเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุตามที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ชาติไทย

9. ได้โปรดฯ ให้ขุดคลองและทำถนนหนทางแต่เมืองสุโขทัยไปจนถึงเมืองศรีสัชชนาลัย และเมืองน้อยใหญ่ เป็นการพระราชกุศลสนองพระคุณพระราชบิดา ซึ่งถนนที่ว่านี้ทุกวันนี้เรียกว่า "ทางพระร่วง" มีแต่เมืองกำแพงเพชรไปเมืองสุโขทัย ตลอดจนถึงเมืองสวรรคโลก

10. ทรงพระปรีชาสามารถในการปกครองบ้านเมือง โดยทรงอาศัยธรรมานุภาพปกครองไพร่ฟ้าประชาชนให้มีความร่มเย็นเป็นสุข ไม่มีข้าศึกอริราชศัตรูมาเบียดเบียน และไม่มีทาสในเมืองสุโขทัย

11. ได้โปรดฯ ให้สร้างศิลาจารึกไว้หลายหลัก ทั้งภาษาไทย ภาษามคธและภาษาขอม (จารึกสุโขทัยหลักที่ 2 ถึงหลักที่ 10) ซึ่งศิลาจารึกเหล่านี้ได้เป็นหลักฐานสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งทางประวัติศาสตร์ของชาติไทย

12. เมื่อก่อนเสวยราชย์ได้รับสถาปนาจากพระราชบิดาให้ดำรงตำแหน่งที่พระมหาอุปราช ครองเมืองศรีสัชชนาลัย ทรงพระนามว่าพญาฤาไทยราช เมื่อปีเถาะ 1882

13. ได้ทรงนิพนธ์ไตรภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง อันนับเป็นวรรณคดีเล่มแรกของไทยและหนังสือพระพุทธศาสนานี้น่าจะมีอิทธิพลยิ่งในการแผ่ธรรมานุภาพและเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นผลให้ราชอาณาจักรของพระองค์มีความมั่นคงและสงบสุข ในบานแพนกกล่าวบอกว่า พระเจ้าลิไทเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ที่ 5 ของแผ่นดินสุโขทัย และกล่าวไว้ที่เดียวกันว่า "ปรากฏว่าพระยาลิไทอยู่ในราชสมบัติกว่า 30 ปี ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก อาจให้แต่งหนังสือเช่นเรื่องไตรภูมิพระร่วงนี้ได้ด้วยประการทั้งปวง"[5]

พระเจ้าลิไทได้แต่งหนังสือ "ไตรภูมิกถา" หรือเรียกกันในสมัยปัจจุบันว่า ไตรภูมิพระ

---

5 เสฐียรโกเศศ,เล่าเรื่องในไตรภูมิ, (กรุงเทพมหานคร; สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2518), หน้า 5

ร่วง ในบานแพนกเดิมหนังสือไตรภูมิพระร่วง ได้เขียนบอกปีที่ทรงเขียนไตรภูมิพระร่วงไว้ว่า "เนื้อความไตรภูมิกถานี้มีกาลเมื่อใดไส้ และมีแต่ในปีระกาโพ้นเมื่อศักราชได้ 23 ปี ปีระกาเดือน 4 เพ็งวันพระหัสบดีวาร...และเจ้าพระยาเลไทได้เสวยราชสมบัติในเมืองสัชชนาลัยอยู่ได้ 6 เข้าจึงได้ไตรภูมิ."6 พระเจ้าลิไททรงเป็นกษัตริย์นักปราชญ์ นักปกครอง ทรงมีพระปรีชาสามารถ ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจและพระราชจริยาวัตรเป็นประโยชน์ไพศาล ทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักร ตลอดรัชสมัยของพระองค์มีพระราชประวัติงดงามหลายประการ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสรุปลักษณะปกครองของกษัตริย์องค์นี้ไว้อย่างน่าสนใจยิ่ง ดังนี้ "ว่าโดยย่อควรเข้าใจว่าพระเจ้าขุนรามคำแหง ทรงบำเพ็ญจักรวรรดิวัตรแผ่พระราชอาณาจักร และพระราชอำนาจด้วยการรบพุ่งปราบปรามราชศัตรู ฉันใด พระมหาธรรมราชาลิไทก็ทรงบำเพ็ญในทางที่จะเป็นธรรมราชา คือปกครองพระราชอาณาจักรด้วยธรรมานุภาพเป็นสำคัญ ฉันนั้น"[7]

---

6 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 2

7 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า (14)

ความสำคัญของไตรภูมิพระร่วง

ประวัติความเป็นมา

ไตรภูมิพระร่วงเดิมชื่อ "ไตรภูมิกถา" เป็นหนังสือเก่าครั้งกรุงสุโขทัยเป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าลิไท) เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาแตก ต้นฉบับได้สูญหายไป ในบานแพนก พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ไว้ว่าหนังสือไตรภูมิฉบับนี้ ว่าเป็นของเจ้ากรุงศรีสัชชนาลัยสุโขทัย ผู้ทรงพระนามว่าพระยาลิไท ได้ทรงแต่งขึ้นไว้เมื่อปีระกาศักราชได้ 23 ปี ต้นฉบับหอพระวชิรญาณได้จากเมืองเพชรบุรี เป็นหนังสือ 10 ผูก บอกไว้ข้างท้ายว่า พระมหาช่วย วัดปากน้ำ ชื่อวัดกลาง (คือวัดกลาง เมืองสมุทรปราการปัจจุบัน) จารขึ้นไว้ในรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อ ณ เดือนสี่ ปีจอ สัมฤทธิ์ศก จุลศักราช 1140

เนื้อหาของไตรภูมิพระร่วง

หนังสือไตรภูมิพระร่วง มีเนื้อหามาจากการที่พระเจ้าลิไท ได้ทรงศึกษาพระไตรปิฎกจากพระสงฆ์ ดังมีรายนามที่ปรากฏในคาถานมัสการ บานแพนก[9] ดังนี้

1. พระมหาเถรมุนี
2. พระอโนมทัสสี
3. พระมหาเถรธรรมปาลเจ้า (พระมหาเถรธรรมบาล)
4. พระมหาเถรสิทธัฎฐเจ้า
5. พระมหาเถรพงษะเจ้า
6. พระมหาเถรปัญญาญาณทันธส
7. อุปเสนราชบัณฑิต
8. ทรายราชบัณฑิต
9. พระมหาเถรพุทธโฆสาจารย์ (เมืองหริภุญไชย)
10. พระมหาเถรสริทส (สรีทศ)
11. พระมหาเถรมณีวงษ
12. จรจชญาณทัสสเถร

---

9 พญาลิไท, ไตรภูมิพระร่วง, (กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, 2527), หน้า 1 - 4.

คัมภีร์พระไตรปิฎก ที่พระเจ้าลิไททรงศึกษาและทรงนำมานิพนธ์ ไตรภูมิพระร่วง ปรากฏรายชื่อ [10] ดังนี้:-

1. พระอรรถกถาจตุสาดม
2. อรรถกถา ฎีกา พระอภิธรรมมาวดาร
3. พระอภิธรรมสังคห
4. พระสุมังคลวิลาสินี
5. พระปปัญจสูทนี
6. พระสารัตถปกาสินี
7. พระมโนรถปูรณี
8. พระลีนัตถปกาสินี
9. พระอรรถกถาฎีกาพระวินัย
10. พระธรรมบท
11. พระมหาวัคค์
12. พระธรรมมหากต
13. พระมธุรัตถวิลาสินี
14. พระธรรมชาดก
15. พระชินาลังการ
16. พระสานัตถทีปนี
17. พระพุทธวงศ์
18. พระสารสังคหะ
19. พระมิลินทปัญหา
20. พระปาเลยย (พระธัมมปาลิเชย)
21. มหานิพพาน
22. พระอนาคตวงศ์

---

10. พญาลิไท, อ้างแล้ว

23. พระจริยาปิฎก
24. พระโลกบัญญัติ
25. พระมหากัลป์
26. พระอรุณวดี
27. พระสมันตปสาทิกา
28. พระวิสุทธิมัคค์
29. พระลักขณาภิธรรม
30. พระอนุฎีกาหิงสธรรม
31. พระสารีริกพินิจฉัย
32. พระโลกุปปัตติ

ตอนท้ายเรื่อง

1. อัฏฐกถา ฎีกาพระจตุราคม
2. อัฏฐกถา ฎีกาพระอภิธรรมาวดาร
3. อัฏฐกถาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ
4. พระสุมังคลวิลาสินี
5. พระปปัญจสูทนี
6. พระสานัตถปกาสินี
7. พระมโนรถปูรณี
8. พระลีนัตถปกาสินี
9. อัฏฐกถา ฎีกาพระวินัยปิฎก
10. พระธรรมมหารกถา
11. พระมธุรัตถวิลาสินี
12. พระชาตกัฏฐกถา
13. พระชินาลังการ
14. พระโพธิวงศ์

15. พระสารสังคหะ
16. พระอภิธัมมตัถสังคหะ
17. พระอภิธรรมาวดาร
18. พระมิลินท์
19. พระธรรมหทย
20. พระมหานิพพาน
21. พระอนาคตวงศ์
22. พระจริยาปิฎก
23. พระธรรมบท
24. พระโลกปัญญัติ
25. พระมหากัลป์
26. พระอรุณวตีสูตร
27. พระสมันตปสาทิกา
28. พระวิสุทธิมรรค
29. พระลักขณาภิธรรม
30. พระอนุปติกา
31. พระโลกุปปัตติ
32. พระสารีริกพินิจฉัย

จุดมุ่งหมายของการแต่ง

1. เพื่อเทศนาโปรดพระมารดาดังที่ปรากฏในบานแพนกเดิมว่า "ใส่เพื่อมีอัตถพระอภิธรรมและใคร่จะเทศนาแก่พระมารดาท่าน"[11]

2. เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนทั้งหลายให้เป็นธรรมทาน ดังปรากฏในบานแพนกเดิมว่า "ผู้ใดปรารถนาสวรรค์นิพพาน จงสดับนิฟังไตรภูมิกถาด้วยทำนุอำรุง อย่าได้ประมาทสัก

11 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 2

อันดั่งนี้ จิงจะได้พบพระศรีอริยไมตรีเจ้า เมื่อจะมาลงตรัสแก่สัพพัญญุตญาณในโลกนี้แล"[12]

ในอวสานพจน์บอกอานิสงส์ของการฟังไตรภูมิว่า จะทำให้ได้ทิพยสมบัติ นิพพานสมบัติ คือจุดมุ่งหมายอยู่ที่การบรรลุนิพพาน หรือถ้ายังในระหว่างนั้นก็มีความหวังที่จะได้พบพระศรีอาริย์ ไว้ว่า "ผู้ใดจะปรารถนาเถิงทิพยสมบัติปัตถโมกขนิพพาน ให้สดับนิฟังพระไตรภูมิกถานี้ ด้วยทำนุอำรุงด้วยใจสัทธา อย่าได้ประมาทสักอันไส้ จะได้พบได้ไหว้ ได้ฟังธรรมแต่พระศรีอริยเจ้า อันเสด็จอุบัติในอนาคตกาลนั้นแล"[13] ตรงนี้เป็นส่วนที่มีอิทธิพลสำคัญในทางศีลธรรมของสังคมไทย

ความสำคัญของไตรภูมิพระร่วง

1. ไตรภูมิพระร่วงเป็นหนังสือเล่มแรกของไทย ในบานแพนกหนังสือไตรภูมิพระร่วงตอนหนึ่งว่า "หนังสือเรื่องนี้เป็นหนังสือเก่ามีศัพท์เก่า ๆ ที่ไม่เข้าใจและที่เป็นศัพท์อันเคยพบแต่ในศิลาจารึกครั้งกรุงสุโขทัย หลายศัพท์น่าเชื่อว่าหนังสือไตรภูมิพระร่วงฉบับเดิมจะได้แต่งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย แต่คัดลอกสืบกันมาหลายครั้งต่อจนวิปลาสคลาดเคลื่อน หรือบางทีจะได้มีผู้คิดแปลงสำนวนและแทรกเติมข้อความเข้าเมื่อในครั้งกรุงเก่าบ้างก็อาจเป็นได้ ถึงกระนั้นโวหารหนังสือนี้ยังเห็นได้ว่าเก่าแก่กว่าหนังสือเรื่องใด ๆ ในภาษาไทย นอกจากศิลาจารึกที่ได้พบมา จึงนับว่าเป็นหนังสือดีด้วยอายุประการหนึ่ง"[14]

2. เป็นหนังสือที่มีคุณค่าต่อศิลปวัฒนธรรมไทย ในบทนำหนังสือเล่าเรื่องในไตรภูมิของอาจารย์เสฐียรโกเศศ กล่าวไว้ว่า "เรื่องไตรภูมิพระร่วงส่วนมากย่อมเป็นบ่อเกิดแห่งความคิด และการบันดาลใจให้กวีและศิลปินนำไปใช้แต่งเป็นเรื่อง หนังสือเขียนเป็นภาพและปั้นเป็นรูปขึ้น ตลอดจนคำพูดในภาษาซึ่งเป็นสำนวนเปรียบเทียบก็ได้มาจากเรื่องไตรภูมิพระร่วงไม่น้อย ผู้ใดขาดความรู้เรื่องไตรภูมิพระร่วงก็ยากที่จะเข้าใจได้ซาบซึ้งถึงความงามไพเราะแห่งบทกวีนิพนธ์และศิลปกรรมของไทย เป็นทำนองเดียวกับผู้อ่านวรรณคดีภาษาอังกฤษ

---

12 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 4

13 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 309

14 เสฐียรโกเศศ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 2

ถ้าขาดความรู้เรื่องทวยเทพและเรื่องศาสนาของกรีกโรมัน และเรื่องศาสนาคริสต์ ก็จะไม่สามารถอ่านกวีนิพนธ์ หรือดูศิลปกรรมของฝรั่งให้เข้าใจซาบซึ้งและรู้คุณค่าอันแท้จริงของกวีนิพนธ์และศิลปกรรมนั้นได้”[15]

3. เป็นหนังสือที่มีคุณค่าทางด้านศาสนา ซึ่งเป็นคุณค่าหลักของหนังสือไตรภูมิพระร่วง ถึงแม้จะมีผู้กล่าวว่าไตรภูมิพระร่วงมิใช่แก่นพุทธธรรมโดยแท้ แต่เจือด้วยศาสนาพราหมณ์เป็นอันมาก แต่ถือว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่าทางศาสนาที่ สำคัญเล่มหนึ่ง ไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงคุณและโทษของไตรภูมิ และยังได้กล่าวถึง วิธีปฏิบัติเพื่อจะให้บรรลุถึงนิพพานอันเป็นโลกุตตรภูมิ ในอวสานพจน์ บอกถึง อานิสงส์ของการฟังไตรภูมิพระร่วงไว้ว่า จะทำให้ได้ทิพยสมบัติ นิพพานสมบัติ นั้น คือพระนิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา

4. เป็นหนังสือที่มีคุณค่าทางด้านสังคมศาสตร์ ไตรภูมิพระร่วงมีความสำคัญในฐานะที่ถือกันว่าเป็นอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นเครื่องมือของชนชั้นปกครองของไทย ความสำคัญในเรื่องนี้จะทำการศึกษาในบทต่อไป

พอจะสรุปความสำคัญของไตรภูมิพระร่วงที่พระเจ้าลิไททรงแต่งขึ้น มีความมุ่งหมายหลาย ๆ ด้าน ไม่ได้เจาะจงลงไปชัดนักว่าเรื่องใดนอกเหนือไปจากที่กล่าวไว้ว่าจะเทศนาแก่พระมารดา ประโยชน์ที่เกิดขึ้นน่าจะเป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองมากกว่า จึงพอจะสรุปการดำเนินเรื่องได้ดังนี้;-

1. ปิดและป้องกันไม่ให้ตนเอง (สัตว์ทั้งหลาย) ตกไปในภูมิที่ต่ำ คืออบายภูมิหรือทุคติภูมิ (นรกภูมิ ติรัจฉานภูมิ เปรตวิสัยภูมิ อสูรกายภูมิ)

2. ทำให้ชีวิตของตนมีความสุขกับการเป็นอยู่ในปัจจุบัน มนุสสภูมิ ก็จัดเป็นสุคติภูมิ เป็นแดนแห่งความสุข ซึ่งจะเป็นผลให้สังคมมีความสงบสุขเป็นสังคมที่น่าอยู่

3. ทำให้ชีวิตถึงสุคติภพคือ สวรรค์ทั้ง 6 คือ จาตุมหาราชิกภูมิ ตาวติงสภูมิ ยามาภูมิ ตุสิตาภูมิ นิมมานรดีภูมิ ปรนิมมิตวสวัตติภูมิ เป็นภพเป็นโลกที่มีความสุขเป็นภพที่มีอารมณ์เป็นเลิศ ภายหลังจากชีวิตดับ ยิ่งกว่ามนุสสภูมิ

---

15 เสฐียรโกเศศ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 21

4. ทำให้ชีวิตเข้าถึงระดับขั้นที่สูงกว่า คือพรหม 16 ชั้น เป็นแดนที่มีความสุขโดยไม่มีเรื่องกามเข้ามาปะปน

5. ทำให้ชีวิตเข้าถึงชั้นอรูปพรหม เป็นแดนของพรหมที่ไม่มีรูปร่าง มีแต่จิต มี 4 ชั้น*

จากข้อที่กล่าวมาทั้งหมดยังเกี่ยวข้องอยู่ในภพ 3 คือ กามาวจร รูปาวจร อรูปาวจร จัดอยู่ในโลกิยภูมิ ยังมีความเกี่ยวข้องกับโลก ทางพระพุทธศาสนาถือว่าสวรรค์ จนถึงพรหมไม่เที่ยง ต้องเวียนว่ายตายเกิด เกิดสูงเป็นพรหมต่อไปอาจจะกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ มนุษย์เองทำความชั่วก็ไปเกิดในนรกหรือเป็นเปรตก็ได้ หมุนเวียนเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ

ในไตรภูมิพระร่วง ได้แสดงให้เห็นว่า การกระทำของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เป็นไปตามสิ่งที่ได้กระทำแล้ว มนุษย์จึงมีโอกาสที่จะปรับปรุงแก้ไขตนเอง หรือทำให้ตนเองดีขึ้นหรือเลวลงได้ คำสอนในไตรภูมิจึงเป็นไปตามกฎแห่งกรรมของพระพุทธศาสนา และเป็นไปตามไตรลักษณ์ ซึ่งกล่าวเอาไว้ในนวมกัณฑ์ ได้สอนให้เกิดความไม่ประมาท สืบสวน วิเคราะห์หาเหตุปัจจัยให้รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง และได้สอนให้รู้จักเลือกเหตุปัจจัยซึ่งจะนำไปสู่ผลดีที่ต้องการ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือการพ้นไตรภูมิ หรือหมายถึงพระนิพพาน

โครงเรื่องและเนื้อหาในไตรภูมิพระร่วง

หนังสือไตรภูมิพระร่วงเป็นหนังสือเก่าครั้งกรุงสุโขทัย ปัญหาที่เกิดจากการอ่านตีความละการคัดลอกสืบต่อกันมามีอย่างแน่นอน มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์[16] ทำให้เห็นความสำคัญที่จะต้องสืบต่อ ไม่เฉพาะเจตนาที่จะรักษาสมบัติของภาษาไทยมิให้สูญหายเสีย แต่ในเนื้อหาของไตรภูมิยังเต็มไปด้วยอรรถรสหลากหลายที่น่าจะศึกษา ทั้งในแง่สภาพสังคมและความเป็น อยู่ของคนสมัยสุโขทัยในด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสภาพสังคม ด้านความสัมพันธ์กับแคว้นอื่น ๆ ด้านลัทธิความเชื่อของคนสุโขทัย กับความสัมพันธ์ กับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์เข้ากับการเมือง การปกครอง เป็น

ในภูมิวิลาสินีกล่าวไว้ดังนี้ 1. อากาสานัญจายตนภูมิ 2. วิญญาณัญจายตนภูมิ 3. อากิญจัญญายตนภูมิ 4.เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ

16 เสฐียรโกเศศ, เรื่องเดียวกัน, หน้า 7

จุดที่น่าศึกษาและทำความเข้าใจ แล้วย้อนมามองสังคมในปัจจุบันเพื่อปรับท่าทีของสังคมให้ถูกต้อง

ไตรภูมิพระร่วงเป็นหนังสือที่ยากแก่การอ่านและทำความเข้าใจ แต่เป็นเรื่องสำคัญที่จำต้องศึกษาและทำความเข้าใจ ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงโครงเรื่องและเนื้อหาในไตรภูมิพระร่วงที่สำคัญ เพื่อเป็นแนวการศึกษาทำความเข้าใจถึงแนวคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท และเห็นความสอดคล้องกันระหว่างการเมืองการปกครอง กับแนวความคิดของพระพุทธศาสนาในสายเถรวาทการศึกษาคุณค่าของวรรณกรรมไทย ไตรภูมิพระร่วงนอกจากให้คุณค่าทางศีลธรรม ความงามของภาษาแล้ว ยังแฝงแนวความคิดด้านการเมืองการปกครองของไทยอีกด้วย เพื่อจะให้เรื่องดังกล่าวชัดเจนจำเป็นต้องดูโครงเรื่องและเนื้อหาของไตรภูมิพระร่วง ดังต่อไปนี้ ไตรภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง กล่าวอธิบายถึงสภาพความเป็นอยู่ของภูมิหรือภพที่สัตว์ทั้งหลายเกิดมาย่อมเวียนวนไปมาในแดนหรือภูมิทั้ง 3 คือ;-

1. กามภูมิ แดนทะเยอทะยานที่เกี่ยวข้องกับกาม ชั้นที่ท่องเที่ยวอยู่ในกาม ระดับจิตใจที่ยังปรารถนากามเป็นอารมณ์ คือยังเกี่ยวข้องกับกามคุณ มีอกุศลมูลอันเป็นต้นตอของความชั่วคือ;-

(1) โลภะ ความอยากได้ "อันชื่อโลโภเหตุนั้น เพื่อมักใคร่สินท่าน มักตีท่าน เพื่อจะเอาสินท่าน"[17]

(2) โทสะ ความคิดประทุษร้าย "อันชื่อโทโสเหตุนั้น เพื่อขู่ท่าน ใจขึ้งเคียด หิงสาแก่ท่านมักคุมนุม คุมโทษแก่ทุน"[18]

(3) โมหะ ความหลง "อันชื่อโมโหเหตุนั้น บ่มิรู้จักพระธรรม มีใจพาล ใจหลง ใจกระทำบาป บ่มิชอบ บ่มิพอทุกเมื่อแล"[19]

อกุศลมุล 3 อย่างดังกล่าวถือว่า เป็นต้นตอของความชั่ว ชักนำให้เกิดการกระทำความชั่วเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ นำสัตว์ไปเกิดในจตุรบายคือนรก เปรต อสุรกาย

---

17 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 14

18 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน

19 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน

และดิรัจฉาน ในไตรภูมิพระร่วงกล่าวว่า "เพื่อเหตุ 3 อันนี้แล หากพาสัตว์ไปเกิดในที่ร้าย คือจตุรบายด้วยสภาวะกระทำบาปนั้น มี 10 จำพวกโสด"[20] ลักษณะการกระทำความชั่วที่กล่าวไว้ในไตรภูมินั้นมี 10 แยกเป็น ที่เรียกว่าอกุศลกรรมบถ[21] เป็นกรรมชั่วอันนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ นำไปสู่ทุคติ คือ นรก เปรต เดรัจฉาน อสุรกาย มี 10 ประการ ได้แก่

กายกรรม เป็นการกระทำความชั่ว ความเสื่อมเสียทางกายมี 3 คือ

1. ปาณาติบาต การทำชีวิตให้ตกล่วงไป ฆ่าสัตว์

2. อทินนาทาน การถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ โดยอาการขโมย ลักทรัพย์

3. กาเมสุมิจฉาจาร ความประพฤติผิดในกาม

วจีกรรม เป็นการกระทำความชั่ว ความเสื่อมเสียทางวาจามี 4 คือ

4. มุสาวาท การพูดคำเท็จ

5. ปิสุณวาจา วาจาส่อเสียด ยุยงให้ผิดใจกัน

6. ผรุสวาจา วาจาหยาบ

7. สัมผัปปลาปะ คำพูดเพ้อเจ้อ

มโนกรรม เป็นการกระทำความชั่ว ความเสื่อมเสียทางใจ มี 3 คือ

8. อภิชฌา เพ่งเล็งอยากได้ของเขา

9. พยาบาท คิดร้ายต่อผู้อื่น

10. มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม

ระดับจิตใจของสัตว์ในกามภพ 11 ชั้น เรียกว่า กามภูมิ แบ่งได้ดังนี้

1.1 นรกภูมิ นรก สภาวะหรือที่อันไม่มีความสุข ความเจริญ ภาวะที่ร้อนกระวนกระวาย ในไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึงนรกใหญ่ หรือมหานรก 8 ขุม คือ;-

(1) สัญชีวมหานรก

(2) กาฬสุตตมหานรก

---

20 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน

21 องฺ. ทสก. 24/165/285. ฉบับ ทยฺยรฏฺ รฺสฺส เตปิฏกํ 2530

(3) สังฆาฏมหานรก

(4) โรรุวมหานรก

(5) มหาโรรุวมหานรก

(6) ตาปมหานรก

(7) มหาตาปมหานรก

(8) อเวจีมหานรก

บรรดามหานรกทั้งหลาย 8 ขุมนั้น ยังมีนรกบ่าวเล็ก ๆ เป็นบริวารอยู่อีกคืออุสสุทนรก ล้อมรอบเป็นบริวารมหานรกทั้ง 8 มหานรกละ 16 ขุม เพราะฉะนั้น อุสสุทนรกจึงมีอยู่รวมกันทั้งหมด 128 ขุม ในหนังสือไตรภูมิได้ยกตัวอย่างอุสสุทนรก 16 ขุม[22] พร้อมทั้งกล่าวถึงบาปกรรมที่ทำให้เกิดในนรกไว้ดังนี้

1. เวตรณีนรก "คนผู้อยู่ในแผ่นดินนี้แล มั่งคั่งเป็นดี มีเข้าของมาก ไพร่ฟ้าข้าไทมากหลาย มักระทำร้ายแก่คนผู้อื่นชิงเอาทรัพย์เข้าของของท่านผู้อื่น ด้วยตนมีกำลังกว่า ครั้นตายได้ไปเกิดในนรกอันเชื่อเวตรณีนั้น"

2. สุนัขนรก "คนผู้ใดกล่าวคำร้ายแก่สมณพราหมณ์ผู้มีศีล แลพ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่ ครู อุปัชฌาย์ คนผู้นั้นตายไปเกิดในนรกอันชื่อว่าสุนัขนรกนั้นแล"

3. สโชตินรก "คือผู้ใดกล่าวร้ายแก่ท่านผู้มีศีล อันท่านบ่มิได้ให้คำผิดแก่ตนแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งเลยแลมากล่าวแก่ท่านดั่งเอาหอกมาแทงหัวใจท่านให้ได้ความเจ็บอายคนผู้นั้นครั้นว่าตายก็ได้ไปเกิดในนรกนั้นแล"

4. อังคารกาสุนรก "คนผู้ใดแลชักชวนท่านผู้อื่นว่าจะกระทำบุญแลท่านเอาทรัพย์สินมาให้แก่ตนว่าให้ทำบุญ แลตนมิได้ทำบุญ แลลวงเอาทรัพย์สินท่านมาไว้เป็นอาณาประโยชน์แก่ตน คนฝูงนั้นตายไปเกิดในนรกอันชื่อว่าอังคารสุนรกนั้น"

5. โลหกุมภีนรก "แลคนผู้ใดตีฝูงสัตว์ สมณพราหมณาจารย์ผู้มีศีลไส้ คนผู้นั้นครั้นตายไปเกิดในนรกนั้นแล"

6. โอทยกนรก "แลคนผู้ใด อันฆ่าสัตว์อันมีชีวิต เชือดคอสัตว์นั้นให้ตายไส้ คน

---

22 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 22 - 33

ผู้นั้น ครั้นตายไปเกิดในนรกนั้นแล"

7. ถุสปลาสนรก "แลคนฝูงใดเอาข้าวลีบก็ดี แกลบก็ดี ฟางก็ดี มาระคนกันด้วยข้าวเปลือก แล เอาไปพรางขายแก่ท่านว่าข้าวดี คนฝูงนั้นตายไปเกิดในนรกนั้น"

8. สัตติหตนรก "คนฝูงใดเร่งลักสินท่าน แลคนฝูงกล่าวร้ายใส่โทษเขาว่าเป็นโจร แลให้เจ้าของแพ้แรง พรางเอาของท่าน บ่มิได้ให้ แลเอาโสด คนฝูงนั้นตายได้ไปเกิดในนรกนั้นแล"

9. พิลสนรก "คนฝูงใดค้าปลาแลหาบมาขายในกลางตลาดไส้ ตายได้ไปเกิดในนรกนั้น"

10. โปราณมิฬหนรก "คนฝูงท่านท้าวพระยาใช้ให้ไปเอาส่วนสาอากรแก่ไพร่ฟ้าราษฎรทั้งหลาย แลเรียกเอามากกว่ากำหนดท่าน แลกล่าวร้ายแก่ท่านเป็นต้นว่า ฆ่าท่านตีท่าน ผู้มีไมตรีรักตน และเป็นมิตรโทษดังนั้น ครั้นตายไปเกิดในนรกนั้น"

11. โลหิตปุพพนรก "คนฝูงใดกระทำร้ายแก่พ่อแม่แลพระสงฆ์ แลคนผู้มีคุณ และท่านผู้มีศีลก็ดี คนฝูงนั้นตายไปเกิดในนรกนั้น"

12. โลหพพิสนรก "คนฝูงใดอันเจรจาซื้อสิ่งสินท่าน แลไปพรางว่าจะให้เบี้ยให้เงื่อนท่านแล ตนใส่กลเอาสินท่านด้วยตาชั่งก็ดี ด้วยทนานก็ดี ก็ใส่กลให้เขาพลั้งเขาพลาดและประดับสิ่งสินเขาแลบ่มิได้ให้เงื่อนแก่เขา ครั้นว่ามันตายได้ไปเกิดในนรกนั้น"

13. สังฆาฏนรก "ผู้ชายแรงทำชู้ด้วยเมียท่าน ผู้หญิงทำชั่วจากผัวตน ครั้นตายไปเกิดในนรกนั้น"

14. อวังสิรนรก "คนฝูงอันกระทำชู้ด้วยเมียท่าน ตายไปเกิดในนรกนั้นแล"

15. สิมพลีนรก "คนอันทำชู้ด้วยเมียท่านก็ดี แลผู้หญิงอันมีผัวแล้วแลทำชู้จากผัวก็ดี คนฝูงนั้นตายไปเกิดในนรกนั้น"

16. มิจฉาทิฏฐินรก "คนฝูงใดอันอยู่ในเมืองมนุษย์นี้ย่อมถือมิจฉาทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิมี 2 ประการคือ ประการหนึ่งชื่อ อเหตุกทิฏฐิ อันหนึ่งชื่อรสาทิฏฐิ หมู่มิจฉาทิฏฐินี้ บุญเขาบ่มิรู้จักบาปเขากระทำ"

โลกันตนรก[23] "คนฝูงใดอันกระทำร้ายแก่พ่อแลแม่ แลสมณพราหมณาจารย์ ผู้มีศีล แลยุยงสงฆ์ให้ผิดกัน ครั้นว่าตายไปเกิดในนรกอันชื่อว่าโลกันตนรกนั้นแล"

1.2 ติรัจฉานภูมิ ติรัจฉาน กำเนิดดิรัจฉาน พวกมืดมัวโง่เขลา เป็นโลกที่สามารถเห็นได้มีอกุศลเบาบาง เป็นโลกที่ชื่นชมกับสิ่งต่าง ๆ ได้บ้าง เช่น การกิน การนอน การสืบพันธุ์ เพราะเหตุที่สัตว์ทั้งหลายผู้ไปอุบัติในภูมินี้ ย่อมมีความยินดีกับเหตุ 3 ประการดังกล่าว ภูมินี้จึงได้ชื่อว่า ติรัจฉานภูมิ โลกของสัตว์ที่มีความยินดีในการกิน การนอน การสืบพันธุ์ "อันว่าติรัจฉานนี้แลจะมีธรรมสัญญานั้นหาบ่มิได้มากนักหนาแลอันว่าธรรมสัญญานั้น รู้จักบุญจักธรรม"[24] ชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์เดียรัจฉาน พอสรุปได้ดังนี้;-

(1) สถานที่ ไม่อยู่เป็นที่ ไม่มีที่ของตนโดยเฉพาะ ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง (สัตว์นรกยังมีที่อยู่เป็นขุมต่าง ๆ ตามแต่จะเสวยกรรม)

(2) ความเป็นอยู่ มีความเป็นอยู่ลำบากเพราะมีภัยรอบด้านอยู่ตลอดเวลา

1.3 เปรตภูมิ แดนเปรต ภูมิแห่งผู้หิวกระหายไร้ความสุข โลกที่อยู่ของฝูงสัตว์ผู้ห่างไกลจากความสุข ประเภทของเปรตมีอยู่มากมายเหลือคณานับ ตามแต่กรรมที่ได้ทำไว้ เมื่อถึงเรื่องเปรตในไตรภูมิพระร่วง พยายามที่จะยกตัวอย่างให้ผู้อ่านเห็นถึงโทษที่เกิดจากการกระทำอกุศลกรรมที่ทำแล้ว เป็นผลให้เกิดเป็นเปรตในตอนที่ว่าด้วยเปรต พอจะสรุปได้ดังนี้;-

"เปรต จำพวกนี้ จำพวก 1 ชื่อทวิเหตุปฏิสนธิ จำพวก 1 ชื่อตรีเหตุปฏิสนธิ จำพวก 1 อเหตุปฏิสนธิ จำพวกหนึ่งนั้นดี มีปราสาทแก้ว แลมีกำแพงแก้วล้อมรอบ มีคูล้อมรอบดูงามนักหนาแล เปรตจำพวกหนึ่งมีช้างม้าข้าคน มียั่วยานคานหามทองขี่เที่ยวไปโดยอากาศ แม้นชื่อว่าเปรตฝูงนั้น แม้นจะเป็นดีมียศศักดิ์เท่าใด ๆ ก็ดี บ่มิดุจเทวดาในสวรรค์แล"[25]

ในไตรภูมิพระร่วงได้บรรยายให้เห็นสภาพของเปรตแต่ละชนิด และกล่าวถึงบาปกรรมที่ทำให้ต้องเกิดเป็นเปรต เช่น เป็นคนริษยา ตระหนี่ไม่ให้ทาน ฉ้อทรัพย์สินของสงฆ์ กล่าว

---

23 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 36

24 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 40

25 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 51

ร้ายด่าพระสงฆ์ครูบาอาจารย์ ยุยงสงฆ์ให้แตกกัน ให้ยาแก้หญิงมีครรภ์เพื่อให้แท้ง ด่าสามีผู้ให้ทาน เอาข้าวลีบปนข้าวดีหลอกขาย ตีหัวพ่อหัวแม่ ฆ่าสัตว์ ตัดสินความไม่ยุติธรรม ให้อาหารที่เป็นเดนแก่พระสงฆ์ นำเนื้อที่พระพุทธเจ้าไม่อนุญาตลวงให้พระสงฆ์ฉัน โดยบอกว่าเป็นเนื้อที่ถูกต้องตามพระวินัยข่มเหงรังแกคนเข็ญใจ เผ่าป่าฆ่าสัตว์

1.4 อสุรกายภูมิ พวกอสูร คือ แดนหวาดหวั่นไร้ความรื่นเริง อสุรกายมี 2 ได้แก่

(1) กาลกัญชกาอสูรกาย

(2) ทิพพอสูรกาย

1.5 มนุสสภูมิ เป็นแดนของคนหรือมนุษย์ กล่าวถึงโยนิคือกำเนิดได้แก่

(1) ชลาพุชะ สัตว์เกิดในครรภ์ หรือคลอดออกมาเป็นตัว มีปุ่มเปือกและรกหุ้มห่อ เช่น คน โค สุนัข แมว รวมทั้งมนุษย์ด้วย เป็นต้น

(2) อัณฑชะ สัตว์เกิดในไข่ คือออกไข่เป็นฟองก่อนแล้วจึงฟักเป็นตัว เช่น นก เป็ด ไก่ เป็นต้น

(3) สังเสทชะ สัตว์เกิดในไคล คือ เกิดในของชื่นแฉะหมักหมมเน่าเปื่อย ขยายแพร่ออกไปเอง เช่น กิมิชาติบางชนิด เช่น หนอน แมลง บุ้ง ยุง เป็นต้น

(4) โอปปาติกะ สัตว์เกิดผุดขึ้น คือ เกิดผุดเต็มตัวในทันใด ได้แก่ เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวกท่านว่าเกิดและตายไม่ต้องมีเชื้อหรือซากปรากฏ

มนุษย์เกิดในชลาพุชะกล่าวถึง การปฏิสนธิของมนุษย์ขณะอยู่ในครรภ์มารดาและได้จำแนกบุตรที่ได้คลอดจากครรภ์มารดาออกเป็น 3 คือ[26]

1. อภิชาตบุตร ฉลาดกว่าพ่อแม่ "ลูกเฉลียวฉลาดช่างเชาว์เหลาเลี้ยงดียิ่งกว่าพ่อกว่าแม่ และรู้หลักนักปราชญ์ยิ่งกว่าพ่อกว่าแม่ ทั้งรูปร่างก็งามกว่าพ่อแม่ มั่งมีกว่าพ่อแม่ มียศฐาน์ศักดิ์มีกำลังยิ่งกว่าพ่อแม่ ลูกอันดีกว่าพ่อแม่นั้นไส้ ชื่ออภิชาตบุตร"[27]

2. อนุชาตบุตร รู้พอเพียงกับพ่อแม่ทุกประการ "ลูกอันเกิดมารู้หลักเรี่ยวแรงแล

---

26 ขุ.อิติ 24/252/278. ฉบับ ทยฺยรฏฺ ฐสฺส เตปิฎกํ. 2530.

27 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 79

รูปโฉม แต่พอเพียงแม่ทุกประการ ดั่งนั้นชื่อว่าอนุชาตบุตรแล"[28]

3. อวชาตบุตร ต่ำกว่าพ่อแม่ "ลูกอันเกิดมานั้นถ่อยกว่าพ่อแม่ทุกประการ ดั่งนั้นไส้ ชื่อว่าอวชาตบุตรแล"[29]

ในไตรภูมิพระร่วงแบ่งมนุษย์เป็น 4 จำพวก[30] คือ;-

1. คนนรก เพราะฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ท่านให้ตัดตีนสินมือ แลทุกข์โศกเวทนาหนักหนา ดังเรียกชื่อว่า คนนรกแล

2. คนเปรต ไม่ทำบุญเกิดมาเป็นคนเข็ญใจ ไม่มีเสื้อผ้าใส่ ไม่มีกิน รูปไม่งาม ชื่อว่า มนุษย์เปรต

3. คนติรัจฉาน ไม่รู้จักบุญบาป ไม่มีความเมตตากรุณา ไม่ยำเกรงท่านผู้เฒ่าผู้แก่ ไม่รู้จักปฏิบัติต่อพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ ไม่รักพี่รักน้อง ทำบาปตลอดเวลา ชื่อว่า ติรัจฉานมนุษย์

4. คนมนุษย์ "คนอันที่รู้จักรับผิดชอบ แลรู้จักที่อันเป็นบาปบุญ รู้จักประโยชน์ในชั่วนี้ชั่วหน้าแลรู้จักกลัวต่อบาปและละอายแก่บาป รู้จักว่ายากกว่าง่าย และรู้จักรักพี่รักน้อง รู้เอ็นดูกรุณาต่อผู้เข็ญใจ ยำเกรงพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ สมณพราหมณาจารย์ อันอยู่ในสิกขาบทของพระพุทธเจ้าทุกเมื่อ และรู้จักคุณแก้ว 3 ประการไส้ คนฝูงนี้แลชื่อมนุษย์ธรรม" ไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงผลของการตายของคน 2 จำพวก[31] คือ

(1) กัลยาณปุถุชน ตายจากมนุษย์นี้ย่อมไปเกิดในสวรรค์ ได้นิพพาน

(2) อันธปุถุชน ตายจากมนุษย์ไปเกิดในจตุรบายทั้ง 4 คือ นรก เปรต ดิรัจฉาน อสุรกาย ถ้าเกิดเป็นมนุษย์อีกก็เป็นทุรพล อัปลักษณ์บัดสี เป็นคนโหด หีด

การที่มนุษย์ทั้งหลายจักกลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก หลังจากที่ตนล้มหายตายจากมนุษย์โลกนี้แล้ว ก็เพราะมีเหตุปัจจัยก็คือปฏิปทาอันยังสัตว์ให้เกิดเป็นมนุษย์อีก คือมนุษยธรรม

---

28 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน

29 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน

30 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 79-80

31 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 246

ธรรมของมนุษย์ หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ได้แก่ ศีล หรือ เบญจศีล คือความประพฤติชอบทางกาย และวาจา การรักษาปกติตามระเบียบวินัยข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว จากนั้นกล่าวถึงที่เกิดคือ ทวีป 4 สำหรับมนุษย์

พวกที่ 1 เกิดในชมพูทวีปนี้ หน้าเหมือนดุมเกวียน กำหนดอายุใครมีศีลธรรมอายุยืน ไม่มีศีลธรรมอายุจะน้อย หากำหนดไม่ได้ "ผิว่าเมื่อคนทั้งหลายมีศีลอยู่ไซร้ ย่อมกระทำบุญและธรรมยำเกรงผู้เฒ่าผู้แก่พ่อแลแม่ และสมณพราหมณาจารย์ดั่งนั้นแลอายุชนม์คนทั้งหลายนั้นก็เร่งจำเริญขึ้นไป ๆ เนื่อง ๆ และ ผิแลว่าคนทั้งหลายมิได้จำศีลแลมิได้ทำบุญแลมิได้ยำเกรงผู้เฒ่าผู้แก่พ่อแลแม่ สมณพราหมณาจารย์ ครูบาอาจารย์ แลดังนั้นไซร้ อันว่าอายุชนม์คนทั้งหลายนั้นก็เร่งถอยมา ๆ เนือง ๆ และอายุชนม์คนในแผ่นดินชมพูทวีปเราอยู่นี้ จิงว่าหากำหนดบ่มิได้ เพราะเหตุดั่งนี้แล"

พวกที่ 2 เกิดในแผ่นดินบุรพวิเท่ห์เบื้องตะวันออกของเรา หน้าดังเดือนเพ็ญแลกลมดังหน้าแว่น กำหนดอายุ อายุยืนได้ 100 ปีจึงตาย

พวกที่ 3 เกิดในแผ่นดินอมรโคยานทวีปเบื้องตะวันตกของเรา หน้าดังเดือนแรม 8 ค่ำ อายุได้ 400 ปี จึงตาย

พวกที่ 4 เกิดในแผ่นดินอุตรกุรุทวีปอยู่ฝ่ายเหนือเรา หน้าเป็น 4 มุมดังท่านถางเป็น 4 เหลี่ยมกว้างแลรีเท่ากัน อายุได้ 1,000 ปี จึงตาย เป็นดินแดนที่สมบูรณ์กว่าที่อื่นทั้งหมด ไม่ทุกข์ ไม่ร้อน คล้ายแดนเนรมิตร มีต้นกัลปพฤกษ์ให้ทุกสิ่งทุกอย่างกับผู้ที่ปรารถนา ผู้คนไม่รู้จักแก่เฒ่าอายุหนุ่มราว 20 ปีตลอด มีทุกสิ่งสำหรับทุกคน เป็นเมืองในอุดมคติ เป็นชีวิตคล้ายกับพระอรหันต์อันไม่มีกิเลส แต่ไม่ถึงกับหมดกิเลส "ฝูงคนอยู่ในอุตรกุรุทวีปนั้นเมื่อเขาตายเขาบ่ห่อนได้ไปเกิดในจตุรบายทั้ง 4 คือว่า นรกแลเปรต แลดิรัจฉาน อสุรกายนั้น เลยเข้าไซร้เทียรย่อมไปเกิดในที่ดีคือสวรรค์ชั้นฟ้าแล เพราะว่าเขานั้นย่อมตั้งอยู่ในปัญจศีลนั้นทุกเมื่อแลบ่มิได้ขาด เครื่องเป็นคนดี คนฝูงนั้นบ่มิรู้สิ้นสุดเลย ยังตั้งอยู่บริบูรณ์ต่อเท่ากาลบัดนี้"

อายุคน 3 ทวีปหลังไม่น้อยกว่าหรือมากกว่านี้ "เพราะมีปัญจศีลทุกเมื่อ บ่มิได้ขาด เขาบ่ห่อนจะรู้ฆ่าสัตว์ตัวเป็นให้จำตาย เขาบ่ห่อนจะรู้ลักทรัพย์สินท่านมากก็ดี น้อย

ก็ดี อันเจ้าของเข้ามิได้ให้ เขาบ่ห่อนจะรู้ฉกลักเอาอันหนึ่ง เขาบ่ห่อนจะรู้ทำชู้จากผัวของตนอันหนึ่ง เขาบ่ห่อนจะรู้เจรจามุสาวาท แลเขาบ่ห่อนจะรู้เสพสุรายาเมาแล เขารู้ยำรู้เกรงผู้เฒ่าผู้แก่แลพ่อแม่ของเขา เขารู้จักแลพ่อแม่ของเขา เขารู้จักพี่รู้จักน้องของเขา เขาใจอ่อนใจอด เขารู้เอ็นดูกรุณาแก่กัน เขาบ่ห่อนจะรู้ริษยากัน เขาบ่ห่อนจะรู้เสียดรู้ส่อ รู้ด่ารู้ทอ รู้พ้อรู้ตัดกันแล เขาบ่ห่อนจะรู้ทะเลาะเบาะแว้งถุ้งเถียงกัน เขาบ่ห่อนจะรู้ชิงช่วงหวงแหนแดนแล ที่บ้านรั้วราวของกันแล เขาบ่ห่อนจะรู้ทำข่มเหงเอาเงินเอาทองของแก้วลูกแลเมีย และเขาไร่โคนาหัวป้าค่าที่ห้วยและหานธารน้ำ เชืองเรือนเรือกสวนเผือกมัน หัวหลักหัวตอ หัวล้อหัวเกวียน เขามิรู้เบียดเบียนเรือชานาวาโคมหิงสา ช้างม้า ข้าไทสรรพทรัพย์สิ่ง สินอันใดก็ดีเขาบ่ห่อนรู้ว่าของตนของท่านดูเสมอกันสิ้นทุกแห่งแล เขานั้นบ่ห่อนทำไร่ไถนาค้าขายหลายสิ่งแล”

ในไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึง การเกิดมาเป็นมนุษย์ที่ได้เป็นพระมหาจักรพรรดิ[32] ไว้ว่า ได้มาเพราะทำบุญ คือถือปฏิบัติบูชาพระศรีรัตนตรัย รู้จักคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้ทานรักษาศีล เมตตาภาวนา และกล่าวถึงแก้วสารพัดนึก หรือกงจักรแก้ว ที่เรียกว่า “แก้วสัตตพิธรัตน 7” อันเป็นของคู่กับพระมหาจักรพรรดิ ผู้ซึ่งเป็นผู้ให้ทาน รักษาศีล ภาวนาอย่างไม่ขาดตอน กงจักรแก้ว ประกอบด้วย 1. จักรรัตนะ 2. หัตถีรัตนะ 3. อัศวรัตนะ 4. มณีรัตนะ 5. อิตถีรัตนะ 6. คหปติรัตนะ 7. ปริณายกรัตนะ และกล่าวถึงความสำคัญของพระมหาจักรพรรดิไว้ว่า “ผิเมื่อว่ากัลปอันใดแลบมีพระพุทธเจ้า และพระปัจเจกโพธิไส้จิงมีพระญามหาจักรพรรดิแทนไส้” ต่อจากนั้นกล่าวถึงเหตุมรณะ หรือเหตุแห่งความตายของคนหรือมนุษย์ไว้ 4 อย่าง[33] ดังต่อไปนี้

1. เพราะสิ้นอายุ หมายถึง มีชีวิตอยู่จนครบอายุขัยของในแต่ละยุค เช่น 100 ปี จะเกินหรือหย่อนกว่านั้นไปก็นิดหน่อย แล้วตายจากไป หรือที่เรียกว่าแก่กาย

2. เพราะสิ้นกรรม หมายถึง เมื่อมีอายุพอสมควรแต่ไม่ถึงอายุขัย ปรารถนาสิ่งใดได้สิ่งนั้นสมความปรารถนาแล้ว เกิดความปิติเบิกบานใจ เบาใจแล้วตายไปในขณะที่อายุ

---

32 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 93-111

33 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 188-191

ยังไม่ถึงกำหนดของอายุแต่ละยุค

3. เพราะสิ้นทั้งอายุสิ้นทั้งกรรม หมายถึง มีชีวิตยืนยาวนานจนถึงอายุขัย และตลอดเวลาที่ผ่านมาก็เป็นอยู่อย่างสุขสบายตามสมควรแก่อัตภาพ ครั้นถึงเวลาอันควร คือ หมดอายุขัยก็ตายจากไปอย่างสงบ

4. เพราะกรรมเข้าไปบั่นทอน หมายถึง ตายในขณะที่ชีวิตและยังไม่ถึงอายุขัย แต่เพราะบาปแต่อดีตและปัจจุบันรุนแรงทำให้บั่นทอนชีวิตให้สั้น

1.6 จาตุมหาราชิกาภูมิ แดนที่อยู่ของท้าวมหาราช 4 หรือท้าวจตุโลกบาล

1.7 ตาวติงสภูมิ แดนที่อยู่ของเทพ 33 มีท้าวสักกะหรือพระอินทร์เป็นจอมเทพ บางทีเรียกว่า ไตรตึงส์

1.8 ยามาภูมิ แดนที่อยู่แห่งเทพผู้ปราศจากความทุกข์ มีท้าวสุยามเป็นผู้ปกครอง

1.9 ตุสิตาภูมิ แดนที่อยู่แห่งเทพผู้เอิบอิ่มด้วยสิริสมบัติของตน มีท้าวสันดุสิตเป็นจอมเทพ ถือกันว่าเป็นที่อุบัติของพระโพธิสัตว์ในพระชาติสุดท้ายก่อนจะเป็นพระพุทธเจ้า และเป็นที่อุบัติของพระพุทธมารดา

1.10 นิมมานรดีภูมิ แดนที่อยู่แห่งเทพผู้ยินดีในการเนรมิต มีท้าวสุนิมมิตเป็นจอมเทพ ถือกันว่า เทวดาชั้นนี้ปรารถนาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ย่อมนิรมิตรได้เอง

1.11 ปรนิมมิตวสวัตติภูมิ แดนที่อยู่แห่งเทพผู้ยังอำนาจให้เป็นไปในสมบัติที่ผู้อื่นนิรมิตรให้ คือ เสวยสมบัติที่เทพพวกอื่นนิรมิตให้ มีท้าววสวัตติเป็นจอมเทพ

ตั้งแต่จาตุมหาราชิกาภูมิถึงปรนิมมิตวสวัตติภูมิ เรียกว่า สวรรค์ 6 ชั้นเพราะเป็นที่มีอารมณ์เป็นเลิศ โลกที่มีแต่ความสุข เทวโลกในที่นี้หมายถึงสวรรค์ชั้นกามาวจร คือ ตั้งแต่มนุสสภูมิถึงปรนิมมิตวสวัตติภูมิ เรียกว่า สุคติภูมิ เป็นแดนแห่งความสุข

๒. รูปภูมิ ชั้นที่ท่องเทียวอยู่ในรูปประดับจิตใจที่ปรารภรูปธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้ฌานหรือผู้อยู่ในรูปภพทั้ง 16 ชั้น แดนที่มีความสุข โดยไม่มีเรื่องกามเข้าไปปะปนผู้เกิดแดนนี้เรียกว่า พรหม มีแดนอันเป็นที่อยู่เรียกว่าพรหมโลก มีความสุขยิ่งกว่าเทวดา แบ่งได้เป็น 16 ชั้น

ปฐมฌานภูมิ ระดับปฐมฌาน

2.1 พรหมปาริสัชชาภูมิ พวกบริษัทบริวารมหาพรหม

2.2 พรหมปุโรหิตาภูมิ พวกปุโรหิตมหาพรหม

2.3 มหาพรหมาภูมิ พวกท้าวมหาพรหม

ทุติยฌานภูมิ ระดับทุติยฌาน

2.4 ปริตตาภาภูมิ พวกมีรัศมีน้อย

2.5 อัปปมานสุภาภูมิ พวกมีรัศมีงามประมาณมิได้

2.6 อาภัสสราภูมิ พวกมีรัศมีสุกปลั่งซ่านไป

ตติยฌานภูมิ ระดับตติยฌาน

2.7 ปริตตสุภาภูมิ พวกมีลำรัศมีงามน้อย

2.8 อัปปมานสุภาภูมิ พวกมีรัศมีงามประมาณมิได้

2.9 สุภกิณหภูมิ พวกมีรัศมีงามกระจ่างจ้า

จตุตถฌานภูมิ 3-7 ระดับจตุตถฌาน

2.10 เวหับผลาภูมิ พวกมีผลไพบูลย์

2.11 อสัญญิสัตตาภูมิ พวกสัตว์ไม่มีสัญญา

ปัญจสุทธาวาส สุทธาวาส 5 พวกที่มีที่อยู่อันบริสุทธิ์ หรือที่อยู่ของท่านผู้บริสุทธิ์ ที่เกิดของพระอนาคามี คือ;-

2.12 อเวหาภูมิ เหล่าท่านผู้ไม่เลื่อนจากสมบัติตนหรือไม่ละไปเร็ว ผู้คงอยู่นาน

2.13 อตัปปาภูมิ เหล่าท่านผู้ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ใคร

2.14 สุทัสสาภูมิ เหล่าท่านผู้งดงามน่าทัศนา

2.15 สุทัสสีภูมิ เหล่าท่านผู้มองเห็นชัดเจนดี หรือผู้มีทัศนาแจ่มชัด

2.16 อกนิฏฐาภูมิ เหล่าท่านผู้ไม่มีความเดือดร้อนหรือเล็กน้อยกว่าใคร ผู้สูงสุด

3. <u>อรูปภูมิ</u> แดนที่ท่องเที่ยวอยู่ในอรูป ระดับจิตใจที่ปรารภอรูปธรรมเป็นอารมณ์ ระดับจิตใจของท่านผู้ได้อรูปฌานหรือผู้อยู่ในอรูปภพทั้ง 4 แดน แดนที่ท่องเที่ยวในอรูปพรหม หรือแดนของพรหมที่ไม่มีรูปร่าง มีแต่จิต ดังนี้ คือ;-

3.1 อากาสานัญจายตนภูมิ แดนหรือภพของผู้เข้าถึงฌานอันกำหนดเอาอากาศ คือ

ช่องว่างหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์

3.2 วิญญาณัญจายตนภูมิ แดนหรือภพของผู้เข้าถึงฌานอันกำหนดวิญญาณหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์

3.3 อากิญจัญญายตนภูมิ แดนหรือภพของผู้เข้าถึงฌานอันกำหนดภาวะที่ไม่มีอะไร ๆ เป็นอารมณ์

3.4 เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ แดนหรือภพของผู้เข้าถึงฌานอันเข้าถึงภาวะมีสัญญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่

ในนวมกัณฑ์ แสดงถึงอวินิโภครูป อนิจจลักษณะของสิ่งทั้งหลายที่มีแต่ อวินิโภครูป เช่น ภูเขา แม่น้ำ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาว โลกวัตถุ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ว่าไม่เที่ยง

ในทสมกัณฑ์ แสดงถึงโอกาสมหากัลป์สุญญตา กัลป์วินาสและอุบัติสิ่งที่มีชีวิตและจิต จะเปลี่ยนแปลงสิ้นชีวิตโดยความตายเป็นสิ่งที่ทำให้เปลี่ยน สิ่งที่ไม่มีชีวิต สิ่งเป็นธรรมชาติจะเปลี่ยนแปลงไปด้วยอำนาจของไฟ น้ำ และลม เมื่อไฟมาล้างโลก ทำให้เกิดความแห้งแล้งไปทั่ว คนที่หมั่นกระทำบุญตายไปจะไปเกิดในพรหมโลกที่อุดมสมบูรณ์ คนที่ใจบาปหยาบช้าไม่รู้บุญรู้กุศล ตายไปจะไปเกิดในนรก ไฟจะไหม้ไปทั่วทุกดินแดนนานถึง 1 อสงไขย ต่อจากไฟไหม้ฝนจะตก ฝนตกเป็นเวลา 1 อสงไขย น้ำจะท่วมไปทั่วพื้นปฐพี กระแสลมจะโบกพัด ทำให้เกิดกระแสคลื่นและน้ำจับตัวเป็นก้อนแข็ง และกลายมาเป็นแผ่นดิน มีลักษณะสูงต่ำ เป็นภูเขา เป็นแม่น้ำ เป็นป่า และเป็นที่ไร่นา เหล่าพรหมที่อยู่ในพรหมโลก เมื่อสิ้นบุญก็กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ และเพื่อกุศลที่จะทำ ทำให้เกิดดวงอาทิตย์ เกิดดวงจันทร์และเกิดดวงดาว ในหนึ่งปีมี 3 ฤดูกาล ความโลภ ความโกรธ ความหลง ทำให้เกิดครอบครัว การกระทำที่ผิดจากธรรม ทำให้ต้องจัดระบบการปกครองในสังคม มีกษัตริย์ หรือพระราชาเป็นผู้ดูแลและแบ่งปัน มีพราหมณ์เป็นผู้ให้คำแนะนำสั่งสอน มีกลุ่มคนทำหน้าที่ดูแลค้าขาย และมีกกลุ่มอีกกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่คอยรับใช้ รับจ้างมนุษย์ทั้งหลาย ด้วยความยากลำบากในการทำมาหาเลี้ยงชีวิตของตน จึงทำให้มีอายุสั้นลง การประกอบแต่อกุศลกรรมทำให้มนุษย์อายุสั้นลงยิ่งขึ้น เกิดความแห้งแล้ง อากาศวิปริตไม่เป็นไปตามฤดูกาล ในโลกมนุษย์นี้จึงไม่มีสิ่งใดเที่ยงแท้ ผู้ที่มีปัญญาเข้าใจถึงอนิจจัง สงสาร เร่งกระทำบุญและปฏิบัติธรรม ได้บรรลุ

ถึงนิพพาน จะหลุดพ้นจากความยากกลำบากนี้ไปได้

เอกาทสมกัณฑ์

เอกาทสมกัณฑ์ เป็นบทสุดท้ายของไตรภูมิพระร่วง แสดงถึงคุณของนิพพาน ว่าเป็นสิ่งที่แท้แน่นอนไม่มีการเปลี่ยนแปลง ผู้ที่บรรลุถึงซึ่งนิพพานย่อมได้ความสุขอันยิ่งใหญ่ ไม่มีสุขอื่นที่จะมาเปรียบเทียบได้ ผู้ที่จะบรรลุถึงนิพพานได้นั้นต้องประพฤติปฏิบัติตามแนวทาง ศีล สมาธิ และปัญญาอย่างเคร่งครัด หมั่นปฏิบัติเรื่อยไปย่อมเป็นการสร้างสมบารมีเอาไว้ ผู้ที่บรรลุถึงนิพพาน ย่อมหลุดพ้นจากความเปลี่ยนแปลงความไม่แน่นอนและความทุกข์ยาก

แนวความคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครองก่อนพระเจ้าลิไท

การเมืองการปกครองของอาณาจักรสุโขทัยยุคต้น ก่อนรัชสมัยของพระเจ้าลิไทย พระมหากษัตริย์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราษฎรมาก ราษฎรเรียกพระมหากษัตริย์ว่า "พ่อขุน" ซึ่งแสดงถึงความใกล้ชิดและความเคารพในลักษณะของบุตรเรียกบิดา ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์และราษฎรจึงมีรูปแบบของพ่อกับลูก

ลักษณะปกครองในสมัยสุโขทัยพอจะแบ่งได้ดังต่อไปนี้;-

1. ลักษณะการปกครองแบบบิดาปกครองบุตร (Patriarchal Family)

การปกครองแบบบิดาปกครองบุตร เป็นวิธีการปกครองของไทยตั้งแต่เดิมมา โดยถือบิดาเป็นหัวหน้าครอบครัว มีหน้าที่คอยอบรมบุตรหลานให้ประพฤติในทางที่ชอบที่ควร ตลอดจนคอยช่วยเหลือเกื้อกูลให้บุตรหลานมีที่ทางทำมาหากินหลาย ๆ ครอบครัวรวมกันเป็นหมู่หนึ่ง มีผู้คนหนึ่งทำหน้าที่ปกครองดูแลหลาย ๆ ครอบครัวรวมเป็นประเทศซึ่งมีลักษณะคล้ายครอบครัวใหญ่ ประกอบด้วยประชาชนหรือครอบครัวจำนวนมากมาย มีหัวหน้าทำหน้าที่ปกครองดูแลคนภายในครอบครัวให้มีความสุขปลอดภัย ซึ่งสมัยสุโขทัยเรียกว่า พ่อขุน ลักษณะดังกล่าวจะมีพ่อขุน พ่อบ้าน พ่อครัว ชาวบ้าน

ลักษณะเด่นของการปกครองแบบนี้คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองและผู้ถูกปกครองมีความใกล้ชิดกัน คือมีความร่วมมือกันดีทั้งสองฝ่าย ต่างฝ่ายต่างรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน

ดังปรากฏในศิลาจารึกตอนหนึ่งว่า "ผิใช่วันสวดธรรมพ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัย ขึ้นนั่งเหนือขดารหินให้ฝูงท่วยลูกเจ้า ลูกขุนฝูงท่วยถือบ้านถือเมืองกัน"[35] เป็นการให้ประชาชนเข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิด พิจารณาความทุกข์สุขของประชาชน แลรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมืองจากประชาชนด้วย

ในระยะ 3 รัชกาลแรก ของราชวงศ์สุโขทัย การปกครองมีลักษณะที่เป็นแบบบิดาปกครองบุตรอย่างแท้จริง ความใกล้ชิดระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนมีมาก ราษฎรสามารถเข้าออกเมืองได้อย่างอิสระ ดังปรากฏในศิลาจารึกว่า "เมื่อจักเข้ามาเวียนเรียงกันแต่อรัญญิกพู้นเท่าหัวลาน ดมบงคมกลอยด้วยเสียงพาทย์เสียงพิณเสียงเลื่อน เสียงขับ ใครจักมักเล่นเล่น ใครจักมักหัวหัว ใครจักมักเลื่อนเลื่อน เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เที้ยรย่อมคนเสียดกันเข้ามาดูท่านเผาเทียนท่านเล่นไฟหรือเมืองสุโขทัยนี้มีดั่งจักแตก"[36]

หลัง 3 รัชกาลแรกไปแล้ว การปกครองเปลี่ยนไปรับเอาแบบขอมมาใช้ มีการนำเอาแบบแผนประเพณีความเชื่อเข้ามา ทำให้รูปแบบการปกครองซึ่งมีลักษณะแบบไทยแท้ คือ "พ่อปกครองลูก" ต้องเปลี่ยนไป พระเจ้าแผ่นดินยกฐานะของตนเองขึ้นสูงแบบสมมติเทพ เรียกพระนามของพระเจ้าแผ่นดินอย่างยืดยาวและยกย่องมาก แทนที่จะเรียกว่าพ่อขุนก็กลายเป็นพญา หรือพระเจ้าแผ่นดินไป ความใกล้ชิดระหว่างกษัตริย์กับประชาชนจึงลดน้อยลงเป็นลำดับ

2. ลักษณะการปกครองแบบกระจายอำนาจ

การปกครองแบบกระจายอำนาจ คือการปกครองกระจายอำนาจจากศูนย์กลางหรือเมืองหลวงสู่เมืองต่าง ๆ ใน 2 รัชกาลแรก อาณาเขตยังไม่กว้างขวาง พลเมืองไม่มาก การปกครองแบบกระจายอำนาจยังไม่เกิดขึ้น สมัยพ่อขุนรามคำแหง บ้านเมืองสงบและกว้างขวาง มีการขยายดินแดนออกไป พลเมืองเพิ่มมากขึ้น จึงมีนโยบายการปกครองแบบกระจายอำนาจพร้อมไปด้วย เพราะเมื่อได้ดินแดนใหม่ก็จำเป็นต้องรักษาจึงใช้นโยบาย"สร้างบ้านแปลงเมือง" ดังปรากฏในศิลาจารึกของพระองค์ว่า "คนใดขี่ช้างมาหา พาเมืองมาสู่ชอยเหลือ (ช่วยเหลือ)

---

35 ศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 3 บรรทัดที่ 15 - 16

36 ศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 17 - 23

เพื่อกู้ มันบ่มีช้างบ่มีม้า บ่มีปั่ว บ่มีนาง บ่มีเงือน บ่มีทองให้แก่มัน ช่วยมันตงงเป็นบ้านเมือง ได้ข้าเลือกข้าเสือ หัวพุ่งหัวรบก็ดี บ่ฆ่าบ่ตี"[37]

3. ลักษณะการปกครองคล้ายแบบประชาธิปไตย

การปกครองของราชอาณาจักรสุโขทัย แม้ว่าพระมหากษัตริย์จะเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ แต่พระองค์มิได้ทรงห่างเหินจากประชาราษฎร์ ในทางตรงกันข้าม พระองค์ได้ทรงส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพให้แก่ราษฎรในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะการปกครองคล้ายระบบประชาธิปไตย ตัวอย่างเช่น

3.1 ด้านเสรีภาพ ประชาชนมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์

เสรีภาพทางด้านการค้าขาย สามารถที่จะค้าขายสินค้าได้อย่างไม่จำกัด ดังศิลาจารึกว่า "ใครจักค้าช้างค้า ใครจักค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงือน (เงิน) ค้าทองค้า"[38]

เสรีภาพทางด้านการเรียกร้องความยุติธรรม "ในปากประตูมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หั้น ไพร่ฟ้าหน้าปก กลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจมันจักกล่าวถึงเจ้าขุน บไร้ไปลั่นกระดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียก เมื่อสอบถามสวนความแก่มันด้วยซื่อไร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม"[39]

เสรีภาพเกี่ยวกับทรัพย์สินบ้านเรือน ได้รับความคุ้มครองเป็นอย่างดีเช่น "ไพร่ฟ้าหน้าใสลูกเจ้า ลูกขุนผู้ใดแล้ ล้มตายหายกว่า เหย้าเรือนพ่อเชอเลื้อคำมันช้างขอลูกเมียเยียข้าวไพร่ฟ้าข้าไท ป่าหมากป่าพลูพ่อเชื้อมันไว้แก่ลูกทั้งสิ้น"[40]

3.2 ด้านความเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความเสมอภาคทางด้านการดำรงชีวิตในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการเลือกอาชีพการค้าขาย การเข้ารับราชการ หรือการทำงานสิ่งหนึ่งสิ่งใด ๆ เมื่อเอาเชลยศึกเป็นทาสก็ไม่กดขี่รุนแรง ไม่ฆ่าให้ตาย ดังในศิลาจารึกว่า "ได้ข้าเลือกข้า

---

37 ศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 28 - 31

38 เรื่องเดียวกัน บรรทัดที่ 20 - 21

39 ศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 2 บรรทัดที่ 2

40 ศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 21 - 24

เสือหัวพุ่งหัวรบก็ดี บ่ฆ่าบ่ตี”[41]

3.3 ด้านภราดรภาพ มีความรักกันฉันพี่น้อง เพราะลักษณะการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ทำให้ประชาชนคบหากันอย่างใกล้ชิด มีความรู้สึกว่าเป็นพี่น้องกันมากขึ้นอีกประการหนึ่ง คือ อีกประการหนึ่ง คือ การที่พ่อทำหน้าที่เป็นผู้อบรมจิตใจของประชาชนด้วยตนเอง

ขอบเขตของการปกครอง

ในตอนต้นสมัยสุโขทัย คือสมัยรัชกาลพ่อขุนศรีอินทราทิตย์และพ่อขุนบานเมืองนั้น การปกครองประเทศคงไม่ยุ่งยากเท่าใด เพราะบ้านเมืองยังเล็กอยู่ ผู้คนก็ไม่มากนัก ครั้นต่อมาบ้านเมืองใหญ่โตขึ้น อาณาเขตขยายออกไปกว้างขวาง ได้ดินแดนเพิ่มขึ้นมากมาย ทำให้คนในการปกครองมีมาก การแบ่งเขตการปกครองสุโขทัย มีราชธานีตั้งอยู่ตรงกลางและมีเมืองหลวงล้อมทั้งสี่ทิศ เท่าที่มีหลักฐานอยู่ก็พอสรุปได้ว่า ได้แบ่งเขตออกเป็นเมืองหลวง เมืองลูกหลวง เมืองพระยามหานคร เมืองออกหรือเมืองขึ้น[42] ซึ่งแยกรายละเอียดได้ดังนี้;-

1. เมืองราชธานี เป็นเมืองหลวง เป็นที่ประทับของกษัตริย์ มีกำแพงเมือง 3 ชั้น มีพระราชวังและวัดวาอารามที่ใหญ่โต ทั้งที่อยู่ภายในกำแพงเมืองและนอกกำแพงเมือง เป็นศูนย์รวมการปกครองและเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรม เช่น ศาสนาศิลปขนบธรรมเนียมประเพณี คำสั่งนโยบายการปกครองต่าง ๆ จะออกไปจากราชธานีทั้งสิ้น ที่ราชธานีมีกษัตริย์เป็นประมุข ทำการสั่งงานและปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ด้วย

2. เมืองลูกหลวงหรือเมืองหน้าด่าน เป็นเมืองขนาดใหญ่และมีความสำคัญรองลงไปจากราชธานีมีอยู่ 4 ทิศของราชธานี เดิมมีอยู่เมืองเดียวทางด้านเหนือ คือศรีสัชชนาลัย ซึ่งเคยมีความสำคัญคู่กับสุโขทัย ต่อมาจึงมีเมืองลูกหลวงเพิ่มขึ้นอีก 3 เมือง ได้แก่ เมืองสองแคว (ปัจจุบันคือเมืองพิษณุโลก) เมืองนครชุม (ปัจจุบันคือฝั่งตะวันตกของกำแพงเพชร) และเมืองสระหลวง (ปัจจุบันคือเมืองเก่าของจังหวัดพิจิตร) เมืองลูกหลวงเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นเมืองหน้าด่านด้วย การที่มีเมืองหลวงเพิ่มขึ้นก็เพราะพระราชวงศ์ของกษัตริย์มีมากขึ้น

---

41 เรื่องเดียวกัน บรรทัดที่ 31

42 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ, ชุมนุมพระนิพนธ์, (พระนคร; โรงพิมพ์เจริญธรรม), หน้า 12 - 13

และกษัตริย์ก็ทรงต้องฝึกให้เชื้อพระวงศ์มีความชำนาญในการปกครอง เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ในการปกครองประเทศด้วย

3. เมืองท้าวพระยามหานคร เป็นเมืองชั้นนอก ห่างจากราชธานีออกไป เมืองท้าวพระยามหานคร มีเมืองในปกครองมากบ้างน้อยบ้าง เจ้าเมืองเป็นราชวงศ์ของเจ้าเมืองเดิมนั้นเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งยังคงมีอำนาจในดินแดนของตนเองเกือบสมบูรณ์ เป็นแต่ยอมขึ้นอยู่ในบังคับบัญชาของสุโขทัยเท่านั้น บางเมืองก็ปรากฏว่ากษัตริย์สุโขทัยได้แต่งตั้งผู้มีความสามารถไปปกครอง เช่น เมืองพระบาง เมืองเชียงทอง

4. เมืองออกหรือเมืองขึ้น เป็นเมืองที่ยอมอ่อนน้อมต่ออำนาจสุโขทัย บางเมืองพ่อเมืองเป็นคนไทยเหมือนกัน และเคยเป็นอาณาจักรใหญ่มาก่อน การปกครองเมืองขึ้นยังคงให้เจ้าเมืองหรือราชวงศ์ของเมืองนั้น ๆ ปกครองกันเอง โดยที่กษัตริย์สุโขทัยมิได้เกี่ยวข้อง หรือบังคับบัญชาตรงแบบเมืองพระยามหานคร นอกจากส่งบรรณาการเข้ามาถวาย หรือยกกองทัพเข้ามาช่วยสุโขทัย เมื่อมีศึกศัตรู หรือทางสุโขทัยยกทัพออกไปช่วยเหลือเมืองนั้น ๆ เมื่อมีข้าศึกอื่นมารุกราน เป็นทำนองต่างก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วย

กฎหมายสำหรับบ้านเมือง

กฎหมายสำหรับบ้านเมืองที่ใช้ในสมัยสุโขทัย เท่าที่ปรากฏในศิลาจารึก เป็นกฎหมายที่ออกใน พ.ศ. 1916 ซึ่งเป็นปีที่ได้ตราพระราชบัญญัติขึ้น ที่เมืองกำแพงเพชรมีเจ้าเมืองสังคบุรี ศรีสัชชนาลัย นครไทย ไตรตึงส์ เข้าร่วมในพิธีตราพระราชบัญญัตินี้ด้วย ประกาศใช้กับประชาชนในเขตสุโขทัย เชลียง กำแพงเพชร ทุ่งยั้ง ปากยม สองแคว เป็นพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการลักพาผู้คน และทรัพย์สินสิ่งของ[43] สรุปมีอยู่ 9 มาตราด้วยกัน ซึ่งขอยกตัวอย่างโดยสังเขปดังนี้

มาตราหนึ่ง เมื่อผู้คนหนีเข้ามาอยู่อาศัยในบ้านเรือนหรือวัดวาอารามให้นำตัวส่งคืน มีบทลงโทษปรับไหมวันละหมื่นพัน ไปจนถึง 5 วัน ถ้าพ้น 8 วันไม่นำส่งให้ลงโทษประดุจลักทรัพย์สินของท่าน

มาตราหนึ่ง บ้านผู้ใดมีขโมยลักผู้คนไปอาศัยหรือไปหาขโมยลักช้างม้า สัตว์ต่าง ๆ

43 จารึกหลัก 7 ก. , จารึกวัดมหาธาตุ-วัดสระศรี, ด้านที่ 2

ไปจอดเรือหรือไปหา ให้เจ้าของบ้านพิจารณาว่าเป็นขโมยหรือไม่ ถ้าทราบว่าขโมยของมาให้จับตัวและยึดทรัพย์สินนั้นไว้

มาตราหนึ่ง เจ้าของทรัพย์ไล่ขโมยไปถึงบ้านตน เจ้าของทรัพย์ร้องขอให้จับกุม ถ้าเจ้าของบ้านไม่ช่วยมีความผิด ประดุจกินสินจ้างขโมยให้ทำโทษประดุจลักคนท่าน ให้ชดใช้หนี้สินที่ขโมยเอามาจากทรัพย์ให้หมด

มาตราหนึ่ง มีผู้คนลักของในบ้านหรือลักคนในบ้าน ผู้ใดชวนไปหรือไปลักด้วยกัน หรือทราบว่าผู้ใดลักทรัพย์สินของผู้ใดในระยะ 20 ปี เอาใจใส่ นำความแจ้งทางฝ่ายบ้านเมืองจะได้รับบำเหน็จรางวัลตามขนาดราชศาสตร์ธรรมศาสตร์

มาตราหนึ่ง มีคนไปลักข้าวของส้มสุกลูกไม้ซึ่งเจ้าของไม่เต็มใจจะให้ ถ้าผู้ใดช่วยจับกุมจะได้รางวัล แต่ผู้ใดทำเฉยไม่ช่วยจับ ปล่อยให้ผู้ร้ายหนีไป ทั้งที่ทราบ ให้ปรับไหมแก่ผู้พบเห็นนั้นให้ใช้คืนทรัพย์สินเท่าที่ผู้ร้ายลักไปแก่เจ้าของ

แนวความคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครองกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

แนวความคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กันในลักษณะของ "ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพระพุทธศาสนา" พระพุทธศาสนามีหน้าที่ก็คือการแนะนำสั่งสอนเผยแพร่ธรรมแก่ประชาชน อันนี้เป็นหน้าที่โดยตรงเมื่อแนะนำสั่งสอนประชาชนเผยแพร่ให้ความรู้ความเข้าใจถูกต้องให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมและรู้จักฝึกอบรมจิตฝึกอบรมปัญญาประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ประพฤติดีปฏิบัติชอบแล้วก็เป็นผลประโยชน์แก่แผ่นดินไปเอง นอกเหนือจากหน้าที่ที่ปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ ต่อประชาชนแล้ว ก็อาจจะมีความสัมพันธ์กับองค์พระมหากษัตริย์เอง หรือว่าผู้ปกครองแผ่นดินในฐานะเป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจแนะนำในทางธรรมและในเรื่องที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แต่จะไม่เข้าไปกุมอำนาจการเมืองอย่างนักบวชบางศาสนา44

---

44 พระราชวรมุนี, (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพระพุทธศาสนาในรอบ 2 ศตวรรษ, บทสัมภาษณ์ โดยพระมหาอินศร จินฺตาปญฺโญ พธ.บ., นิตยสารรายเดือน "พุทธจักร", มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ 36 ฉบับที่ 4 เมษายน 2525, จากหนังสือพระพุทธศาสนาประจำชาติไทย, 2527, หน้า 30

ธรรมสำหรับปกครองบ้านเมืองที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา จะเห็นได้จากข้อธรรมต่าง ๆ เช่น อปริหานิยธรรม ธรรมอันไมเป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว ธรรมสำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมืองที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม[45] พระพุทธเจ้าทรงตรัสอปริหานิยธรรม 7 สำหรับภิกษุ ที่เรียกว่าภิกขุอปริหานิยธรรม ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับภิกษุทั้งหลาย

1. หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ
3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติตามวัชชีธรรม(หลักการ) ที่วางเดิม
4. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่า เป็นสิ่งอันควรรับฟัง
5. ปกป้องคุ้มครองบรรดากุลสตรีทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยมิถูกข่มเหง หรือฉุดคร่าขืนใจ
6. เคารพสักการะบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถานและปูชนียวัตถุตลอดถึงอนุสาวรีย์ต่าง ๆ) ของวัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรรมิกพลีที่เคยให้เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป
7. จัดให้ความอารักขาคุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรม แก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้กินความกว้างหมายถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นหลักใจ ของประชาชนทั่วไป) ตั้งใจว่าขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่ในแว้นแคว้นโดยผาสุข ผู้ปกครองหรือผู้นำต้องมีหน้าที่ต่อธรรมะโดยตรง เป็นธรรมาธิปไตย เคารพนับถือบูชายำเกรงธรรม ถือธรรมเป็นใหญ่เป็นหลักในกิจการทั้งปวงให้ความคุ้มครองรักษาป้องกันอันชอบธรรมแก่ชนทุกหมู่เหล่าในแว่นแคว้น และรักษาความเป็นธรรมไม่ให้มีการประพฤติ หรือทำการอันผิดธรรมขึ้นในบ้านเมือง เป็นต้น ในเรื่องการปกครอง พระพุทธศาสนามีแนวในการปกครอง

45 ที.ม. 10/68/86.ฉบับ ทยฺยรฏฺ ฐสฺส เตปิฏกํ,2530.

ที่เรียกว่า อธิปไตย ความเป็นใหญ่ในการปกครองบ้านเมืองมี 3 คือ[46]

1. อัตตาธิปไตย การถือตนเป็นใหญ่ถือตนเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ ปกครองบ้านเมืองโดยสนองความต้องการของตนเป็นหลัก ผู้ปกครองที่ถือตนเป็นใหญ่ พุทธศาสนาสอนให้มีสติให้มาก

2. โลกาธิปไตย การถือโลกเป็นใหญ่ ถือความต้องการของคนส่วนรวมเป็นใหญ่ เป็นแบบประชาธิปไตย พระพุทธศาสนาสอนให้มีปัญญารู้จักพินิจ พิจารณามองปัญหารอบด้าน

3. ธัมมาธิปไตย การถือธรรมเป็นใหญ่ ถือความถูกต้อง ความเป็นจริงเป็นใหญ่ ผู้ถือธรรมเป็นใหญ่ ถือความถูกต้อง ความเป็นจริง พระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติถูกต้องตามธรรม

พระพุทธศาสนาแนะนำผู้ปกครองทั้งหลายพึงถือธรรม คือการปกครองแบบ "ธัมมาธิปไตย" เป็นใหญ่ในการปกครอง ว่าผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรมด้วยตนเอง เป็นผู้มีธรรมประพฤติชอบธรรมและปกครองแผ่นดินโดยธรรม ให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ที่อยู่ใต้ปกครองทั้งหมด และนอกเหนือจากเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม ยังต้องนำธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่บ้านเมืองอีกด้วย ถ้าจะสรุปหน้าที่ของผู้นำโดยย่อก็คงจะได้เป็น 2 อย่างคือ[47]

อย่างที่ 1 คือการอุปถัมภ์บำรุงคุ้มครอง

อย่างที่ 2 คือการปรึกษาสดับฟังธรรม นำเอาธรรมมาใช้ปฏิบัติ

ในไตรภูมิพระร่วงปรากฏหน้าที่ของพระมหาจักรพรรดิ นอกเหนือจากการปกครองบ้านเมืองไว้ มีความสำคัญเทียบเท่ากับพระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้า "ผิเมื่อว่ากัลป์อันใดแลบ่มีพระพุทธิเจ้าและพระปัจเจกโพธิเจ้าไส้ จิงมีพระยามหาจักรวรรดิแทนไส้"[48]

ทางปฏิบัติเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นไปได้โดยการนำคำสอนตามแนวพระพุทธศาสนา เผยแพร่แก่ประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติตนตามธรรม ไม่เบียดเบียนทำลายตนเองและผู้อื่น เฉลี่ยแบ่งปันอรรถประโยชน์สุขซึ่งกันและกัน ทั้ง

---

46 ที.ปา.11/228/231, องฺ.ติก. 20/479/186. ทยฺยรฏ ฐสฺส เตปิฏกํ 2530.

47 พระราชวรมุนี, เรื่องเดียวกัน, (ดูข้อที่ 44)

48. พฤกาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 97

ส่วนตนและผู้อื่น[49] ทางด้านของบ้านเมือง ผู้ปกครองบ้านเมืองต้องประกอบด้วยธรรม ทำนุบำรุง อุปถัมภ์ คุ้มครอง สดับฟังธรรม นำธรรมมาใช้ปฏิบัติ สังคมคุณธรรมหรือสังคมอุดมคติตามหลักของพระพุทธศาสนาที่กล่าวไว้ในจักรพรรดิรัฐ คือการที่ปัจเจกบุคคลรับภาระในการเลี้ยงตนเอง มารดา บิดา ภรรยา บุตร ช่วยเหลือมิตรสหาย การทำราชพลี เช่นการเสียภาษีแสดงให้เห็นถึงการสร้างสิ่งที่เป็นอรรถประโยชน์สุขร่วมกัน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานทางด้านการเมืองและการปกครอง

การสดับฟังธรรม และนำธรรมะมาใช้ปฏิบัตินี้ ในพระไตรปิฎกมีตัวอย่างมากมาย เช่น พระเจ้าพิมพิสาร ทรงเป็นผู้ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา (พระวินัยปิฎกมหาวรรค) ทรงอุปถัมภ์บำรุงเป็นอย่างมาก พระเจ้าอชาตศัตรู ทรงเป็นผู้ที่อุปภัมภ์การทำสังคายนาครั้งแรก

การให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ถ้าจะพิจารณาแล้ว มีหลักการพอจะสรุปได้เป็น 2 ประการ ได้แก่;-

1. การทำหน้าที่ต่อธรรม บุคคลและรัฐ มีหน้าที่ในการปฏิบัติตามธรรม คือ เป็นผู้รู้ธรรม แสวงธรรม และเชิดชูธรรม การปฏิบัติตนตามธรรม การให้การอุปถัมภ์คุ้มครองธรรม จัดว่าเป็นหน้าที่ของบุคคลและรัฐที่มีต่อธรรม เรื่องที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกอังคุลิมาลสูตร[50] กล่าวถึงการปฏิบัติพระองค์ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ต่อพระองคุลิมาล ถือว่าเป็นการเชิดชูธรรม

2. การทำหน้าที่ตอบแทนต่อธรรมเป็นหน้าที่ของบุคคลและรัฐที่ต้องตอบแทนต่อธรรม การแสดงความเคารพ ต่อผู้เผยแพร่สั่งสอนธรรม ให้สังคมดำเนินไปตามครรลองของศีลธรรม ความเป็นผู้มีสติ มีความรู้ ความประพฤติ และมีจิตใจที่มีคุณภาพดี ทำให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง การตอบแทนต่อธรรม คือการทำนุบำรุงอุปถัมภ์ต่อพระสงฆ์หรือพระพุทธศาสนา

---

49 พระมหาอุทัย ศรสวัสดิ์ (ญาณธโร), "ปรัชญาสังคมของพุทธศาสนา", วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, ภาควิชาปรัชญาบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533, หน้า 33 - 34.

50 ม.ม. 13/526/361. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง, (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, กรุงเทพฯ), พิมพ์ครั้งที่ 4, 2525.

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพระพุทธศาสนา คำสอนหรือธรรมะนั้น มีพื้นฐานมาจากกฎธรรมตามหลักพระพุทธโอวาท 3 ประการ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การสร้างกุศลให้เกิดขึ้น
2. การทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว

การไม่ทำความชั่วทั้งปวง การสร้างกุศลให้เกิดขึ้น[51] และการทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว หมายถึง การชำระจิตใจของตนจากนิวรณ์ 5 ประการ[52] หลักการของพระพุทธศาสนา จึงมีอุดมคติถึงการบรรลุถึงสังคม คุณธรรม หมายถึงการที่สังคมนั้นไม่มีการเบียดเบียน และมีการแบ่งปันอรรถประโยชน์สุข ซึ่งในอัคคัญญสูตร[53] ได้แสดงถึงกำเนิดมนุษย์ สังคม ความคิดทางการเมืองและสถาบัน ซึ่งเป็นการพัฒนาเป็นรัฐโดยธรรมชาติ การพัฒนาจากความขาดระเบียบมาสู่สังคมที่เป็นระเบียบ ใช้ระบบกฎของมหาชน ตัวแทนของมหาชน การดำเนินการตามกฎธรรม ทำให้การละความเห็นของความเป็นอัตตาลดน้อยลง มติของมหาชน บุคคลหรือตัวแทนของมหาชน จำต้องปฏิบัติตาม มีข้อยกเว้นอยู่ว่า มติของการตกลงใจร่วมของมหาชนนั้นต้องไม่ขัดกับกฎธรรม ตัวแทนของมติมหาชนโดยสมมติ จึงเกิดในช่วงนี้ พระเจ้าแผ่นดินผู้ปกครองตามแนวของพระพุทธศาสนา จึงเป็นตัวแทนของมหาชนเท่านั้น ความเป็นผู้ดำเนินตามกฎธรรม จึงมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมของสังคมให้เป็นปกติสุข แม้ว่าประชาชนเป็นผู้มอบอำนาจให้แก่ผู้ปกครองก็จริงแต่ผู้ปกครองนั้นต้องรักษาพันธสัญญา คือ ปกครองโดยธรรม[54]

ความคิดตามแนวพระพุทธศาสนาในอัคคัญญสูตร ทำให้มองเห็นได้ชัดถึงการแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) สิทธิในชีวิต หมายรวมไปถึงการแบ่งสิทธิในความเสมอภาคกันของมนุษย์ มนุษย์เกิดมามีความเสมอภาคกัน สิทธิในการแสวงหา สิทธิในการแสวงหาจะเป็น

---

51 ที.ปา. 11/374/301 - 302. ทยฺยรฏฺ ฐสฺส เตปิฏกํ, 2530.

52 องฺ .ปญฺ จก. 22/51/72. ทยฺยรฏฺ ฐสฺส เตปิฏกํ 2530.

53 ที.ปา. 11/130 - 131/102 - 103. ทยฺยรฏฺ ฐสฺส เตปิฏกํ, 2530.

54 ปรีชา ช้างขวัญยืน, ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก, (จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร; 2524), หน้า 23.

อิสระมีเสรีภาพ ไม่ขึ้นอยู่กับกฎของสังคม เช่น สิทธิในทรัพย์สินต่าง ๆ ที่ดิน เงิน ทอง บ้านเรือน ดังนั้น กฎของสังคม ต้องให้การคุ้มครองสิทธิเหล่านั้นของมนุษย์ทั้งสิ้น นอกจากนี้สิทธิที่มนุษย์จะต้องได้รับจากสังคม ความชอบธรรมของมนุษย์ จะไม่มีใครหรือกฎใด ๆ มายับยั้งได้ การยับยั้งความชอบธรรม ย่อมหมายถึงการเบียดเบียนกันของมนุษย์ ซึ่งตามแนวคำสอนสิทธิข้อนี้ต้องได้รับความคุ้มครองด้วย

การเกี่ยวเนื่องกันของมนุษย์เป็นระบบสังคม ทำให้ความชอบธรรมในการพ้นจากความเบียดเบียนและได้รับอรรถประโยชน์ จึงเป็นสิทธิของบุคคลต้องได้รับการรับผิดชอบดูแลจากตัวแทนคือรัฐ ประการต่อไปคือ ความมีสิทธิในความเสมอภาคและความยุติธรรมเสรีภาพของความเป็นปัจเจกชน คือความชอบธรรมที่จะกระทำของมนุษย์นั่นเอง ความเป็นตัวของตัวเอง ตามนัยกฎของธรรม คือความชอบธรรมในการเลือกกระทำของมนุษย์ ดังปรากฏในข้อความ[55] ว่า "การงาน ความรู้ คุณธรรม การควบคุมตนเอง และการพัฒนาชีวิตที่ประกอบอยู่ในมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีความบริสุทธิ์ไม่ใช่ด้วยโคตรหรือด้วยทรัพย์" และในสุตตนิบาต[56] กล่าวว่า

ในหมู่มนุษย์ผู้ทำกสิกรรมเลี้ยงชีพถูกเรียกว่าชาวนา....ผู้แสดงการละเล่นต่าง ๆ ถูกเรียกว่า "ศิลปิน"...ผู้ทำการค้า ถูกเรียกว่า "พ่อค้าแม่ค้า"...ผู้ทำงานจ้าง ถูกเรียกว่า "ลูกจ้าง" ... ผู้ปกครองประเทศ ถูกเรียกว่า "ราชา"...หมู่สัตว์ (มนุษย์) เป็นไปตามกรรม

ตามแนวพระพุทธศาสนา หลักการด้านการเมืองการปกครอง จึงเป็นแนวทางของเสรีนิยม ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เน้นว่าการเมืองระบบใดเป็นที่สุดเอาไว้ก็ตาม แต่วิธีการเน้นสอนบุคคลผู้ปกครอง ผู้มีอำนาจให้ใช้อำนาจตามกฎธรรม ส่งเสริมสิทธิ ความเสมอภาคและความยุติธรรมให้แก่บุคคล ดำเนินชีวิตตามหลักของพระพุทธศาสนา การมีผู้ปกครองเป็นผู้มีศีลธรรมส่งเสริมศีลธรรมแก่ประชาชน ให้ได้รับการปกป้องคุ้มครองวิถีการดำรงชีวิตตามกฎธรรม สังคมจะถูกยกระดับขึ้นไปสู่ความดีและความสุขอื่น ๆ ขึ้นไป การนำเอาหลักการดังกล่าวมาใช้ในสังคม โดยไม่ขัดแย้งกับหลักการอื่น ๆ ของพระพุทธศาสนา มีพื้นฐานจากความเป็นผู้ที่พึ่ง

55 ม.อุปริ. 14/387/430. ทฺยฺยรฏ ฐสฺส เตปิฏกํ 2530.

56 องฺ .สุตฺ ต. 25/618 660/496 501. ทฺยฺยรฏ ฐสฺส เตปิฏกํ 2530.

ตนเองของมนุษย์ แล้วใช้การตัดสินใจนี้ผ่านทางกฎธรรม และกฎของมหาชน ทำให้มนุษย์มีสิทธิต่าง ๆ ตามชอบธรรม ทำให้มนุษย์ได้รับการปกป้องจากการเบียดเบียนและได้รับประโยชน์สุข รวมถึงทำให้มนุษย์มีความเป็นตัวของตัวเอง

อุดมการณ์ทางการเมืองของพระเจ้าลิไท

อุดมการณ์ทางการเมือง หมายถึง คุณลักษณะประการหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในชุมนุมการเมืองทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นชุมนุมการเมืองในอดีตหรือปัจจุบัน ในสมัยก่อนอุดมการณ์ทางการเมืองที่สำคัญเป็นอุดมการณ์ทางศาสนา (Religious ideology) และอุดมการณ์ทางศีลธรรม (Moral ideology) แม้ในปัจจุบัน ในสังคมเกษตรกรรมซึ่งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ง่าย ๆ อุดมการณ์ทางการเมืองและศีลธรรมก็ยังคงมีอิทธิพลและความสำคัญเป็นอย่างมาก

อุดมคติทางการเมืองการปกครองปรัชญาการเมืองเรื่อง “จักรพรรดิ” เป็นสิ่งที่พระยาลิไทสนพระทัยเป็นพิเศษ ในไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึง กำเนิดจักรพรรดิไว้มากโดยเฉพาะทรงกล่าวถึงสิ่งที่คู่ควรกับพระมหาจักรพรรดิมี จักรรัตนะ หัตถีรัตนะ อัศวรัตนะ มณีรัตนะ อิตถีรัตนะ คหปติรัตนะ ปริณายกรัตนะว่าได้มาโดยการสั่งสมบุญ

“ผู้ใดกระทำบุญแต่ก่อน คือว่าได้ปฏิบัติบูชาแก่พระศรีรัตนตรัยแล้ว รู้จักคุณพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสังฆเจ้า แลให้ทานรักษาศีลเมตตาภาวนา ครั้นตายก็เอาตนไปเกิดบนสวรรค์ ลางคาบเล่าได้ไปเกิดเป็นท้าวเป็นพระยาผู้ใหญ่ แลมีศักดิ์มียศบริวารเป็นอเนกอนันต์ไส้...แลว่าลางคาบลูกแก้วพระยามหาจักรวรรดิราชนั้นแลมีบุญหากได้กระทำมาแต่ก่อนมากนักหนาเล่า แลได้เป็นพระยาจักรพรรดิราชแทนพ่อนั้น ก็มีถ้าแลเป็นแทนพ่อไส้เทียรย่อมรู้บุญรู้ธรรมอันเป็นประเสริฐทุกประการดังพ่อนั้นแล” ผิแลว่าเมื่อใดมีพระยาจักรพรรดิราชไส้ คนทั้งหลายฝูงนั้นย่อมมาเฝ้ามาแหนท่านนั้น ดังคนทั้งหลายอันอยู่ในแผ่นดิน แลเทียรย่อมไหว้นบคำรพยำเยง พระยาจักรพรรดิราชเจ้านั้นแลแม้ท่านว่ากล่าวถ้อยคำสั่งใดก็ดี แลบังคับบัญชาสิ่งใดก็ดี เทียรย่อมชอบด้วยทรงธรรมทุกประการแล...อันว่าท้าวพระยาทั้งหลายก็ชวนกันมาไหว้นบคำรพยำเยงแล้วก็ถวายตัวเป็นข้าพระยาท้าวมหาจักรพรรดิราชนั้นทุกคนแล..กราบถวายตัวแต่ท่านว่าดังนี้ บพิตรท่านแต่นี้ไปภพหน้า ตูทั้งหลายถวายตัวเป็นข้าท่ายแก่ท่านผู้เป็นเจ้า ๆ จะปรารถนาสิ่งใด ตูข้าจะหามาถวายแก่ท่านผู้เป็นเจ้า ๆ จะ

ใช้ตูข้าทั้งหลายให้กระทำการงานสิ่งใดแล้ว ตูข้าทั้งหลายจะทำงานสิ่งนั้นถวายแด่ท่านผู้เป็นเจ้าฯ อันว่าบ้านเมืองแห่งตูข้าทั้งหลายหมู่นี้ แลขอถวายเป็นอำเภอแก่ท่านผู้เป็นเจ้าแลอันเชิญท่านผู้เป็นเจ้าได้โปรดเกล้ากระหม่อมผู้ข้าทั้งหลายนี้เถิด”[57]

จากข้อความที่ยกมาดังกล่าวนั้น บอกให้รู้ว่าตำแหน่งจักรพรรดิได้มาเพราะบุญหรือกรรมเก่าซึ่งมีมาเหนือคนสามัญอื่น ๆ ทั้งยังได้ปลูกฝังความคิดเรื่องการสืบสันตวงศ์ ปลูกฝังความเป็น “ธรรมราชา” อย่างแท้จริง ทั้งกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม เป็นอุดมการณ์ทางการเมืองที่พระเจ้าลิไททรงปลูกฝังไว้ตั้งแต่สมัยสุโขทัย จึงฝังรากลึกและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดตอน แม้จะมีความผันผวนทางการเมืองมากเพียงใด สถาบันกษัตริย์ก็ยังคงมีสภาพที่มั่นคง ครอบครองจิตใจประชาชนโดยธรรมมิใช่อำนาจ แม้จะมีลัทธิการเมืองแนวต่าง ๆ เกิดขึ้น[58]

ในไตรภูมิพระร่วง จึงมีข้อความหลายตอนบ่งบอกถึงการปกครองในอุดมคติของพระเจ้าลิไท การปกครองในระดับประชาชนจึงเน้นมาในรูป การทำความดีให้ประชาชนทำบุญให้ทานแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ประชาชนถือศีลละเว้นจากการทำความชั่ว เจริญภาวนา เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้โดยปกติสุข เพื่อให้สังคมมีการอุดหนุนจุนเจือซึ่งกันและกันยังความสงบสุขให้เกิดขึ้นเป้าหมายของการนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง จึงกล่าวได้ว่ามีความมุ่งหมายในการปกครองเป็น เป้าหมายหลักที่ซ้อนเร้นอยู่ คำกล่าวที่ว่า ทรงแต่งไตรภูมิเพื่อโปรดพระราชมารดา เป้าหมายในการทรงนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง พอจะวิเคราะห์ออกได้ 2 ประการดังนี้

ประการแรกเป็นเป้าหมายส่วนบุคคล ซึ่งพระเจ้าลิไททรงชี้แจงไว้สองระดับ ระดับแรก คือการได้ไปเกิดในยุคพระศรีอาริย์ ที่ประชาชนมีความสุขเท่าเทียมกัน ระดับไกลออกไป เป็นเป้าหมายทางธรรม คือการได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์บรรลุนิพพาน ส่วนเป้าหมายประการที่สอง เป็นเป้าหมายส่วนรวม คือการที่สังคมสุโขทัยจะตั้งมั่นอยู่ได้นั้นจำเป็นต้องมีผู้นำ

---

57 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 136

58 ชลธิรา กลัดอยู่, "ไตรภูมิพระร่วงรากฐานของอุดมการณ์การเมืองไทย", วารสารธรรมศาสตร์. ปีที่ 4 เล่มที่ 1 (มิถุนายน - กันยายน 2517); 119 -120

ผู้นำที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด ตามความเห็นของพระเจ้าลิไท คือ ผู้นำที่ไม่ใช่ "กษัตริย์-นักรบ" หากเป็น "มหาธรรมราชา" อันหมายถึงผู้นำที่ใช้ธรรมในการปกครองประชาชน มีความแตกฉานทางธรรมดังที่ได้กล่าวสอดแทรกในไตรภูมิพระร่วงทุกระยะโดยเด่นชัด ในตอนว่าด้วยมหาจักรพรรดิว่า "รู้บุญรู้ธรรม รู้กลัว รู้ละอายบาป...มาตรว่า คนผู้ใดภระทำร้ายด้วยประการใด ๆ ก็ดีบ่มิควรฆ่าให้ตาย ควรสั่งสอนโดยธรรมแล...ผิว่าจะให้เขากระทำการอันใด ๆไส้ให้ใช้เขาแต่พอบังควรแล... ดูก่อนเจ้าทั้งหลาย ตราบใดชาวทั้งหลายแลมีอายุอยู่ไส้ จงชาวเจ้าจำคำกูสั่งสอนนี้ไว้จงมั่น แลเร่งทำตามความชอบธรรมนี้ไว้เถิด[59]...

เพื่อให้บรรลุถึงอุดมการณ์ทางการเมือง พระเจ้าลิไทยได้วางนโยบายในการปกครองลำดับได้ดังต่อไปนี้

นโยบายสำหรับประชาชน พระเจ้าลิไททรงเน้นเรื่อง "กรรม" ที่คนทุกคนไม่ว่าชั้นใดเมื่อทำแล้วก็จะต้องได้รับผลเสมอเหมือนกัน คำสอนอย่างนี้มีอยู่ในที่ต่าง ๆ ในรูปของกรรมที่จะทำให้ไปเกิดในภูมินั้น ๆ นโยบายที่นำมาใช้ในการเมืองการปกครองสำหรับประชาชน คือการให้การศึกษาโดยนำความรู้ทางพระพุทธศาสนามาสั่งสอน ทรงวางแนวกว้าง ๆ ในไตรภูมิพระร่วงไว้ดังนี้;-

สาเหตุและผลของอกุศลกรรม พระเจ้าลิไทสอนให้ประชาชนรู้ถึงต้นตอของความชั่วว่าเกิดได้อย่างไร ในไตรภูมิพระร่วงบอกถึงอกุศลมูล ว่ารากเหง้า ต้นตอของความชั่วเป็นเหตุให้ได้ไปเกิดในอบายภูมิ คือ อกุศลมูล

1. โลภะความอยากได้ อันชื่อโลโภเหตุนั้น เพื่อมักใคร่สินท่าน มักตีท่านเพื่อจะเอาสินท่าน

2. โทสะความคิดประทุษร้าย อันชื่อโทโสเหตุนั้น เพื่อขู่ท่าน ใจขึ้งเคียดหิงสาแก่ท่านมักคุมนุมคุมโทษแก่ท่าน

3. โมหะความหลง อันชื่อโมโหเหตุนั้นบ่มิรู้จักพระธรรมมีใจพาล ใจหลง ใจกระทำบาปบ่มิชอบบ่มิพอทุกเมื่อแล

"เพื่อเหตุ 3 อันนี้แล หากพาสัตว์ไปเกิดในที่ร้าย คือ จตุรบาย ด้วยสภาวะกระทำ

---

59 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 109

บาปนั้นมี 10 จำพวกโสด สภาวะกระทำบาปด้วยปากมี 4 จำพวก สภาวะกระทำบาปด้วยใจมี 3 จำพวก ผสมเข้าด้วยกันเป็น 10 จำพวกแล" จากอกุศลมูล 3 อย่างดังกล่าวทำให้ทำความชั่วที่เรียกที่เรียกอกุศลกรรมบถ

10 ประการ เป็นกรรมชั่วอันนำไปสู่ความทุกข์[60]

กายกรรม[61]เป็นการกระทำความชั่ว ความเสื่อมทางกายมี 3 คือ;-

1. ปาณาติบาต การทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วงไปฆ่าสัตว์ อันหนึ่งคือข้าคนและข้าสัตว์อันรู้ติง ด้วยมือด้วยตีนตน

2. อทินนาทาน การถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้โดยอาการขโมย ลักทรัพย์ อันหนึ่งคือว่าลักเอาสินท่าน อันท่านบ่มิได้ให้แก่ตน แลเอาด้วยตีนมือตน

3. กามเมสุมิจฉาจาร ความประพฤติในกาม อันหนึ่งคือทำชั่วด้วยเมียท่านผู้อื่น

วจีกรรม[62] เป็นการกระทำความชั่ว ความเสื่อมเสียทางวาจา มี 4 คือ

4. มุสาวาท การพูดคำเท็จ "กล่าวถ้อยคำอันท่านมิพึงเอา"

5. ปิสุณาวาจา วาจาส่อเสียด "กล่าวถ้อยคำส่อเสียดยุยงให้ท่านผิดใจกัน"

6. ผรุสวาจา วาจาหยาบ "กล่าวถ้อยคำติเตียนนินทาท่านแลกล่าวถ้อยคำอันบาดเนื้อผิใจท่านกล่าวถ้อยคำหยาบช้า"

7. สัมผัปปาลปะคำพูดเพ้อเจ้อ"กล่าวถ้อยคำตลกเหล้นอันบ่มิควรกล่าวแลกล่าวอันเป็นถ้อยคำติรัจฉานกถานั้นแล"

มโนกรรม[63] เป็นการกระทำความชั่ว ความเสื่อมเสียทางใจมี 3 คือ;-

8. อภิชฌา เพ่งเล็งอยากได้ของเขา "ปองจะทำโทษโพยท่าน จะใคร่ข้าฟันเอาทรัพย์สินท่าน"

9. พยาบาท คิดร้ายต่อผู้อื่น "เดือดฟุ้งแก่ผู้ใด แลถือหมั้นว่าเป็นข้าศึกตนพอล้ม

---

60 ที.ปา. 11/359/284. ทยฺยรฏ ฐสฺส เตปิฏกฺ 2530.

61 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 14

62 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 15

63 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 16

พอตายสู้ความโทษใส้ร้าย แลคุมเดือดร้อนนั้นไว้มั่นคง”

10. มิจฉาทิฏฐิ เห็นผิดจากคลองธรรม “ถือมั่น บ่มิชอบ บ่มิควรพอแล ว่าชอบ ว่าพออันชอบพอแลว่าบ่มิชอบพอ”

เมื่อกล่าวถึงสาเหตุให้ทำความชั่ว ต่อมาก็กล่าวถึงผลการกระทำชั่วที่เป็นเหตุให้มนุษย์ทั้งหลายจะต้องเกิดในอบายภูมิ กลายเป็นสัตว์นรก เปตร อสุรกาย เดรัจฉาน หลังจากที่ตายไป ก็เพราะมีเหตุปัจจัย ได้แก่ “อกุศลกรรม” ดังกล่าวแล้ว เพราะฉะนั้นถ้าหากมนุษย์คนใดประกอบอกุศลกรรม ยินดีในอกุศลกรรม ถูกอกุศลกรรมนำไป ดำเนินชีวิตของตนตามทางแห่งอกุศลกรรมก็เท่ากับว่า มนุษย์คนนั้นกำลังเดินทางมุ่งไปสู่อบายภูมิ ผลการกระทำที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงน่าจะนำมากล่าว ดังนี้

ในสมัยพระเจ้าลิไทย ยังไม่มีกฎหมายที่มีลักษณะการปกครองชัดเจน เป็นรูปธรรม ไตรภูมิพระร่วง จึงน่าจะเป็นเครื่องมือช่วยในการปกครองของพระองค์ สิ่งที่มองเห็นได้ชัดคือคำสอนทางพุทธศาสนาเองก็เป็นเสมือนกฎหมายอยู่ในตัวเองแล้ว มีข้อที่บัญญัติถึงเรื่องที่ควรทำและเรื่องไม่ควรทำ พระเจ้าลิไททรงมองเห็นสิ่งนี้ จึงนำมาเขียนเป็นเรื่อง โดยมีจุดประสงค์ด้านการเมืองการปกครองอยู่ด้วย[64]

หากไตรภูมิพระร่วงเป็นเสมือนกฎหมายของบ้านเมือง จึงน่าคิดว่าสุโขทัยคงจะมีปัญหาด้านการปกครองไม่น้อย เพราะกฎหมายทุกฉบับออกมาเพื่อความอยู่ดีกินดี และเพื่อปัญหาของสังคม โทษสำหรับบุคคลทั่วไปเท่าที่ปรากฏ เช่น โทษกล่าวร้ายพ่อแม่ ครูสมณพราหมณ์ และโทษของผู้กระทำปัญจานันตริยกรรม โทษดังกล่าวกำหนดขึ้นเพื่อควบคุมให้สถานภาพของสังคมดำเนินไปอย่างมีระบบ ไม่ก้าวก่ายซึ่งกันและกัน โทษของการมีชู้ทั้งหญิงและชายเพื่อมิให้สังคมยุ่งเหยิง โทษสำหรับขโมย สำหรับพ่อค้าแม่ขายที่ขายของโกงทั้งปริมาณและคุณภาพ โทษของการข่มเหงคนจน โทษสำหรับผู้ฆ่าสัตว์และทำลายป่า โทษสำหรับผู้ผสมยาและกระทำการแท้งลูก ตลอดจนโทษปลีกย่อยอื่น ๆ เช่น โทษมุสา ริษยา ดูแคลน ตระหนี่ ในนรกใหญ่ทั้ง 8 ขุม และนรกบ่างกล่าวถึงลักษณะของการกระทำความผิดแล้วไปได้รับโทษในนรก เท่าที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงมีดังนี้[65]

---

64 ชลธิรา กลัดอยู่, เรื่องเดียวกัน, หน้า 106 และ 112

65 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 22

"คนผู้ใดเกิดมาแลบ่รู้จักบาปรู้จักบุญ แลบ่มีรู้จักคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แลบ่มิได้ให้ทาน ตระหนี่ทรัพย์ แลเมื่อท่านจะอวยทานไส้มักห้ามปราม ท่านอันหนึ่งมันบ่มิรู้รักพี่รักน้องบ่มิรู้เอ็นดูกรุณา เทียรย่อมข้าสิงสัตว์อันรู้ดิงแล ลักเอาสินท่านอันท่านเจ้าสินบ่มิให้แก่ตน มักทำชู้ด้วยเมียท่านแล ลอกลักรักเมียท่าน กล่าวความสระประมาทท่านและกล่าวความหมาบช้ากล้าแข็งให้ท่านบาดเนื้อผิดใจให้ท่านได้ความเจ็บอาย แลกล่าวความมุสาวาทเหลาะแหละลุ่ยล่ายอันบ่มิเป็น ประโยชน์เป็นติรัจฉานกถา แลมักกินเหล้าเมามาย แลบ่มิยำผู้เถ้าผู้แก่สมณพราหมณาจารย์ อันว่าความอันเขาเจ็บปวดทนทุกขเวทนาแห่งเขานั้นจักกล่าวบ่มิได้เลย"

สาเหตุและผลของกุศลกรรม

เมื่อกล่าวถึงสาเหตุและผลของกุศลกรรมแล้ว ลักษณะการดำเนินเรื่องในไตรภูมิพระร่วง พระเจ้าลิไทได้เสนอคุณธรรมหรือศีลธรรม หลักความประพฤติสำหรับราษฎร หรือไพร่ฟ้าข้าไทประชาชนจากเนื้อเรื่องในไตรภูมิพระร่วงในฝ่ายกุศลกรรม ท่านกล่าวถึงบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ มี ทาน ศีล และภาวนา เป็นต้นว่าสวดมนต์ และสวดพระพุทธคุณและระลึกเถิงคุณพ่อคุณแม่เจ้าไทท่านผู้มีคุณแก่ตน แลภาวนาอนิจจังสังขารแล ทรงกล่าวถึงสาเหตุของกุศลกรรมเป็นต้นตอหรือรากเหง้าของความดีว่ามี 3 คือ กุศลมูล[66]

1. อโลภะ ความไม่โลภอยากได้ของเขา คิดเผื่อแผ่ให้แก่คนอื่น
2. อโทสะ ความไม่คิดประทุษร้าย มีเมตตา
3. อโมหะ ความไม่หลงลืม มีปัญญา

เมื่อกล่าวถึง "กุศลมูล" ทั้ง 3 ว่าเป็นเหตุให้เกิดการกระทำกุศลกรรมบถ 10 ประการ[67] เป็นทางที่ทำให้มีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ไปเกิดในสวรรค์ว่า สามารถทำได้ 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ ไว้ดังนี้

ทางกายกรรม 3

1. มีเมตตากรุณาต่อสัตว์ ไม่ฆ่าเบียดเบียนสัตว์

---

66 ที.ปา. 11/394/292. ทยฺยรฏฺ ฐสฺส เตปิฏกํ. 2530.

67 ม.มู. 12/485/523. องฺ ทสก. 24/165/287. 168-181/296-300. ทยฺยรฏฺ ฐสฺส เตปิฏกํ 2530.

2. เคารพในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ลักทรัพย์

3. ไม่ล่วงละเมิดผิดประเพณีทางเพศ ละการประพฤติผิดในกาม

ทางวจีกรรม 4

4. มีสัจจะ พูดคำจริง ละการพูดเท็จไม่ว่าจะเพราะตนเอง ผู้อื่น หรือเพราะประโยชน์ใด ๆ

5. ละการพูดคำส่อเสียด กล่าวคำที่สมานสามัคคี ช่วยสมานสามัคคีคนที่แตกร้าวกัน ส่งเสริมคนที่สมัครสมานกัน

6. ละคำหยาบพูดแต่คำที่สุภาพอ่อนหวาน

7. ละการพูดเพ้อเจ้อ พูดแต่คำจริงมีเหตุผล มีสาระประโยชน์ ถูกกาละเทศะ

ทางมโนกรรม 3

8. ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น

9. ไม่มีจิตคิดร้าย คิดปรารถนาให้สัตว์ทั้งหลายไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์อยู่อย่างเป็นสุข

10. มีความเห็นชอบ เช่นเห็นว่าทานมีผล การบูชามีผล ผลวิบากของกรรมดี กรรมชั่ว เป็นต้น

ในตอนที่ว่าด้วยมนุสสภูมิกล่าวถึง บุญกิริยาวัตถุ ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความดี ลักษระที่ควรทำเมื่อทำแล้วทำให้เกิดเป็นท้าวพระยามหาจักรพรรดิ ผู้ดีมีสกุล ผู้มีบุญทั้งหลาย68คือ

1. ทำบุญด้วยการให้ปันสิ่งของ (ทานมัย)
2. ทำบุญด้วยการรักษาศีลหรือประพฤติดี (สีลมัย)
3. ทำบุญด้วยการเจริญภาวนาคือฝึกอบรมจิตใจ (ภาวนามัย)
4. ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม (อปจายนมัย)
5. ทำบุญด้วยการช่วยขวานขวายรับใช้ (เวยยาวัจจมัย)
6. ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้แก่ผู้อื่น (ปัตติทานมัย)
7. ทำบุญด้วยการยินดีในความดีของผู้อื่น (ปัตตานุโมทนามัย)

68 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 175

8. ทำบุญด้วยการฟังธรรมศึกษาหาความรู้ (ธัมมัสสวนมัย)

9. ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรมให้ความรู้ (ธัมมเทสนามัย)

10. ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง (ทิษฐุชุกัมม์)

ในฝ่ายกรรมที่เป็นกุศล กล่าวถึงบุญกิริยาวัตถุ 10 แต่การบรรยายเกี่ยวกับกรรมที่เป็นกุศล ไม่ได้แจกแจงรายละเอียดหรือข้อย่อยของลักษณะการกระทำและผลที่ได้รับเท่าที่ควร ซึ่งถ้าหากได้แสดงตัวอย่างกรรมอันเป็นกุศลให้กว้างออกไปพอเทียบคู่กับฝ่ายอกุศล ก็อาจจะเป็นแนวนำหรือเป็นต้นเค้าที่ช่วยให้เกิดการคิด และการกระทำในทางสร้างสรรค์ความดีงามขยายกว้างยิ่งขึ้นได้ เนื่องจากการดำเนินชีวิตในทางโลกนั้น ยังเป็นไปด้วยอำนาจของกิเลสตัณหา มนุษย์จึงยังคงกระทำความดีโดยมีจุดมุ่งหมายว่า จะได้รับผลตอบสนองในทางที่ดี

ตามความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม และจุดหมายปลายทางที่ผู้ดำเนินชีวิตในทางโลกหวังก็คือการได้ไปเกิดในภพที่ดีนั่นเอง ไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงลักษณะของคนไว้ 4 จำพวก[69] คือ

1. คนนรก หมายถึง ผู้ที่ชอบฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเป็นนิจ

2. คนเปรต หมายถึง ผู้ยากไร้เข็ญใจ ไม่เคยทำบุญกุศล

3. คนดิรัจฉาน หมายถึง ผู้ที่ไม่รู้จักบาปบุญ ไม่มีเมตตากรุณา

4. คนมนุษย์ หมายถึง ผู้ที่รู้ผิด รู้ชอบ ละอายเกรงกลัวต่อบาป เคารพผู้เฒ่าผู้แก่ สมณพราหมณ์ รู้จักคุณพระรัตนตรัย

ในบรรดามนุษย์ 4 จำพวกนี้ คนมนุษย์เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องกว่ามนุษย์จำพวกอื่น เพราะเป็นผู้รู้ผิดและชอบ เป็นผู้ละอายและเกรงกลัวต่อบาป เคารพผู้เฒ่าผู้แก่ สมณพราหมณ์ รู้จักคุณพระรัตนตรัย มนุษย์เหล่านี้มุ่งกระทำความดีเพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทาง หรืออุดมคติสูงสุด แนวทางในการปฏิบัติตนให้ได้ชื่อว่ามีศีลธรรมนั้น หมายถึง การเว้นจากทุจริต 3 ทาง อันได้แก่ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ แล้วหันมาเรียกว่า เป็นผู้มีสุจริต 3 ประการดังนี้ ซึ่งได้แก่การไปเกิดใหม่ในภพที่ดีต่อไป ดังข้อประกอบสุจริต 3 อย่าง

---

69 พญาลิไทย . เรื่องเดียวกัน, หน้า 79 - 80.

ดังกล่าวมาแล้ว ที่เรียกว่า "กุศลกรรมบถ 10 ประการ" เป็นธรรมจริยาที่ทำให้เจริญขึ้นทั้งทาง กาย วาจา และใจ แต่ถ้าผู้ใดยังไม่มั่นคงในธรรมจริยาทั้ง 10 ประการนี้ ก็ขอให้ควบคุมกาย และวาจาก่อนเป็นอย่างน้อย โดยการปฏิบัติตามหลักเบญจศีล คือ

1. เว้นจากการฆ่าสัตว์ ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิต และร่างกาย
2. เว้นจากการลักทรัพย์ ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน
3. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ไม่ประทุษร้ายต่อของรักของหวงแหน
4. เว้นจากการพูดโกหกหลอกลวง ไม่ประทุษร้ายด้วยวาจา
5. เว้นจากการเสพเครื่องดองของเมา อันเป็นเหตุให้ประมาทมัวเมาเพราะขาดสติ

ในที่นี้จะนำลักษณะการกระทำ และผลของการกระทำที่เป็นกุศลกรรมเท่าที่ปรากฏ ในไตรภูมิพระร่วงมาดูเป็นตัวอย่างดังนี้ "บุญทั้งหลายนี้ใช่แต่เมืองมนุษย์ภูมิ กระทำแล ได้บุญในแผ่นดินนี้ ทั้งฝูงเทพยดาอันอยู่ในฉกามาพจรภูมิก็ดี ก็ย่อมกระทำบุญฝูงนี้แล จิงได้เป็นพระอินทร์เทพดาในเมืองฟ้าไส้[70]..."

นโยบายสำหรับนักปกครอง นโยบายสำหรับชนชั้นผู้นำผู้ปกครองบ้านเมือง หมาย ถึง บรรดาพระราชามหากษัตริย์ พระเจ้าลิไทพระองค์เองทรงวางนโยบายสำหรับพระองค์ เองเป็น "ธรรมราชา" หรือ "มหาจักรพรรดิราช" โดยทรงปกครองปฏิบัติหน้าที่โดยธรรม

"...เมื่อลุนนี้พระยาฤาไท รู้พระปิฎกไตรได้ขึ้นเสวยราชย์ในเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัย แทนปู่แทนพ่อ...จึงสมมติขึ้นชื่อศรีสูรยพงศราม มหาธรรมราชาธิราช เสวยราชชอบ ด้วยทศพิธราชธรรมรู้ปราณีแก่ไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลาย เห็นข้าวท่านบใคร่พิน เห็นสินท่านบใคร่ เดือดพ่อตายไว้แก่ลูก พี่ตายไว้แก่น้องซือผู้ใดผิดว้าง..รามเท่าใดก็ดีบ่ห่อนฆ่าฟัน...สักคาบ ซือได้ข้าเสิกข้าเสือหัวพุ่งหัวรบก็ดี ย่อมเอามาเลี้ยงมาขุน บให้เถิงที่ฉิบที่หาย ซือได้ฝูง ยียคดยียคูแก่ตนได้ฝูงใส่..ในปลา ยาในข้าวให้กิน และจักให้เถิงที่ล้มที่ตายดังอันก็ดี บ่ห่อนฆ่าบ่ห่อนตีสักคาบ ย่อมโปรดฝูงโทระแก่ตนดังอันหลายท่า แก่กมซือจักนับก็แล มิถ้วนเหี้ยมอดเนออดใจแก่อันเพิงเคียดและบ่อาจ เคียดดังอันเพื่อจัก..จุงเป็นพระพุทธ

---

70 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 179 และ 215-217

จุงจักเอาฝูงสัตว์ทั้งหลายข้ามสังสารทุกข์นี้.."[71]

ในเรื่องดังกล่าวนี้ ปรากฏข้อความในไตรภูมิพระร่วง ที่กล่าวถึงผู้นำในการปกครองในระดับ "มหาจักรพรรดิ" ไว้ว่าต้องผ่านขั้นตอนการปฏิบัติธรรมขั้นตอนต่าง ๆ "ท่านผู้เป็นพระยาจักรพรรดิราชนั้นไส้ ท่านมีศักดิ์มียศดังนี้..คนผู้ใดที่ได้ทำบุญแต่ก่อนคือ ได้ปฏิบัติบูชาพระศรีรัตนตรัยและรู้จักคุณพระพุทธิเจ้าพระธรรมเจ้า และสงฆเจ้า แลให้ทานรักษาศีลเมตตาภาวนา ครั้นตายก็เอาตนไปเกิดในสวรรค์ ลางคาบเล่าเกิดเป็นท้าวพระยาผู้ใหญ่แลมีศักดิ์มียศ มีบริวารเป็นอเนกอนันต์ไส้ ได้ปราบทั่วทั้งจักรวาลแลแม้ท่านกล่าวสิ่งใดก็ดิแลบังคับบัญชาสิ่งใดก็ดี เทียรย่อมชอบด้วยทรงธรรมทุกประการ ท่านนั้นเป็นพระยา ทรงพระนามชื่อว่า พระยาจักรพรรดิราชพระยามีบุญดั่งนั้น ใจธมักใคร่ฟังธรรมเทศนาหนักหนา ธ ย่อมฟังธรรมเทศนาแด่สำนักนิสมณพรามหณาจารย์ แลนักปราชญ์ผู้รู้ธรรม แลพระยานั้นทรงปัญจศีลทุกวารบ่มิได้ขาด ในวันอุโบสถศีลไส้ย่มทรงอัฏฐศีลทุกวันอุโบสถมิได้ขาด ในวันเพ็งบูรณ์ไส้ ครั้นเมื่อเช้า ธ ย่อมให้แต่ธนทรัพย์ สรรพเหตุอันอเนกนั้น แล้ว ธ ให้ขนเอามากองไว้ที่หน้าพระลานชัยแล้ว ธ แจกให้เป็นทานแก่คนอันเที่ยวมาขอ"[72]

พระเจ้าลิไท ไม่ได้มุ่งกล่าวสอนเฉพาะพระราชามหากษัตริย์ผู้เดียว แต่ยังวางนโยบายให้บรรดาเจ้าพระยาผู้เป็นเจ้านาย ที่มีอำนาจในการปกครองบ้านเมือง เพราะลักษณะการปกครองสมัยสุโขทัยถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นเจ้าแผ่นดิน มีอำนาจมากอยู่และบรรดาข้าราชบริพารทำหน้าที่บริหารบ้านเมืองต่างพระเนตรพระกัณณ์ โดยได้รับอำนาจากพระเจ้าแผ่นดิน จึงจำเป็นต้องมีจิตสำนึกโดยธรรมชาติที่เป็นเสียงภายในใจให้ตัดสินได้ว่า อะไรผิดอะไรถูก สามารถปกครองบ้านเมืองได้อย่างสงบสุข จิตสำนึกโดยธรรมชาตินี้เราเรียกว่า คุณธรรม หรือมโนธรรม[73] พระเจ้าลิไททรงนำนโยบายนั้นสอนบรรดาเจ้าพระยาผู้มีอำนาจ

ทั้งหลายถือเป็นหน้าที่ต้องทำ

---

71 จารึกป่ามะม่วง ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 4 - 33

72 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 94

73 วิทย์ วิศทเวทย์, ศ.ดร., จริยศาสตร์เบื้องต้นมนุษย์กับปัญหาจริยธรรม,(กรุงเทพมหานคร; อักษรเจริญทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ 6, 2530), หน้า 82

อันว่าชาวเจ้าทั้งหลายเกิดมาแลได้เป็นท้าวเป็นพระยาดังนี้ไส้...ย่อมได้ทำบุญและธรรม แลทำกุศลมาแต่โพ้นจิงได้เกิดเป็นท้าวเป็นพระยาดังนี้ไส้ แลสูชาวเจ้าทั้งหลายได้รู้จักแก้ว 3 ประการ คือพระพุทธิเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆเจ้า ได้ไหว้นบคำรบแต่ก่อนแลพระธรรมอันบูราณาจารย์มีต้นว่าพระพุทธิเจ้าเทศนาไว้ แลมีนักปราชญ์ผู้รู้เทศนาให้ท่านทั้งหลายฟังว่าอันใดชอบธรรมควร ชาวเจ้าจำแลทำตามอันนั้นอันใดว่า มิชอบธรรมควรชาวเจ้าทั้งหลายเว้นเสีย

พระเจ้าลิไทต้องการที่จะปลูกฝังคุณธรรมหรือมโนธรรม ซึ่งเป็นอินทรีย์พิเศษอาจจะเรียกว่า "ปัญญา" (Intellect, Understanding) อินทรีย์ทางศีลธรรม (Moral Faculty) หรือมโนธรรมดังกล่าว (Cinscience)[74]พระองค์ต้องการสร้างให้ผู้ปกครองทุกคนมีมโนธรรมซึ่งเป็นตัวชี้ขาดเกณฑ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในใจเรา และตัดสินหลักแห่งการกระทำ มโนธรรมนี้ตัดสินตัวมนุษย์เองและการกระทำของมนุษย์มันประกาศลงไปตายตัวว่าการกระทำนั้น ๆ โดยตัวมันเอง เป็นสิ่งยุติธรรม ถูกดีหรือชั่วผิดอยุติธรรม โดยปราศจากจากคำปรึกษาหรือคำแนะนำใด ๆ มโนธรรมนี้แสดงอำนาจของมันออกมาเพื่อให้ความเห็นชอบหรือประมาณผู้กระทำแล้วแต่กรณี

ผู้ปกครองกับคุณธรรม จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีคู่กัน นั้นคือผู้ปกครองต้องมีคุณธรรม พระเจ้าลิไททรงเล็งเห็นความสำคัญในข้อนี้ จึงจำเป็นต้องปลูกฝังคุณธรรมสำหรับผู้นำ ในยามที่บ้านเมืองกำลังประสบปัญหาทางด้านการเมืองการปกครอง ประกอบกับพระเจ้าลิไทพระองค์เองเป็นผู้สนใจในพระพุทธศาสนา การเขียนตำราทางพระพุทธศาสนา เป็นนโยบายออกมาชัดเจนให้รู้ว่าจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม

นโยบายเกี่ยวกับนักปกครองที่ปรากฏให้เห็นชัดคือ "ทศพิธราชธรรม" เป็นกฎที่ตราขึ้นไว้เพื่อเป็นเครื่องชี้ เป็นแนวไว้ให้นักปกครองปฏิบัติโดยไม่นอกลู่นอกทางจนเกินไป นักปกครองที่ดีต้องอยู่ในทศพิธราชธรรม นักปกครองที่ปราศจากทศพิธราชธรรมมักจะได้รับการติฉินจากประชาชน ตามที่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์เสมอ ลักษณะการปกครองที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับธรรมะของนักปกครอง ในตอนที่กล่าวถึงพระยาจักรพรรดิราช พระเจ้าลิไทพูดถึงการที่จะพิชิตดินแดนโดยไม่ต้องใช้ศัสตราวุธ และการ

---

74 วิทย์ วิศทเวทย์, ศ.ดร. , เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

ปกครองโดยใช้ธรรมะ

การปกครองในอุดมคติตอนที่พรรณาถึงมนุษย์ในมนุสสภูมิ ได้มีการแบ่งแผ่นดินออกเป็น 4 ทวีป โดยใช้เกณฑ์เรื่องบาปบุญของมนุษย์ในการจำแนกทวีปทั้ง 4 ดังนี้:-

1. ชมพูทวีป หมายถึง แผ่นดินที่เราอยู่นี้ เป็นที่อยู่ของมนุษย์ผู้มีกิเลสตัณหามากกว่า

2. บุรพวิเทหทวีป อยู่ทางทิศตะวันออก เป็นที่อยู่ของมนุษย์ที่มีคุณธรรมสูงกว่าชมพูทวีป

3. อมรโคยานทวีป อยู่ทางทิศตะวันตก เป็นที่อยู่ของมนุษย์ที่มีคุณธรรมสูงกว่าชมพูทวีปและบุรพวิเทหทวีป

4. อุตรกุรุทวีป อยู่ทางทิศเหนือ เป็นที่อยู่ของมนุษย์ที่ประเสริฐที่สุด มีคุณธรรมสูงกว่ามนุษย์ในทวีปอื่น ๆ และเป็นแผ่นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าทุกทวีปที่กล่าวมาแล้ว

ในเรื่องไม่ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของแผ่นดินในทวีปอื่น ๆ ละเอียดเท่าอุตรกุรุทวีป บอกไว้แต่เพียงว่ามนุษย์ในชมพูทวีปมีอายุไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับบุญบาปที่ได้กระทำแต่ทวีปอื่น ๆ ทั้ง 3 ทวีป กำหนดอายุผู้คนได้แน่นอนกว่า ในบุร์พวิเทหทวีปนั้น มนุษย์ทุกคนมีอายุถึง 100 ปี ในอมรโคยานทวีป มนุษย์มีอายุถึง400 ปี และในอุตรกุรุทวีปนั้น มนุษย์มีอายุยืนถึง 1,000 ปี และให้เหตุผลไว้ด้วยว่า ที่กำหนดไว้ตายตัวเช่นนี้ เพราะคนในทวีปทั้ง 3 นั้น ประพฤติตนอยู่ในเบญจศีลทุกคน

ถ้าจะวิเคราะห์ให้ละเอียดจะพบว่า สภาพความเป็นอยู่ในอุตรกุรุทวีปนั้นเป็นดินแดนแห่งอุดมคติของพุทธศาสนา ในเรื่องได้พรรณนาความอุดมสมบูรณ์อย่างละเอียดละออเพื่อโน้มน้าวจิตใจคนให้ยึดมั่นอยู่ในศีลธรรม อันจะส่งผลให้ไปเกิดในดินแดนดังกล่าวนั้นบ้าง แต่ถ้าจะพิจารณาถึงระบบการปกครองอันเป็นพื้นฐานทางการเมืองนั้น ในไตรภูมิพระร่วงเน้นแต่การปกครองโดยระบบกษัตริย์ แบบจักรพรรดิราชปกครองมนุษย์ในชมพูทวีปเท่านั้น[75] ซึ่งเน้นถึงแผ่นดินในอุดมคติ หรือมนุษย์ในอุดมคติ เป็นเป้าหมายสำคัญ

75 นางนิรมล ทัพเวช, "การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องไตรภูมิพระร่วง", วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. ภาควิชาปรัชญา (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 2524.

ไตรภูมิพระร่วง เป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์ในสมัยสุโขทัย ซึ่งทรงเห็นชอบกับการปกครองแผ่นดินโดยกษัตริย์ ดังนั้น การเสนอรูปแบบในการปกครอง จึงเป็นแบบมีกษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง และกษัตริย์ที่สมบูรณ์แบบที่เหมาะสมแก่การปกครองรัฐนั้น ต้องเป็นแบบจักรพรรดิราชที่ปกครองชมพูทวีป ข้อที่น่าสังเกตคือกษัตริย์ที่ทรงเน้นนั้นไม่ใช่กษัตริย์นักรบ แต่เป็นจักรพรรดิราช เป็นผู้ที่มีบุญบารมีมากกว่าประชาชนคนอื่น ดังนั้น ทุกคนควรเคารพเชื่อฟังจักรพรรดิราชผู้ที่มีคุณธรรมสูงส่ง และมีอำนาจพิเศษที่สามารถจะดลบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ บางสิ่งอันอยู่นอกอำนาจของปุถุชนโดยทั่วไปด้วยเพราะบุญบารมี และของวิเศษที่เกิดมาคู่กับพระองค์ที่เรียกว่า "สัตตพิธรัตนะ 7" ฐานะของกษัตริย์นั้นถูกยกย่องให้สูงส่งทัดเทียมกับเทพยดา โดยเรียกว่าเป็นสมมติเทพ รูปแบบการปกครองโดยระบบกษัตริย์นั้นจึงเป็นแบบธรรมานุภาพ กล่าวคือ พระมหากษัตริย์จะต้องมี "ทศพิธราชธรรม" ซึ่งแตกต่างจากคำว่า "เทวราช" การปกครองแบบ "จักรพรรดิราช" เน้นสร้างคุณธรรมทางการเมืองการปกครองให้กับผู้นำ ส่วนการปกครองแบบ "เทวราช" ซึ่งพระมหากษัตริย์เน้นสร้างอำนาจเฉพาะทางการเมืองการปกครอง

ด้านกฎหมายที่ใช้ในการปกครองรัฐไม่ปรากฏชัดเจน แต่ทรงเสนอในรูปกฎศีลธรรมให้คนเกรงกลัวต่อบาป เพื่อควบคุมให้สถานภาพของสังคมดำเนินไปอย่างสงบสุข จะเป็นโทษทางศีลธรรมทั้งสิ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระมหากษัตริย์ในยุคนั้นคิดว่า การลงโทษด้วยศีลธรรมนั้นให้ผลดีกว่าการลงโทษทางกฎหมายก็ได้ เพราะถ้าคนเกรงกลัวบาปแล้วคงจะกระทำแต่ความดี และถ้าทุกคนทำดีมีศีลธรรมประจำใจแล้ว ก็เท่ากับว่าให้ความร่วมมือกับรัฐในการปกครองประเทศแล้วเช่นกัน นโยบายในทางการเมืองการปกครองในไตรภูมิพระร่วงไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะไตรภูมิพระร่วงไม่ได้เขียนขึ้นเพื่อเสนอรูปแบบ หรือนโยบายการปกครอง หากแต่จะเน้นให้ประชาชนเป็นคนดีมีศีลธรรมประจำใจ ซึ่งถ้าจะเกี่ยวข้องกับการเมืองแล้ว ก็คงเป็นไปในแง่ที่ว่าผลจากการที่พลเมืองเป็นคนดี มีคุณธรรม ทำให้การปกครองเป็นไปได้ราบรื่นเท่านั้นเอง

บทที่ 4

วิเคราะห์แนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท

การศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดทางการเมือง และการปกครองของพระเจ้าลิไท จากสภาพการปกครอง สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม ความสัมพันธ์กับแคว้นอื่น ๆ และลัทธิความเชื่อถือของคนสุโขทัย โดยการวิเคราะห์เนื้อหาของไตรภูมิพระร่วง พระเจ้าลิไททรงพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วงขึ้นเพื่อเผยแผ่พระศาสนา และเพื่อเทศน์โปรดพระมารดา ดังปรากฏใน "บานแพนกเดิม"ว่า "เจ้าพระยาเลไทได้เสวยราชสมบัติในเมืองสัชชนาไลอยู่ได้ 6 เข้า จึ่งได้ไตรภูมิถามุนไส่เพื่อใด ใส่เพื่อมีอัตถะพระอภิธรรมและใคร่จะเทศนาแก่พระมารดา ท่านอนึ่งใคร่จะจำเริญอภิธรรมโสด"[1]

ไตรภูมิพระร่วงจึงจะเป็นวรรณคดีทางพุทธศาสนา แต่ส่วนหนึ่งของความเป็นจริงนอกเหนือจากเป็นวรรณคดีทางพุทธศาสนาที่สำคัญเรื่องหนึ่งแล้วไตรภูมิพระร่วง ยังเป็นวรรณคดีทางการเมืองที่สำคัญยิ่งเรื่องหนึ่งของไทย พระเจ้าลิไททรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการเมืองแน่นอน ถ้าการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเกี่ยวข้องกับชีวิตไม่ว่าจะอยู่ฐานะไหน ที่แห่งหนตำบลใด ก็ไม่อาจหลีกพ้นจากอิทธิพลอำนาจหรือแรงกระทบของการเมืองได้ อาจารย์ชลธิรากล่าวว่า "ไตรภูมิพระร่วง วิทยานิพนธ์เรื่องแรกของไทย เกิดขึ้นด้วยเหตุผลทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาจากหลักฐานที่ว่าผู้แต่งเป็น อุปราช กำลังเตรียมการเป็นกษัตริย์ที่ปรีชาสามารถ เป็นผู้ที่รอบรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ จะถือว่าเป็นกษัตริย์นักวิชาการองค์แรกของไทยก็น่าจะได้ จึงน่าจะเป็นไปได้ ถ้าอุปราชองค์หนึ่งจะนำความรอบรู้เชี่ยวชาญในวิชาการแขนงต่าง ๆ มาใช้เพื่อประโยชน์ทางการเมือง"[2] ในบทที่ 4 จะได้วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองการปกครองโดยแยกเป็น 5 หัวข้อของการวิเคราะห์เนื้อหาไตรภูมิพระร่วง คือ;-

ลักษณะการปกครอง

สมัยพระเจ้าลิไท ฐานะของพระมหากษัตริย์เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจากหลักฐาน

1 พญาลิไทย , ไตรภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง, (กรุงเทพมหานคร; ขององค์การค้าคุรุสภา, 2527) , หน้า 2

2 ชลธิรากลัดอยู่, ไตรภูมิพระร่วงรากฐานของอุดมการทางการเมืองไทย, หน้า 111

จารึกสุโขทัยหลักที่ 4 ปรากฏว่ามีคำว่า เสวยราชย์ไอศูรย์ธิปัตย์พระราชบัญญัติ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของพราหมณ์ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย และถ้าสังเกตให้ดีจะพบว่าการเรียกชื่อของพระมหากษัตริย์นั้น คำนำหน้าพระนามแทนที่จะเป็นพ่อขุนกลายเป็นพระยา หรือไม่ก็พระเช่น พระเจ้าลิไท หรือพระมหาธรรมราชาลิไท เป็นต้น แสดงถึงฐานะที่พิเศษออกไป มิใช่พ่อกับลูกดังปรากฏในตอนต้นอีกต่อไปแล้ว นอกจากนี้อาจจะมีอิทธิพลของลัทธิเทวราชจากขอมเข้ามาปะปนบ้างแล้ว[3] จะพบว่าคติในเรื่องพระมหากษัตริย์ของกรุงสุโขทัยในรัชสมัยของพระเจ้าลิไท เป็นแบบเจ้ากับข้าไม่ใช่บิดากับบุตรเช่นในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง มีลักษณะเป็นระเบียบแบบแผน มีพิธีรีตรองไว้เกียรติยศตามอย่างการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชที่มีความเด็ดขาด[4]

จากศิลาจารึกสุโขทัยตอนหนึ่งก็กล่าวถึงว่า ก่อนที่พระยาลิไทจะเสด็จขึ้นครองกรุงสุโขทัย ก็ต้องเสด็จมาจากเมืองศรีสัชชนาลัย และใช้ขวานฟันประตูเมืองสุโขทัย จึงเข้าเมืองได้ ในกรณีเช่นนี้การขึ้นครองราชย์ของพระยาลิไทก็ต้องมีเงื่อนไขและต้องปราบปรามศัตรูทางการเมืองฝ่ายตรงข้าม การเสริมสร้างบารมีและพระราชอำนาจให้กับพระองค์เอง เพื่อหาความชอบธรรมก็ย่อมเป็นเรื่องธรรมดา การมีความสัมพันธ์กับราษฎรในฐานะบิดากับบุตรดังเช่นแต่ก่อนมา ย่อมไม่เป็นการปลอดภัยแก่ตัวพระองค์เองในฐานะที่มีศัตรูทางการเมือง ฐานะกษัตริย์ทางการเมืองของกษัตริย์สุโขทัยในนั้นจึงเริ่มเปลี่ยนไป[5]

ต่อมาความสัมพันธ์ระหว่างประมุขอาณาจักรกับพลเมือง เริ่มจะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง กษัตริย์สุโขทัยมีลักษณะเป็นจักรพรรดิราชผู้ซึ่งขยายอำนาจทางธรรมออกไปอย่างกว้างขวาง เพราะได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา หนังสือไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงเรื่องดังกล่าวไว้ชัดมาก และกษัตริย์ก็เริ่มยกฐานะตนเองให้สูงยิ่งขึ้นจาก พ่อขุน กลายเป็นพระมหาธรรมราชา แสดง

---

3 ขจร สุขพานิช, ฐานันดรไพร่, ภาควิชาประวัติศาสตร์ มศว. ประสานมิตร, (กรุงเทพฯ; 2519), หน้า 70 - 72 .

4 ศรีศักร วัลลิโภดม, ที่มาของการปฏิรูปการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ, ช่อฟ้า, ปีที่ 2 ฉบับที่ 17-18 (เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2510), หน้า 32

5 ผศ.ณรงค์ พ่วงพิศ, ประวัติศาสตร์การปกครองและการเมือง, ภาควิชาประวัติศาสตร์ มศว.ประสานมิตร, (กรุงเทพฯ;อมรการพิมพ์, 2527),หน้า 6

ให้เห็นว่ากษัตรย์จะต้องมีฐานะที่ยิ่งใหญ่กว่าพ่อขุน ธรรมดาที่เคยเป็น และบางทีอาจพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปได้ว่า กษัตริย์ทำหน้าที่คล้ายกับพระพุทธองค์ ผู้ประกาศสัจธรรมอันยิ่งใหญ่ในสมัยพุทธกาล

นักปกครองในอดีตได้รับปรัชญาและศาสตร์ต่าง ๆ จากอินเดียเพื่อประโยชน์ของตน กล่าวคือ อารยธรรมอินเดียสร้างฐานะให้ตนเด่นแตกต่างจากชาวบ้านธรรมดา ๆ เป็นการสร้างเกียรติยศและอำนาจให้ตนเอง ตัวอย่างเช่น การที่นักปกครองรับทฤษฎี "เทวราช" มาก็ช่วยให้ตนสร้างอำนาจเหนือนักปกครองอื่น ๆ ในดินแดนใกล้เคียงกัน ฉะนั้น ผลประโยชน์ของนักปกครอง คงจะเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการรับอิทธิพลอินเดียเช่นกัน[6] จากข้อความดังกล่าว บ่งบอกถึงอิทธิพลของลัทธิเทวราชว่า เป็นที่ต้องการของนักปกครอง การรับเข้ามามีจุดมุ่งหมายที่ไม่ดีแอบแฝงอยู่ ปัญหาจากการปกครองในลัทธิดังกล่าวย่อมเกิดขึ้นได้ การก้าวพ้นจาก "เทวราช" เป็น"ธรรมราชา" เป็นสิ่งที่น่าศึกษา จะเป็นไปได้หรือไม่ว่าช่วงยุคพระเจ้าลิไทย อิทธิพลของพราหมณ์จากอินเดียเข้ามามีบทบาทในสุโขทัยมาก การปกครองแบบพ่อปกครองลูกในสมัยก่อนไม่สามารถต้านทานได้ หากเป็นเช่นนั้นการใช้อำนาจที่ไม่มีเครื่องควบคุมเป็นสิ่งน่ากลัว เพราะฉะนั้น แนวความคิดทางพุทธศาสนาในเรื่อง "ธรรมราชา" จึงถูกหยิบยกขึ้นเพื่อเป็นเสมือนเครื่องควบคุมอำนาจและต้านตาน "ลัทธิเทวราช" หากเป็นจริง ภิกษุในพระพุทธศาสนายุคสุโขทัยที่ปรากฏชื่อในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ย่อมมีบทบาททางการเมืองเป็นอย่างมาก ในฐานะเป็นที่ปรึกษาของพระเจ้าลิไทที่จะให้แนวความคิดในการต่อต้านลัทธิดังกล่าว

ในไตรภูมิพระร่วงมีหลักฐานที่แสดงว่า พระเจ้าลิไททรงชื่นชมพระมหากษัตริย์อินเดียองค์หนึ่งคือพระศรีธรรมาโศก เพราะเนื้อความในไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึงพระเจ้าศรีธรรมาโศกราชอย่างละเอียด ในแง่ประวัติ ชายา จริยาวัตร และบุญบารมี[7] เพื่อศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการปกครองของพระเจ้าลิไท เท่าที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงในบทนี้ จะแยกกล่าว

---

6 ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, พุทธศาสนาและการรวมทางการเมืองสมัยอยุธยาตอนต้น, 1893 2013, โบราณคดี, ปีที่ 4 ฉบับที่ 4 (เดือนเมษายน 2516); หน้า 438.

7 พญาลิไทย , ไตรภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง, หน้า 140 161

ลักษณะการปกครองออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้:-

1. อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการปกครองในสมัยพระเจ้าลิไท

2. คำสอนของพระพุทธศาสนาและการปกครองของพระเจ้าลิไท 3. ลักษณะการปกครองในอุดมคติของพระเจ้าลิไท

1. อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการปกครองในสมัยพระเจ้าลิไท

จากการศึกษาวิเคราะห์ไตรภูมิพระร่วง จุดประสงค์ของการพระราชนิพนธ์ที่กล่าวไว้ว่า เพื่อเป็นการโปรดพระมารดา แต่พบว่าคำสอนของพระพุทธศาสนาทางด้านการเมืองและการปกครอง ปรากฏอยู่หลาย ๆ แห่ง อาจจะกล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายของพระราชนิพนธ์อีกประการหนึ่งก็คือ เพื่อผลทางด้านการเมืองและการปกครอง ทั้งนี้เพราะว่าเนื้อหาของพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง ได้รับเอาคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้ เพื่อสร้าง ปรับปรุงวางพื้นฐานทางด้านจริยธรรมให้เป็นแนวทางปฏิบัติของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมสุโขทัย หรืออาจจะกล่าวได้ว่า เป็นการนำคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาของบ้านเมือง ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการปกครองในสมัยพระเจ้าลิไท จำแนกออกได้ดังต่อไปนี้

1.1 พระพุทธศาสนา เป็นพื้นฐานทางจริยธรรมของสังคม

"จริยธรรม" (Morality) หมายถึง ธรรมที่ควรปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม[8] จริยธรรมมีความหมายถึงหลักความประพฤติที่มนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับ ในวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วงได้นำคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับโดยคนทั่ว ๆ ไป ใน สังคมสุโขทัย ความประพฤติและปฏิบัติของคนในสังคมสุโขทัยสมัยพระเจ้าลิไท จึงมีพื้นฐานมาจากความเชื่อในพระพุทธศาสนา จริยธรรมพื้นฐานของสังคมสุโขทัยจำแนกออกได้ ดังนี้

1.1.1 จริยธรรมบุคคล

จริยธรรมบุคคล หมายถึง หลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติ ซึ่งการประพฤตินั้น ทำให้บุคคลเป็นมนุษยธรรม ตัวอย่างเช่น "คนอันที่รู้จักผิดแลชอบ แลรู้จักกลัวบาป แลละอาย

---

8 พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ 2530, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2533, หน้า 135.

แก่บาป รู้จักว่ายากว่าง่าย แลรู้รักพี่รักน้อง แลรู้เอ็นดู กรุณาต่อผู้เข็ญใจ แลรู้ยำเกรงพ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่ สมณพราหมณาจารย์ อันอยู่ในสิกขาบทของพระพุทธิเจ้าทุกเมื่อ แลรู้จักคุณแก้ว 3 ประการไส้ แลคนฝูงนี้ แลชื่อมนุษยธรรมแล"[9]

ข้อความนี้แสดงถึงจริยธรรมส่วนบุคคลของชาวสุโขทัย ที่ได้รับจากพระพุทธศาสนา ความเป็นผู้รู้กตัญญูกตเวที มีหิริโอตตัปปะ เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ครู อาจารย์ และพระภิกษุ แสดงถึงความสำนึกในการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง โดยใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว

1.1.2 จริยธรรมสังคม

จริยธรรมสังคม หมายถึง ธรรมที่ควรปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ตัวอย่างเช่น คนในอุตรกุรุทวีป เป็นคนที่มีอายุยืน ดังข้อความต่อไปนี้ "เพราะว่าเขานั้นอยู่ในปัญจศีลทุกเมื่อบ่มิได้ขาด เขาบ่ห่อนจะรู้ข้าสัตว์ตัวเป็นให้จำตาย เขาบ่ห่อนจะรู้ลักเอาทรัพย์สินท่านมากก็ดีน้อยก็ดี อันเจ้าของเขามิได้ให้ เขาบ่ห่อนจะรู้ฉกลักเอา อันหนึ่ง เขาบ่ห่อนจะรู้ทำชู้ด้วยเมียท่านผู้อื่น ส่วนว่าผู้หญิงเล่าเขาก็บ่ห่อนจะรู้ทำชู้ด้วยผัวท่านแล ผู้อื่นแล เขาบ่ห่อนจะรู้ทำชู้จากผัวของตน อันหนึ่ง เขาบ่ห่อนจะ่รู้เจรจามุสาวาท แลเขาบ่ห่อนจะรู้เสพสุรายาเมา แลเขารู้ยำรู้เกรงผู้เฒ่าผู้แก่แลพ่อแม่ของเขา เขารู้รักพี่รู้รักน้องของเขา เขาก็ใจอ่อนใจอด เขารู้เอ็นดูกรุณาแก่กัน"[10]

ข้อความนี้ หมายถึง ชาวสุโขทัยประพฤติตามเบญจศีล มีความเคารพในสิทธิของผู้อื่น มีความเคารพในทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่มีการล่วงละเมิด มีความอ่อนน้อมต่อบุคคลอื่นตามลำดับอายุ และตามลำดับวงศ์ตระกูล ชาวสุโขทัยเป็นผู้มีความพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ และเป็นผู้รู้จักแบ่งปันสิ่งที่ตนมีอยู่นั้นให้แก่ผู้อื่น

1.1.3 จริยธรรมด้านการปกครอง

พระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง ได้แสดงให้เห็นถึงการยอมรับเอาคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้สั่งสอน และวางพื้นฐานจริยธรรมทางด้านการเมืองการปกครองให้แก่สังคม

---

9 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

10 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 82.

จริยธรรมทางด้านการเมืองการปกครอง จำแนกออกเป็น 2 ฝ่าย ดังนี้

ก. จริยธรรมสำหรับผู้ปกครอง

จริยธรรมสำหรับผู้ปกครอง หมายถึง หลักธรรมที่ผู้ปกครองต้องปฏิบัติตาม ดังต่อไปนี้

ก.1 มีความซื่อสัตย์ และซื่อตรงต่อประชาชน ดังข้อความในไตรภูมิพระร่วงต่อไปนี้

"สัตว์ทั้งหลายนี้ยากที่จะเกิดมาเป็นคน ครั้นว่าเกิดมาได้เป็นท้าวเป็นพระยา ดังชาวเจ้าทั้งหลายนี้ ย่อมมีบุญสมภารมากแล้ว จึงชาวเจ้าทั้งหลายรู้บุญรู้ธรรม รู้กลัวรู้ละอายแก่บาปนั้นจงนักเทิด จะบังคับถ้อยความสิ่งอันใดก็ดี ด้วยใจซื่ออันชอบด้วยทางธรรม อย่าให้พ้นวันพ้นคืน"[11]

ก.2 มีความเป็นผู้รู้จักประมาณตน อยู่ในความไม่ประมาท ดังข้อความต่อไปนี้

"ผู้เป็นท้าวพระยานี้แม้จะพิภาษเจรจาสิ่งใดก็ดี อย่าเจรจามาก แม้นจะยิ้มแย้มด้วยสิ่งใด อย่ายิ้มแย้มมาก แต่พอประมาณเทิด เร่งให้รำพึงเถิงความชอบ อย่าได้ประมาทลืมตนเลย"[12]

ก.3 มีควมยุติธรรม ให้ความเสมอภาคต่อผู้ใต้ปกครอง ดังข้อความต่อไปนี้

"จงรักลูกเจ้าเหง้าขุนทมุนทนายไพร่ฟ้า ข้าไททั้งหลาย อย่าได้เลือกที่รัก อย่าได้มักที่ชัง แลรักเขาจงเสมอกันแล"[13]

ก.4 ชุบเลี้ยงข้าราชสำนักในสุขสบาย ไม่คิดเสียดาย ดังข้อความต่อไปนี้

"อันหนึ่ง ผู้เป็นท้าวเป็นพระยาควรให้ทรัพย์สิ่งสินแก่ลูกแก่เมียชาวแม่ ชาวเจ้าผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งหลาย เพื่อเป็นเสบียงเบี้ยเลี้ยงเขากินอยู่เป็นกำลัง เป็นเครื่องแต่งแงแผ่ตนนั้น ควรให้แก่เขา เขาจิงเต็มใจเขา แลเราผู้เป็นท้าวพระยา อย่าควรคิดเสียดายทรัพย์นั้นเลย"[14]

ก.5 เลี้ยงดูรักษาสมณพราหมณ์ นักปราชญ์ราชบัณฑิต และปรึกษาผู้รู้ธรรมเสมอ ดังข้อความต่อไปนี้

---

11 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

12 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

13 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

14 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

"อันหนึ่ง ให้เลี้ยงดูรักษาสมณพราหมณ์ แลนักปราชญ์ราชบัณฑิต ผู้รู้ธรรม สมณพราหมณ์แลนักปราชญ์ราชบัณฑิตผู้รู้ธรรมนั้นมานั่งอยู่ที่สูงแล้ว แล้วจิงถามเถิงธรรมอันประเสริฐนั้นแล"[15]

ก.6 ให้สิ่งตอบแทนบำเหน็จรางวัลแก่ผู้ทำดี มากน้อยตามประโยชน์ที่เขาทำให้ ดังข้อความต่อไปนี้

"อันหนึ่ง ข้าคนไพร่ฟ้าข้าคน คือว่าผู้ใด ๆ ก็ดี แลกระทำความชอบให้ได้ประโยชน์แก่ท้าวพระยา ด้วยความอันชอบของเขานั้นไส้ ด้วยให้รังวัลแก่ผู้นั้นตามมากแลน้อยหนักแลเบาโดยอำเภอคุณแลอำเภอประโยชน์ของเขานั้นแล"[16]

ก.7 ผู้ปกครองต้องเป็นผู้มีศีล มีเมตตากรุณา สั่งสอนให้ผู้ใต้ปกครองรู้ธรรม ดังข้อความต่อไปนี้

"ชื่อเบญจศีลแลควรแก่ชาวเจ้าทั้งหลาย เป็นผู้ท้าวเป็นพระยาเร่งจำไว้ให้หมั้น แลสั่งสอนท้าวพระยาลูกเจ้าเหง้าขุนทมุนทนายไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลายอันมีในอาณาราช เพราะตนให้รู้แล"[17]

ก.8 ผู้ปกครองต้องไม่เบียดเบียน ผู้ใต้ปกครองโดยเก็บภาษีมาก ดังข้อความต่อไปนี้

"ดูกร ชาวเจ้าท้าวพระยาทั้งหลาย ประการหนึ่ง ด้วยไพร่ฟ้าข้าไท ราษฎรทั้งหลายทำไร่ไถนากินในแผ่นดินเรานี้ เมื่อใดเข้านั้นเป็นรวงไส้ ให้ผู้ดีเข็ญใจซื่อนั้นไปดูปันค่าโดยอุดมเทียบนั้นแล กระทำเข้าเปลือกนั้นเป็นสิบส่วน แลเอาเป็นหลวงนั้นแต่ส่วนหนึ่ง แลเก้าส่วนนั้นให้เขาแล ผิแลเห็นว่าเขามิได้เข้านั้นไส้มิควรเอาแก่เขาเลย"[18]

ก.9 ผู้ปกครองต้องให้การดูแลบำรุงเลี้ยงแก่ข้าราชการ ผู้ใต้บังคับบัญชา และเลี้ยงดูผู้ชราดังข้อความต่อไปนี้

"อันหนึ่ง ควรให้เข้าสักส่วนแก่ไพร่แลทแกล้วทหารทั้งหลาย เดือนแลหกคาบจิงพอ

---

15 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 114

16 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 114

17 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, น้า 112

18 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 112

เขากิน อย่าให้เขาอดเขาอยาก ผิว่าจะใช้เขากระทำการอันใด ๆ ไส้ ให้ใช้เขาแต่พอบังควร แลอย่าใช้เขานักหนาให้ล้ำเหลือใจ ผิผู้ใดเฒ่าแก่ไส้ ผู้นั้นบ่มิควรใช้เขาเลย ปล่อยเขาไปตามใจเขาแล”[19]

ก.10 ผู้ปกครองต้องส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้ใต้ปกครองเพื่อยกระดับการครองชีพดังข้อความต่อไปนี้

“อันหนึ่ง ไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลายอันอยู่แว้นแคว้นแดนดินเมืองเรา ผิว่าเขาจะไปค้าขายกินก็ดี แลว่าเขาหาทุนบ่มิได้ แลเขามาหา ขอเราผู้เป็นเจ้านายแลขอกู้เงินทองไปเป็นทุนค้าขายกินดั่งนั้น เราผู้เป็นท้าวพระยานี้ควรปลงเงินทองในท้องพระคลังนั้นให้แก่เขา”[20]

ข. จริยธรรมของผู้อยู่ภายใต้ปกครอง

จริยธรรมของผู้อยู่ภายใต้ปกครอง ในไตรภูมิพระร่วงมิได้กล่าวเอาไว้ชัดเจน ได้แต่กำหนดคุณสมบัติมนุษย์ออกเป็น 4 ประเภท เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของคนทั่ว ๆ ไปในสังคมเอาไว้ดังนี้

ข.1 คนนรก คือคนที่ชอบฆ่าสัตว์ ต้องถูกลงโทษตัดมือ ตัดเท้า ทนทุกขเวทนาแสนสาหัส

ข.2 เปรตมนุษย์ คือคนที่ไม่เคยกระทำบุญบริจาค ต้องเป็นคนเข็ญใจไม่มีแม้แต่เสื้อผ้าจะสวมใส่

ข.3 ดิรัจฉานมนุษย์ คือคนที่ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ จิตใจขาดความเมตตากรุณา ขาดความกตัญญูกตเวที

ข.4 มนุษย์ธรรม คือคนที่รู้จักว่าสิ่งใดเป็นกุศล สิ่งใดเป็นอกุศล รู้จักประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในอนาคต มีความเมตตา กรุณา เชื่อฟังเคารพบิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้เฒ่าผู้แก่ เคารพในพระรัตนตรัย

ไตรภูมิพระร่วงได้นำคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติของคนในสังคมไว้ คำสอนเหล่านี้ถือว่าเป็นพื้นฐานทางจริยธรรมของชาวสุโขทัย การรู้จัก

---

19 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

20 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

ควบคุมตนเอง การรู้จักปฏิบัติตนเมื่อต้องสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การรู้จักหน้าที่ของตนเองและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่น การยอมรับเอาคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมของชาวสุโขทัย การเมืองการปกครองของชุมชนหรือสังคมใด ๆ ก็ตามจะเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย เมื่อทุก ๆ คนในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ ต่างมีจิตสำนึกความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน อาจจะกล่าวอีกอย่างได้ว่า ทุก ๆ คนในชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ ต้องมีจริยธรรมพื้นฐานที่เหมือนกัน การยอมรับเอาพระพุทธศาสนาเถรวาทของสังคมสุโขทัยที่พระเจ้าลิไทได้ทรงนำมาใช้ในพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง ดังนั้นจึงมีวัตถุประสงค์ที่ทรงต้องการวางพื้นฐานทางจริยธรรมให้แก่สังคมสุโขทัย

1.2 พระพุทธศาสนาถูกนำไปเป็นเครื่องมือในทางการเมืองและการปกครอง

พระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในทางการเมืองและการปกครอง 2 ประการดังนี้ คือ

1.2.1 การนำคำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้แทนกฎหมาย คำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นเสมือนกฎหมายอยู่ในตัว เนื่องจากข้อบัญญัติต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องที่ควรจะต้องกระทำ และเรื่องที่จะต้องละเว้นไม่สมควรจะทำ ข้อที่ต้องละเว้นเหล่านี้ ถ้ามีการล่วงละเมิดเกิดขึ้นย่อมให้โทษตามหลักการ “กฎแห่งกรรม” การที่พระเจ้าลิไทได้ทรงนำคำสอนของพระพุทธศาสนามาใช้ในพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง โดยใช้คำสอนเหล่านั้นแทนกฎหมายในรัชสมัยของพระองค์ เนื่องจากในสมัยนั้นยังไม่มีกฎหมายที่มีลักษณะการปกครองที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง จึงทำหน้าที่บทบัญญัติของกฎหมายกำหนดการลงโทษทางจิตใจแก่ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามและผู้ที่ล่วงละเมิดบทบัญญัติเหล่านั้น

ไตรภูมิพระร่วงได้กล่าวถึง “กฎแห่งกรรม” คือคนทำบุญย่อมได้รับผลบุญตอบแทนคนทำบาปย่อมได้รับผลบาปนั้นตอบแทน คนกระทำบาปไปเกิดในนรก ในไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงนรกภูมิ แบ่งเป็นนรกต่าง ๆ หลายแห่ง แต่ละแห่งล้วนแล้วแต่น่ากลัว น่าสยดสยองนรกจัดแบ่งไปตามลำดับบาปหรือโทษชนิดต่าง ๆ กฎแห่งกรรมหรือผลของบุญและผลของบาป จะแยกคนออกไปตามกรรมของตน ดังข้อความต่อไปนี้

"ผู้ใดกระทำบุญอันใดไส้ เทพดานั้นเขียนชื่อผู้นั้นในแผ่นทองสุก แล้วทูนใส่เหนือหัวไปถึงพระยายมราช พระยายมราชก็จบใส่หัว แล้วก็สาธุการอนุโมทนายินดีด้วย...................... พระยายมราชก็เชิญให้ขึ้นไปสู่สวรรค์อันมีวิมานทองประดับด้วยแก้ว 7 ประการ"[21]

"ผิแลผู้ใดกระทำบาปนั้น มันคำนึงดูตนมันเองนั้น แลมันมิอาจบอกบาปนั้นได้เลย จิงเทพดานั้นเอาบาญชีในแผ่นหนังหมามาอ่านให้มันฟัง มันได้ฟังบาญชีนั้น มันจิงสารภาพว่ามีจริง พระยายมราชแลเทพดานั้นจิงบังคับแก่ฝูงยมพะบาลให้เอามันไปโดยกำลังบาปกรรมมันอันหนักเบานั้น แลบังคับอันควรในนรกอันหนักแลเบานั้น แลความทุกขเวทนาแห่งเขานั้นจักกล่าวบ่มิถ้วนได้เลย"[22]

การล่วงละเมิดในข้อที่จำต้องละเว้น ตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ส่งผลให้คนตกไปอยู่ในนรก จะอยู่ในลำดับใดก็ตามขึ้นอยู่กับลำดับโทษที่ได้ล่วงละเมิดไปแล้ว ดังตัวอย่างโทษสำหรับข้าราชการ ต่อไปนี้

"นรกบ่าวอันดับเป็นคำรบ 10 นั้น ชื่อว่า โปราณมิฬหนรก คนฝูงท่านท้าวพระยาใช้ให้ไปเอาส่วยสาอากรแก่ไพร่ฟ้าราษฎรทั้งหลาย แลเรียกเอามากกว่ากำหนดท่าน แลกล่าวร้ายแก่ท่านเป็นต้นว่า ข้าท่าน ตีท่าน ผู้มีไมตรีรักตน แลเป็นมิตรโทษ ดังนั้น ครั้นตายไปเกิดในนรก บาปกรรมอันกระทำคุกคาม คำรามแก่เขาว่าจะใส่ขื่อใส่คา ผูกตีนแลมือเขา ทำข่มเหงเอาแก่เขา แลคนหมู่กระทำร้ายแก่ท่าน เป็นต้นว่าข้าท่าน ตีท่านผู้มีไมตรีรักตน แลเป็นมิตรโทษ ดังนั้น ครั้นว่าตายไปเกิดในนรก คนนรกนั้นอยู่ในแม่น้ำใหญ่อันหนึ่งเต็มไปด้วยลามุก อาจม แลเหม็นนักหนา แม้นว่าอยู่ไกลได้แลโยชน์ก็ดี ยังเหม็นอยู่ เขายืนอยู่นักหนา เขาอดบ่มิได้ เขาก็กินอาจมนั้นต่างเข้าต่างน้ำทุกวันแล"[23]

โทษสำหรับข้าราชการมีการกำหนดให้เป็นเปรต เช่น เรื่องที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง เรื่องโทษของเปรตผู้มีเล็บยาว ใช้เล็บของตนขูดเอาเนื้อหนังของตนเองมากิน โทษที่กำหนดตาม "กฎแห่งกรรม" นอกจากจะมีโทษสำหรับบุคคลผู้ทำหน้าที่ปกครองแล้ว ยังกำหนด

---

21 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

22 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

23 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 29-30.

โทษสำหรับบุคคลโดยทั่ว ๆ ไปอีก เช่น โทษของการกล่าวร้ายพ่อแม่ ครูอาจารย์ และสมณพราหมณ์ทั้งหลาย โทษดังกล่าวเหล่านี้ เป็นเสมือนระเบียบ กฎหมาย ที่ทำหน้าที่ควบคุมสถานภาพของ

สังคมให้ดำเนินไปอย่างมีระบบ ไม่ก้าวก่ายซึ่งกันและกัน การนำเอาคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้เพื่อกำหนดโทษสำหรับผู้ล่วงละเมิด เช่น การเป็นชู้ทั้งชายและหญิงจึงมีประโยชน์ในการป้องกันมิให้สังคมยุ่งเหยิง และการกำหนดโทษอื่น ๆ เช่น สำหรับผู้ลักขโมย สำหรับการคดโกงในการขายสินค้าทั้งปริมาณและคุณภาพ สำหรับการข่มเหงคนจน สำหรับผู้ฆ่าสัตว์ และผู้ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงถือว่าเป็นการจัดระเบียบของสังคมให้มีความสงบสุขเรียบร้อย

2.2 การใช้องค์กรของพระพุทธศาสนา

ในรัชสมัยของพระเจ้าลิไท ได้ทรงสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์วัด เช่น ได้ทรงโปรดให้สร้างวัดมหาธาตุและหล่อ "พระพุทธชินราช" ไว้เป็นที่เคารพสักการะ โปรดให้สร้างวัดจุฬามณี การที่ทรงโปรดให้สร้างวัดขึ้น ทำให้เข้าใจได้ว่า พระองค์ได้ทรงดำเนินตามคำสอนของพระพุทธศาสนา คือ การสร้างกุศล นอกจากนั้นการสร้างวัดถือว่าเป็นการส่งเสริมการศึกษาวิทยาการต่าง ๆ ทั้งนี้ เพราะว่าวัดเป็นเสมือนโรงเรียน และเป็นที่ชุมนุมของประชาชนมาพบปะพูดคุยกัน ถึงแม้ว่าวัดจะไม่มีอำนาจทางการเมือง แต่ก็เป็นสถาบันที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาการของสถาบันทางการเมืองให้มั่นคงยิ่งขึ้น เพราะว่าวัดเป็นสื่อเชื่อมประสานระหว่างผู้ปกครองกับประชาชน ให้มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน

2. คำสอนของพระพุทธศาสนาและการปกครองของพระเจ้าลิไท

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่พระเจ้าลิไทได้รับเข้ามาใช้ ถึงแม้ว่าจะไม่ปรากฏชัดก็ตาม แต่สามารถวิเคราะห์ ได้เป็นหัวข้อธรรมดังต่อไปนี้;-

ราชสังคหวัตถุ24 หรือสังคหวัตถุของพระราชา ธรรมเป็นเครื่องหยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชน หลักการสงเคราะห์ประชาชนของนักปกครอง พระเจ้าลิไทได้ทรงกำหนดบทบาทหน้าที่ของนักปกครองหรือพระราชา ในการปกครองสงเคราะห์ประชาชนโดยเสมอภาค ดังคำสอนแก่ท้าวพระยาของพระมหาจักรพรรดิราชว่า "จงรักลูกเหง้าเจ้าขุนหมุนทนายไพร่ฟ้า ข้าไททั้งหลาย อย่าได้เลือกที่รัก อย่าได้มักที่ชัง จงรักเขาจงเสมอกันแล" และ "ควรปลงเงินในในท้องพระคลังให้แก่เขา"[25]

ธรรมาธิปไตย[26] หมายถึงความเป็นผู้ที่ประพฤติตามหลักธรรม ธรรมาธิปก ปกครองโดยถือธรรม การประพฤติปฏิบัติตามธรรมนั้นปรากฏอยู่หลายแห่ง "แลให้ทาน" "รักษาศีลเมตตาภาวนา" "รู้บุญรู้ธรรม รู้กลัวรู้ละอายบาป" "มาตรว่า คนผู้ใดกระทำร้ายด้วยประการใด ๆ บ่มิควรข้าให้ตาย ควรสั่งสอนโดยธรรมแล"

---

24 สงอ.สคา., 15/351/110. ทยอยรฏอรฐสอส เตปิฏก 2530.

องอ.จตุกอก., 21/39/54. เรื่องเดียวกัน

องอ.อฎอฐก., 23/91/152. เรื่องเดียวกัน

ราชสังคหวัตถุ

1. ส่งเสริมการเกษตร พิจารณาความชอบ,ความผิด (สัสสเมธะ)

2. สงเคราะห์คนดีมีความสามารถ (ปุริสเมธะ)

3. ความรู้จักผูกผสานรวมใจ (สัมมาปาสะ)

4. ความมีวาจาอันดูดดื่มน้ำใจ (วาจาเปยยะ)

25 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 109, 113

26 ที.ปา. 11/228/31. ทยุยรฏ ฐสุส เตปิฏก์ 2530.

พรหมวิหารธรรม[27] ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ เป็นธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจเพื่อกำกับความประพฤติ ปฏิบัติตนต่อมนุษย์ สัตว์ ทั้งหลายโดยชอบ นอกจากนี้ในไตรภูมิพระร่วงยังประกอบด้วยธรรมสังคหวัตถุ 4[28]

ในไตรภูมิพระร่วงนั้น แม้ว่าข้อธรรมจะไม่ปรากฏอย่างชัดเจน แต่เนื้อความในการสั่งสอน ได้รวมเอาหลักธรรมของพุทธศาสนาเข้าไว้มากมาย แนวความคิดดังกล่าวในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่การบำเพ็ญแต่กาลก่อนมีผลต่อความเป็นมนุษย์และสัตว์ในปัจจุบัน ผลกรรมของปัจจุบันจะมีผลถึงชีวิตในภพหน้า โดยจำแนกไปตามกรรม การชี้ให้เห็นถึงบุญอันนำไปสู่สวรรค์ภูมิต่าง ๆทางบาปอันำไปนรกภูมิต่าง ๆ ทำให้มองเห็นได้ชัดเจนว่า "ลัทธิเทวราช" ตามความเชื่อของขอมได้ถูกความเชื่อในความเป็น "ธรรมราชา" ลบล้างออกไป จึงเป็นราโชบายที่สำคัญประการหนึ่ง ในการเมืองการปกครองที่ทำการพัฒนาสังคมไทยสมัยสุโขทัย ให้มีอำนาจทั้งทางด้านการเมืองเศรษฐกิจและกำลังคน ให้ทัดเทียมกับสังคมเมืองดั้งเดิมของขอมที่มีความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์[29] การใช้คำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นสื่อกลางในการสร้างความรู้สึกเป็นเอกภาพโดยกำหนดบทบาท หน้าที่ของบุคคลในสังคม

---

27 ที. มหา. 10/184/225 ที.ปา. 11/228/232.เรื่องเดียวกัน

พรหมวิหารธรรม ในอภิธรรม ธัมมสังคณี กล่าวไว้ 4 ประการดังนี้

1. เมตตา รักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เป็นสุข
2. กรุณา ความสงสารช่วยให้พ้นทุกข์
3. มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข
4. อุเบกขา ความวางเฉยเป็นกลางมีจิตเที่ยงตรง

28 องฺ. ทุก. 20/386/11

สังคหวัตถุ 1. การให้ ได้แก่ อามิสทานและธรรมทาน

2. ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก

3. อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์

4. สมานัตตตา ความมีตนเสมอ

29 ชลธิรา กลัดอยู่, **ไตรภูมิพระร่วงรากฐานของอุดมการณ์ทางการเมืองไทย,** หน้า 110

เอาไว้รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลเหล่านี้เข้าด้วยกัน เช่น กำหนดหน้าที่ บทบาทของกษัตริย์ หน้าที่ บทบาทของข้าราชการ บุคคลชั้นอื่น ๆการประพฤติปฏิบัติต่อกันระหว่างชนชั้นเอาไว้อย่างสมบูรณ์ ทำให้สังคมเมืองของสุโขทัยดำเนินด้วยความมั่นคง และดำรงอยู่ได้ ซึ่งหมายถึง อุดมการณ์ทางศาสนานั้นนำไปสู่อุดมการณ์ทางการเมือง

3. ลักษณะการปกครองในอุดมคติของพระเจ้าลิไท

คำสั่งสอนในไตรภูมิพระร่วง เกี่ยวกับการละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของบุคคลตามหลักธรรม ชี้ให้เห็นถึงผลที่จะได้รับจากการละเลย ละเว้นนั้น เช่น การประกอบอกุศลกรรมบถ และประกอบกุศลกรรมบท นำไปสู่นรกและสวรรค์แสดงถึงการควบคุมทางด้านจริยธรรมของสังคมสุโขทัย การแนะนำสั่งสอนสดับฟังธรรม ประพฤติตามธรรม แสดงถึงการบรรลุถึงสังคมคุณธรรม ในสังคมสุโขทัย ความเข้าถึงความเป็น "มหาธรรม" คือสังคมที่ไม่มีการเบียดเบียนสังคมที่มีคุณธรรมแบ่งปันอรรถประโยชน์สุขร่วมกัน เป็นสังคมที่พระเจ้าลิไทแสวงหา อาจจะกล่าวได้ว่า แนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท คือการใช้ "ธรรมราชา" วางพื้นฐานความรู้สึกของความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน วางพื้นฐานทางด้านจริยธรรม วางพื้นฐานด้านคุณธรรม และวางกฎในการควบคุมสังคมเอาไว้ ทำให้พระเจ้าลิไทปกครองสุโขทัยเอาไว้ได้ นอกเหนือไปจากการปกครองสุโขทัยนี้แล้ว การขยายตัวของสังคมเมืองสุโขทัยทำให้ราโชบายการปกครองแบบพ่อปกครองลูกของรัชสมัยก่อนหน้านี้ ไม่อาจจะนำมาปฏิบัติต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นในการพัฒนาระบบการเมืองและการปกครองที่เหมาะสมกับอาณาเขตที่ขยายออกไป พร้อมทั้งเป็นการปิดกั้นล้มล้างอิทธิพลของขอมให้หมดไปจากสุโขทัย

ความเป็น "ธรรมราชา" ตามความหมายคือ พระราชาผู้ทรงธรรม ปกครองอาณาประชาราษฎร์โดยธรรม เป็นการเปลี่ยนความเชื่อว่า กษัตริย์นั้นจำต้องเป็นนักรบซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ สถานภาพของสุโขทัยคลอนแคลนอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพระเจ้าลิไท พยายามที่จะขยายอาณาเขตของสุโขทัยออกไป โดยใช้พุทธศาสนาเป็นแกนนำทางการเมือง การเผยแพร่พุทธศาสนา โดยมุ่งหวังนำอยุธยาเข้ามาเป็นเมืองในอาณาเขตของสุโขทัย ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์เศรษฐกิจที่เสียเปรียบของสุโขทัย ท้ายที่สุดการยอมรับเอาพุทธศาสนาของอยุธยาเป็นสาเหตุ

ของการล่มสลายอาณาจักรสุโขทัย การรวมเอาอาณาจักรทั้งสองไม่ใช่ว่าเป็นการสลายตัวในรูปของการเสียเอกราช แต่เป็นการรวมเอาอาณาเขตเข้าด้วยกันและผสมผสานกลมกลืนกันทางวัฒนธรรม[30]

เศรษฐกิจ

ไตรภูมิพระร่วง แม้จะเป็นหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อจุดประสงค์ทางศาสนา หรือการเมือง ไม่ได้กล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจโดยตรง แต่มีข้อความที่กล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ซึ่งสะท้อนสภาพทางเศรษฐกิจของคนในยุคสุโขทัย หรือทิศทางของสภาพทางเศรษฐกิจที่พระเจ้าลิไทต้องการ อิทธิพลของพุทธศาสนาเถรวาทจึงเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจของสังคมสุโขทัย โดยเฉพาะพระเจ้าลิไทได้นำแนวความคิดพุทธศาสนาเข้ามาช่วยจัดระบบเศรษฐกิจของสังคมสุโขทัย ในข้อนี้จะวิเคราะห์ ลักษณะสภาพทางเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะเศรษฐกิจในอุดมคติของพระเจ้าลิไท
2. นโยบายด้านเศรษฐกิจของพระเจ้าลิไทในไตรภูมิพระร่วง

1. ลักษณะเศรษฐกิจในอุดมคติของพระเจ้าลิไทย

แผ่นดินอุตรกุรุทวีป ถือเป็นดินแดนในอุดมคติพระเจ้าลิไทย ทรงต้องการสร้างสังคมสุโขทัยให้เป็นดังเมืองในฝัน หรือเมืองในอุดมคติได้พรรณนาถึงความอุดมสมบูรณ์อย่างละเอียด เป็นสังคมที่สุขสมบูรณ์ ไม่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจเป็นผลเนื่องมาจากจิตใจคนให้ยึดมั่นในศีลธรรม จึงส่งผลให้ไปเกิดความอุดมสมบูรณ์และกล่าวไว้ว่าจะเข้าถึง หรือสร้างดินแดนในอุดมคติดังกล่าวได้โดยการตั้งอยู่ในเบญจศีล

พระเจ้าลิไทย ทรงบรรยายถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในแผ่นดินอุตรกุรุทวีป ในมนุสสภูมิ แผ่นดินอุตรกุรุทวีป ถือว่าเป็นดินแดนที่มีความสมบูรณ์ ประชาชนไม่ต้องกังวลเรื่องอาหารการกิน เพราะไม่ต้องทำไร่ไถนาไม่ต้องค้าขาย ว่า “คนชาวอุดรกุรุนั้น หาความกังวล (กลัว ฉบับพระมหาจันทร์)บ่มิได้ ด้วยจะทำไร่ไถนาค้าขายล่ายล่องทำมาหากินดั่งนั้น

---

30 กรมศิลปากร, คำให้การชาวกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา, ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, หน้า 451

เลยสักคาบ”[31]

เมืองในฝันคืออุตรกุรุทวีปนั้น ไม่มีความลำบากในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ทั้งนี้เพราะธรรมชาติเอื้ออำนวยให้เช่นมีข้าวที่ออกรวงเป็นข้าวสาร ไม่มีเปลือกให้ต้องนำมาสีหรือตำให้เหนื่อย

“แลชาวอุดรกุรุนั้นมีเข้าสารสิ่งหนึ่งชื่อสัญชาตสาลี* บ่มิพักทำนาแลสาลีนั้น หากเป็นต้นเป็นรวงเอง เป็นเข้าสารแต่รวงนั้นมาเองแลเข้านั้นขาว แลหอมปราศจากแกลบรำ บ่มิพักตำแลฝัดแลหากเป็นเข้าสารอยู่เขาชวนกันกินทุกเมื่อแล[32]

เวลาหุงข้าก็สบาย ไม่ต้องก่อไฟให้ลำบาก เพียงเอาข้าวสารใส่หม้อ ซึ่งเป็นผลไม้ชนิดหนึ่งชื่อติณหิรกะว่า “ยังมีลูกไม้สิ่งหนึ่งชื่อว่า ตุณหิรกะ เครื่องลูกไม้นั้นเกิดมาเป็นหม้อเข้าของ”[33] แล้วนำมาวางบนก้อนศิลา ซึ่งเป็นเหมือนเตาวิเศษเท่านั้น ไฟก็จะติดเองและเมื่อข้าวสุกแล้ว ไฟก็จะดับเองโดยอัตโนมัติ หากจะเปรียบกับหม้อหุงข้าวไฟฟ้าในยุคปัจจุบันก็น่าจะได้

“ในแผ่นดินอุดรกุรุนั้น ยังมีศิลาสิ่งหนึ่งชื่อโชติปาสาณ คนทั้งหลายฝูงนั้นเอาเข้าสารมาใส่ในหม้อทองอันเรืองงามดั่งแสงไฟ จึงยกไปตั้งลงเหนือศิลาชื่อโชติปาสาณบัดใจหนึ่งก็เป็นไฟลุกขึ้นแต่ก้อนศิลาอันชื่อโชติปาสาณนั้น ครั้นว่าเข้านั้นสุกแล้วไฟนั้นก็ดับไปเอง เขาแลดูไฟนั้น ครั้นเขาเห็นไฟนั้นดับแล้วเขารู้ว่าเข้านั้นสุกแล้ว เขาจิงเอาถาดแลตระไลทองนั้นอันไสงามนั้นมาคดเอาเข้าใส่ถาด แลตระไลทองนั้นแล”34

กับข้าวก็ไม่ต้องเสียเวลาปรุง ใครนึกอยากกินอะไร สิ่งนั้นก็มีมาเองให้ได้กินตามใจนึก “อันว่าเครื่องอันจะกินกับเข้านั้นจะแม่นว่าเขาพอใจจักใคร่กินสิ่งใด ๆ เขามิพักหา

---

31 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 84

* สาลี ดู สุมงฺคลวิลาสินี ภาค 3 , สารตฺถทีปนี ภาค 1 หน้า 424-427

32 พญาลิไทย,เรื่องเดียวกัน, หน้า 84

33 พญาลิไทย,เรื่องเดียวกัน, หน้า 82

34 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน , หน้า 92

สิ่งนั้นหากบังเกิดขึ้นมาแทบใกล้เขานั้นเองแล"[35] ข้าวที่กินนั้นเป็นยาป้องกันโรคร้ายในสมัยนั้นไปในตัวด้วยว่า "คนฝูงกินเข้านั้นแลจะรู้เป็นหิด แลเกลื้อนแลกลาก หูดแลเปา เป็นต่อมเป็นเต้า เป็นง่อย เป็นเพลีย ตาฟูหูหนวก เป็นกะจอกจอกเงื่อยเปื้อย เนื้อเมื่อยตน ท้องขึ้นขึ้นทองฟอง เจ็บท้องต้องไส้ ปวดหัวมัวตา ไข้เจ็บเหน็บเหนื่อยวิการดังนี้ไส้ บ่ห่อนจะบังเกิดมีแก่ชาวอุดรนั้นแต่สักคาบหนึ่ง "น้ำใจที่คนในเมืองอุตรกุรุทวีปมีเป็นสิ่งสำคัญ "ผิว่าเขากินเข้ามาอยู่ แลมีคนไปหามาหาเมื่อเขากินเข้าอยู่ เขาก็เอาเข้านั้น ให้แก่ผู้ไปเถิงเขานั้นกินด้วยอันยินดี บ่ห่อนจะรู้คิดสักเมื่อเลย"[36]

นอกจากนี้ยังมีต้นกัลปพฤกษ์ ซึ่งเป็นต้นไม้วิเศษที่สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ได้ตามที่คนไปร้องขอ ใครอยากได้เสื้อผ้า แก้วแหวนเงินทอง อาหารหรือสิ่งใดก็ตามจะสามารถเอาได้ดังใจปรารถนา "มีต้นไม้กัลปพฤกษ์ต้นหนึ่ง...ผู้ใดจะปรารถนาหาทุนทรัพย์สรรพเหตุอันใด ๆ ก็ดีย่อมได้สำเรทธิในต้นไม้นั้นทุกประการแล ถ้าแลคนผู้ใดปรารถนาจะใคร่ได้เงือนแลทองของแก้ว แลเครื่องประดับนิทั้งหลายเป็นต้นว่า เสื้อส้อยสนิมพิมพาภรณ์ก็ดี แลผ้าผ่อนท่อนแพรพรรณสิ่งใด ๆ ก็ดี แลเข้าน้ำโภชนาหารของกินสิ่งใดก็ดี ก็ย่อมบังเกิดปรากฏขึ้น แต่ค่าคบต้นกัลปพฤกษ์นั้น ก็ให้สำเรทธิความปรารถนาแก่ชนทั้งหลายนั้นแล"[37]

มีผลไม้นานาที่สมบูรณ์โดยกล่าวไว้ในลักษณะที่ใกล้เคียงกับผลไม้ที่เมืองสุโขทัยมีอยู่ ช่น ขนุน ไว้ว่า "ในสวนอันมีสรรพลูกไม้อันตระการ และมีลูกอันสุกแลหวาน คือว่าขนุนนั้นไส้ลางลูกนั้นใหญ่เท่าไหหาม ลางลูกเท่ากระออมหอมก็หอม หวานก็หวาน เขาชวนกันกินเหล้นสำราญบานใจในสวนนั้น"[38]

ตอนที่กล่าวถึงการเกิดของทารก หลังจากเกิดมาไม่ต้องมีความยุ่งยาก ในการเลี้ยงดูว่า "คนทั้งหลายเดินไปเดินมากล้ำกลาย ครั้นว่าแลเห็นลูกอ่อนนอนหงานอยู่ดั่งนั้น เทียรย่อมเอานิ้วมือเขาป้อนเข้าไปในปากลูกอ่อนนั้นด้วย บุญของลูกอ่อน นั้นก็ลังเกิดเป็นน้ำนม

35 พญาลิไทย ,เรื่องเดียวกัน, หน้า 84-85

36 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 85

37 พญาลิไทย ,เรื่องเดียวกัน, หน้า 85 - 86

38 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 87

ไหลออกมาแต่ปลายนิ้วมือ เขาก็ไปใน คอลูกอ่อนนั้นหากเกิดเป็นเข้ากล้วย อ้อย ของกิน บำเรอลูกอ่อนนั้นทุกวัน”[39]

การเข้าถึงสภาพเศรษฐกิจในฝันหรือในอุดมคติ

ในไตรภูมิพระร่วงตอนที่ว่าด้วยทวีปทั้ง 4 ในมนุสสภูมิ ได้กล่าวถึงการเข้าถึงหรือทำให้เป็นเมืองที่มีสภาพเศรษฐกิจที่สมบูรณ์ไว้ว่า ต้องมีศีลธรรม โดยใช้ศีลธรรมทางพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 เมตตา การไม่เอารัดเอาเปรียบ เป็นต้นว่า “เพราะเขา (คนในเมืองอุตรกุรุทวีป-ผู้วิจัย) อยู่ในปัญจศีลทุกเมื่อ บ่มิได้ขาด เขาบ่ห่อนจะรู้ข้าสัตว์ตัวเป็นให้จำตาย เขาบ่ห่อนจะรู้ลักเอาทรัพย์สินท่าน มากก็ดีน้อยก็ดี อันเจ้าของเขามิได้ให้ เขาบ่ห่อนจะรู้ฉกลักเอาอันหนึ่ง เขาบ่ห่อนจะรู้ทำชู้ด้วยเมียท่าน ผู้อันส่วนว่าผู้หญิงเล่าเขาก็บ่ห่อนจะรู้ทำชู้ด้วยผัว ท่านแล ผู้อื่นแลเขาบ่อห่อนจะรู้ทำชู้จากผัวของตน อันหนึ่งเขาบ่ห่อนจะรู้เจรจามุสาวาทแล เขาบ่ห่อนจะรู้เสพสุราเมรายาเมา แลเขารู้ยำเกรง ผู้เฒ่าผู้แก่แลพ่อแม่ของเขา เขารู้รักพี่รักน้องของเขา เขาจะใจอ่อนใจอด เขารู้เอ็นดูกรุณาแก่กัน เขาบ่ห่อนจะริษยากัน เขาบ่ห่อนจะรู้เสียดรู้ส่อ รู้ด่ารู้ทอรู้พ้อรู้ตัดกันและเขาบ่ห่อนจะรู้ทะเลาะเบาะแว้งถกเถียงกัน เขาบ่ห่อนจะรู้ชิงช่วงหวงแหนแดนแลที่บ้านรั้วราวของกันแล เขาบ่ห่อนจะรู้ทำข่มแหงเอาเงินเอาทองของแก้วลูกแลเมียแลเขาไร่โคนาหัวป่าค่าที่ห้วยละหานธารน้ำ เชืองเรือสวนเผือกมันหัวหลักหัวตอหัวล้อหัวเกวียน เขามิรู้เบียดเบียนเรือชานาวาโคมหิงสา ช้าง ม้า ข้าไทสรรพทรัพย์สิ่งสินอันใดก็ดี เขาบ่ห่อนรู้ว่าของตนของท่าน ดูเสมอกันสินทุกแห่งแล เขานั้นบ่ห่อนทำไร่ทำนาค้าขายหลายสิ่งเลย”[40]

จากเนื้อเรื่องในไตรภูมิพระร่วง พระเจ้าลิไทต้องการที่จะสร้างระบบสังคมให้เป็นสังคมที่มีความสมบูรณ์ เพราะจากแนวเรื่องที่ทรงนิพนธ์จะทำให้น่าคิดว่า พระเจ้าลิไททรงเชื่อว่า หากประชาชนมีศีลธรรมจัดระบบสังคมถูกต้องดีแล้ว ระบบเศรษฐกิจก็ดีตามระบบสังคมไปด้วย ทรงสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคมโดยใช้ธรรมเป็นกฎวิธี เพราะฉะนั้น ระบบเศรษฐกิจของ

---

39 พญาลิไทย, ,เรื่องเดียวกัน, หน้า 85

40 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 81 - 82

ชาวพุทธจะต้องมีลักษณะเป็น"เศรษฐศาสตร์สังคม" นั้นคือ ต้องมีมิติทางสังคมที่ชัดเจน[41] แล้ว "ธรรมิกเศรษฐศาสตร์หรือ เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ" จะบังเกิดขึ้นในสังคม

3. นโยบายด้านเศรษฐกิจของพระเจ้าลิไทในไตรภูมิพระร่วง

การเก็บภาษี ในตอนว่าด้วยจักรพรรดิสอนให้ท้าวพระยา เจ้าขุนมูลนายให้ตั้งอยู่ในธรรม ในเรื่องการเก็บภาษีพระยาจักรพรรดิราชทรงสั่งสอนท้าวพระยาทั้งหลาย ไม่ให้เก็บภาษีซึ่งเป็นหน้าที่ของประชาชนที่จะบำรุงรัฐเพื่อนำไปพัฒนาบ้านเมือง* ท่านกล่าวสอนไว้ไม่ให้เจ้าหน้าที่ข่มเหงขูดรีดประชาชนโดยวางเป็นหลักเกณฑ์ว่าถ้าประชาชนทำนาผลิตข้าวได้ 10 ส่วน ก็ให้เก็บเป็นของหลวงเพียง 1 ส่วน ถ้าบุคคลนั้นยังผลิตข้าวไม่ได้ก็ไม่ให้เรียกเก็บข้าวเลย ว่า "ดูกร ชาวเจ้าท้าวพระยาทั้งหลาย ประการหนึ่ง ด้วยไพร่ฟ้าข้าไทราษฎรทั้งหลายทำไร่ไถนากินในแผ่นดินเรานี้ เมื่อใดเข้านั้นเป็นรวงไส้ ให้ผู้ดีเข็ญใจซื่อนั้นไปดูปันค่าโดยอุดมเทียบนั้นแล กระทำข้าวเปลือกนั้นเป็น 10 ส่วนแลเอาเป็นหลวงนั้น แต่ส่วนหนึ่งแล 9 ส่วนนั้นให้แก่เขาแล ผิแลเห็นว่าเขามิได้ข้าวนั้นไส้มิควรเอาแก่เขาเลย"[42]

อัตราการเสียภาษีที่จ่ายแก่รัฐในอัตรต่ำ รวมกับนโยบายส่งเสริมการลงทุน โดยการให้กู้เงินโดยไม่เสียดอกเบี้ย นอกจากจะไม่เก็บภาษีจากราษฎรมากเกินไปแล้วยังไม่ควรเพิ่มอัตราภาษีจากที่เคยเก็บกันมาแต่โบราณด้วย เพราะจะเป็นตัวอย่างให้ปกครองคนต่อ ๆ ไปทำบ้าง อัตราภาษีก็จะสูงขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ราษฎรเดือดร้อนว่า "อันหนึ่งด้วยเอาสินส่วยแก่ราษฎรทั้งหลายไส้ให้เอาโดยโบราณท้าวพระยาทั้งหลายแต่ก่อน อันนั้นแลผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลายสรรเสริญว่าชอบธรรมนั้นบ่มิควรเอายิ่งเอาเหลือไปไส้แล ท้าวพระยาผู้ใดแลจะมาเสวยราชย์ภายหน้าเรานั้นจักได้เอาเป็นอย่างแล ธรรมเนียมสืบ ๆ กันไปแลจะได้บาปแก่เรานี้นักหนา เพราะว่าเราทำความอันมิชอบธรรมฝูงนี้ไว้กับแผ่นดินแล"[43]

---

41 ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, "ธัมมิกเศรษฐศาสตร์" ปรัชญาเศรษฐศาสตร์สังคมของชาวพุทธ, กลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง, สถาบันวิจัยสังคม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (กรุงเทพฯ; มิตรนราการพิมพ์, 2531) หน้า 143

* ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, 22/41/483 เรียกว่าราชพลี

42 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 112

43 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 112 - 113

ในเวลาที่ไพร่ทั้งหลายมาเข้าเวรให้แรงงาน มูลนายคอยช่วยเหลือให้ข้าวปลาอาหารให้เพียงพอและดูแลให้ทำงานสมควรแก่กำลัง อย่าให้มากเกินไป "อันหนึ่งควรให้ข้าวสักส่วนแก่ไพร่แลทแกล้วทหารทั้งหลายเดือนแลหกคาบ จิงพอเขากิน อย่าให้เขาอดเขาอยาก"44

มีหลักการทางสังคมสงเคราะห์ที่ให้ต่อไพร่ที่ใช้แรงงาน ไม่ปล่อยให้อดอยาก เมื่อใช้งานก็มีผลตอบแทนที่เหมาะสม ไพร่ชราก็ปลดให้พักผ่อนตามสบาย ชี้ให้เห็นว่าในสมัยสุโขทัยมีการประกันสังคมแล้ว นั่นคือให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลที่ใช้แรงงาน และตอบแทนการทำงานของบุคคลเหล่านั้นในบั้นปลายชีวิต สังคมสุโขทัยจึงเป็นสังคมที่มีความเป็นธรรมและมีความกตัญญูต่อสมาชิกของสังคมอย่าน่าชมเชย ความเป็นอยู่ทางด้านเศรษฐกิจในสังคมสุโขทัย การใช้แรงงานแก่ไพร่ สอนให้ใช้แต่พอควร ไม่ให้หนักเกินไปมีการปลดเกษียรไพร่ที่ชราปล่อยให้อยู่ตามสบายได้ มิสมควรเกณฑ์มาใช้แรงงานอีก "ผิว่าจะใช้เขากระทำการอันใด ๆ ไส้ ให้ใช้เขาแต่พอบังควรแล อย่าใช้เขานักหนา ให้ล้ำเหลือใจ ผิผู้ใดเฒ่าแก่ไส้ ผู้นั้นบ่มิควรใช้เขาเลย ปล่อยให้เขาไปตามใจแล"[45]

การกู้ยืม การกู้ยืมเงินทองไปประกอบอาชีพในไตรภูมิประร่วงพระเจ้าลิไทยทรงสอนมูลนายควรช่วยเหลือไพร่ในด้านการประกอบอาชีพ หรือในยามที่ไพร่เดือดร้อนด้วยเช่น ให้ไพร่ยืมเงินไปทำทุนค้าขาย โดยมิได้เอาดอกเบี้ยว่า "อันหนึ่ง ไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลาย อันอยู่แว่นแคว้นแดนดินเมืองเรา ผิแลว่าเขาจะไปค้าขายกินก็ดี แลว่าเขาหาทุนบ่มิได้ แลเขามาหาเราขอเราผู้เป็นเจ้านาย แลขอกู้เงินทองไปเป็นทุนค้าขายกิน ดังนั้น เราผู้เป็นท้าวพระยานี้ควรปลงเงินในท้องพระคลังนั้นให้แก่เขา แลว่าเขาเอาไปมากน้อยเท่าใดก็ดีให้ตราเป็นบัญชีไว้แต่ต้น ๆ ปีไส้ เราผู้เป็นไทบ่มิควรเอาเป็นดอกเป็นปลายแก่เขา เลยควรให้เรียกเอาแต่เท่าทุนเก่านั้นแลคืน แลภาษีดอกแลนั้น อย่าได้เอาของเขาเลย "[46]

และสอนให้มูลนาย ต้องให้ทุนรอนแก่ลูกหลานเพื่อตั้งตัวในการทำมาหากิน โดยสอนไม่ให้เสียดายทรัพย์สินในเรื่องดังกล่าวว่า "อันหนึ่งผู้เป็นท้าวเป็นพระยา ควรให้ทรัพย์สิ่งสิน

---

44 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 112

45 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 112

46 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 113

แก่ลูกแก่เมีย ชาวแม่ชาวเจ้า ผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งหลายเพื่อเป็นสะเบียงเลี้ยงเขากินอยู่เป็นกำลังเป็นเครื่องแต่งแง่แผ่ตนนั้น ควรให้แก่เขา ๆ จิงเต็มใจเขาแล เราผู้เป็นท้าวเป็นพระยาอย่าควรคิดเสียดายมรัพย์นั้นเลย"[47]

การจัดสรรที่ดินทำกิน จัดสรรที่ดินให้ประชาชนทำกินและให้ประชาชนเก็บพืชผลที่ได้ให้แก่หลวงในอัตราร้อยละ 10 ของผลที่ได้ทั้งหมด แต่ถ้าปีใดเก็บเกี่ยวไม่ได้ผลก็ไม่ต้องปันผลให้รัฐเลย ตามข้อความที่ระบุว่า "ด้วยไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลาย ทำไร่ไถนากินในแผ่นดินเรานี้ เมื่อได้ข้าวนั้นเป็นรวงเป็นไส้ให้ผู้ดีเซิญใจซื่อนั้นไปดูปันค่าโดยอุดมเทียบนั้นแล กระทำข้าวเปลือกนั้นเป็น 10 ส่วนแล เอาเป็นหลวงนั้นแต่ส่วน 1 และ 9 ส่วนนั้นให้แก่เขาเลย ผิแลดูเห็นว่าเขามิได้ข้าวนั้นไส้ มิควรเอาแก่เขาเลย[48]

บทลงโทษสำหรับเจ้าหน้าที่ของบ้านเมือง

พระเจ้าลิไทได้กล่าวถึงบทลงโทษทางใจไว้ สำหรับขุนมูลนายข้าราชการผู้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้แทนของพระองค์ไม่ถูกต้องไว้ เช่น ในเวตรณีนรกว่า "คนผู้ใดอยู่ในแผ่นดินนี้แลมั่งคั่งเป็นดี มีเข้าของมาก ไพร่ฟ้าข้าไทมากหลาย มักกระทำร้ายแก่คนผู้อื่นชิงเอาทรัพย์เข้าของของท่านผู้อื่น ด้วยตนมีกำลังกว่าครั้นตายได้ไปเกิดในนรกอันชื่อว่าเวตรณีนั้น"[49]

ในกุสปลาสนรกว่า "แลคนฝูงใดเอาเข้าลีบก็ดี แกลบก็ดี ฟางก็ดี มาระคนปนด้วยเข้าเปลือกแล เอาไปพรางขายแก่ท่านว่าเข้าดี คนฝูงนั้นตายไปเกิดในนรกนั้น"[50]

ในโปราณมิฬหนรก "คนฝูงท่านท้าวพระยาใช้ให้ไปเอาส่วยสาอากรแก่ไพร่ฟ้าราษฎรทั้งหลายแลเรียกเอามากกว่ากำหนดท่านแล กล่าวว่าร้ายแก่ท่านเป็นต้นว่า ข้าท่านตีท่าน ผู้มีไมตรีรักตน แลเป็นมิตรโทษดังนั้น ครั้นตายไปเกิดในนรกนั้น"[51]

ในโลหพพิสนรก "คนฝูงใดอันเจรจาซื้อสิ่งสินท่านแลไปพรางว่าจะให้ เบี้ยให้เงือน

---

47 พญาลิไทย. เรื่องเดียวกัน, หน้า 113

48 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 113

49 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 23

50 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 28

51 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 29 - 30

ท่าน แลตนใส่กลเอาสินท่านด้วยตาชั่งก็ดี ด้วยทนานก็ดี ก็ใส่กลให้ เขาพลั้งเขาพลาด แล ประบัดสิ่งสินเขาแลบ่มิได้ให้เงือนแก่เขาครั้นว่ามันตาย ได้ไปเกิดในนรกนั้น"[52]

ในแดนเปรต "เปรตจำพวกนี้เมื่อกำหนดเขากระทำก่อนนั้น เขาเอาข้าวลีบปนข้าวดี แล้วเอาไปลวงขายแก่ท่าน และด้วยบาปกรรมเขาดังนี้ เขาจึงเอามือเขากอบเอาข้าวลีบเป็นไฟนั้นมาใส่เหนือหัวเองไว้ ลุกเป็นไฟไหม้หัวเขาอยู่ทุกเมื่อ เพราะบาปกรรมเขาได้กระทำเขาจิงทนทุกข์ทุกเมื่อดังนี้แล"[53]

โดยสรุป แนวความคิดทางด้านเศรษฐกิจที่พระเจ้าลิไททรงพยายามสร้าง และให้เป็นไปได้อย่างสั้น ๆ ว่า พระองค์ต้องการสร้างและวางแนวระบบเศรษฐกิจในลักษณะที่ให้ประชาชนรู้ถึงระบบเศรษฐศาสตร์ เป็นเศรษฐกิจที่มีแนวความคิดตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรม โดยสร้างให้ประชาชนและสังคมให้มีคุณธรรม เพื่อเป็นตัวนำเศรษฐกิจ เพราะระบบเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่จำเป็น โภคทรัพย์เป็นสิ่งที่พึงแสวงหาและเพิ่มพูน และควรแสวงหาความสุขเป็นต้นว่า สุขจากการมีทรัพย์สุขจากการจ่ายทรัพย์สุขจากการไม่เป็นหนี้ พระเจ้าลิไทเสนอแนวทางในระบบเศรษฐกิจตามแนวพุทธศาสนา โดยเน้นให้เห็นว่าความสุขดังกล่าวยังไม่ดีเท่ากับความสุขที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่โดยความสุจริต

พระเจ้าลิไท ทรงสอนถึงระบบเศรษฐกิจที่ดีว่าไม่ควรลุ่มหลงในการไขว่คว้าแสวงหาโภคทรัพย์ การสะสมอย่างไร้ขอบเขต เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการปฏิเสธ สอนให้คนเราพอใจในสิ่งที่ตนมีและในสิ่งที่เป็นของตน การแสวงหาโภคทรัพย์ไม่ใช่สิ่งที่เลวร้าย หากหามาได้โดยชอบธรรม ไม่ยึดติดกับโภคทรัพย์เผื่อแผ่ ให้ทาน ไม่ใช้จ่ายอย่างสุรุ่ยสุร่าย แนวความคิดดังกล่าวปรากฏให้เห็นชัดในไตรภูมิพระร่วง เป็นแนวความคิดที่จะสร้างคุณภาพทางสังคมอย่างแท้จริง

สภาพสังคม

จากหลักฐานที่ปรากฏพบว่าเมืองสุโขทัยในรัชสมัยพระเจ้าลิไท มีปัญหาความยุ่งยาก ศีลธรรมเป็นสิ่งที่สังคมต้องการ พระสงฆ์จึงมีบทบาทและหน้าที่สำคัญที่พระเจ้าลิไททรงใช้

---

52 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน หน้า 30 - 31

53 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน หน้า 56

เป็นตัวแปรในการเรียกศีลธรรมกลับมา ไตรภูมิพระร่วงที่พระเจ้าลิไททรงนิพนธ์ไว้ จึงเป็นเสมือนคู่มือในการดำเนินการแก้สถานการณ์บ้านเมืองที่ระส่ำระสายในขณะนั้น เมื่อดูนโยบายทางด้านการเมือง และเศรษฐกิจที่กล่าวมาแล้ว หลักธรรมถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางด้านการเมืองการปกครอง ในทางด้านสังคมคำว่า "วัดเป็นทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน" เป็นบทสรุปที่ดีที่พูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับหลักธรรมพระพุทธศาสนา ในบทนี้จะเน้นถึงภาพรวมของพระพุทธศาสนาในลักษณะเป็นปัจเจกภาพ คือเน้นความสำคัญของปัจเจกชนมากกว่าสังคม แต่เมื่อวิเคราะห์โดยลึกแล้ว การให้ความสำคัญแก่บุคคลเป็นอันดับแรกจะช่วยให้เกิดผลดีแก่สังคมโดยส่วนรวม[54] อันเป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ แนวความคิดดังกล่าวเป็นแนวความคิดดั้งเดิมของพระพุทธศาสนาเถรวาท

1. ลักษณะสังคมในฝันหรือในอุดมคติของพระเจ้าลิไท
2. นโยบายด้านสังคมของพระเจ้าลิไทในไตรภูมิพระร่วง

ลักษณะสังคมในฝันหรือในอุดมคติของพระเจ้าลิไท

ลักษณะสังคมในฝันหรือในอุดมคติของพระเจ้าลิไท พระองค์ต้องการ สร้างสังคมพุทธศาสนา ในการปกครองบ้านเมืองหลังจากขึ้นเสวยราชสมบัติ การใช้อาวุธแทบจะไม่มีกล่าวไว้ พระองค์ทรงปรารถนาจะสถาปนาให้เป็นสังคมที่มีความสุขสงบ ในหนังสือไตรภูมิพระร่วงกล่าวไว้ว่า "มาตรว่าผู้ใดกระทำร้ายด้วยประการใดก็ดี บ่มิควรข้าให้ตาย ควรสั่งสอนโดยธรรมแล เพราะว่าปลงชีวิตสัตว์อันรู้ดิงนั้นเป็นบาปอย่างยิ่ง[55] เนื้อความดังกล่าวบอกถึงสังคมที่พระองค์ต้องการ ใช้คุณธรรมในการปกครอง คุณธรรมทางพุทธศาสนาน่าจะเป็นยุคที่ถูกหยิบยกมากล่าวและปฏิบัติกันมาก แนวความคิดทางสังคมของพระเจ้าลิไทจึงออกมาในรูปที่ว่า "พระองค์เจ้าไส้ เทียรย่อมอนุเคราะห์เขาให้ชื่นเนื้อชื่อใจเขา ให้เขาได้ความสุขเปรมปรีดิ์ยินดีมิให้เป็นอันตรายแก่ข้าเลย สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชนั้น ธ รู้บุญรู้ธรรม ธ รู้สั่งสอน

---

54 ดร.จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (กรุงเทพฯ กราฟฟิคอาร์ต, ครั้งที่ 2, 2530) หน้า 30

55 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 109 - 110

คนทั้งหลายให้รู้ในธรรมเพียงดังพระพุทธิเจ้าเกิดมา แลสั่งสอนโลกทั้งหลายให้อยู่ในธรรมไส้ ครั้งนั้นพระยามหาจักรพรรดิราชนั้น ธ ก็สั่งสอนแก่ท้าวพระยาทั้งหลายให้อยู่ในธรรม จิงกล่าวดั่งนี้ว่าท้าวพระยาทั้งหลายจงตั้งอยู่ในทศพิศราชธรรมทั้งหลาย 10 ประการอย่าให้ขาด”[56]

หลวงพ่อพุทธทาสได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธศาสนากับคนรุ่นใหม่ หน้า [illegible] ว่า “สังคมนิยมเป็นศีลธรรมระบบหนึ่ง แต่ลึกซึ้งอย่างที่ไม่ค่อยจะมีใครมองเห็นกัน ฉะนั้น การจัดระบบที่ทำให้สังคมส่วนใหญ่มีศีลธรรมดี จนเป็นปกติสุข ไม่วุ่นวาย นั้นแหละเรียกว่า “สังคมนิยม” ซึ่งประกอบด้วยศีลธรรมยิ่งกว่าระบบใด” สภาพสังคมที่เป็นสังคมนิยมมุ่งประโยชน์กับทุกคน กิจกรรมทางด้านสังคม ไม่ว่า การเมืองการปกครองสภาพเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์กับประเทศข้างเคียง ลัทธิความเชื่อของคนในยุคดังกล่าวต้องประกอบด้วยศีลธรรม ความมีเหตุมีผลถูกต้อง อยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติให้มากที่สุด ลักษณะสังคมดังกล่าว เพราะฉะนั้น “สังคมนิยม” ในความหมายของหลวงพ่อพุทธทาส จึงเป็นแบบ “ธัมมิกสังคม” คือ “ต้องประกอบด้วยธรรม ความถูกต้องที่มีรากฐานอยู่บนความรัก ความเมตตาว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน อย่างนี้เรียกว่า ธัมมิกสังคมนิยม”

สภาพสังคมในอุดมคติของพระเจ้าลิไท ที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง สังคมที่กล่าวในตอนว่าด้วยอบายภูมิทั้ง คือ นรก เปรต เดรัจฉาน อสุรกาย นั้น ไม่ใช่สภาพที่พระองค์ต้องการ จึงพยายามพรรณนาให้ให้โทษมากมายและน่ากลัว มนุสสภูมิเป็นสภาพสังคมที่พระเจ้าลิไท ทรงต้องการ ทรงกล่าวถึงอภิชาตบุตร บุตรที่ฉลาดกว่าพ่อแม่ โดยทรงนิพนธ์ไว้ว่า “ลูกเฉลียวฉลาดช่างเชาว์เหลาเลี้ยงดียิ่งกว่าพ่อกว่าแม่ และรู้หลักนักปราชญ์ยิ่งกว่าพ่อกว่าแม่ ทั้งรูปนั้นก็งามกว่าพ่อกว่าแม่ มั่งมีกว่าพ่อกว่าแม่ มียศฐาร์ศักดิ์ มีกำลังยิ่งกว่าพ่อแม่ ลูกอันดีกว่าพ่อแม่นั้นไส้ชื่อว่า อภิชาตบุตร”[57]

สภาพสังคมพระเจ้าลิไททรงต้องการบุคลากรที่ดี ที่เรียกว่าอภิชาตบุตร ตอนที่กล่าว

---

56 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 108-109

57 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 79

ถึงมนุษย์ 4 จำพวก[58] ได้ทรงพรรณนาว่าคนที่ดีที่สมบูรณ์ คือ คนมนุษย์ ปฏิปทาอันยังสัตว์ให้เกิดเป็นมนุษย์อีกคือ มนุษยธรรม ธรรมของมนุษย์ หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ ได้แก่ศีล หรือเบญจศีล คือ ความประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่วการควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียนในไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า "คนอันที่รู้จักรับผิดชอบ แลรู้จักที่อันเป็นบาปบุญแล รู้จักประโยชน์ในชั่วนี้ชั่วหน้า แลรู้จักกลัวต่อบาปและละอายแก่บาป รู้จักว่ายากว่าง่าย แลรู้รักพี่รักน้อง แลรู้เอ็นดูกรุณาต่อผู้เข็ญใจ แลยำเกรงพ่อแม่ ผู้เฒ่า ผู้แก่สมณพราหมณาจารย์ อันอยู่ในสิกขาบทของพระพุทธิเจ้าทุกเมื่อแล รู้จักคุณแก้ว 3 ประการไส้ แลคนฝูงนี้แลชื่อมนุษย์ธรรม"[59]

คนที่พระเจ้าลิไทมุ่งหวังเพื่อที่จะสร้างให้มีในสังคมคือ "คนมนุษย์" สภาพสังคมที่แท้จริงที่พระองค์มุ่งหวัง จากตอนที่ว่าด้วยทวีปทั้ง 4 กล่าวถึงแผ่นดินอุตตรกุรุทวีป ซึ่งมีอายุได้ 1,000 ปี จึงตาย เป็นเมืองที่มีสภาพสมบูรณ์กว่าทวีปอื่น ๆ ทั้งหมด ไม่ทุกข์ไม่ร้อนคล้ายแดนเนรมิตร มีต้นกัลปพฤกษ์ที่สามารถให้ทุกสิ่งทุกอย่างกับผู้ปรารถนา ผู้คนไม่รู้จักแก่เฒ่า อายุหนุ่มราวกับ 20 ปี ตลอดมีทุกสิ่งสำหรับทุกคน เป็นเมืองในอุดมคติเป็นชีวิตคล้ายกับพระอรหันต์อันไม่มีกิเลส แต่ไม่ถึงกับหมดกิเลส

"ฝูงคนอยู่ในอุดรกุรุทวีปนั้น เมื่อเขาตาย เขาบ่ห่อนได้ไปเกิดในจตุราบายทั้ง 4 คือว่านรกแลเปรต แลเดรัจฉาน อสุรกายนั้น นั้นเลยเขาไส้เทียร ย่อมไปเกิดบนที่ดีคือสวรรค์ชั้นฟ้าแล เพราะว่าเขานั้น ย่อมตั้งอยู่ในปัญจศีลนั้นทุกเมื่อ แลบ่มิได้ขาดเครื่องเป็นคนดีคนฝูงนั้นบ่มิรู้สิ้นสุดเลย ยังตั้งอยู่บริบูรณ์ต่อเท่ากาลบัดนี้"[60]

สังคม "มนุษย์" คือสังคมในอุดมคติของพระเจ้าลิไท ที่ปรากฏอยู่ในไตรภูมิพระร่วง เพราะเป็นสังคมที่ปัจเจกบุคคลตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม ยอมรับจริยธรรมที่มีพื้นฐานจากสิ่งเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสถาบัน หรือสถาบันต่อสถาบัน มีรูปแบบเดียวกัน คือประกอบด้วยธรรม ไม่มีการเบียดเบียน ไม่มีการทำลายล้าง เป็นสังคมที่เรียกว่า "ธัมมิกสังคมนิยม"*

---

58 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 80

59 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 80

60 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 90

3. นโยบายด้านสังคมของพระเจ้าลิไทในไตรภูมิพระร่วง

ในหนังสือไตรภูมิพระร่วง พระเจ้าลิไททรงบอกถึงสังคมที่พระองค์ต้องการไว้ ทรงต้องการที่จะให้สังคมมีความสงบสุข โดยเริ่มวางนโยบายจากการสร้างศีลธรรมภายในครอบครัว ศีลธรรมในชุมชน ศีลธรรมในสังคม ระดับครอบครัว ทรงพยายามแนะนำให้ประชาชนภายในครอบครัวมีศีลธรรม ความรัก ความสามัคคี เห็นได้จากข้อความในไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึงความสำคัญภายในครอบครัวมาก สอนให้เลี้ยงดูพ่อแม่ เคารพผู้เฒ่าผู้แก่ รักพี่รักน้อง รักท่านผู้อื่น เคารพครู อาจารย์ สอนให้มีศีลธรรม มีเมตตาภาวนา จะได้ขึ้นไปเกิดในสวรรค์ ดังข้อความที่ปรากฏในตอนที่ว่าด้วยสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ว่า "ผู้ใดทำบุญทำธรรมไส้ ธ จิงเขียนนามผู้นั้นลงในแผ่นทองเนื้อสุกนั้นว่าดังนี้ ท่านผู้นี้ชื่อนี้อยู่บ้านนี้ เรือนนี้ ได้ทำบุญธรรมฉันนี้ๆ มีอาทิไหว้นบคำรพสมาบูชาและปฏิบัติแก่พระศรีรัตนตรัยแล เลี้ยงดูพ่อแลแม่ ยำเกรงผู้เฒ่าผู้แก่ รักพี่รักน้อง แลรักท่านผู้อื่นแลชีต้น อาจารย์แลครูบาธยายแล ให้ผ้ากฐินแลก่อพระเจดีย์กระทำคูหาปลูกกุฎีวิหารแลปลูกพระศรีมหาโพธิแลสดับนิฟังพระธรรมเทศนาแลจำศีลเมตตา ภาวนาสูดมนต์ไหว้พระ แลอำนวยทานยำเกรงสมณพราหมณ์ผู้มีศีลแลบูชา ธรรมทั้งปวงนี้"[61]

เบญจศีล หรือศีล 5 เป็นข้อที่ได้กล่าวในไตรภูมิพระร่วงหลายที่ พระเจ้าลิไท ทรงมีความตั้งใจที่จะให้ประชาชนสมาทานศีล 5 จึงน่าจะเป็นนโยบายขั้นแรกที่จะทำคนให้เป็นมนุษย์ให้ได้ "แลเราจะกล่าวเถิงบาป 5 ประการอันควรเว้นเสียนั้น ให้ชาวเจ้าทั้งหลายฟังบัดนี้ บาปอันหนึ่งไส้คือว่า "สัพพสัตว์ทั้งหลายอันมีชีวิต จิต วิญญาณ รู้ไหว รู้ติงประดาว่ามดตัวหนึ่งก็ดี ปลวกตัวหนึ่งก็ดี มิควรข้าให้ตายเลย" "อันหนึ่งคือว่าทรัพย์สิ่งสินท่าน อันเจ้าของมิได้ให้แก่ตนชาวเจ้าอย่าควรเอาอันหนึ่งตนมิได้เอา แลใช้ให้ท่านผู้อื่นเอาก็ดี มิควรใช้ผู้อื่นเอาเลย" อันหนึ่ง อันว่าบาปปรทารกรรมแล คือว่าทำชู้ด้วยเมียท่านนั้น ชาวเจ้าทั้งหลายอย่าควรกระทำเลย มาตรว่าน้อยหนึ่งก็ดี อย่าได้กระทำเลย" "อันหนึ่ง อันว่าความมุสาวาท คือว่าหาคำจริงบ่มิได้แลกล่าวนั้น สูชาวเจ้าทั้งหลายอย่าควรกล่าว" อันหนึ่ง อันว่าเหล้านั้นแล

ดูหน้า 132

61 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 215

สูชาวเจ้าทั้งหลายอย่าพึงคบหากันกินเลย"

"แลกรรมอันใดอันมิควรกระทำแล ชาวเจ้าทั้งหลายอย่าได้กระทำสืบไปอีกเลย อันว่าถ้อยคำที่เรากล่าวมานี้ ชื่อเบญจศีล แลควรแก่ชาวเจ้าทั้งหลายผู้เป็นท้าวพระยาเร่งจำไว้ให้มั่น แลสั่งสอนท้าวพระยาลูกเจ้าเหง้าขุนทมุนทนาย ไพร่ฟ้าข้าไททั้งหลาย อันมีในอาณาราชเพราะตนให้รู้แลให้อยู่ในความชอบ ดังนั้นให้จำเริญสวัสดีทุก ๆ ชาติแล"[62] แล้วกล่าวโทษสำหรับการกระทำความผิดภายในครอบครัว เป็นที่น่าสังเกตว่า พระเจ้าลิไททรงย้ำการลงโทษที่เกิดจากการกล่าวร้าย ทำร้ายพ่อแม่สมณพราหมณ์ ท่านผู้มีศีล ไว้ในไตรภูมิพระร่วงมากเป็นพิเศษ เหมือนกับว่าจะทรงมุ่งเน้นสถานภาพทางครอบครัวมาก่อน สิ่งอื่นใดทั้งหมด ตัวอย่างโทษที่พระองค์ทรงมุ่งกล่าวในนรกและเปรตไว้ว่า เช่น ในสุนัขนรก "คนผู้ใดกล่าวคำร้ายแก่สมณพราหมณ์ผู้มีศีล แลพ่อแม่ผู้เฒ่า

ผู้แก่ ครู ปัธยาย์ คนผู้นั้น ตายไปเกิดในนรกอันชื่อว่าสุนัขนรกนั้นแล"[63]

ในสโชตินรก "คือผู้ใดกล่าวร้ายต่อท่านผู้มีศีล อันท่านบ่มิได้ให้คำผิดแก่ตน แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งเลย แลมากล่าวร้ายแก่ท่านดั่งเอาหอกมาแทงหัวใจท่านให้ ได้ความเจ็บ อายคนผู้นั้นครั้นว่าตายก็ได้ไปเกิดในนรกนั้นแล"[64] ในโลหกุมภีนรก "แลคนผู้ใดตีฝูง สัตว์สมณพราหมณาจารย์ผู้มีศีลไส้คนผู้นั้น ตายไปเกิดในโลหกุมภีนรกนั้น"[65] ในโลหิตปุพพนรก "คนฝูงใดกระทำร้ายแก่พ่อแม่แลพระสงฆ์แลคนผู้มีคุณและท่านผู้มีศีลก็ดี คนฝูงนั้นตายไปเกิดในนรกนั้น"[66]

เรื่องชู้สาวกล่าวไว้ในนรกหลายที่เช่น ในสังฆาฏนรก "ผู้ชายแรงทำชู้ด้วยเมียท่านผู้หญิงทำชั่วจากผัวตนครั้นว่าตายไปเกิดในนรกนั้น"[67] ในอวังสิรนรก "คนฝูงอันกระทำ

---

62 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 109-112

63 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 25

64 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 25

65 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 27

66 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 30

67 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 31

ชู้ด้วยเมียท่านตายไปเกิดในนรกนั้นแล"[68] ในโลหสิมพลีนรก "คนอันทำชู้ด้วยเมียท่านก็ดี แลผู้หญิงอันมีผัวแล้วแลทำชู้จากผัวก็ดี คนฝูงนั้นตายไปเกิดในนรกนั้น"[69]

ในมิจฉาทิฎฐินรก "คนฝูงใดอันอยู่ในเมืองมนุษย์นี้ ย่อมถือมิจฉาทิฎฐิ มิจฉาทิฎฐิมี 2 ประการ คือ ระการหนึ่งชื่อ อเหตุกทิฎฐิ อันหนึ่งชื่อรสาทิฎฐิ หมู่มิจฉาทิฎฐินี้บุญเขาบ่มิรู้จัก บาปเขากระทำ"[70]

ในโลกันตนรก "คนฝูงใดอันกระทำร้ายแก่พ่อแลแม่ แลสมณพราหมณาจารย์ผู้มีศีล แลยุยงสงฆ์ให้ผิดกัน ครั้นว่าตายไปเกิดในนรกอันชื่อว่าโลกันตนรกนั้นแล"[71]

เปรตจำพวกหนึ่งมีตัวดั่งมหาพรหม แลงามดังทองแลปากนั้นดังปากหมูแลอดอยากหนักหนาอันจะกินบ่มิได้สักสิ่งสักอัน เขานั้นมีตนงามดังทองนั้นเพื่อดังฤาสิ้น เมื่อก่อนเขาได้บวชเป็นชีจำศีลบริสุทธิ์อันว่ามีปมกดังปากหมูนั้น เพราะว่าเขาได้ประมาทและกล่าวขวัญครูบาอาจารย์แลเจ้ากูสงฆ์ผู้มีศีล"[72]

เปรตจำพวกหนึ่งตัวงามดังทอง แลปากนั้นเหม็นนักหนาหนอนออกเต็มปากและหนอนนั้นย่อมบ่อนกินปากเขาเจาะกินหน้าตาเขา เขามีตัวงามดังทองนั้น เพราะเขาได้รักษาศีลเมื่อก่อน แลปากเขาเหม็นเป็นหนอนออกบ่อนกินปาก เขานั้นเพราะว่าเขาได้ติเตียนยุยงสงฆ์เจ้าให้ผิดกัน[73]

เปรตจำพวกหนึ่ง เขาย่อมเอาค้อนเหล็กอันแดงตีหัวเขาเองอยู่ทุกเมื่อบ่มิวายไส้ แลเปรตจำพวกนี้เมื่อกำเนิดเขาแต่ก่อนไส้ เขาได้ตีหัวพ่อแม่ แห่งเขา ด้วยมือก็ดีด้วยไม้ก็ดี ด้วยเชือกก็ดี ด้วยบาปกรรมเขาอันได้ตีหัวพ่อ แม่เขาทำเองนั้นแล"[74]

---

68 พญาลิไทย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 32

69 พญาลิไทย, รื่องเดียวกัน, หน้า 33

70 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 33

71 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 36

72 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 53

73 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 53 - 54

74 พญาลิไทย , เรื่องเดียวกัน, หน้า 56

ความสัมพันธ์กับแคว้นอื่น ๆ

ในตอนต้นสมัยสุโขทัย การที่บ้านเมืองเพิ่งเริ่มต้นใหม่ยังเล็ก ผู้คนและอาณาเขตยังไม่กว้าง ทำให้การปกครองดูแลไม่ยุ่งยากมาก ในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหง อาณาเขตของสุโขทัยได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวาง ดังนั้นจึงได้มีความสัมพันธ์กับต่างแคว้นด้วยสาเหตุดังต่อไปนี้;-

1. ความสัมพันธ์กับแคว้นอื่น ๆ ในทางการเมืองการปกครอง

แคว้นอื่น ๆ หลายแคว้นที่มีพ่อเมืองเป็นคนไทย หรือพ่อเมืองเป็นคนต่างชาติ ที่ได้เข้ามายอมอยู่ภายใต้อำนาจของสุโขทัย เช่น สุวรรณภูมิ นครศรีธรรมราช เวียงจันทร์ ชวา หลวงพระบาง หงสาวดี มอญ และแคว้นแถบมลายู ความสัมพันธ์ทางด้านการเมืองระหว่างแคว้นต่าง ๆ กับสุโขทัย เป็นไปในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทางสุโขทัยไม่ได้ส่งตัวแทนไปทำการปกครองดูแล แต่ยังคงให้เจ้าผู้ครองแคว้นนั้น ๆ ปกครองดูแลกันเอง เพียงแต่ต้องส่งบรรณาการมาถวายเป็นบางครั้ง และต่างฝ่ายจำเป็นช่วยเหลือยกกองทัพออกไปเมื่อมีศัตรู[75]

2. ความสัมพันธ์กับแคว้นอื่น ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ

สุโขทัยนั้นดำเนินนโยบายเปิดการค้าเสรีกับต่างแคว้น ในฐานะสุโขทัยเริ่มก่อตั้งใหม่เพื่อเป็นการง่ายต่อการรักษาป้องกัน จึงต้องตั้งอยู่ในพื้นที่ตอนในของประเทศ ซึ่งเป็นพื้นที่ไม่สมบูรณ์ ดังความปรากฏในจดหมายเหตุจีน[76]กล่าวไว้ว่า สุโขทัยต้องสั่งสินค้าข้าวจากดินแดนทางแถบใต้ ในหนังสือชินนกาลบาลีปกรณ์ ก็กล่าวถึง ความขาดแคลนข้าวของเมืองชัยนาท ซึ่งเป็นเมืองของอาณาจักรสุโขทัย

การเปิดการค้าโดยเสรี จึงเป็นการชักจูงให้คนต่างแคว้นเข้ามาทำการค้าขาย โดยการงดเว้นและลดการเก็บภาษี ทำให้มีพ่อค้าต่างแคว้นต่างเมืองเข้ามาทำการค้าขายกันมากมาย พร้อม ๆ กับการหลั่งไหลเข้ามาของภาษาและวัฒนธรรมของบรรดาพ่อค้าเหล่านั้น ดังปรากฏว่ามีการใช้คำของภาษาต่างประเทศ “ปสาน” ในหนังสือประชุมจารึกสยาม ภาค 1

---

75 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ลักษณะการปกครองสยามแต่โบราณ, (กรมศิลปากร, 2511), หน้า 12 - 13.

76 เฉลิม ยงบุญเกิด, เมืองไทยในจดหมายเหตุจีน, (ศิลปากร 7, 2 กรกฎาคม 2506), หน้า 63.

ศาสตราจารย์ จอร์จ เซเดย์ ให้ความหมายว่าเป็นตลาดที่มีห้องแถวติดต่อกัน มาจากคำว่า "บาร์ซาร์" ของภาษาเปอร์เซีย

เส้นทางการค้าขายสมัยสุโขทัยนั้น แบ่งออกได้เป็น 2 เส้นทาง คือ ไปยังตะวันออกกลาง ได้แก่อินเดีย และชาติในตะวันออกกลาง อีกเส้นทางได้แก่ เส้นทางไปทางทิศใต้ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

เส้นทางแรกต้องเดินทางไปทางบกจนถึงเมืองเมาะตะมะ แล้วจึงส่งสินค้าลงเรือได้ เส้นทางหลังเป็นเส้นทางน้ำโดยตรงจากสุโขทัย ผ่านอยุธยา สินค้าส่งออกที่สำคัญได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาที่เขียนลวดลาย ที่เรียกว่า เครื่องสังคโลกมีคุณภาพสูง

ในสมัยพระเจ้าลิไท เส้นทางการค้าทางบกต้องหยุดลง เนื่องจากไม่สามารถควบคุมเอาไว้ได้ ความสัมพันธ์กับต่างแคว้นทางเศรษฐกิจจึงเหลือเส้นทางการค้าทางน้ำผ่านอยุธยาเส้นทางเดียว ซึ่งในจารึกหลักที่ 3 (จารึกนครชุม)ได้ยืนยันว่ามีการค้างทางเรือเอาไว้ "ไพร่ฟ้าข้าไทมีเรือไปค้า" เส้นทางเรือเส้นนี้จะล่องตามแม่น้ำเจ้าพระยา หรือท่าจีนก็ได้ ออกอ่าวไทยไปสู่อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เช่น สุมาตรา บอร์เนียว ชวาและลูซอน ซึ่งที่ลูซอนนั้นได้ค้นพบเครื่องสังคโลกมากและงามสมบูรณ์ยิ่งกว่าที่พบในประเทศเสียอีก เนื่องจากเป็นสินค้าที่ได้รับการคัดเลือกแล้ว[77]

3. ความสัมพันธ์กับแคว้นอื่น ๆ ทางศาสนาและวัฒนธรรม

ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้อาณาจักรสุโขทัยได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนานิกายเถรวาทจากมอญและพม่าตอนล่าง การตัดสินใจรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ โดยการรับผ่านจากนครศรีธรรมราชประโยชน์โดยตรงของพุทธศาสนา คือการที่พระสงฆ์สามารถเผยแผ่คำสั่งสอนไปอย่างกว้างขวาง เป็นศาสนาที่มีเหตุผลมากกว่าลัทธิวิญญาณนิยมของฮินดู ซึ่งทำให้มีการส่งพระภิกษุไปศึกษาในดินแดนมอญ นอกจากนี้ใน"จารึกวัดศรีชุม" พระมหาธรรมราชาลิไท ได้โปรดให้พิมพ์รอยพระพุทธบาทมาจากลังกา และจารึกลงในแผ่นศิลา นำไปประดิษฐานบนยอดเขาสุมนกูฏ บริเวณเมืองสุโขทัย ปัจจุบันคือเขาพระบาทใหญ่ เมื่อปี พ.ศ. 1902

---

77 C.G.F Simkin, The Traditional Trade of Asia. (Oxford University Press, 1968), P.P 156 - 157.

ในปี พ.ศ. 1904 ได้ทรงโปรดให้ราชบัณฑิตไปอาราธนา พระมหาสวามีสังฆราชมาจากลังกา ต่อมาได้ทรงแต่งตั้งให้เป็นสมเด็จพระสังฆราช ในปีเดียวกันนั้น สมเด็จพระธรรมราชาลิไท ได้ทรงผนวชที่วัดป่ามะม่วง

หลักฐานความสัมพันธ์กับแคว้นอื่น ๆ ทางด้านศาสนาและวัฒนธรรมที่ปรากฏใน "จารึกวัดศรีชุม" นอกจากที่กล่าวแล้ว ยังมีเรื่องเกี่ยวกับการประดิษฐานพระศรีรัตนมหาธาตุ และปลูกพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งได้มาจากลังกา พร้อมทั้งปาฏิหาริย์ของพระเกศธาตุอีกด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างสุโขทัยและแคว้นอื่น ๆ จากหลักฐานและการวิเคราะห์ ปรากฏว่าปัจจัยสำคัญคือ ความพยายามรักษาความมั่นคงและสถานภาพของประเทศ โดยใช้วิธีการแก้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจควบคู่ไปกับนโยบายทางด้านการเมือง การเปิดการค้าเสรีของสุโขทัยเป็นการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ อีกทั้งเป็นวิธีดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้มั่นคงเพื่อจะได้ทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ การรับเอาพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ การขยายพุทธศาสนาโดยการสร้างวัด เผยแผ่ธรรมะไปสู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง ย่อมหมายถึงการสร้างพื้นฐานทางวัฒนธรรม จริยธรรม และคุณธรรมของประเทศ เพื่อรวมเอาจิตสำนึกของประชาชนให้เป็นเอกภาพ ความเป็น "ธรรมราชา" ของพระยาลิไทสะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ความสัมพันธ์ของสุโขทัยกับแคว้นอื่น ๆ มุ่งเน้นในกรณีของศาสนาและวัฒนธรรม ส่วนความสัมพันธ์ทางด้านอื่น เป็นความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องมาจากก่อนรัชสมัยของพระเจ้าลิไท

ลัทธิความเชื่อถือของคนสุโขทัย

ลัทธิความเชื่อถือ เป็นส่วนหนึ่งของจารีตประเพณี การปฏิบัติที่คนเรายอมรับเอาไว้ ในหัวข้อนี้การวิเคราะห์แยกออกได้เป็น 2 ประเด็น ได้แก่;-

- ลัทธิความเชื่อถือทางการปกครอง
- ลัทธิความเชื่อถือทางศาสนา

1. ลัทธิความเชื่อถือทางการปกครอง

การปกครองเป็นไปในแง่ของการผสมผสานความเชื่อหลายอย่างเข้าด้วยกัน คือ;-

1. วิญญาณนิยม หรือการนับถือผี มีลักษณะของลัทธิฮินดู อันเป็นอิทธิพลที่ได้รับจากเขมร ลัทธิวิญญาณนิยม จากหลักฐานที่ว่า "มีพระขะพงผีเทพยดาในเขาอันนั้น เป็นใหญ่

กว่าผีในเมืองนี้" การนับถือผีนับได้ว่าเป็นศาสนาหรือความเชื่อของคนไทยแต่โบราณที่เก่าแก่กว่าศาสนาฮินดู หรือพุทธศาสนาที่คนไทยรับมาทีหลัง ลักษณะนี้ฝังอยู่ลึกในความเชื่อของคนไทย โดยไม่สูญหายจนถึงปัจจุบัน "ขุนผู้ใดถึงเมืองสุโขทัยนี้แล้ว ไหว้ผีพลุถูก เมืองนี้เที่ยง เมืองนี้ดี ผีไหว้บ่ดี พลีบ่ถูก ผีในเขาอันบ่คุ้มบ่เกรง เมืองนี้หาย" ทุกเมืองมีผีประจำเมืองของตน และผีนี้ก็เป็นความเชื่อร่วมกันที่จะทำให้ผู้คนพลเมืองมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันลักษณะที่ว่านี้เป็นเรื่องของสังคมที่ค่อนข้างเล็กไม่สลับซับซ้อนเป็นประจักษ์พยานส่วนหนึ่งที่ทำให้การปกครองของเมืองสุโขทัยเป็นไปในลักษณะพ่อปกครองลูก ซึ่งผู้ปกครองค่อนข้างจะใกล้ชิดกับผู้อยู่ใต้ปกครอง ทำหน้าที่ในการตัดสินคดีพิพากษาตามกฎหมายได้ด้วยตนเอง

2. ศาสนาฮินดู ที่พยายามเข้ายึดครองเป็นเรื่องที่เราน่าจะพูดถึงโดยพยายามยกผู้ปกครองให้เป็นเทวดาตามศาสนาฮินดู ซึ่งแวดล้อมไปด้วยวิธีการ และความลี้ลับทางศาสนาและแยกผู้ปกครองออกห่างไกลจากผู้อยู่ใต้ปกครอง ศาสนาฮินดูเท่าที่ปรากฏ เป็นศาสนาของผู้ปกครองเป็นส่วนใหญ่

3. พุทธศาสนานิกายเถรวาท ซึ่งเป็นลัทธิที่แผ่หลายไปทั่วในช่วงนั้น จะเห็นว่าพุทธศาสนานิกายเถรวาท ช่วงก่อนก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย พุทธศาสนานิกายเถรวาทได้แผ่ขยายมีอิทธิพลทั่วไป เป็นความเชื่อใหม่ที่แทรกซึมไปในหมู่ประชาชนจำนวนมาก ดินแดนมอญเขตพม่าตอนล่าง กลายเป็นดินแดนศูนย์กลางทางพุทธศาสนา ซึ่งบรรดาอาณาจักรอื่น ๆ ส่งคนไปเล่าเรียนมา ความคิดเช่นนี้ทำให้ผู้ปกครองเมืองสุโขทัย ตัดสินใจรับพุทธศาสนานิกายเถรวาทเป็นศาสนาประจำอาณาจักร ดังจะเห็นจากการรับผ่านทางนครศรีธรรมราช หรือการที่พระสงฆ์สุโขทัยไปศึกษาต่อในดินแดนมอญ

ผู้ปกครองเมืองสุโขทัย ใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องช่วยในการปกครองอยู่ไม่น้อย พุทธศาสนาได้เปรียบในแง่ที่พระสงฆ์สามารถแผ่ขยายสั่งสอนประชาชนไปได้อย่างกว้างขวาง เป็นการสร้างความเชื่อในหมู่ประชาชน ทั้งเป็นศาสนาที่มีข้อเรียกร้องจากผู้นับถือน้อยกว่าฮินดูและเป็นศาสนาที่มีเหตุผล ผู้ปกครองมองเห็นประโยชน์ที่เกิดจากพุทธศาสนา จึงสร้างวัดวาอารามต่าง ๆ และได้กลายเป็นศูนย์รวมประชาชนง่ายต่อการปกครอง รวบรวมให้ประชาชนรวมกลุ่มตั้งหลักแหล่งเป็นประจำอยู่ในที่ใดที่หนึ่ง จึงเท่ากับว่าสามารถควบคุมได้โดยองค์กรทางศาสนา

คือพระสงฆ์ซึ่งมีองค์กรเป็นลำดับชั้นในการควบคุมกัน ตั้งแต่พระสังฆราชจนถึงเจ้าอาวาส ตามตำบล หมู่บ้าน

สรุปได้ว่า อำนาจทางการเมืองของสุโขทัยได้พึ่งพาปัจจัยทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นลัทธิวิญญาณนิยม ฮินดู และพระพุทธศาสนาดังกล่าวมาแล้วไม่น้อย

2. ลัทธิความเชื่อถือทางศาสนา

ความเชื่อถือทางศาสนา หมายถึง ความคิดเห็นที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อถืออื่น ๆ เช่นเรื่องผีสางเทวดา เป็นต้น ศาสนาเป็นเครื่องมือของสังคม ทำหน้าที่ขัดเกลาให้คนเป็นคนดี เป็นแบบอย่างแนวทางให้คนประพฤติปฏิบัติต่อกันและกันอย่างถูกต้อง ทำให้สังคมเกิดความปกติสุข ความเชื่อทางศาสนาจึงมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความคิดวิถีชีวิต และจารีตประเพณีของสังคม

ไตรภูมิพระร่วงเป็นวรรณกรรมทางศาสนาโดยตรง กล่าวถึงความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เน้นเรื่องบุญและบาปเป็นหัวใจสำคัญ แสดงให้เห็นอิทธิพลของคำสอนของพระพุทธศาสนาที่มีต่อคนสุโขทัยอย่างชัดเจน ที่จริงความคิดในเรื่องนรก สวรรค์ มีมาก่อนที่จะเกิดหนังสือไตรภูมิพระร่วง แต่พระเจ้าลิไททรงเสริมและย้ำให้หนักแน่นยิ่งขึ้น โดยรวบรวมแนวความคิดดังกล่าวมาเรียบเรียงทำให้เรื่องดังกล่าวชัดเจนมีหลักฐานน่าเชื่อถือ

คุณค่าทางด้านศาสนา ที่ชักนำให้เกิดความคิดที่หยั่งรากลึกอยู่ในสังคม ได้แก่ หลักธรรมและหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สำหรับหลักธรรมท่านมุ่งให้ทุกคนดำเนินชีวิตอยู่อย่างดีที่สุด อย่างที่ปรากฏในไตรภูมิ ได้แก่คำสอนในเรื่องกุศลกรรมบถ หรือสุจริต 3 คือ กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต และสำหรับผู้ปกครองประเทศ นอกจากจะมีสุจริต 3 ประการนี้แล้ว ยังต้องมีทศพิธราชธรรมประกอบด้วย เพื่อสร้างความเป็นธรรมและความผาสุกให้เกิดขึ้นในแผ่นดิน ส่วนหลักไตรลักษณ์ท่านสอนเพื่อช่วยให้คนหลุดพ้นจากไตรภูมิ หรือพูดให้ถูกแท้ว่าเพื่อช่วยให้หลุดพ้นจากกรรม แล้วจะได้พ้นจากไตรภูมิกรรม เป็นเรื่องระดับโลกิยะ ส่วนความรู้เรื่องไตรลักษณ์เป็นเรื่องนำไปสู่โลกุตตรภูมิกรรม เป็นเรื่องของการกระทำความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต ไตรลักษณ์เป็น

เรื่องของปัญญา เป็นความรู้ความเข้าใจที่จะช่วยให้คนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม

จนถึงขั้นที่เรียกว่าไม่มีกรรมอีกต่อไป

ไตรภูมิพระร่วงกล่าวถึงภูมิใหญ่ ๆ ทั้ง 3 คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรูปภูมิ แต่เน้นที่มนุสสภูมิเป็นหลัก เพื่อแสดงให้เห็นว่ามนุสสภูมิเป็นบ่อเกิดของชีวิตในอนาคต จึงมีการพรรณนาถึงมนุสสภูมิมากกว่าภูมิอื่นทั้งหมด ชี้ให้เห็นว่าสังคมปัจจุบันคือมนุสสภูมิ มีความสำคัญที่สุด เพราะผลในภายหน้าคือความทุกข์ และความสุข ย่อมเกิดจากชีวิตในมนุสสภูมิทั้งสิ้น ถ้ามนุษย์มีความประพฤติดีในชาติที่ตนเป็นอยู่นี้ เมื่อตายไปแล้วย่อมไปสู่สุคติคือสวรรค์ภูมิอันเป็นแดนแห่งความสุขสบาย ทำนองเดียวกัน ถ้ามนุษย์ทำความชั่วด้วยประการต่าง ๆ ก็ย่อมจะต้องได้รับผล คือการไปเกิดในแดนชั่วคืออบายภูมิ หลังจากสิ้นชีวิตไปแล้วเมื่อมนุษย์เกรงกลัวต่อผลของความเชื่อก็ย่อมงดเว้นการทำชั่ว และมุ่งทำแต่ความดี ผลก็คือสังคมที่มนุษย์อยู่ย่อมจะเป็นสังคมที่อยู่ในกรอบของศีลธรรม และผู้ปกครองประเทศก็ย่อมปกครองด้วยความราบรื่น สามารถนำประเทศชาติไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและสงบสุขได้ง่าย

ความคิดที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง แสดงถึงลักษณะของการทำชั่วและการทำดีแบบต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ผู้ที่ทำชั่วในลักษณะต่าง ๆ จะไปเกิดในอบายภูมิ 4 โดยเฉพาะบทที่ว่า ด้วยนรกภูมิอันพรรณนาถึงการลงโทษ สะท้อนให้เห็นลักษณะของความชั่วในแง่ต่าง ๆ ที่บุคคลกระทำในโลกมนุษย์ กล่าวโดยสรุป ในอบายภูมิ 4 มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้:-

1. ผู้ที่ทำชั่วอย่างฉกรรจ์ ต้องรับโทษหนักเมื่อตายไปแล้วคือไปเกิดในนรก ถูกผู้อื่นลงโทษอยู่ตลอดเวลา และตนรู้ดีว่าได้ทำความชั่วอย่างร้ายแรง จึงต้องมารับทุกข์เช่นนั้น แสดงความเชื่อของชาวสุโขทัยว่า ผู้ที่ทำความชั่วอย่างหนักถึงตายไปแล้วก็ไม่พ้นผิด จะต้องถูกผู้อื่นลงโทษจนกว่าจะสิ้นกรรมในนรก นอกจากนี้ยังแฝงแนวความคิดเรื่องกรรมคือการกระทำของบุคคล กล่าวคือ ผลเกิดจากเหตุ เมื่อเหตุเป็นกรรมชั่ว ผลที่ได้ก็คือความชั่ว แต่กรรมชั่วนั้นสามารถชดใช้ให้หมดสิ้นไปได้โดยการรับโทษ แม้เมื่อตายไปแล้วก็ไม่อาจหนีกรรมได้พ้น เมื่อรับโทษสมกับความผิดแล้วก็หมดหนี้กรรม เช่นเดียวกับชีวิตในโลกปัจจุบัน บุคคลเมื่อกระทำผิดถูกจับได้รับโทษจำคุกเป็นเวลาหลายปี ก็เท่ากับได้ชดใช้กรรมชั่วเมื่อครบกำหนดจึงได้รับการปลดปล่อย นั่นคือหมดหนี้กรรมแล้วเช่นกัน ดังข้อความจากไตรภูมิพระร่วงความว่า "นรกอันเป็นคำรบ 2 นั้น ชื่อว่าสุนัขนรก คนผู้ใดกล่าวคำร้ายแก่

สมณพราหมณ์ผู้มีศีลและพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ครูบัธยาย์ คนผู้นั้นตายไปเกิดในนรกอัน ชื่อว่า สุนัขนรกนั้นแล ในสุนัขนรกนั้นมีหมา 5 จำพวก หมาจำพวกหนึ่งนั้นขาว หมาจำพวกหนึ่งนั้นแดง หมาจำพวกหนึ่งนั้นด่าง หมาจำพวกหนึ่งนั้นเหลือง หมาฝูงนั้นใหญ่เท่าช้างสารทุกตัว ฝูงแร้งแลกาอันอยู่ในนรกนั้น ใหญ่เท่าเกวียน ใหญ่ทุก ๆ ตัว ปากแร้งแลปากกาแลเล็บตีนนั้นเทียรย่อมเหล็กแดงเป็นเปลวไฟ ลุกอยู่บ่มิได้เหือดสักคาบ แร้งแลกาหมาฝูงนั้น เทียรย่อมจิกแหกหัวอก ย่อมขบย่อมตอด คนทั้งหลายผู้อยู่ในนรกนั้น แลบาปกรรมของเขานั้นบ่มิให้ตาย แลให้เขาทนเจ็บปวดสาหัสทนทุกขเวทนา พันประมาณอยู่ในนรก อันชื่อว่าสุนัขนรกนั้นแล”

2. ผู้ที่กระทำความชั่วอย่างไม่ร้ายแรง หรือบางครั้งทำความดีอยู่บ้าง ผลกรรมจึงไม่หนักเท่าไร แม้กระทั้งก็ต้องถูกลงโทษในชีวิตภายหน้าคือไปเกิดเป็นเปรต ถึงแม้จะไม่มีใครมาลงโทษ แต่ตัวเองก็เป็นต้นเหตุของความทุกข์ที่ตนได้รับ และบางครั้งก็ได้รับความสุขคล้าย ๆ เทวดาแต่ก็ไม่ใช่ความสุขที่ยั่งยืนเป็นความทุกข์และความสุขที่ผลัดเปลี่ยนเวียนกันจนกว่าจะสิ้นกรรม นั่นคือชาวสุโขทัยถูกสอนให้ยอมรับหลักความยุติธรรมในสังคมในกรณีที่ความชั่วกับความดีเสมอกัน บุคคลนั้นก็จะได้รับผลกรรมทั้งในส่วนที่เป็นความทุกข์ และความสุขดังตัวอย่างต่อไปนี้ “ฝูงเปรตลางจำพวก เมื่อเดือนแรมเป็นเปรต เมื่อเดือนขึ้นเป็นเทพยดา ฝูงเปรตลางจำพวกเมื่อเดือนขึ้นเป็นเปรต เมื่อเดือนแรมเป็นเทพยดา เปรตลางจำพวกเป็นนานนัก รอดชั่วพุทธันดรกัลป์โสด เปรตลางจำพวกที่เป็นเปรตตรีเหตุปฏิสนธินั้น ก็รู้พระจตุราภิยสัจจธรรม เปรตลางจำพวกไปอยู่ แฝงต้นไม้ใหญ่ เปรตลางจำพวกอยู่ที่ราบ แลย่อมกินอันราบเป็นอาหารเลี้ยงตนเขา เปรตลางจำพวกมีปราสาททิพย์ มีเครื่องกินนั้นย่มเป็นทิพย์ดั่งเทพยดา”

3. บุคคลที่กระทำความชั่วโดยไม่รู้สึกตัว เพราะความโง่เขลาหรือปัญญาน้อยก็ต้องได้รับผลแห่งการทำความชั่ว โดยเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานมีอายุสั้น ไม่รู้จักผิดชอบชั่วดี ตายจากชาตินี้ไปแล้วจึงไปสู่ภูมิอื่น ตัวอย่างข้อความที่กล่าวถึงสัตว์ในดิรัจฉานภูมิ “ฝูงสัตว์ลางจำพวกโสด มีขนมีเล็บมีเนื้อมีเอ็นมีกระดูกมีขามีงา อันจักเข้าการคน แม้นชื่อว่าสัตว์นั้น บ่มีความผิดเขาสักสิ่งก็ดี ฝูงอื่นไปล่าหาข้าแทงตีสัตว์ฝูงใดเอามาเป็นประโยชน์แก่

ตน ลางจำพวกค้าวัวควาย ช้าง ม้า แลมาให้คนทั้งหลายใช้ต่างช้ำนักหนาโสด และจะอยู่พักก็บ่มิได้เลยสักคาบ ผิแลว่าอยากหญ้าแลอยากน้ำ และจะอยู่กินก็ดี เขาก็ตีเขาก็ด่าจำใจโสด

4. ชาวสุโขทัยได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีความเชื่อว่า การทำความดีถ้าไม่เป็นความดีที่บริสุทธิ์ใจยังมีกิเลสหลงเหลืออยู่ เช่นความอิจฉาริษยา หรือความมักใหญ่ใฝ่สูง เป็นต้น กรรมดีนั้นก็ไม่ส่งผลให้ถึงขั้นไปเกิดบนสวรรค์ เพียงแต่ให้มีฐานะรองลงมาเล็กน้อย คือเป็นอมนุษย์ที่มีความสุขสบายเกือบทุกอย่าง แต่ไม่บริบูรณ์ถึงที่สุดเท่านั้น เราอาจกล่าวได้ว่าใ สังคมของชาวสุโขทัย ใช้เกณฑ์ตัดสินการกระทำแบบวัตถุนิยม (Objective) กล่าวคือใช้เกณฑ์ตายตัวโดยไม่ต้องพิจารณาเงื่อนไขภายนอกประกอบ เกณฑ์ในที่นี้คือเจตนาการที่คน ๆ หนึ่งจะดีหรือไม่ดีไม่จำเป็นต้องให้ใครมาตัดสิน หรือยอมรับแต่ขึ้นอยู่กับมโนธรรมที่หยั่งรู้ได้เอง และมีกฎแห่งกรรมเป็นตัวรองรับอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องอาศัยการตัดสินของผู้ใดเลย

ในอบายภูมิ 4 มีทัศนะตรงกันว่า การทำความชั่วมีหลายระดับ ตั้งแต่รุนแรงที่สุดไปจนถึงเบาที่สุด แม้กระนั้นก็ยังถือว่าเป็นความชั่วเหมือนกัน เพียงแต่น้ำหนักต่างกันเท่านั้น และเป็นผลกรรมที่บุคคลจะหลีกหนีไม่ได้เลย จึงต้องรับโทษในชาติหน้า ตั้งแต่เบาที่สุดถึงรุนแรงที่สุด คล้ายกับการพิพากษาลงโทษในโลกมนุษย์นี้ จากเรื่องทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วเราก็เห็นได้ว่าชาวสุโขทัยมีความเชื่อว่าชาติหน้ามีจริง และบุคคลจะต้องชดใช้ผลของกรรมชั่วในชาติหน้าด้วย

สำหรับมนุษย์ภูมิ ที่มีเนื้อหามากที่สุดกว่าภูมิอื่น ๆ นั้น ได้กล่าวถึงความคิดตามแนวพระพุทธศาสนาว่า มนุสสภูมิเป็นแหล่งกลางของสิ่งมีชีวิตที่เกิดมาเพื่อทำกรรมดีหรือกรรมชั่ว ฉะนั้น การเกิดเป็นมนุษย์จึงเป็นชีวิตที่มีทั้งส่วนดีและส่วนชั่วอันแสดงลักษณะของสังคมมนุษย์ตั้งแต่ครั้งดึกดำบรรพ์แล้ว

ในไตรภูมิพระร่วง ตอนที่กล่าวถึงมนุสสภูมิ มีเรื่องการแบ่งบุคคลออกเป็น 3 จำพวกตามลักษณะของตระกูล ได้แก่ตระกูลอภิชาตบุตร อวชาตบุตร และอนุชาบุตร สังเกตว่าบุคคลเมื่อเกิดมาแล้วอาจจะทำดีทำชั่วกว่าตระกูลของตน หรือประพฤติปานกลางเท่ากับตระกูล

ของตนก็ได้ ข้อนี้ชี้ให้เห็นว่าชาวสุโขทัย มีความเชื่อว่า บุคคลจะทำความดีความชั่วนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับชาติตระกูล กล่าวคือไม่ได้ขึ้นอยู่กับความจริงที่ว่า เมื่อบรรพบุรุษดีแล้วลูกหลานจะดีตาม หากแต่ขึ้นอยู่กับตัวตนของบุคคลนั้นเอง ว่าจะเลือกทำกรรมดีหรือชั่ว ดังนั้นจึงมิได้แบ่งบุคคลตามตระกูลดั้งเดิม หากแต่แบ่งตามประเภทของผู้ทำความดีกว่าหรือชั่วกว่า หรือปานกลางเท่ากับตระกูลนอกจากนี้ การแบ่งมนุษย์ออกเป็น 4 จำพวก คือ (1) คนนรก (2) คนเปรต (3) คนดิรัจฉาน (4) คนมนุษย์ ก็เป็นการแบ่งตามการกระทำ ชาวสุโขทัยก็แบ่งประเภทคนในสังคมตามนัยดังกล่าวแล้วข้างต้น ได้แก่;-

1. บุคคลชั้นต่ำสุดเป็นคนนรก ได้แก่คนที่ทำบาปฆ่าสัตว์ตัดชีวิต สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ซึ่งก็คือการทำทุจริต 3 อันได้แก่ การทำความชั่วทางกาย ทางวาจา และทางใจ

2. บุคคลชั้นที่สอง คือคนเปรต ได้แก่ พวกที่ความดีไม่ทำ แต่ก็มิได้เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน โดยมากคือคนจนที่มีน้ำใจคับแคบรูปหน้าตาไม่งดงาม มีความอดอยากเสมอ พวกนี้ ถึงอย่างไรก็ยังมีการทำทุจริตทางใจถึงแม้ไม่ได้ แสดงออกทางการกระทำ ก็ยังถือว่าเป็นกรรมชั่วอยู่ จึงจัดอยู่ในจำพวกคนเปรต

3. บุคคลชั้นที่สาม คือคนดิรัจฉาน ได้แก่ พวกที่มีใจหยาบกระด้าง ไม่สนใจบาปหรือบุญ มีลักษณะโง่เขลาเหมือนสัตว์ดิรัจฉาน

4. บุคคลชั้นที่สี่เป็นคนมนุษย์ในบรรดาคน 4 จำพวกนี้ คนมนุษย์เป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องกว่างคนจำพวกอื่น เพราะเป็นผู้รู้ผิดและชอบ เป็นผู้ละอายและเกรงกลัวต่อบาปคนมนุษย์เหล่านี้ มุ่งกระทำความดีเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายปลายทาง หรืออุดมคติสูงสุด ซึ่งได้แก่การไปเกิดใหม่ในภพที่สูง ๆ ขึ้นไป ดังข้อความในเรื่องตอนหนึ่งว่า “บุคคลที่ได้กระทำบุญแต่ก่อน คือว่าได้ปฏิบัติบูชาแก่ พระศรีรัตนตรัยแล รู้จักคุณพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆเจ้า และให้ทาน รักษาศีล เมตตา ภาวนา ครั้นตายก็เอาตนไปเกิดในสวรรค์ ลางคาบเล่าได้ไปเกิดเป็นท้าวเป็นพระญาผู้ใหญ่ และมีศักดิ์ มียศ บริวาร เป็นอเนกอนันต์ไส้ได้ปราบทั่วทั้งจักรวาลแล”

นอกจากนี้ ในมนุสสภูมิยังมีความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับวิบากกรรม ของมนุษย์ว่าทำกรรมดีกรรมชั่วอย่างไร ย่อมไปเกิดตามผลของกรรมที่ตนทำไว้ เป็นการสรุปความคิดเห็น

ในเรื่องมนุสสภูมิให้เห็นเด่นชัดว่า ชีวิตภายหน้าซึ่งคนเราจะไปเกิดเป็นอะไรนั้น ขึ้นอยู่กับการกระทำในปัจจุบันที่เป็นมนุษย์ทั้งสิ้น

สวรรคภูมิ เป็นการล่อผู้อ่านให้มีใจยินดีในชีวิตอันเป็นสุขของเทวดาซึ่งเป็นผลจากการทำดีในโลกมนุษย์มากกว่าที่จะชี้ให้เห็นโทษ ของความสุขอันมีกิเลสเจือปน แทนที่จะเน้นไปถึงความหลุดพ้นจากกิเลสอันเป็นหัวใจของพุทธศาสนา องค์ผู้นิพนธ์จึงทรงใช้การสอนเรื่องพุทธศาสนา ให้ผู้อ่านเลือกนำไปปฏิบัติตามสติปัญญาของแต่ละบุคคล

ในรูปพรหมภูมิและอรูปพรหมภูมิก็เป็นการอธิบายเรื่องฌานต่าง ๆ ที่ทำให้คนไปเกิดเป็นพรหม ตามกำลังฌานของผู้ปฏิบัติไม่มีเรื่องเกี่ยวกับสังคมมนุษย์โดยตรง

สรุป ความเชื่อที่สัมพันธ์กับความคิดทางศาสนา ที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง คือความเชื่อเรื่องบุญและบาป หรือเรื่องกรรมดี กรรมชั่ว เชื่อว่าชาติหน้ามีจริง คือเชื่อว่าผลของการทำบาปจะต้องไปเกิดในอบายภูมิ ซึ่งเป็นแดนที่ต้องทนทุกข์ทรมาน ผลของการทำบุญจะได้ไปเกิดในสุคติภูมิ ซึ่งมีแต่ความสุขและถ้าฝึกใจให้บริสุทธิ์สะอาดสามารถเข้าฌานได้ ก็จะได้ไปเกิดในชั้นพรหมอันเป็นแดนที่บริสุทธิ์ คำสอนในไตรภูมินี้มุ่งให้คนในสังคมเกรงกลัวการกระทำบาป งดเว้นการทำความชั่ว และมุ่งมั่นทำแต่ความดีเพื่อความสงบสุขในสังคม

อย่างไรก็ตาม ไตรภูมิพระร่วงก็ได้แสดงให้เห็นว่า คนสุโขทัยมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีและยึดถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อดังกล่าวนี้ คนไทยได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา แม้ในปัจจุบันก็ยังมีความเชื่อในเรื่องนรกสวรรค์อยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ผู้ที่ทำบุญต่างก็หวังอานิสงส์ให้ได้รับสวรรค์ บางคนมุ่งหวังให้ได้ไปเกิดในสมัยพระศรีอาริย์ และในที่สุดให้บรรลุพระนิพพานไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ไตรภูมิพระร่วง แม้จะกล่าวว่า เป็นวรรณกรรมทางศาสนา ดังปรากฏอยู่ในบานแพนกถึงจุดมุ่งหมายของการแต่ง แต่ก็เป็นพื้นฐานของสังคม เป็นพื้นฐานของศีลธรรมและจริยธรรม ซึ่งนำไปสู่แนวความคิดทางการเมืองและการปกครอง ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา บุคคลที่มีความเชื่อย่อมได้รับการอบรมขัดเกลาให้เป็นคนดีประพฤติปฏิบัติตนทั้งต่อตนเองและผู้อื่นอย่างถูกต้อง ความประพฤติปฏิบัติของบุคคล อันเป็นความประพฤติที่ดีงาม ถูกต้อง ชอบด้วยเหตุผล หมายถึงจริยธรรมของบุคคลและสังคม มีพื้นฐานจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิต ความคิด จารีตประเพณีของสังคมก็เป็นผลมาจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

<u>บทสรุป</u> <u>อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีต่อความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท ที่ปรากฏอยู่ในไตรภูมิพระร่วง มีดังต่อ ไปนี้</u>

<u>1. การใช้คำสอนของพระพุทธศาสนา</u>

1.1 วรรณกรรมไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึงภูมิทั้ง 3 เหตุของการไปเกิด การพ้นไปจากภูมิต่าง ๆ และการกล่าวถึงผลที่จะได้รับจากการประพฤติปฏิบัติดีงามถูกต้อง แสดงให้เห็นถึงผู้ปกครอง (พระเจ้าลิไท) ใช้คำสอนของพระพุทธศาสนาในการอบรมสั่งสอนให้ผู้ใต้ปกครองอยู่ในศีลธรรม มีความประพฤติดีงาม มีจริยธรรมที่เหมือนกัน ทำให้สะดวกในการปกครอง

1.2 วรรณกรรมไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึงพระมหาจักรพรรดิ การเกิดและคุณสมบัติของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นการสร้างความสำคัญและความเหมาะสมของผู้ปกครองในความชอบธรรม เพื่อมาปกครองและสั่งสอนผู้ใต้ปกครอง ผู้ใต้ปกครองต้องยอมรับเชื่อฟังและจงรักภักดี การเมืองการปกครองจึงทำได้ง่ายขึ้น

<u>2. การใช้องค์กรของพระพุทธศาสนา</u>

การกล่าวถึงธรรมราชาในจักรพรรดิวัตร แสดงถึงนโยบายในการขยายอาณาเขตโดยธรรม การสร้างวัดในพระพุทธศาสนา การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา การใช้หลักการไม่เบียดเบียน และทำข้อตกลงต่าง ๆ โดยสันติวิธี เป็นการสร้างให้ประชาชนมีความ

เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และยอมอยู่ภายใต้การเมืองการปกครอง ของผู้ปกครองที่ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้ใต้ปกครองเหล่านั้นเลื่อมใสศรัทธา การปกครองจะดำเนินการผ่านองค์กรทางพระพุทธศาสนา และพุทธสถานเหล่านี้

3. การใช้อุดมคติของพระพุทธศาสนา

ดินแดนอุดมคติทางพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง หมายถึงดินแดนในอุตรกุรุทวีป ความอุดมสมบูรณ์ที่ได้พรรณนาไว้อย่างละเอียด เพื่อโน้มน้าวจิตใจคนให้ยึดมั่นอยู่ในศีลธรรม อันจะส่งผลให้ไปเกิดในดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์นั้น

4. การใช้หลักกรรมของพระพุทธศาสนา

การกล่าวถึงกษัตริย์แบบจักรพรรดิวัตร ซึ่งมีบุญบารมีมากกว่าคนอื่น ๆ มีของวิเศษคู่บารมี 7 สิ่ง เป็นแนวความคิดของการสร้างความเคารพในตัวผู้ปกครอง และควบคุมผู้ใต้ปกครองให้อยู่ในอำนาจ เพื่อประโยชน์ในทางการเมืองและการปกครอง ฐานะทางสังคมที่แตกต่างกันที่เป็นอยู่ในชาตินี้ เป็นผลการกระทำในชาติก่อน หมายถึงฐานะของกษัตริย์และผู้ใต้ปกครองที่แตกต่างกันอยู่นี้ เป็นไปตามหลักกรรม ในพระพุทธศาสนานั่นเอง แม้ว่าผู้ปกครองจะมีอำนาจยิ่งใหญ่ แต่จำเป็นต้องมีหลักธรรมที่ยิ่งใหญ่กว่า เป็นสิ่งควบคุมผู้ปกครองอีกชั้นหนึ่ง

5. สาเหตุของความสำเร็จและความล้มเหลวในการปกครองของพระเจ้าลิไท

5.1 การปกครองของพระเจ้าลิไท ประสบผลสำเร็จในแนวทางที่สังคมนั้นมีศีลธรรม ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ผู้ปกครอง ทั้งนี้เพราะ การปฏิบัติตามกฎธรรม การดำรงตนอยู่ในทศพิธราชธรรม การสอนให้ปฏิบัติดี ทำบุญให้ทานเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ รวมถึงการบรรยายภาพที่ทารุณโหดร้าย ของการรับโทษในนรก เหล่านี้เป็นระเบียบที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ให้ละชั่วและประพฤติแต่ความดี บทลงโทษทางใจอย่างรุนแรงเป็นผลทำให้สังคมสงบสุข มีความสามัคคี รักใคร่ กลมเกลียวกันและอยู่ในกรอบของศีลธรรมเดียวกัน

5.2 ความล้มเหลวในการปกครองของพระเจ้าลิไท

การปกครองของพระเจ้าลิไท มีสาเหตุของความล้มเหลว เนื่องมาจากการเน้นเฉพาะสถาบันชาติ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญในสถาบันพื้นฐานของสังคม อันได้แก่สถาบันครอบครัว

การไม่มีความผูกพันทางด้านครอบครัว ไม่ต้องรับภาระในการเลี้ยงดูบุตร สภาพดังกล่าวทำให้สังคมมีแต่มุ่งหาความสนุกสนาน เป็นสังคมที่ไร้พลังและสร้างสรรค์

ค่านิยมของสังคมที่แฝงอยู่ในไตรภูมิพระร่วง ที่ชื่นชมความงดงาม การรักความสะดวกสบาย ความสนุกสนาน ความสุขที่เกิดจากไม่ต้องทำงาน ที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง ในสังคมของชาวอุตรกุรุทวีป ทำให้ประชาชนติดนิสัยรักแต่ความเพลิดเพลิน เฉื่อยชา ทำงานไม่จริงจัง ซึ่งสะท้อนให้เห็นพื้นฐานของความคิดทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ทุกสิ่งเกิดจากเหตุและปัจจัย การละความยึดมั่น เป็นแนวทางเพื่อละความทุกข์ การไม่ผูกพันเป็นสถาบันครอบครัวก็เป็นความคิดตามแนวทางที่ว่าในสังคมเมื่อไม่มีความผูกพันใด ๆ ก็จะไม่มีความทุกข์

การรักแต่ความสนุกสนาน สะดวกสบายของสังคมสุโขทัยทำให้อาณาจักรสุโขทัยอ่อนแอและท้ายที่สุดให้ตกอยู่ภายใต้อาณาจักรอยุธยา

<u>6. อิทธิพลของไตรภูมิพระร่วงที่มีต่อการปกครองสมัยนั้น และสืบมาในปัจจุบัน</u>

การเมืองการปกครองในไตรภูมิพระร่วง เป็นลักษณะของธรรมานุภาพ กล่าวคือ ผู้ปกครองหรือพระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุดในการปกครองบ้านเมือง แม้ว่าจะมีอำนาจเต็มที่ตามแบบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่พระมหากษัตริย์จำต้องมีทศพิธราชธรรมเป็นหลักในการปกครอง รวมทั้งต้องประกอบกับหลักการปกครองที่ดีอีก คือ จักรพรรดิวัตร 12 ประการ การปกครองในสมัยพระเจ้าลิไท การปกครองของพระองค์ จะมีลักษณะธรรมราชา คือ พระองค์ใช้หลักธรรมในการปกครอง และยังทรงทำการศึกษาและสั่งสอนเป็นแบบอย่างให้แก่ประชาชน กล่าวคือ พระมหากษัตริย์และประชาชนมีพื้นฐานคุณธรรมเดียวกัน มีศีลธรรม ยึดพระรัตนตรัยเป็นสรณะ มีการรักษาศีลห้า วันพระรักษาศีลแปด บำเพ็ญทาน รักษาตนให้สุจริตทางกาย วาจาและใจ หมายถึงพระมหากษัตริย์นั้นมีหลักธรรมเป็นที่เคารพ และยึดเหนี่ยวให้ปฏิบัติพระองค์ได้ถูก ซึ่งอิทธิพลดังกล่าวนี้ ได้สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน คือ การที่องค์พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติตามทศพิธราชธรรมและทรงอยู่ภายใต้กฎหมายบ้านเมืองด้วย

6.1 สถาบันการปกครอง

ในไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึง การรักษาศีล บำเพ็ญทาน ความสำคัญของพระมหากษัตริย์ การศึกษาจากพระสงฆ์ ทำให้สถาบันวัดและวัง เป็นสถาบันที่มีความชอบธรรม และได้รับ

การยอมรับ ความสำคัญทางด้านการเมืองและการปกครองอย่างสูง หรืออาจจะกล่าวอีกอย่างได้ว่า สถาบันทางศาสนา และการปกครองอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ได้รับการยอมรับและให้ความสำคัญเป็นอย่างสูงตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

6.2 วิถีชีวิตเสรีภาพของประชาชน

การใช้หลักธรรมในการปกครอง ในสมัยพระเจ้าลิไท การกำหนดโทษทางใจเป็นตัวควบคุมสังคม ทำให้วิถีชีวิตของคนในสมัยสุโขทัยมีเสรีภาพมาก เนื่องจากสังคมที่มีศีลธรรมคนจะเป็นผู้ควบคุมตัวเอง ไม่จำเป็นต้องมีการใช้กฎหมายเพื่อควบคุม การมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ดังกล่าว แสดงถึงการรู้จักระบบประชาธิปไตย และความก้าวหน้าในด้านความคิดทางการเมือง การที่พระเจ้าลิไทให้สิทธิและเสรีภาพ ในยุคปัจจุบันแม้ว่าในบางโอกาสทางด้านการเมืองมีเหตุให้ใช้การปกครองแบบเผด็จการ แต่ก็เป็นเผด็จการแบบไทย ๆ คือไม่มีความรุนแรงมีความพร้อมในการโอนอ่อนตามความต้องการของผู้ถูกปกครอง ความขัดแย้งและความเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงจึงไม่เกิดขึ้นในสังคมไทย

ปัญหาในข้อนี้ แม้ว่าสังคมในสมัยสุโขทัยและสังคมในปัจจุบันจะมีลักษณะเหมือนกัน คือการโอนอ่อนเข้าหากัน ทำให้สังคมอยู่เป็นสุขสงบ แต่การไม่ริเริ่มเพื่อสิ่งใหม่ ๆ หรือการไม่กล้าขัดขวางการกระทำสิ่งแปลกใหม่ที่จะส่งผลเสียต่อสังคมในระยะยาว ก็เป็นข้อเสียประการหนึ่งของลักษณะความเป็นไทย ในปัจจุบันข้อเสียเรื่องดังกล่าวนี้ สามารถมองเห็นได้ชัดเจนมากกว่าสมัยสุโขทัย เพราะว่าประชาชนในสมัยสุโขทัย ยึดมั่นในศีลธรรมการทำบุญให้ทานเคร่งครัดมากกว่าคนไทยในสมัยปัจจุบัน

6.3 วัฒนธรรมทางการปกครอง

ไตรภูมิพระร่วง ได้สร้างสรรค์วัฒนธรรมทางการปกครองให้แก่ชาติไทย ความมีศรัทธาเลื่อมใสและนำเอาหลักธรรม ทางพุทธศาสนามาปฏิบัติของประมุขของคนไทย เช่น สังคหวัตถุ 4 ทศพิธราชธรรม ซึ่งทำให้ประมุขมีความรู้สึกห่วงใยเอาใจใส่ประชาราษฎร์ ความเคารพเชื่อฟังและมีสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างกันเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน

วัฒนธรรมทางการเมืองที่ปฏิบัติกันอยู่ในสมัยสุโขทัย ได้ตกทอดสืบมาเป็นธรรมเนียมในปัจจุบันนับตั้งแต่พระจริยาวัตรในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม

พระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่แสดงถึงน้ำพระทัยที่เต็มเปี่ยม ความห่วงใยของพระองค์ที่มีต่อเหล่าพสกนิกรไม่ว่าจะอยู่ในที่ใกล้หรือไกล แม้แต่ในท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกล พระองค์ได้ทรงเสด็จไปเยี่ยมและช่วยเหลือเสมอ

วัฒนธรรมทางการปกครองดังกล่าว ทำให้สังคมไทยดำเนินไปด้วยความสุข ปัญหาทางด้านสังคมและการปกครอง ซึ่งได้ก่อกำเนิดทับถมอยู่ในสังคมปัจจุบัน มีสาเหตุมาจากนักปกครองในระดับต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรม การปกครองที่ประกอบด้วยคุณธรรมดังกล่าว จึงทำให้สังคมไทยละเลยความสำคัญทางด้านจิตใจ ให้ความสำคัญและแสวงหาเฉพาะด้านวัตถุ จริยธรรมและมาตรฐานคุณธรรมของสังคมไทย จึงเสื่อมลงดังที่ได้ประจักษ์อยู่ในปัจจุบัน

6.4 การแก้ไขปัญหาสังคม

วรรณกรรมไตรภูมิพระร่วง ได้ชี้แนะถึงวิธีการแก้ไขปัญหาของสังคมเอาไว้ ซึ่งพอจะประมวลได้ดังต่อไปนี้

จัดสรรความยุติธรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การจัดสรรที่ดิน ทำกิน การส่งเสริมการประกอบอาชีพ ให้ยืมเงินไปลงทุน เก็บภาษีในอัตราต่ำ มาตรการทางด้านเศรษฐกิจที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วงดังกล่าว ในปัจจุบันนี้ยังถือเป็นมาตรการที่มีความสำคัญและยังคงใช้อยู่เสมอ

สร้างสวัสดิการให้แก่ประชาชน คำสอนถึงการปฏิบัติไม่ให้มีการใช้แรงงานเกินควร มีการดูแลเอาใจใส่เลี้ยงดูเด็กและคนชรา การปลดเกษียณ ซึ่งเป็นแบบฉบับที่ดีของการปกครองในสมัยสุโขทัยที่ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

6.5 การยอมรับในสิทธิมนุษยชน

คำสอนในไตรภูมิพระร่วง ในการให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่ ครูอาจารย์ และนักบวช ทำให้สังคมไทยมีลักษณะที่ปราศจากการเหยียดหยาม มีแต่ความโอบอ้อมอารีย์ มีน้ำใจ ความตระหนักถึงค่าของคนและสิทธิของคนเป็นสิ่งที่ยอมรับกันอยู่ทั่วไปทั้งในสมัยสุโขทัยและปัจจุบัน ด้วยความหลงในปัจจุบันนี้ ในเรื่องของการให้ความสำคัญและยึดถือค่านิยมทางสังคมหรือค่านิยมทางเศรษฐกิจที่ผิด ๆบางประการ ทำให้บางคนลืมค่าและสิทธิมนุษยชนของคนอื่น ๆ ไปบ้าง แต่ก็เป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขได้

สรุปการวิจัยของอิทธิพลของไตรภูมิพระร่วง ที่มีต่อการเมืองการปกครองพบว่า ไตรภูมิพระร่วง ได้แสดงแนวคิดด้านการเมืองการปกครอง โดยชักจูงให้บุคคลทำความดี มีศีลธรรม เป็นพลเมืองดี และเป็นนักปกครองที่ดี แม้ว่ารูปแบบของการปกครองเป็นลักษณะที่ผู้ปกครองมีอำนาจสิทธิขาด แต่ผู้ปกครองจะใช้อำนาจนั้นโดยธรรม หลักธรรมจึงเป็นระเบียบของการปกครอง

7. วัตถุประสงค์ของการรจนาไตรภูมิพระร่วงที่แท้จริง

จุดมุ่งหมายของการพระราชนิพนธ์ ไตรภูมิพระร่วง ของพระมหาธรรมราชาที่ 1 ที่ปรากฏในบานแพนกเดิม มีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ

7.1 เพื่อเทศน์ถวายพระมารดา

7.2 เพื่อให้เป็นธรรมทานแก่บุคคลทั่วไป

แต่เนื่องจากไตรภูมิพระร่วง เป็นวรรณกรรมทางศาสนาที่เป็นพื้นฐานของการนำไปสู่แนวความคิดทางการเมืองการปกครอง ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการที่พระเจ้าลิไททรงพระราชนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วง ที่แท้จริง คือ วางแนวทางด้านการเมืองการปกครอง หลักของศีลธรรมและจริยธรรมที่ทำให้มนุษย์สามารถปกครองตนเองได้ มนุษย์ก็จะสามารถปกครองรัฐ และนำรัฐไปสู่สังคมอุดมคติได้

ไตรภูมิพระร่วง ได้สร้างความสำนึกทางสังคมให้แก่บุคคล บุคคลกับสังคมจะต้องอยู่ร่วมกัน พื้นฐานของสังคมจึงถูกวางเอาไว้ในไตรภูมิพระร่วง คือ ความประพฤติของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต้องถูกต้องไม่กระทบกระเทือนต่อบุคคลอื่น และอีกประการหนึ่ง คือ การทำให้สังคมที่บุคคลอยู่เจริญด้วยประการต่าง ๆ ความสำนึกทางสังคมที่ไตรภูมิพระร่วงได้วางพื้นฐานเอาไว้ สรุปได้เป็น 2 ประการคือ

7.3 ประการแรก ความสำนึกทางสังคมของผู้ปกครองแผ่นดินหรือรัฐ

7.4 ประการที่สอง ความสำนึกของบุคคลที่พึงมีต่อสังคม

จากเหตุผลดังกล่าวนี้ ทำให้สามารถสรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วงของพระเจ้าลิไท คือวางพื้นฐานแนวความคิดทางด้านการเมืองการปกครอง

8. ผลกระทบของการเมืองการปกครองสมัยสุโขทัยต่อสถาบันพระพุทธศาสนา

การเมืองการปกครองสมัยสุโขทัย สถาบันที่สำคัญยิ่งที่มีส่วนช่วยเป็นอย่างมาก คือ สถาบัน

วัดและสถาบันวัง

สถาบันพระพุทธศาสนาได้รับการทำนุบำรุงอย่างเต็มที่ มีการสร้างวัดและสร้างพระพุทธรูปที่สำคัญขึ้นหลายแห่ง คำสอนของพุทธศาสนาได้ถูกนำไปใช้เพื่อให้ประชาชนอยู่ในศีลธรรม พระภิกษุในพุทธศาสนาทำหน้าที่เผยแผ่คำสอนของพุทธศาสนา และทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการสร้างสื่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลผู้ใต้ปกครอง และบุคคลผู้ปกครอง พระพุทธรูปสัญลักษณ์ของสถาบันพุทธศาสนา ถูกนำไปใช้เป็นสื่อสร้างความริเริ่มสร้างสรรค์ตามแนวทางด้านการเมืองการปกครอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าโบราณวัตถุที่สำคัญของชาติในปัจจุบันนี้หลายชิ้น ได้ถูกสร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าลิไท

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยอิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีต่อแนวความคิดทางการเมืองการปกครองของพระเจ้าลิไท เป็นการศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวความคิดทางการเมืองการปกครองอย่างกว้าง ๆ ดังนั้น ผู้สนใจอาจจะทำการวิจัยศึกษาแนวความคิดทางการเมืองการปกครอง เพื่อศึกษาวัฒนาการทางความคิดของคนไทยในเรื่องดังกล่าว ก็อาจจะศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. เปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองการปกครองสมัยสุโขทัยกับความคิดของสมัยอยุธยา หรือสมัยรัตนโกสินทร์
2. ศึกษาปรัชญาการเมืองประยุกต์จากวรรณกรรมสมัยสุโขทัย
3. เปรียบเทียบความคิดทางการเมืองการปกครองของไทย กับความคิดทางการเมืองการปกครองของตะวันตก

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย ;

กรมการศาสนา. **ทยฺยรฏฐสฺส เตปิฏก. 45 เล่ม.** กรุงเทพมหานคร ;โรงพิมพ์กรมการศาสนา. 2530.

กรมการศาสนา. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร; โรงพิมพ์กรมการศาสนา. 2525.

กรมศิลปากร. **คำให้การชาวกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัด และ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา. ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์.** กรุงเทพมหานคร; กรมศิลปากร.

ขจร สุขพานิช. **ฐานันดรไพร่.** ภาควิชาประวัติศาสตร์ มศว. ประสานมิตร. กรุงเทพมหานคร; มศว.ประสานมิตร. 2519.

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์.** พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพมหานคร; กราฟฟิคอาร์ต. 2530.

เฉลิม ยงบุญเกิด. **เมืองไทยในจดหมายเหตุจีน.** กรมศิลปากร 7 ; 2 กรกฎาคม 2506.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **พุทธศาสนาและการรวมทางการเมืองสมัยอยุธยาตอนต้น** 1893-2013. โบราณคดี ปีที่ 4 . ฉบับที่ 4. เดือนเมษายน 2516.

ชลธิรา กลัดอยู่. **ไตรภูมิพระร่วง รากฐานของอุดมการณ์ทางการเมืองไทย. วารสารธรรมศาสตร์.** ปีที่ 4. เล่มที่ 1 มิถุนายน-กันยายน 2517.

ณรงค์ พ่วงพิศ. **ประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองไทย.** ภาควิชา ประวัติศาสตร์. มศว.ประสานมิตร.กรุงเทพมหานคร; อมรการพิมพ์. 2527.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **ลักษณะการปกครอง ประเทศสยามแต่โบราณ.** กรุงเทพมหานคร; โรงพิมพ์เจริญธรรม. 2511.

เทพเวที, พระ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ.** กรุงเทพมหานคร ; สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง. 2531.

นิรมล ทัพเวช. **การวิเคราะห์เชิงปรัชญาเรื่องไตรภูมิพระร่วง.** วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2524.

น้อมนิจ วงศ์สุทธิธรรม. **วรรณกรรมสุโขทัย.** กรุงเทพมหานคร; สำนักพิมพ์ อักษรไทย. 2524.

ประทีป ชุมพล. **รายงานการสัมมนาสังคโลกใต้อ่าวไทยกับการวิจัยปัญหาเศรษฐกิจการเมืองและสังคมไทยสมัยสุโขทัย.** (บรรณาธิการ) กรุงเทพมหานคร; โรงพิมพ์พิฆเนศ. 2519.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก.** กรุงเทพมหานคร; สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2534.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. **ธัมมิกเศรษฐศาสตร์ ปรัชญาเศรษฐศาสตร์สังคมของชาวพุทธ.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร; มิตรนราการพิมพ์. 2531.

พญาลิไทย. **ไตรภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง.** หนังสือชุดภาษาไทยของคุรุสภา.กรุงเทพมหานคร; องค์การค้าของคุรุสภา. 2527.

พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. **ศาสนาและการเมืองกรุงสุโขทัย.** กรุงเทพมหานคร; สำนักพิมพ์เจ้าพระยา. 2528.

พุทธโฆษาจารย์,พระ. **พระธรรมปทัฏฐกถาบาลี ปัญจมภาค.** พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร; มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2494.

ภารดี มหาขันธ์. **พื้นฐานอารยธรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร; สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์. 2535.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **สยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกํ.** พุทธศักราช 2525. กรุงเทพมหานคร; มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2525.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,พระบาทสมเด็จ. **ประมวลพระบรมราชาธิบายในพระบาท สมเด็จพระมกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย.** กรุงเทพมหานคร; สำนักพิมพ์ประยุรวงศ์. 2525.

มนต์ชัย เทวัญวโรปกรณ์. **พลิกประวัติศาสตร์สุโขทัย ฉบับ 700 ปี กำเนิดลายสือไทย.** พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร; เจ้าพระยาการพิมพ์. 2526.

ราชวรมุนี, พระ (ประยุทธ ปยุตฺโต). **ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพระพุทธศาสนาในรอบ 2 ศตวรรษ.** บทสัมภาษณ์. นิตยสารรายเดือนพุทธจักร. ปีที่ 36. ฉบับที่ 4 เมษายน 2525. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

------------**ไตรภูมิพระร่วง ; อิทธิพลต่อสังคมไทย.** ชมรมศึกษาพุทธศาสนาและประเพณี

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพมหานคร; แสงรุ้งการพิมพ์. 2526.

วิทย์ วิศทเวทย์. **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์. 2530.

วัฒนาพานิช. **พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ 2530,** พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช. 2533.

ศรีศักร์ วัลลิโภดม. **ที่มาของการปฏิรูปการปกครองในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ.** นิตยสารช่อฟ้า. ปีที่ 2. ฉบับที่ 17 พฤษภาคม-มิถุนายน 2510. กรุงเทพมหานคร.

ศรีวิสุทธิโสภณ, พระ. **ภูมิวิลาสินี.** กรุงเทพมหานคร; ธนาคารกรุงเทพ จำกัด.

สุพัตรา สุภาพ. **พื้นฐานอารยธรรมไทย. ค่านิยม ครอบครัว ศาสนาประเพณี.** กรุงเทพมหานคร; สำนักพิมพ์ไทยวัฒนพานิช. 2531.

สุริยา รัตนกุล. **คำเชิงอ้าง สุภาษิต คำพังเพย คำคมและวลีสำเร็จรูป.** วารสารธรรมศาสตร์. ปีที่ 4. ฉบับที่ 1 มิถุนายน-กันยายน 2517. กรุงเทพมหานคร;โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2517.

เสฐียรโกเศศ. **เล่าเรื่องในไตรภูมิ.** กรุงเทพมหานคร; สำนักพิมพ์คลังวิทยา. 2518.

เสน่ห์ จามริก. **พุทธศาสนากับสิทธิมนุษย์ในก้าวต่อไปของสังคมไทย.** กรรมการ นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์.กรุงเทพมหานคร; มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2523.

2. ภาษาอังกฤษ ;

Simkin C.G.F. The Traditional Trade of Asia. Oxford University Press. 1968.

ผนวก ก.

ศิลาจารึกหลักที่ 1

ด้านที่ 1

1. พ่อก[1] ชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนางเสือง พี่กูชื่อบานเมือง
2. ต[2] พี่น้องท้องเดียวกันห้าคน ผู้ชายสาม ผู้ญิง โสง[3] พี่เผื-
3. อ[4] ผู้อ้าย[5] ตายจากเผือเตียมแต่[6] ยังเล็ก เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้
4. สิบเก้าข้าว[7] ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอด[8] มาท[9] เมืองตาก พ่อกูไปรบ
5. ขุนสามชนหัวซ้าย[10] ขุนสามชนขับมาหัวขวา[11] ขุนสาม
6. ชนเกลื่อน[12] เข้า ไพร่ฟ้าหน้าใส[13] พ่อกูหนี ญญ่ายพายจแจ้-
7. (น กู)[14] บ่หนี[15] กูขี่ช้างเบกพล[16] กูขับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อ[17]
8. (ช้า) งด้วยขุนสามชน ตนกูพุ่งช้างขุนสามชน ตัวชื่อ
9. มาส[18] เมืองแพ้[19] ขุนสามชนพ่าย[20] หนี พ่อกูจึงขึ้นชื่อกู
10. ชื่อพระรามคำแหง เพื่อกู[21] พุ่งช้างขุนสามชนเมื่-
11. อชั่วพ่อกู[22] กูบำเรอ[23] แก่พ่อกู กูบำเรอแก่แม่กู กูได้ตัว
12. เนื้อตัวปลา กูเอามาแก่พ่อกู กูได้หมากส้มหมากหวา-
13. น[24] อันใดกินอร่อยกินดี กูเอามาแก่พ่อกู กูไปตี
14. หนังวังช้าง[25] ได้ กูเอามาแก่พ่อกู กูไปท่บ้านท่เมื-
15. อง ได้ช้างได้งวง ได้ปั่วได้นาง[26] ได้เงือน[27] ได้ทอง กูเอา
16. มาเวน[28] แก่พ่อกู พ่อกูตายยังพี่กู กูพร่ำบำเรอ[29] แก่พี่
17. กู ดั่งบำเรอแก่พ่อกู พี่กูตาย จึ่งได้เมืองแก่กูทั้ง
18. กลม[30] เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง[31] เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำ
19. มีปลาในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบ[32] ในไพร่ ลู่ทาง[33] เพื่
20. อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใคร

21. จักใคร่ค้าม้า ค้า ใครจักใคร่ค้าเงือนค้าทองค้า ไพร่ฟ้าหน้าใส

22. ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล้[34] ล้มตายหายกว่า[35]เหย้าเรือนพ่อเชื้อ[36]

23. เสื้อดำ[37] มัน ข้างขอลูกเมียเยียข้าว[38] ไพร่ฟ้าข้าไทย[39] ป่า

24. หมากป่าพลูพ่อเชื้อมัน ไว้แก่ลูกมันสิ้น ไพร่ฟ้า

25. ลูกเจ้าลูกขุน ผิแลผิดแผกแสกว้างกัน[40] สวนคู

26. แท้แล[41] จิ่งแล่งความแก่ขาด้วยซื่อ[42] บ่เข้าผู้ลักมัก

27. ผู้ซ่อน[43] เห็นข้าวท่านบ่อใคร่พิน[44] เห็นสินท่านบ่ใครีเดือ-

28. ด[45] คนใดขี่ช้างมาหา พาเมืองมาสู่[46] ช่อยเหนือเพื้-

29. อกู้[47] มันบ่มีช้างบ่มีม้า บ่มีปั่วบ่มีนาง บ่มีเงือ

30. นบ่มีทอง ให้แก่มัน ช่อยมันตวง[48] เป็นบ้านเป็นเมือ-

31. ง ได้ข้าเลือก[49] ข้าเสือ หัวพุ่งหัวรบ[50] ก็ดีบ่ฆ่าบ่ดี ใน

32. ปากประตูมีกระดิ่งอันณึ่ง[51] แขวนไว้หั้น[52] ไพร่ฟ้าหน้า

33. ปก[53] กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ. เจ็บท้อง

34. ข้องใจ มันจักกล่าวเถิง[54] เจ้าเถิงขุนบ่ไร้[55] ไปสั่นกระ

35. ดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้

ด้านที่ 2

1. ยินเรียกเมื่อ[56] ถาม สวนความแก่มันด้วยซื่อไพร่ใน
2. เมืองสุโขทัยนี้จิ่งชม สร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมือ-
3. งนี้ทุกแห่งป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ปาลาง[57]
4. ก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้
5. หมาขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มัน
6. กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีน้ำตระพังโพยสี[58] ใสกินดี
7. ...ดั่งกินน้ำโขงเมื่อแล้ง รอบเมืองสุโขทัยนี้ตรี
8. บูร[59] ได้สามพันสี่ร้อยวา คนในเมืองสุโขทัยนี้
9. มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน[60] พ่อขุนรามคำแหง
10. จ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้าท่วย[61] ปั่วท่วยนา-
11. ง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้ญิง
12. ฝูงท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสน ทรงศีลเมื่อพรน
13. ษา[62] ทุกคน เมื่อโอก[63] พรนษากรานกฐินเดือนถึ่งจิ่-
14. งแล้ว เมื่อกรานกฐิน มีพนม[64] เบี้ยมีพนมหมาก มี
15. พนมดอกไม้ มีหมอนนั่งหมอนโนน[65] บริพารกฐินโอ-
16. ยทานแล่ปีแล้ญิบล้าน[66] ไปสูด[67] ญัตติกฐินเถิงอ-
17. รัญญิกพู้น[68] เมื่อจักเข้ามาเวียง[69] เรียงกันแต่อรั-
18. ญญิกพู้นเท้าหัวลาน[70] คมบงคมกลอง[71] ด้วยเสียงพาทย์เสียงพิ-
19. น เสียงเลื่อน[72] เสียงขับ ใครจักเล่น เล่น ใครจั-
20. กมักหัว หัว ใครจักมักเลื่อน เลือน เมืองสุ-
21. โขทัยนี้ มีสี่ปากประตูหลวง เหี้ยรย่อม[73] คนเสียดกัน
22. เข้ามาดูท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้
23. มีดั่งจักแตก กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีพิหาร มี
24. พระพุทธรูปทอง มีพระอัฏฐารศ มีพระพุทธรูป

25. มีพระพุทธรูปอันใหญ่ มีพระพุทธรูปอัน

26. ราม[74] มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันรามมีปู่

27. ครูนิสสัยมุต[75] มีเถร มีมหาเถร เบื้องตะวันตก

28. เมืองสุโขทัยนี้ มีอรัญญิก พ่อขุนรามคำแหงกระทำ

29. โอยทานแก่มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร

30. หลวัก[76] กว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลุกแต่[77] เมืองศรีธ-

31. รรมราชมา ในกลางอรัญญิก มีพิหารอันถึ่งมน

32. ใหญ่สูงงามแก่กม[78] มีพระอัฏฐารศอันถึ่งลุกยื-

33. น เบื้องตะวันโอกเมืองสุโขทัยนี้ มีพิหาร มีปู่ครู

34. มีทะเลหลวง มีป่าหมากป่าพลู มีไร่มีนา มีถิ่นถาน

35. มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก มีป่าม่วงมีป่าขาม ดูงามดังแกล้-[79]

ด้านที่ 3

1. (งแต่) ง เบื้องตีนนอน[80] เมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดป
2. (สา)น[81] มีพระอจนะ [82] มีปราสาท [83] มีป่าหมากพร้าวหมาก
3. ลาง มีไร่มีนา มีถิ่นถาน มีบ้านใหญ่บ้านเล็กเบื้-
4. องหัวนอน [84] เมืองสุโขทัยนี้ มีกุฎีพิหาร ปู่ครู
5. อยู่ มีสรีดภงส[85] มีป่าพร้าวป่าลาง มีป่าม่วงป่าขาม
6. มีน้ำโคก[86] มีพระขพุง[87] ผีเทพดาในเขาอันนั้น
7. เป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมือง
8. สุโขทัยนี้แล้ ไหว้ดีพลีถูก เมืองนี้เที่ยง เมือง
9. นี้ดี ผิไหว้บ่ดี พลีบ่ถูก ผีในเขาอั้น [88] บ่คุ้มบ่-
10. เกรง เมืองนี้หาย 1214 [89] ศก ปีมะโรงพ่อขุนรามคำ-
11. แหงเจ้าเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัยนี้ปลูกไม้ตา-
12. ลนี้ ได้สิบสี่ข้าว จึ่งให้ช่างฟันขดารหินตั้งหว่าง
13. กลางไม้ตาลนี้ วันเดือนดับ [90] เดือนโอก-แปดวัน [91] วั-
14. นเดือนเต็ม [92] เดือนบ้างแปดวัน [93] ฝูงปู่ครูเถร มหาเถ-
15. ร ขึ้นนั่งเหนือขดานหินสูดธรรมแก่อุบาสกฝู-
16. งท่วยจำศีล ผิใช่วันสูดธรรม พ่อขุนรามคำแหง
17. เจ้าเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัย ขึ้นนั่งเหนือขดา-
18. นหิน ให้ฝูงท่วยลูกเจ้าลูกขุน ฝูงท่วยถือบ้านถือ
19. เมือง ค้น [94] วันเดือนดับเดือนเต็ม ท่านแต่งช้างเผื-
20. อกกระพัด[95] ลยาง[96]เหี้ยรย่อมทองงา (ซ้าย) ขวา ชื่อรูจาครี[97]
21. พ่อขุนรามคำแหง ขึ้นขี่ไปบนพระ... อรัญญิกแล้-
22. วเข้ามา จารึกอันณึ่ง มีในเมืองชเลียงสถาบกไว้
23. ด้วยพระศรีรัตนธาตุ จารึกอันณึ่ง มีในถ้ำชื่อถ้ำ

24. พระราม[98] อยู่ฝั่งน้ำลำพาย จารึกอันณึ่งมีในถ้ำ

25. รัตนธาร[98] ในกลวง[99] ป่าตาลนี้มีศาลาสองอัน อันณึ่งชื่อ

26. ศาลาพระมาส อันณึ่งชื่อพุทธศาลาขดานหินนี้ ชื่อม

27. นังศิลาบาตร สถานบกไว้นี่ จิ่งทั้งหลายเห็น

ด้านที่ 4

1. พ่อขุนพระรามคำแหง ลูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็-
2. นขุนในเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัย ทั้งมากาว[100] ลาว
3. แลไทยเมืองใต้หล้าฟ้า ฎ...ไทยชาวอูชาวของ[101] มาออ-
4. ก[102] 1207 ศกปีกุน [103] ให้ขุดเอาพระธาตุออก ทั้งหลาย
5. เห็นกระทำบูชาบำเรอแก่พระธาตุ ได้เดือนหก วัน จึ่-
6. งเอาลงฝังในกลางเมืองศรีสัชชนาลัย ก่อพรเจ-
7. ดีย์เหนือหกข้าวจึ่งแล้ว ตั้งเวียงผา[104] ล้อมพระม-
8. หาธาตุสามข้าวจึ่งแล้ว เมื่อก่อนลายสือ[105] ไทยนี้บ่
9. มี 1205[106] ศกปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหา[107] ใคร่ใจ
10. ในใจ[108] แลใส่ลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้จึ่งมีเพื่-
11. อขุนผู้นั้นใส่ไว้ พ่อขุนพระรามคำแหงนั้น หา
12. เป็นท้าวเป็นพระยา แก่ไทยทั้งหลาย หาเป็น
13. ครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลายยให้รู้
14. บุญรู้ธรรมแท้ แต่คนอันมีในเมืองไทย ด้วย
15. รู้ด้วยหลวัก ด้วยแกล้วด้วยหาญ ด้วยแคะ[109]
16. ด้วยแรง หาคนจักเสมอมิได้ อาจปราบฝูงข้า
17. เสิก มีเมืองกว้างช้างหลาย ปราบเบื้องตะวันอ-
18. อก รอด[110] สระหลวง[111] สองแคว[112] ลุมบาจาย[113] สคา[114] เท้าฝั่งขอ-
19. งเถิงเวียงจันทน์เวียงคำเป็นที่แล้ว เบื้องหัว
20. นอน รอดคนที[115] พระบาง [116] แพรก[117] สุพรรณภู-
21. มิ[118] ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราชฝั่งทะเล
22. สมุทรเป็นที่แล้ว เบื้องตะวันตก รอดเมือ-
23. งฉอด เมือง...น หงสาวดี สมุทรหาเป็-

24. นแดน [119] เบื้องตีนนอน รอดเมืองแพร่ เมื-

25. องม่าน เมืองน...เมืองพลัว[120] พ้นฝั่งของ

26. เมืองชวา [121] เป็นที่แล้ว ปลูกเลี้ยงฝูงลูกบ้า-

27. นลูกเมืองนั้น ชอบด้วยธรรมทุกคนฯ

อธิบายคำ

(1)	กู	=	ฉัน ข้าพเจ้า
(2)	ตู	=	เรา
(3)	ผู้ญิงโสง	=	ผู้หญิงสอง
(4)	เผือ	=	เรา
(5)	ผู้อ้าย	=	พี่ชายคนแรก
(6)	เตียมแต่	=	ตั้งแต่
(7)	ข้าว	=	ปี สมัยสุโขทัยนับปีย่าง เช่น สิบเก้าข้าว เท่ากับอายุย่างเข้า 19 ปี เหมือนกับที่นิยมใช้อยู่ในภาคตะวันออก-เฉียงเหนือปัจจุบันนี้
(8)	เมืองฉอด	=	คือเมืองที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเมย เวลานี้ เรียกว่า อำเภอแม่สอดในจังหวัดตาก
(9)	ท่ (คำเขมร)	=	ตี
(10)	หัวซ้าย	=	ด้านซ้าย
(11)	หัวขวา	=	ด้านขวา
(12)	เกลื่อน	=	เคลื่อน
(13)	ไพร่ฟ้าหน้าใส	=	ทหาร ประชาชน
(14)	หนีญญ่ายพายจแจ้น	=	หนีกระจัดกระจาย หลีกยกย้ายไปโดยเร็ว
(15)	กูบ่หนี	=	กูไม่หนี กูไม่หลีก

(16) เบกพล = เบิกพล ใช้ในความว่าบุกพลหรือแหวกพล

(17) ต่อช้าง = ชนช้าง

(18) มาส = แปลว่า ทอง

(19) แพ้ = ชนะ

(20) พ่าย = ปราชัย แพ้

(21) เพื่อกู = เพราะกู

(22) เมื่อชั่วพ่อกู คือ เมื่อรัชสมัย เมื่อรัชกาลพ่อขุนศรีอินทราทิตย์

(23) บำเรอ = ปฏิบัติ

(24) หมากส้มหมากหวาน = ผลไม้เปรี้ยว ผลไม้หวาน

(25) ตีหนังวังช้าง = คล้องช้าง จับช้าง

(26) ได้ปั่วได้นาง = ได้ผู้ชายได้ผู้หญิง ได้ผู้ได้คน

(27) ได้เงือน = ได้เงิน

(28) เวน = ถวาย มอบให้

(29) พร่ำบำเรอ = ปรนนิบัติ ปฏิบัติบ่อย ๆ

(30) ทั้งกลม = ทั้งหมดทั้งสิ้น

(31) เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง คือ เมื่อรัชสมัย เมื่อรัชกาล พ่อขุนรามคำแหง

(32) จกอบ = ภาษีผ่านด่าน ผ่านแดน

(33) ลูท่าง คือ สะดวก ตัวอย่างเช่นในตำนานพระเจ้าเจ็ด พระองค์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้ว่า ไพร่ยุ ทั่งค้า ภาคพายัพใช้ ลูต้าง (เขียนลูท่าง) และ ยวนพ่ายใช้ อยู่ช่าง เช่น อยู่ช่าง พระเจ้าข้า (ฆ่า) ข่มบร

(34) แล้ = แล และ

(35) กว่า = ไป

(36) พ่อเชื้อ = พ่อที่ล่วงลับไปแล้ว (ยังใช้อยู่ในภาคตะวัน-ออกเฉียงเหนือ)

(37) เสื้อคำ = เสื้อที่ปักเป็นลายด้วยดิ้นทองคำ หรือใช้คู่กับพ่อเชื้อและมีความหมายอย่างเดียวกันก็ได้

(38) เยียข้าว = ฉางข้าว

(39) ไพร่ฟ้าข้าไทย = ประชาชนพลเมือง บริพารลูกเจ้าลูกขุน

(40) ผิดแผกแสกว้างกัน คือ ผิดใจแตกแยกกัน เป็นความกัน

(41) สวนดูแท้แล = สอบสวนดูแน่แล้ว

(42) จึงแล่งความแก่ขาด้วยซื่อ คือ ตัดสินความแก่เขาทั้งสองโดยยุติธรรม

(43) บ่เข้าผู้ลักมักผู้ซ่อน คือ ไม่เข้ากับผู้ร้ายลักทรัพย์หรือผู้รับของโจร

(44) บ่ใคร่พิน = ไม่อยากยินดี

(45) บ่ใคร่เดือด = ไม่อยากยินร้าย

(46) มาสู่ = มาอยู่ด้วย

(47) ช่อยเหนือเพื้อกู้ = ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อบำรุง

(48) ตวง = จน จนกระทั่ง ให้ เช่นจารึกสุโขทัยหลักที่ 38 ตนจะเพิง (พึง) ได้ บำเหน็จแลฤา อันนี้ไป อุเบกษา (วางเฉย) แลอยู่ตวง เจ้าของไปเถิงและในมังรายศาสตร์

1. ผู้ผัวบ่ยอมจักไหมตวงได้
2. เผาให้ไหม้ตวงดี

(49) ข้าเสือก = ข้าศึก

(50) หัวพุ่งหัวรบ = หัวหน้า แม่ทัพนายกอง

(51) อันณึ่ง = อันหนึ่ง

(52) หั้น = นั้น

(53) ไพร่ฟ้าหน้าปก = ประชาชนที่มีทุกข์ร้อน

(54) เถิง (หรือ เถิง) = ถึง

(55) บ่ไร้ = ไม่ยาก

(56) เมือ = ไป

(57) ลาง	=	ไทยใหญ่ใช้เรียกขนุน, ลาวใช้เรียก มะพร้าวเปลือกหวานชนิดหนึ่ง
(58) ตระพังโพยสี	=	บ่อชื่อโพยสี
(59) ตรีบูร	=	กำแพงสามชั้น
(60) โอยทาน	=	ให้ทาน
(61) ท่วย	=	ฝูง, หมู่
(62) พรนษา	=	พรรษา
(63) โอก	=	ออก
(64) พนม	=	พุ่ม
(65) หมอนโนน	=	หมอนนอน
(66) แล่ปีแล้ญิบล้าน	=	ปีละสองล้าน (ญิบ = สอง)
(67) สูด	=	สวด
(68) พู้น	=	โน้น
(69) เวียง	=	เมือง
(70) เท้าหัวลาน	=	ถึงสนามใหญ่
(71) ดมบังคมกลอง	=	ตีประโคมกลอง
(72) เสียงเลื่อน	=	เสียงร้องหรืออ่านเป็นทำนองเสนาะ
(73) เหี้ยรย่อม	=	ประดับ, ล้วนแล้วไปด้วย, โดยปกติ
(74) ราม	=	ขนาดกลาง ไม่ใหญ่นักไม่เล็กนัก
(75) นิสสัยมุต	=	ตรงกับคำมคธว่า "นิสสยมุตตก" แปลว่าผู้พ้นจากวิสัยได้แก่พระภิกษุผู้ศึกษาอบรมดีแล้ว และมีพรรษา 5 และไม่ต้องถือนิสสัยจากอุปัชฌาย์อาจารย์ต่อไป
(76) หลวัก	=	รู้หลัก, ฉลาด, เฉียบแหลม, หลักแหลม, ปัญญาแหลม
(77) ลุกแต่	=	ออกจาก
(78) แก่กลม	=	ที่สุด

(79) แกล้ง = ประณีต, บรรจง, ประดิษฐ์ประดอย

(80) เบื้องตีนนอน = ทิศเหนือ

(81) ตลาดปสาน = ตลาดมีห้องแถว ภาษาเปอร์เซียว่า บาซาร์

(82) อจนะ = เป็นพระนามของพระพุทธรูป หรือ อจนะ ใช้ในความว่า สิ่งที่ควรบูชา(มคธว่า อจ้อจนา แปลว่า การบูชา การเซ่นสรวง)

(83) ปราสาท = เข้าใจว่าปราสาทหิน ซึ่งเป็นวัดพระพาย หลวงบัดนี้

(84) เบื้องหัวนอน = ทิศใต้

(85) สรีดภงส์ = (มาจากภาษาสันสกฤตว่า สริทภงค) แปลว่า ทำนบ

(86) โคก = ที่ดอน, ที่สูง, น้ำโคกคือน้ำไหลลงจากที่สูง คือน้ำตก

(87) พระขพุง = เป็นชื่อภูเขา

(88) อั้น = นั้น

(89) 1214 เป็นมหาศักราช = พุทธศักราช 1835

(90) เดือนดับ = วันสิ้นเดือน

(31) เดือนโอกแปดวัน = ขึ้นแปดค่ำ

(92) เดือนเต็ม = วันเพ็ญ

(93) เดือนบ้างแปดวัน = แรมแปดค่ำ

(94) คัน = ครั้น

(95) กระพัด(คำเขมร) = สายเชือกที่ผูกกูบหรือสับปะคับ คล้องไว้กับ โคนหางช้าง

(96) ลยาง (คำเขมร) = สายเชือกที่ผูกกูบหรือสับปะคับ รัดกับตัวช้าง

(97) รูจาครี = เป็นชื่อช้าง

(98) ถ้ำพระรามและถ้ำรัตนธาร = โปรดดูหนังสือพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง ฉบับ พ.ศ. 2498 ร.พ.อักษรบริการ หน้า 179-182

(99) ในกลวง = ในบริเวณ, ในภายใน

(100) กาว คือ ชนชาติไทยในจังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน ดัง ปรากฏในจารึกหลักที่ 45 พ.ศ. 1935 เรียกผีบรรพบุรุษ ราชวงศ์น่านว่า ค้ำพงศ์กาว

(101) ชาวอูชาวของ คือ ผู้ที่อยู่ตามริมน้ำอูแลแม่น้ำของ (แม่น้ำโขง)

(102) มาออก = มาขึ้น

(103) 027 ศกปีกุน = ที่จริงมหาศักราช 1027 เป็นปีระกา = พุทธศักราช 1828 ถ้าเป็นปีกุนต้องเป็นมหาศักราช 1209=พุทธศักราช 1830

(104) เวียงผา = กำแพงหิน

(105) ลายสือ = ตัวหนังสือ

(106) 1205 เป็นมหาศักราช = พุทธศักราช 1826

(107) หา = หาก โบราณใช้เน้นข้อความคล้ายกับนั่นเองหรือพระองค์เองหรือที่,ผู้,ซึ่ง

(108) ใคร่ใจในใจ = ติดในใจ,ใคร่ครวญ,ไทยอาหมแปลใคร่ใจดูคิดในใจ

(109) แคะ = เรียว, เปรียว, ว่องไว

(110) รอด = ถึง

(111) สระหลวง = เดิมสันนิษฐานกันมาว่า ได้แก่เมืองพิจิตร แต่ศิลาจารึกหลักที่ 8 ด้านที่ 4 บรรทัดที่ 7 - 8 ออกชื่อเมืองไว้ว่า "สระหลวง สองแคว (พิษณุโลก) ปากยม (พิจิตร) พระบาง (นครสวรรค์) ...แสดงว่า สระหลวงอยู่เหนือหรือติดกับพิษณุโลกไม่ใช่ พิจิตร (ปากยม)"

(112) สองแคว คือ เมืองพิษณุโลก

(113) ลุมบาจาย = น่าจะเป็นเมืองในลุ่มน้ำป่าสัก

(114) สคา = น่าจะเป็นเมืองในลุ่มน้ำป่าสัก

(115) คนที คือ บ้านโดน อยู่ฝั่งตะวันออกแม่น้ำปิง อำเภอ เมือง จังหวัด

กำแพงเพชร

(116) พระบาง = เมืองนครสวรรค์

(117) แพรก = เมืองสรรค์บุรี ซึ่งต่อมายุบเป็นอำเภอสรรค์บุรี อยู่ในจังหวัดชัยนาท

(118) สุวรรณภูมิ คือ เมืองอยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรี

(119) สมุทรหาเป็นแดน = สมุทรนั่นเองเป็นแดน, สมุทรที่เป็นแดน

(120) เมืองพลัว คือ อำเภอปัว อยู่ในจังหวัดน่าน

(121) เมืองชวา คือ เมืองหลวงพระบาง

ผนวก ข.

จารึกป้ามะม่วง

ด้านที่ 1

1. 1269[1] ศก (ปี) กุนพระบาทกมร-เดงอัญภาไทย
2. ราช[2] ผู้เป็นพระราชนัดดาของพระบาทกัมรเดงอัญ ศรีราม
3. ราช[3] เสด็จนำพลยุทเสนาทั้งหลายออกมาจากเมืองศรีสัชชนาลัยมา
4. รีบตบแต่งพลโยธา เดินอยู่นอกพระวิสัย [4] ณ
5. วันศุกร์ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 7[5] เมื่อเสด็จมีพระบัณฑูรให้
6. ไพร่พลทั้งหลาย...เข้าระดมฟันประตู ประหารสัตรู
7. ทั้งหลาย...บัดนั้น จึงเสด็จพระราชดำเนิน
8. เข้าเสวยราชย์...ไอสูรยาธิปัตย์ ในเมือง
9. สุโขทัยนี้แทนพระบิดา พระอัยกา...กษัตริย์
10. ทั้งหลาย ซึ่งมีในทิศทั้ง 4 ...
11. นำ..มกุฎ..พระขรรค์ชัยศรี[6] และเศวตฉัตร
12. อภิเษกแล้วถวายพระนามว่า พระบาทกัมรเดงอัญ ศรีสุริย-
13. พงศรามมหาธรรมราชาธิราช เสวย.........
14. (14 ถึง 49 ชำรุดมากได้ความน้อย
15. เข้าใจตรงกับคำจารึกหลักที่ 5 ด้านที่ 1)
16. น้อง
17. ....นี้..
18. ....ซึ่ง ....
19. ....

20. ....สมเด็จบพิตร ....
21. ....ให้ทานชีวิตนั้นเป็นอันมาก ....
22. ....เทอญ..................................ปรานี
23. ....นำ
24. ....ทั้งปวง ข้าม..สังสารทุกข์..................................
25. ....
26. ....นำ ฝูง ....โปรด
27. ....
28. ....เสด็จ ....
29. ถึง 32 ชำรุด
33. ....พระบาทกัมรเดงอัญศรีสุรยพงศ์รามม-
34. หาธรรมราชาธิราช......
35. ....(ชำรุด) ....
36. ....เสวย ....
37. - 39 ชำรุด
40. ....ทั้งปวง ....
41. ....จึงเสด็จ ....
42. ....ส ม ณ ....พราหมณ์ ดาบส นักพรต..................................
43. ....(ชำรุด) ....
44. ....พระเจดีย์..................................
45. ....(ชำรุด) ....
46. ....พระพุทธ ....
47. ....ชำรุด) ....พระ
48. บาทกัมรเดงอัญ ศรีสุริยพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช
49. ....นี้จะเป็นอันตรธาน..................................

50. รูปพระอศวร................พระองค์...บริบูรณ์แล้ว

51. 1271 ศ (ปี) ฉลู วันศุกร์ ขึ้น 11 ค่ำ เดือน 8[(7)]

ปุรวาษาฒ[(8)] นักษัตรฤกษ์...

52. เวลารุ่งเช้า เมื่อเสด็จประดิษฐานรูปพระมเหศวร รูปพระวิษณุ

53. ในหอเทวาลัยมหาเกษตร ในป่ามะม่วง นี้..

54. ดาบส พราหมณ์ทั้งหลาย บูชาเป็นนิตย.....................ธรรม ....

55. อันตรธานเลย พระบาทกัมรเดงอัญ ศรี-

56. สุริยพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช ทรงพระไตรปิฎก อาจเรียน

ด้านที่ 2

1. พร่ำสอนพระวินัย พระอภิธรรมโดยโลกาจารย์กฤตยา[9] เป็นต้น

2. โดยพราหมณ์ ดาบส สมเด็จ บพิตร ทรงประกาศ เพท

3. ศาสตราคม[10] หลักความยุติธรรมทั้งหลาย เป็นต้น
โชยติศาสตร์ กล่าวคือ ดาราศาสตร์ เป็นต้น

4. คือ ปี เดือน สุริยคราส จันทรคราส พระองค์อาจรู้ซึ่งเศษ

5. ทรงพระปรีชาโอฬาริก ฝ่ายวันสิ้นเดือน 4 ที่ควรมา...หลักศัก-

6. ราช มีอธิกมาส พระองค์ก็ทรงแก้ไขให้สะดวก ทรงตรวจสอบแล้วอาจรู้ปี

7. ที่เป็นปรกติมาสและอธิกมาส วันวาร นักษัตร โดยสังเขป
และโดยปฏิทินสำเร็จ

8. สมเด็จบพิตรอาจถอน อาจลบ อาจเพิ่ม นำ........

9. โดยประสิทธิภาพในพระกรณียกิจทุกมาตรา ปรากฏเป็นเกียรติยศอันแท้จริง

10. เหลือที่จะพรรณนาให้ทั่วถ้วนเลย เสด็จประทับดำรงเสวยราชสมบัติ ใน

11. เมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัยอยู่ 22 ปี ถึง 1283[11] ปีฉลู สมเด็จ

12. บพิตร ทรงใช้ให้ราชบัณฑิตไปอาราธนาพระมหาสามีสังฆราช ผู้มีศีล

13. เรียนจบพระไตรปิฎก ซึ่งสถิตอยู่ในลังกาทวีป ซึ่งมีศิลาจาร

14. คล้ายพระขีณาสพทั้งหลายในโบราณ จากนครพัน มาถึงระหว่างทาง จึง

15. ใช้นายช่างให้ฟังคำสั่งปลูกสร้างกุฎีวิหารกลางป่ามะม่วง อันมีโดย

16. ทิศปัศจิมของเมืองสุโขทัยนี้ ปราบ(พื้นที่)ให้ราบ ถมทรายให้เสมอ
ทำ(ให้)

17. สวยงามทุกทิศ คล้ายพระวิษณุกรรมคิดเนรามิตร เมื่อเวลาที่นำสมเด็จ

18. พระมหาเถระกับพระภิกษุสงฆ์ทั้งปวงมา พระบาทกัมรเดงอัญ[12]
ทรงใช้ให้

19. จัดหมาก ข้าวตอก เทียน ธูป ดอกไม้ กัลปพฤกษ์ ปลูกสร้าง......
ทำการบูชา

20. ตลอดหนทาง ใช้ให้อำมาตย์มนตรี ราชสกุลทั้งหลายไปต้อนรับบูชาสักการะ
21. จากเมืองฉอดมาถึงเมืองเชียงทอง ถึงเมืองบางจันทร์
22. บางพารแล้วถึงเมืองสุโขทัยนี้ อันหนึ่ง แล้วจึงใช้ให้ปัดกวาด
23. ชำระทางหลวงจากประตูใน ทิศบูรพาไปถึงประตูในทิศปัศจิม ถึง
24. ป่ามะม่วงและปลูกสร้างกุฏิวิหาร สถานที่ กางเพดานอันวิจิตร
25. ไม่ให้แสงตะวันร้อน ให้แขวนพวงดอกไม้
26. เสด็จไปสั่งให้ปูลาดผ้าเบญจรงค์ ไม่ให้เปื้อนพระบาท
27. ที่เหยียบลงบนพื้นดินทุกแห่ง ทำการบูชาทั้งหลายเป็นอันมาก
28. เหลือเกิน ไม่อาจคณนาว่าสิ้นสุดเลย แม้จะเปรียบดู พระ
29. ราชมรรคานั้น ก็สวยงาม ดังทางสวรรค์ จึงอาราธนาพระ
30. มหาสามีสังฆราชเข้าพระพรรษา สิ้นไตรมาส เมื่อออกพระ
31. พรรษา ทำมหาทาน ฉลองพระพุทธรูปสำริดที่ทรงหล่อเท่าองค์ประพุทธ
32. พระผู้เป็นเจ้า ประดิษฐานไว้กลางเมืองสุโขทัยนี้
33. โดยด้านทิศบูรพาของพระมหาธาตุนั้น ทรงฟังธรรมทุกวัน แต่ขึ้นค่ำหนึ่ง
34. ถึงวันเพ็ญ คือ พระราชทรัพย์ที่เป็นของพระราชทาน (คือ) ทอง 10 ชั่ง
35. เงิน 10 ชั่ง เบี้ย 10 ล้าน หมาก 2 ล้าน จีวร 4 กระแสบาตพจุ
หมอนนอน หมอนนั่ง
36. เสื่อจำนวนเท่ากัน ส่วนกระยาทานบริขารทั้งปวงอื่น ๆ อีก อเนกประการ
37. จะนับมิได้ เมื่อออกพระพรรษา ถึงแรม 8 ค่ำ
38. วันพุธ ปุนัพสุฤกษ์[13] ในค่ำวันนั้น พระบาทกัมรเดง
39. อัญ ศรีสุริยพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช ก็สมาทานศีล
40. เป็นดาบสเพศ เฉพาะพระเนตรพระพุทธรูปทอง ที่ประดิษฐานอยู่บน
41. พระราชมณเฑียร และเสด็จไปนมัสการบูชาทุกวัน แล้วจึงอาราธนา
42. พระมหาสามีสังฆราช พระเถรานุเถรภิกษุสงฆ์ทั้งหลายขึ้น
43. บนปราสาทราชมณเฑียรทอง จึงบวชเป็นสามเณร

44. เมื่อเวลาจะบวชขอศีลนั้น พระบาทกัมรเดงอัญ ศรี
45. สุริยพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช เสด็จยืนขึ้น
46. ยกอัญชลีนมัสการพระพุทธรูปทองและพระไตรปิฎก
47. ที่เก็บไว้บนพระราชมณเฑียรกับพระมหาสามีสังฆราช
48. ทรงอธิษฐานอย่างนี้ว่า ผลบุญที่อาตมาบวชในศาสนาของพระ
49. พุทธ พระผู้เป็นเจ้าครั้งนี้ อาตมาไม่อยากได้จักพรรดิสมบัติ
50. อินทรสมบัติ พรหมสมบัติ อาตมาอยากขอมอบอาตมา ปรารถนาเป็น
51. พระพุทธเจ้า เพื่อนำสัตว์ทั้งปวงข้ามไตรภพนี้ ครั้นอธิษฐานอย่าง-
52. นี้แล้ว จึงรับเอาไตรสรณคมน์ขณะนั้น พื้นดินตอนล่าง
53. นี้ ก็หวั่นไหวทุกทิศอธิษฐานบวชแล้ว จึงทรง
54. เสด็จลงมาจากปราสาททองบทจรไปถึง
55. ป่ามะม่วง เวลาที่เสด็จวาง พระบาทลงบนพื้นธรณี
56. แผ่นดินนี้ ก็หวั่นไหวไปทุกทิศ ส่วนในห้วงน้ำนั้น

ด้านที่ 3

1. .... ถม .... วัน .... ออก ....

2. .... เลย .... เมื่อ ....

3. ....

4. .... นั้น .... จึงเสด็จ

5. .... มีนาคราช ....

6. .... (ชำรุด) ....

7. ....

8. ....

9. ....

10. .... ส่วน ประชาชน ....

11. .... มหัศจรรย์ ....

12. . ... นั้น อันมี ....

13. – 45 (ชำรุด)

46. .... อันเป็นพฤทธิ ....

47. .... พระบิดาพระราชทานนามว่าพระ ....

48. .... ราช .... อภิเษก ....

49. .... ราชสมบัติ ....

50. .... ไป .... หาเมืองหนึ่งชื่อศรี ....

51. – 60 (ชำรุด) ....

ด้านที่ 4

1. ....เอาไว้เดินเท้าขึ้นบนถนนไปถึง
2. ....อันเวียนว่ายเลยเสด็จไปทำ
3. ....ครั้งนั้นมีมหัศจรรย์อย่างนั้นคือ
4. ....ประดิษฐานศิลาจารึกนี้ มอบให้แก่ประชาชน
5. ....ใช้ความถูกต้องของบุญบาป รีบทำบุญ
6. ....มีประมาณทุกคนเลย ในพื้นดินตอนล่าง
7. ....อย่างนี้ บัดนี้ มีการกระทำบุญธรรมทั้งปวง
8. เราไม่เคยเห็นอย่างนี้มาก่อน.....เราได้ยินคน
9. กล่าวในทางธรรม ครั้นบัดนี้เล็งเห็นผลบุญ
10. ....อันที่จริง ประชาชนทั้งปวงควรพยายาม..............
11. ....ทุกคน ส่วนบาปทั้งหลายไม่ควรทำเลย พระมหา-
12. เถร ผู้ทรงพระไตรปิฎก มาจากลังกาทวีป ประจำอยู่
13. ..สีโหล โดยทิศทักษิณของป่ามะม่วง (เขียน) พระคาถาไว้
14. สรรเสริญพรเกียรติยศทั้งปวง ในอันเสด็จทรงผนวช
15. เสร็จแล้วจารศิลาไว้กลางพัทธสีมา ในป่ามะม่วง
16. โดยทิศปัศจิมของเมืองสุโขทัยนี้

คำอธิบาย

(1) 1296 เป็นมหาศักราช = พุทธศักราช 1890

(2) พระบาทกัมรเดงอัญฤาไทยราช = พระยาภาไทย (ลิไทย)

(3) พระบาทกัมรเดงอัญศรีรามราช = พ่อขุนรามคำแหง

(4) นอกพระวิสัย = นอกพระราชฐาน

(5) วันศุกร์ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 7 = ถ้าเดือน 9 ตรงกับวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 1890

(6) พระขรรค์ชัยศรี = พระแสงอาญาสิทธิ์

(7) 1271 (เป็นมหาศักราช) = คือพุทธศักราช 1892 ตรงกับวันที่ 26 วันศุกร์ขึ้น 11 ค่ำ เดือน 8 มิถุนายน

(8) ปุรวาษาฒฤกษ์ คือฤกษ์ที่ 20 =ได้แก่ ดาวแรดตัวผู้หรือดาวช้างพลาย

(9) โลกาจารย์กฤตยา = แบบแผนของอาจารย์ในโลก

(10) เทพศาสตราคม = ที่มาของตำรับตำราความรู้

(11) 1283 เป็นมหาศักราช = พุทธศักราช 1904

(12) พระบาทกัมรเดงอัญ = พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

(13) ปุนัพสุฤกษ์ คือ ฤกษ์ที่ 7 = ได้แก่ดาวสำเภาทอง อีกนัยหนึ่งว่าดาวตาเรือชัย หรือดาวหัวสำเภา วันพุธแรมแปดค่ำ เดือน 11 ตรงกับวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 1905 เหมือนพม่า และลังกา

ผนวก ค.

สุภาษิตพระร่วง

ปางสมเด็จพระร่วงเจ้า เฝ้าแผ่นภพสุโขทัย
มลักเห็นในอนาคต จึงผายพจนประภาษ
เป็นอนุสาสนกถา สอนคณานรชน
ทั่วะราดลพึงเพียร เรียอำรุงผดุงอาตม์
อย่าเคลื่อนคลาดคลาถ้อย เมื่อน้อยให้เรียนวิชา
ให้หาสินเมื่อใหญ่ อย่าใฝ่เอาทรัพย์ท่าน
อย่าริร่านแก่ความ ประพฤติตามบูรพระบอ
เอาแต่ชอบเสียผิด อย่ากอปรกิจเป็นพาล
อย่าอวดหาญแก่เพื่อน เข้าเถื่อนอย่าลืมพร้า
หน้าดีกอย่านอนใจ ไปเรือนท่านอย่านั่งนาน
การเรือนตนเร่งคิด อย่านั่งชิดผู้ใหญ่
อย่าใฝ่สูงพ้นศักดิ์ ที่รักอย่าดูถูก
ปลูกไมตรีอย่ารู้ร้าง สร้างกุศลอย่ารู้โรย
อย่าดดยคำคนพลอด เข็นเรือนทอดทางถนน
เป็นคนอย่าทำใหญ่ ข้าคนไพร่อย่าไฟฟุน
คบขุนนางอย่าโหด โทษตนผิดรำพึง
อย่าคะนึงถึงโทษท่าน หว่านพืชจักเอาผล
เลี้ยงคนจักกินแรง อย่าขัดแข็งผู้ใหญ่
อย่าใฝ่ตนให้เกิน เดินทางอย่าเดินเปลี่ยว
น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ ที่ซุ้มเสือจงประหยัด
จงเร่งระมัดฟืนไฟ ตนเป็นไทอย่าคบทาส
อย่าประมาทท่านผู้ดี มีสินอย่าอวดมั่ง
ผู้เฒ่าสั่งจงจำความ ที่ขวากหนามอย่าเสียเกือก

ทำรั้วเรือกไว้กับตน คนรักอย่าวางใจ
ทำรั้วเรือกไว้กับตน คนรักอย่าวางใจ
ที่มีภัยพึงหลีก ปลีกตนไปโดยด่วน
ได้ส่วนอย่ามักมาก อย่ามีปากกว่าคน
รักตนกว่ารักทรัพย์ อย่าได้รับของเข็ญ
เห็นงามตาอย่าปอง ของฝากท่านอย่ารับ
ที่ทับจงมีไฟ ที่ไปจงมีเพื่อน
ทางแถวเถื่อนไคลคลา ครูบาสอนอย่าโกรธ
โทษตนผิดพึงรู้ สู้เสียสินอย่าเสียศักดิ์
ภักดีอย่าด่วนเคียด อย่าเบียดเสียดแก่มิตร
ที่ผิดช่วยเตือนตอบ ที่ชอบช่วยยกยอ
อย่าขอของรักมิตร ชอบชิดมักจางจาก
พบศัตรูปากปราศรัย ความในอย่าไขเขา
อย่ามัวเมาเนืองนิจ คิดตรองตรึกทุกเมื่อ
พึงผันเผื่อต่อญาติ รู้ที่ขลาดที่หาญ
คนพาลอย่าพาลผิด อย่าผูกมิตรไมตรี
เมื่อพาทีพึงตอบ จงนบนอบผู้ใหญ่
ช้างไล่แล่นเลี่ยงหลบ สุวานขบอย่าขบตอบ
อย่ากอบจิตริษยา เจรจาตามคดี
อย่าปลุกผีกลางคลอง อย่าปองเรียนอาถรรพ์
พลันฉิบหายวายม้วย อย่ายลเยี่ยงถ้วยแตกมิติด
จงยลเยี่ยงสัมฤทธิ์แตกมิเสีย ลูกเมียอย่าวางใจ
ภายในอย่านำออก ภายนอกอย่านำเข้า
อาสาเจ้าจงตนตาย อาสานายจงพอแรง
ของแพงอย่ามักกิน อย่ายินดีคำคนโลภ

โอบอ้อมเอาใจคน อย่ายลเหตุแต่ใกล้
ท่านไท้อย่าหมายโทษ คนโหดให้เอ็นดู
ยอดรู้ยอต่อหน้า ยอข้าเมื่อแล้วกิจ
ยอมิตรเมื่อลับหลัง ลูกเมียยังอย่าสรรเสริญ
เยียสะเทินจะอดสู อย่าชังครูชังมิตร
ผิดอย่าเอาเอาแต่ชอบ นอบตนต่อผู้เฒ่า
เข้าออกอย่าวางใจ ระวังระไวหน้าหลัง
เยียวผู้ชังจะคอยโทษ อย่ากริ้วโกรธเนืองนิจ
ผิว(1)ผิดปลิดไปร้าง ข้างตนไว้อาวุธ
เครื่องสรรพยุทธอย่าวางจิต คิดทุกข์ในสงสาร
อย่าทำการที่ผิด คิดขวนขวายที่ชอบ
โต้ตอบอย่าเสียคำ คำขำอย่าร่วมรัก
พรรคพวกพึงทำนุก ปลุกเอาแรงทั่วตน
ยลเยี่ยงไก่นกกระทา พาลูกหลานมากิน
ระบือระบินอย่าฟังคำ การจะทำอย่าด่วนได้
อย่าใช้คนบังบด ทดแทนคุณท่านเมื่อยาก
ฝากของรักจงพอใจ เฝ้าท้าวไทอย่าทรนง
ภักดีจงอย่าเกียจ เจ้าเคียดอย่าเคียดตอบ
นอบนบในใสสุทธิ์ อย่าขุดคนด้วยปาก
อย่าถากคนด้วยตา อย่าพาผิดด้วยหู
อย่าเลียนครูเตือนด่า อย่าริกล่าวคำคด
คนทรยศอย่าเชื่อ อย่าแผ่เผื่อความผิด
อย่าผูกมิตรคนจร ท่านสอนอย่าสวนตอบ

---
(1) ศิลาจารึกเขียนว่า "ผิ้ว" ซึ่งมีความหมายเกียวกับ "ผิว"

ความชอบจำใส่ใจ ระวังระไวที่ไปมา
เมตตาตอบต่อมิตร คิดแล้วจิ่งเจรจา
อย่านินทาผู้อื่น อย่าตื่นแยกยอตน
คนจนอย่าดูถูก ปลูกไมตรีทั่วชน
ตระกูลตนจงคำนับ อย่าจับลิ้นคนแก่
ท่านรักตนจงรักตอบ ท่านนอบตนจงนอบแทน
ความแหนให้ประหยัด เผ่ากษัตรย์เพลิงงู
อย่าดูถูกกว่าน้อย หิ่งนอ้ยอย่าแข่งไฟ
อย่าปองภัยต่อท้าว อย่ามักห้าวพลันแตก
อย่าเข้าแบกงาช้าง อย่าออกก้างขุนนาง
ปางมีชอบท่านช่วย ปางป่วยท่านชิงชัง(2)
ผิจะบังบังจงลับ ผิจะจับจับจงมั่น
ผิจะคั้นคั้นจงตาย ผิจะหมายหมายจงแท้
ผิจะแก้แก้จงกระจ่าง อย่ารักห่างกว่าชิด
คิดข้างหน้าอย่าเบา อย่าถือเอาตื่นกว่าลึก
เมื่อข้าศึกระวังตน เป็นคนเรียนเรียนความรู้
จงยิ่งผู้ผู้มีศักดิ์ อย่ามักง่ายมิดี
อย่าตีงูให้แก่กา อย่าตีปลาหน้าไซ
ใจอย่าเบาจงหนัก อย่าตีสุนัขห้ามเห่า
ข้าเก่าร้ายอดเอา อย่ารักเหากว่าผม
อย่ารักลมกว่าน้ำ อย่ารักถ้ำกว่าเรือน
อย่ารักเดือนกว่าตะวัน สบสิ่งสรรพโอวาท

(2) ตั้งแต่บรรทัดนี้จนจบเรื่อง แผ่นศิลาจารึกหายไป 2 แผ่น

ผู้เป็นปราชญ์พึงสดับ ตรับตริตรองปฏิบัติ
โดยอรรถอันถ่องถ้วน แถลงเลศเหตุเลือกล้วน
เลิศอ้างทางธรรม และนาฯ

บัณ เจิดจำแนกแจ้ง พิศดาร ความเอย
ฑิต ยุบลบรรหาร เหตุไว้
พระ ปิ่นนัคราสถาน อุดรสุข ไทยนา
ร่วง ราชนามนี้ได้ กล่าวถ้อยคำสอนฯ

ประวัติผู้เขียน

□□□□□□□

พระศรีสุธรรมเมธี (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม ป.ธ. 9) เกิดเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2484 ที่บ้านคลองขุน ตำบลบางสะแก อำเภอบางคณฑี จังหวัดสมุทรสงคราม สอบเปรียญธรรม 9 ประโยค ได้ ณ สำนักเรียนวัดพระปฐมเจดีย์ ในปี พ.ศ. 2525 และเข้าศึกษาต่อในบัณฑิตวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อ 15 มิถุนายน 2531

บรรยาย "การปฏิบัติกรรมฐาน"

ณ วัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม

โดย พระธรรมปริยัติเวที

วันเสาร์ที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๙

ขอความดีงามจงบังเกิดมีแก่ท่านพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ที่มาปฏิบัติธรรมในที่นี้โดยทั่วกัน ท่านเจ้าสำนักวัดหลวงพ่อสดธรรมกายาราม พระเถรานุเถระที่มาปฏิบัติธรรม ญาติโยมทั้งอุบาสกและอุบาสิกาที่มาปฏิบัติธรรมในที่นี้ โดยเฉพาะก็ได้มีชาวต่างประเทศที่ได้สนใจการปฏิบัติธรรมในหลักของพระพุทธศาสนาได้มาเข้าปฏิบัติธรรมในสถานที่นี้ เป็นจำนวนหลาย ๑๐ ท่าน และหลายประเทศ เป็นที่น่ายินดีและเป็นที่น่ายกย่องในการจัดการปฏิบัติธรรมของวัดหลวงพ่อสดธรรมกายารามแห่งนี้

ท่านทั้งหลายที่เป็นคนไทย เราพูดภาษาไทยกันรู้เรื่อง เข้าใจความหมาย แต่ส่วนหนึ่งซึ่งมีชาวต่างประเทศ เขายังไม่ได้เรียนภาษาไทย เขาก็ฟังและดูแต่ลีลา อาจจะยังไม่เข้าใจความหมาย แต่ในความลึกของหัวใจแล้ว เขาเข้าใจว่านี่คือปฏิบัติธรรม ปฏิบัติธรรมคืออย่างนี้ สื่อกันรู้เรื่องด้วยความหมายของการปฏิบัติธรรม ว่าเขาจะต้องทำอย่างไร ปฏิบัติอย่างไร ถ้าจะกล่าวถึงความอัศจรรย์ของการปฏิบัติธรรมตรงนี้มีความอัศจรรย์แน่นอน เราปฏิบัติธรรมอย่างไร ชาวต่างประเทศก็ปฏิบัติธรรมอย่างนั้น โดยเฉพาะเรามีวิชาปฏิบัติก็คือหลักสมถะวิปัสสนา ใครจะมาปฏิบัติ ชื่อว่าหลักสมถะและวิปัสสนาแล้ว ต้องเป็นอย่างนี้ ต้องทำอย่างนี้ เมื่อเรามีหลักเหมือนกับว่าเป็นสากล ชาวต่างประเทศก็ดี ชาวไทยก็ตาม เราก็ถือว่าเป็นสากล จึงมาปฏิบัติธรรมร่วมกันในสถานที่นี้ได้โดยไม่มีอุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้น และการปฏิบัติธรรมนี้ ตามรายงานของท่านเจ้าสำนัก ก็รายงานให้ทราบว่า ***"เป็นการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ"*** การเฉลิมพระเกียรติ ก็คือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นพระมหากษัตริย์ เป็นประมุขของประเทศชาติ เป็นศูนย์รวมของคนไทยทุกคน ถ้าจะกล่าวในที่นี้ว่า ***"คนไทยทุกคนไม่มีใครไม่รักในหลวง เรารักในหลวงด้วยกันทุกคน"*** ปี ๒๕๔๙ เป็นปีที่พระองค์ท่านทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ทางรัฐบาลได้จัดเฉลิมฉลองให้อย่างยิ่งใหญ่ คิดว่ายิ่งใหญ่ในโลกด้วยซ้ำไป นี่เราก็พูดของเราในประเทศไทยที่มีอารยธรรมประเทศหนึ่ง เราเห็นแล้ว เราได้ร่วมกันทำแล้ว มันเกิดความชื่นใจประทับใจ

อาตมาเองในฐานะเป็นผู้นำสงฆ์ในวัด เอากันในวัดพระปฐมเจดีย์ ก็ได้จัดให้มีการเฉลิมฉลองการครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วยการปฏิบัติธรรมโดยตลอด ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม จนถึงวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๙ จัดปฏิบัติธรรมทุกวัน ปฏิบัติธรรมแบบนี้ก็มี แต่ปฏิบัติธรรมเฉพาะเช้าคือทำวัตรเช้า ปฏิบัติธรรมตอนเย็นก็คือทำวัตรเย็น ทุกวันสวดถวายพระพรชัยมงคลแล้วก็สวดคำสดุดี มีคำว่า ภูมิพะโล มหาราชา นะวะโม จักกิวังสิโก เป็นต้น สวดทุกวันทั้งเช้าและเย็น ไม่ได้ขาดนี้ก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรม ถวายพระองค์ท่าน และตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในเขตภาค ๑๕ เขตภาค ๑๕ ก็มีอยู่ ๔ จังหวัด จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัด

ประจวบคีรีขันธ์ กำหนดเป็นเขตภาค ๑๕ ได้มีการจัดปฏิบัติธรรมจะว่าทุกวัดก็ได้ ให้มีการเจริญพระพุทธมนต์ ทำวัตรเช้า วัตรเย็น แล้วก็ถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นั่นเรียกว่าปฏิบัติเป็นประจำทุกวัน แต่ปฏิบัติเป็นคราว ๆ เช่นอย่างที่วัดหลวงพ่อสดธรรมกายารามนี้ ก็ปฏิบัติธรรมประจำเป็นประจำเดือนก็ว่าได้ แต่การปฏิบัติครั้งนี้ถือว่าพิเศษ พิเศษก็คือกำหนดถึงวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระองค์ด้วย

วันที่ ๕ ธันวาคม ไม่มีใครที่ไม่รู้จักว่าเป็นวันอะไร วันที่ ๕ ธันวาคมเป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และโดยเฉพาะวันที่ ๕ ธันวาคมที่จะถึงนี้ก็เป็นวันครบ ๗๙ ปี จะขึ้น ๘๐ พระชนมายุของพระองค์ขึ้น ๘๐ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๐ ก็เป็นอันว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา ๘๐ นี่ก็คือว่าเป็นอายุสำคัญเราท่านทั้งหลายทราบกัน แล้วทางรัฐบาลก็เตรียมแล้วจะจัดเฉลิมฉลอง ทางคณะสงฆ์เราก็จัดปฏิบัติธรรมเท่าที่จะทำได้ แล้วก็มีบทสวดถวายพระพร *ภูมิพะโล มหาราชา* อีกเช่นเดียวกันนี่ก็คือการปรารภ การปฏิบัติธรรมก็คือการทำความดีถวายในหลวงนั่นเอง

การทำความดีของเรานี้มีระดับเหมือนกัน การทำความดีของเรามีหลักปฏิบัติ หลักปฏิบัติของพระก็คือ **ศีล สมาธิ ปัญญา** เรียกว่า *ไตรสิกขา* ปฏิบัติของโยมก็ **ทาน ศีล ภาวนา** จะบวกด้วยศีล สมาธิ ปัญญา ก็เอา เราเรียกว่าหลักปฏิบัติ อยู่ที่บ้านเราก็ปฏิบัติ ทานเราก็บริจาค ศีลเราก็รักษา ภาวนาเราก็ได้เจริญ ทำไมเราจึงต้องมาปฏิบัติตรงนี้ ตรงนี้มาปฏิบัติแล้ว ทำให้ทาน ศีล ภาวนา ของเราดีขึ้น มากขึ้น เข้าใจดีขึ้น เหมือนกับว่าแหล่งทาน ศีล ภาวนาอยู่ตรงนี้ เป็นแหล่งกำเนิดหรือเป็นสถานที่ เราก็มาสถานที่เลย ถึงเราจะอยู่ที่บ้านเราก็ทำได้ อยู่ที่วัดเราเองเราก็ทำได้ แต่อยู่ตรงนั้นเหมือนกับว่า ไม่ได้ถูกควบคุม เหมือนกับว่าไม่มีใครดูแล แต่มาตรงนี้ เราได้รับการดูแล ได้รับการควบคุม จิตใจของเราต้องคอยควบคุมดูแล คอยชักชวน คอยกระตุ้น คอยบอกอยู่เสมอ การปฏิบัติธรรมนั้นจึงเป็นไปด้วยดีกันต่อเนื่อง

การปฏิบัติธรรมนี้ถือว่าเป็นการทำความดีที่สูงสุด สูงกว่าการปฏิบัติธรรมไม่มี ปฏิบัติธรรมนี้สูงสุด และสถานที่ปฏิบัติธรรมตรงนี้ก็เป็นสถานที่ที่เป็นสัปปายะเหมาะที่สุด อาตมาก็เป็นผู้ปฏิบัติธรรมรูปหนึ่ง ก็ตระเวนไปหลายที่เหมือนกัน ก็ดูว่าสถานที่ตรงไหนเป็นสัปปายะเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม พระคุณเจ้าทุกรูป ญาติโยมทุกท่าน แม้ชาวต่างประเทศจะฟังไม่เข้าใจ แต่ก็รู้ด้วยลีลาอาการ ว่าที่เรามาปฏิบัติธรรมตรงนี้เป็นสถานที่เหมาะ มาแล้วจิตใจไม่ฟุ้งซ่าน ที่มาตรงนี้จิตใจไม่ฟุ้งซ่าน ที่เขาเรียกว่า **"ได้วิเวก"** วิเวกก็คือ *ได้ความสงบ* ปฏิบัติธรรมต้องสงบ เพราะฉะนั้นพื้นที่ สถานที่จึงเป็นที่สำคัญอันดับหนึ่งเหมือนกัน ขอให้ทุกท่านได้ตัดความกังวลภายใน ๗ วันที่เรามาปฏิบัติให้เต็มที่ ตัดความกังวลชื่อว่าเป็นการตัดกิเลสได้ชั่วครั้งชั่วคราว เมื่อเราตัดกังวลได้ ความดีที่จะเกิดขึ้นในจิตใจของเรา ที่เราใช้คำว่า ตักตวง เหมือนกับตักน้ำใส่ตุ่ม จะมีแต่เต็มขึ้น เต็มขึ้น เต็มขึ้น เรามาอยู่ตรงนี้เราก็พยายามตักตวงความรู้ของเราให้เต็มขึ้น เต็มขึ้น ซึ่งมีอยู่ในจิตใจของเรา นี่คือการปรารภในเบื้องต้นของการที่เรามาปฏิบัติธรรม เข้าถึงการปฏิบัติธรรม เราจะได้ฟังพูดเป็นประจำว่า **"ปฏิบัติธรรม"**

ถ้าจะมีคำถามให้เกิดความสงสัยขึ้นว่า **"ปฏิบัติธรรมคืออะไร"** ก็ต้องเป็นขอสงสัยที่จะต้องตอบในใจ มาที่วัดหลวงพ่อสดธรรมกายารามต้องได้รับความชัดเจนกลับไป กลับไปด้วยความคลุมเครือ เอ๊..น่าจะเป็นอย่างนั้น น่าจะเป็นอย่างนี้ สงสัยกลับไปอีก ก็เลยไม่ได้รับความรู้ที่เต็มที่ มาที่นี้แล้วต้องไม่มีวิจิกิจฉา คือความสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น ต้องได้รับความรู้ที่ชัดเจน แต่เราจะเข้าถึงความรู้หรือเข้าถึงขั้นธรรมที่เราต้อง

ปฏิบัติแค่ไหนนั้น แล้วแต่ความตั้งใจ แล้วแต่ภูมิปัญญาบารมีของเรา แต่ว่าเบื้องต้นของเราต้องเข้าใจการปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรม *แปลได้ความว่า* การเข้าถึงธรรม ถ้าเราไม่ปฏิบัติเราจะไม่เข้าถึง เหมือนกับเรามาที่วัดหลวงพ่อสด ถ้าเราไม่ลงมือเดินทางมาล่ะก็ เมื่อไหร่ก็ไม่ถึงวัดหลวงพ่อสด แต่ถ้าเราได้ออกจากบ้านแล้วก็ขึ้นรถ แล้วพาหนะนั้นก็พาเรามา ตลอดทางเราก็มีโอกาสเข้าถึงวัดหลวงพ่อสด นี่ถึง ถึงวัด ถ้าวัดหลวงพ่อสดเหมือนกับธรรม การเดินทางเหมือนกับการปฏิบัติ เพราะฉะนั้นการปฏิบัติธรรมก็คือเป็นการเข้าถึงธรรม การเข้าถึงธรรม เข้าถึงธรรมอะไร ธรรมะในที่นี้ หมายถึงสภาพความเป็นจริง ธรรมะคือสภาพความเป็นจริง ปฏิบัติคือการเข้าถึง เพราะฉะนั้นการปฏิบัติธรรมรวมความว่า **การเข้าถึงสภาพความเป็นจริง** แสดงว่าที่เรายังไม่ได้เข้ามาปฏิบัติ เรายังไม่ถึงสภาพความเป็นจริง ก็คือไม่รู้ว่าความเป็นจริงคืออะไร แต่ว่ามาเข้าปฏิบัติแล้ว ปฏิบัติธรรม เราก็มีการเข้าถึงธรรม เมื่อเราเข้าถึงธรรมเราก็รู้ว่า ธรรมคือสภาพความเป็นจริง ก็คือเข้าถึงสภาพความเป็นจริงนั่นเอง

ถามว่า **ความเป็นจริงอยู่ที่ไหน** ความเป็นจริงอยู่ที่ตัวเรา ตัวเราคือสังขารร่างกายของเรา มีสภาพความเป็นจริงอยู่ในตัวของเรา อะไรคือสภาพความเป็นจริงที่อยู่ในสังขารของเราคือตัวธรรมะ ในที่นี้ก็คือ **ไตรลักษณ์** สูงขึ้นไปหน่อย *ไตรลักษณ์* ก็ยังเป็นหลักปริยัติอยู่แต่ว่าจำเป็นต้องนำมากล่าวในที่นี้ ไตรลักษณ์อยู่ที่ตัวเราคือสังขารร่างกาย สังขารร่างกายของเรานี้ ถ้าจะกล่าวตามภาษาธรรมะก็คือ รูป นาม ขันธ์ ๕ เรียกกันว่าสังขารร่างกาย มีความเป็นจริงไตรลักษณ์อยู่ก็คือ **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา**

การที่เรามาปฏิบัติธรรมนี้ ก็เพื่อจะเข้าถึงความจริง ก็จะเข้าถึงไตรลักษณ์คือ ให้รู้ความจริงที่ตัวของเราว่า ตัวของเรานี้ สังขารของเรานี้ เป็นอนิจจัง ไม่เที่ยง สังขารตัวเรานี้เป็นทุกข์ ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ มีทุกข์คือความเจ็บ ความปวด ไม่สบาย ร้อยแปด แล้วก็สังขารร่างกายของเรานี้ ไม่ใช่ตัวตนที่ท่านเรียกว่าเป็นอนัตตา นี่คือของจริงที่มีอยู่ในตัวเรา ถ้าไม่เข้ามาปฏิบัติธรรม ไม่มีทางรู้ ไม่มีทางเห็น ไม่มีทางเข้าใจ เดิมทีเดียวญาติโยมก็ดี พระคุณเจ้าก็ตาม เดินทางมาแบบ จะเรียกกันว่า ยังไม่รู้อะไรเลย เพราะยังไม่ได้ปฏิบัติธรรม พอเริ่มเข้าสู่กระแส เริ่มเข้ามาถึงวัดหลวงพ่อสด ได้วิเวก พอได้มาถึง ได้มีการไหว้พระ ได้มีการรายงาน ได้มีการกล่าวเปิด ตรงนี้เหมือนกับมีความรู้สึกขึ้นทีละน้อย ทีละน้อย ว่าเรากำลังปฏิบัติธรรม และจะรู้จะเห็นความเป็นจริงที่มีอยู่ในตัวเรา ในร่างกายของเรา คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี่คือหลักของความเป็นจริงในการปฏิบัติธรรม

ท่านทั้งหลายการปฏิบัติธรรม แน่นอนมีหลัก หลักที่เราเรียกกันว่า หลวงพ่อวัดปากน้ำท่านใช้คำว่า **"วิชชา"** เรามาเรียนวิชา ๒ ระดับ ระดับที่หนึ่งก็คือ **สมถะ** ระดับที่สองก็คือ **วิปัสสนา** ที่เรารวมเรียกกันว่า **กรรมฐาน** อาจจะมีคำเรียกได้หลายแบบ บางท่านก็อาจจะเรียกว่า ไปไหน ไปปฏิบัติสมถะกรรมฐาน บางท่านก็จะบอกว่า ไปปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน บางท่านก็จะบอกว่า ไปปฏิบัติกรรมฐาน จะเรียกแบบไหน จะพูดแบบไหน ก็คือมาปฏิบัติธรรมนั่นเอง อันนั้นเป็นชื่อเรียกให้เรารู้ ให้เราเข้าใจ เป็นเรื่องของวิชาการ แต่เราก็ควรรู้ ควรฟัง ให้เข้าใจไว้ วิชาการของเรานี้ ถ้าจะกล่าวก็มีอยู่ ๓ คำ ก็คือ สมถะ วิปัสสนา แล้วก็กรรมฐาน สมถะก็ต้องมีกรรมฐาน วิปัสสนาก็ต้องมีกรรมฐาน ให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าใจตรงนี้ ให้เข้าใจความเป็นจริงของคำ ๓ คำ เราจะได้ปฏิบัติถูก

สมถะ ความหมายคือ *ทำใจให้สงบ* เป็นอันดับแรก ที่สำนักวัดหลวงพ่อสดธรรมกายารามนี้เดี๋ยวจะบอกหลักปฏิบัติเลย ว่าเริ่มต้นต้องสมถะก่อน อย่าไปรังเกียจคำว่า "สมถะ" เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นชื่อแปลว่า ความสงบใจ มาปฏิบัติต้องใจสงบ และสมถะนี่แหละจะทำใจให้สงบ ถ้าใจไม่สงบปฏิบัติธรรมไม่รู้เรื่อง ปฏิบัติธรรมไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้นต้องมีสมถะกำกับเป็นอันดับแรก และสมถะตัวนี้ เอาองค์ธรรมมาให้ท่านทั้งหลายได้ทราบคือตัวสติ การปฏิบัติธรรมต้องมีสติ ขาดสติไม่ได้เลย ถ้าขาดสติปั๊บ เขาเรียกว่าบาปมันจะเข้าใจ ตามภาษาธรรมะเรียกว่า อกุศล อกุศลที่เป็นบาปจะเข้าใจ เข้ามาในใจ เมื่ออกุศลเข้ามาในใจจะไม่ให้ทำการปฏิบัติธรรม จะชักชวนไปเหอะ ชักชวนกลับเหอะ ปฏิบัติทำไมไม่เห็นได้เรื่องอะไร นั่นในกรณีที่ขาดสติ แต่เมื่อมีสติกำกับปั๊บ อกุศลธรรมก็เข้าไปอยู่ในใจไม่ได้ เมื่อเข้าไปอยู่ในใจไม่ได้ สติก็เป็นตัวชักพาเป็นตัวกำกับเป็นตัวนำ ทำให้ใจอยู่กับกรรมฐาน จึงต้องมีว่าสมถกรรมฐาน กรรมฐานตัวนี้เราแปลว่าเป็นอารมณ์ ส่วนอีกตัวหนึ่ง เมื่อสมถะเสร็จล่ะก็ ขยับฐานะขึ้นไป เมื่อใจสงบแล้วใจอยู่กับที่แล้วก็ต่อขึ้นไปสู่วิปัสสนา

วิปัสสนา แปลว่า *รู้แจ้ง* รู้แจ้งตามสภาวะความเป็นจริง อย่าลืมว่าความเป็นจริงเมื่อกี้นี้ทิ้งไว้ ว่าธรรมะคือสภาพตามความเป็นจริง วิปัสสนาเมื่อเกิดมันรู้ปั๊บ ก็จะรู้สังขารร่างกายของเรานี้เป็นอนิจจัง เป็นทุกขัง เป็นอนัตตา นี่แสดงว่าวิปัสสนาเข้าไปรู้ของจริง เห็นของจริงแล้ว เมื่อจิตใจของเราสงบ เพราะฉะนั้นตัววิปัสสนาคือตัวปัญญา ท่านทั้งหลายต้องทราบว่าตัววิปัสสนาคือตัวปัญญา สมถะคือตัวสติ การปฏิบัติธรรมขาดสติ ขาดปัญญาไม่ได้เลย ถ้าขาดสติ ขาดปัญญาเมื่อไหร่ อกุศลธรรมเข้ามาอยู่ในใจ เมื่ออกุศลธรรมเข้ามาอยู่ในใจ เป็นธรรมที่เป็นปฏิปักษ์กัน ก็จะไม่ให้เราปฏิบัติ จะทำให้จิตใจของเราฟุ้งซ่านหงุดหงิด ไม่อยากจะปฏิบัติล่ะ ผู้ปฏิบัติจะต้องประสบกับอารมณ์อย่างนี้ตลอด เมื่อเราทราบในเบื้องต้นแล้วเมื่อจิตใจเราหงุดหงิดแล้ว คิดถึงบ้าน อยากจะกลับบ้านจังเลย นั่นแสดงให้เห็นว่า ท่านใช้คำว่า "กิเลส" จะชักให้เรากลับบ้าน ไม่ให้เราสร้างคุณงามความดีให้ครบสูตร ครบสูตรที่นี้เข้า ๗ วัน ต้องพยายามเอาชนะสิ่งที่เราจะเอาชนะอกุศลธรรมได้ก็คือสติกับปัญญา และยังมีธรรมอื่นประกอบเยอะ เช่นตัวศรัทธา ตัววิริยะตัวฉันทะ อะไรต่ออะไรเป็นสัมปยุตตธรรมที่ประกอบทำให้สติและปัญญามีกำลัง

สติกับปัญญา ผู้ปฏิบัติทุกสำนักต้องมีเหมือนกันหมด จะต่างกันตรงตัวกรรมฐาน ท่านทั้งหลายท่านทราบสมถะคือตัวสติ ทราบวิปัสสนาคือตัวปัญญา แต่ควรจะทราบตัวกรรมฐาน กรรมฐานแปลว่า **"อารมณ์"** แปลตามศัพท์แปลว่า **"ที่ตั้งแห่งการงาน"** โยม พระคุณเจ้าที่มาปฏิบัติในที่นี้ ให้มีความรู้สึกว่าเรามาทำการงาน การงานที่สูงสุดในชีวิตเรียกว่าปฏิบัติธรรม มีกรรมฐานเป็นที่ตั้งแห่งการงาน ถ้าจะแปลที่ตั้งแห่งการงานนี้ให้ชัดลงไปอีก เขาเรียกว่า **"งานหลัก"** กรรมฐานแปลว่า *"งานหลัก"* ฉะนั้นพระคุณเจ้าและญาติโยมมาปฏิบัติธรรมในที่นี้ เรียกว่า มาทำงานหลัก งานอื่น ๆ งานรองหมด ชีวิตของคนเรามีกรรมฐานเป็นงานหลัก แต่เราไม่ค่อยเข้ามาถึง เราก็เลยเอางานอื่นเป็นงานหลักกัน ลืมกรรมฐาน กรรมฐานเลยเป็นงานรองหรืองานห่าง ๆ ไป

พระคุณเจ้าบวชแล้วอุทิศชีวิต มีกรรมฐานเป็นหลักปฏิบัติ ญาติโยมเข้ามาปฏิบัติธรรมให้มีความรู้สึกว่า เราเข้ามาถูกทางแล้ว เราได้มาปฏิบัติกรรมฐาน การปฏิบัติกรรมฐานคือ งานหลักที่เราจะต้องทำให้กับชีวิตของเรา ชีวิตของเราจะเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า ชีวิตของเราจะมีปัญญาเฉียบแหลม จะมีสมาธิที่มั่นคงจะมีทานที่เลิศได้ ต้องมาปฏิบัติงานหลัก ก็คือปฏิบัติกรรมฐาน

กรรมฐานที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ สมถกรรมฐานมีอารมณ์ถึง ๔๐ อย่าง ก็คงจะกล่าวไว้เป็นหลักปริยัติสักนิดหน่อย อารมณ์ ๔๐ อย่างนี้ท่านกล่าวไว้ในหลัก ก็มี กสิน ๑๐ อสุภะ ๑๐ อนุสสติ ๑๐ เป็น ๓๐ เข้าไปแล้ว พรหมวิหาร ๔ อรูป ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ จตุธาตุววัตถาน ๑ นี่ท่านวางเป็นหลักไว้ หลักที่ควรจะต้องมาชี้แจ้งให้ที่เราจะต้องใช้กัน ก็คือ อนุสสติ *อนุสสติแปลว่า* ระลึกนึกถึงพระคุณ มีอยู่ ๑๐ อย่าง ๑. พุทธานุสสติ นึกถึงพระพุทธเจ้า ๒.ธัมมานุสสติ นึกถึงพระธรรม ๓. สังฆานุสสติ นึกถึงพระสงฆ์ ๔. สีลานุสสติ นึกถึงศีล ปกติเราไม่ค่อยได้นึกกันหรอกนะ โยมมีศีลคนละ ๘ ต้องนึกอยู่เรื่อย แล้วก็ ๕. จาคานุสสติ นึกถึงทานที่เราได้บริจาคไป ต้องนึกอยู่ ๖. เทวตานุสสติ นึกถึงบุญที่จะทำให้เป็นเทวดา หรือนึกถึงคุณเทวดาก็เอา เทวดาเขาสูงกว่ามนุษย์ เอ๊.. เทวดาเขาเป็นเทวดาได้ เขาปฏิบัติกันอย่างไร นึกถึง ๗. มรณานุสสติ นึกถึงความตายที่มีอยู่ในตัวเรา ๘. กายคตาสติ พิจารณากาย มีเกสา โลมา นขา ทันตา เป็นต้น ๙. อานาปานสติ กำหนดลมหายใจ หายใจเข้า หายใจออก กำหนดว่ารู้ ๑๐. อุปสมานุสสติ นึกถึงนิพพาน เราจะมองไม่เห็นนิพพาน ว่านิพพานเป็นยังไง แต่ให้เรานึกว่าที่เราทำนำไปปฏิบัตินี้จะไปสู่นิพพานคือความสงบ ถ้าจะรวบรวมสำนักในปัจจุบันนี้ ที่ญาติโยมจะไปปฏิบัติสำนักไหนก็ตาม ก็รวบรวมกรรมฐานได้มา ๕ แบบ ๕ สำนัก ที่อาตมามาประสบมา ไปประสบ ไปศึกษามาทุกสำนัก

สำนักที่ ๑ ก็คือใช้กรรมฐาน รูป นาม โยมเข้าใจคำว่า "รูป นาม" ไหม กายของเราเป็นรูป จิตใจเป็นนาม จะมีอิริยาบทอยู่ ๔ ก็คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ท่านให้ใช้กำหนดอิริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน เป็นรูป กำหนดจิตเป็นนาม นี่เรียกว่าสำนักกรรมฐานรูปนาม

สำนักที่ ๒ ก็กรรมฐานรูปนามเหมือนกัน แต่เติมหนอเข้าไปหน่อย เวลานั่ง ก็นั่งหนอ นั่งหนอ เวลาเดินก็ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ นี่เขาเรียกว่าอารมณ์คือกรรมฐาน เขาเรียกว่าวิปัสสนาเหมือนกัน มีสติ มีปัญญา เหมือนกันหยั่งรู้เหมือนกัน

สำนักที่ ๓ ก็สำนักพุทโธ พุทโธก็มีหลวงปู่มั่น เป็นเจ้าของตำรับ ก็คือของพระพุทธเจ้านั่นแหละ แต่ว่ามีคนไปปฏิบัติสำนักพุทโธเยอะ ใช้อารมณ์อานาปานสติ หายใจเข้า "พุท" หายใจออก "โธ" เรียกว่ากำหนดลมหายใจเข้าออก ทำความรู้สึก *พุท* หายใจเข้า *โธ* หายใจออก

สำนักที่ ๔ ก็สำนักอานาปานสติ อานาปานสติ หลวงพ่อพุทธทาส ใครไปปฏิบัติที่สวนโมกข์ก็เจริญกรรมฐานอานาปานสติ หายใจเข้ารู้ หายใจออกรู้ หรือกำหนดแบบนับลมหายใจ หายใจเข้านับ ๑ หายใจออกนับ ๑ เป็นต้น ตัวอานาปานสติคือเป็นตัวกรรมฐาน

สำนักที่ ๕ ซึ่งเกิดขึ้นมาเป็นเวลาประมาณ ๘๐ ปี ก็คือสำนักสัมมาอะระหัง หลวงพ่อสด วัดปากน้ำ ซึ่งเราเรียกกันว่า **"วิชชาธรรมกาย"** บางคนไม่เข้าใจก็ไปถกไปเถียงกัน แต่จริง ๆ แล้วเป็นวิชาของพระพุทธเจ้า ธรรมกายชัดเจนก็คือ *กองแห่งธรรม* หรือธรรมะที่อยู่ในกายเรา ที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นที่เรามาปฏิบัติธรรม ก็คือปฏิบัติธรรมที่อยู่ในตัวเรา ธรรมะที่อยู่ในตัวเรา เราเรียกว่า ***"ธรรมกาย"*** แต่การที่จะเข้าถึงธรรมกายที่ตัวเรานี้ ท่านมีหลัก มีหลักให้เราปฏิบัติ มีบทให้เราบริกรรม มีนิมิตให้เรากำหนด ที่จะเข้าถึงธรรมกาย เราก็ต้องปฏิบัติและโดยเฉพาะที่วัดหลวงพ่อสดธรรมกายารามแห่งนี้ ก็เป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อมงคลเทพมุนี ฝึกเรียนกรรมฐานมาจากสำนักใหญ่คือ วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ ได้สำเร็จ ได้บรรลุ ได้เห็น ได้เข้าใจ ก็ได้นำวิชชาธรรมกายมาเผยแพร่ที่วัดหลวงพ่อสดธรรมกายารามแห่งนี้ และอย่าลืมว่าวิชชาธรรมกายนี้ ไม่ใช่หยุดหรือมีแค่วัดหลวงพ่อสดธรรมกายารามตรงนี้เท่านั้น มีไปทั่วประเทศของประเทศไทย

มีไปทั่วโลก ซึ่งอาตมาได้เดินทางไปหลายที่ ไปในอเมริกาก็มีเยอะ หลายวัด แล้วญาติโยมก็มาปฏิบัติ แล้วผู้ที่นั่งวิชชาธรรมกายนี้ เขานั่งกันได้ ๒ - ๓ ชั่วโมง เป็นวิชาสมาธิที่แข็งแกร่งมาก ว่าอย่างนั้นเถอะ

ญาติโยมได้มาปฏิบัติตรงนี้ถือว่าเป็นบุญ เป็นวาสนา ที่อาตมาได้กล่าวถึง เรามีที่เหมือนกันก็คือหลักสมถะวิปัสสนา เหมือนกันก็คือสติปัญญา ทุกสำนักทิ้งสติ ทิ้งปัญญาไม่ได้ แต่เราต่างกันที่นำกรรมฐานมาปฏิบัติ อย่าลืมว่ากรรมฐานคืออยู่ที่ตัวเรา มีรูป นาม เป็นกรรมฐานหนึ่ง แล้วก็ใช้ "หนอ" เป็นกรรมฐาน มีพุทธานุสสติ คือ "พุทโธ" เป็นกรรมฐาน มีอานาปานสติเป็นกรรมฐาน แล้วก็มีสัมมาอะระหังเป็นกรรมฐาน เป็นบทบริกรรม ส่วนในรายละเอียด ในวิธีปฏิบัติ ให้ปฏิบัติอย่างไรนั้น *เจ้าสำนักคือ* **"ท่านเจ้าคุณพระราชญาณวิสิฐ"** จะได้อธิบายในเวลาปฏิบัติ นี่อาตมากล่าวในเบื้องต้น ของการที่เราเข้ามาปฏิบัติในที่นี้ หลักปฏิบัติ เมื่อกี้นี้วิธีปฏิบัติ เราก็มีหลักปฏิบัติ หลักปฏิบัติของเรานี้ พระของเราก็มีหลักปฏิบัติ โยมก็มีหลักปฏิบัติ หลักปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าให้เราไว้ทุกรูปทุกนามก็คือ **"หลักไตรสิกขา"** ไตร แปลว่า สาม *สิกขา* ก็คือ การศึกษา หรือข้อปฏิบัติ พระมีข้อปฏิบัติสามอย่างดังที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น ก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ถามว่ามาปฏิบัติธรรมครั้งนี้เอาอะไรมาปฏิบัติ ปฏิบัติอะไร ปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลัก ถ้าไม่มีศีล ไม่มีสมาธิ ไม่มีปัญญา มาปฏิบัติไม่ได้ ไตรสิกขาของโยม โยมจำหลักปฏิบัติไว้ ของโยมก็มี ทาน ศีล ภาวนา ให้พิจารณาถึงจาคานุสสติ สีลานุสสติ ศีล มรณสติ อานาปานสติ อุปสมานุสสติ คือ *ตัวภาวนา* โยมจำหลักของตัวเองไว้ เมื่อเรามีหลักปฏิบัติโยมก็จะเห็นได้ว่า ทานเรามี ศีลเรามี ภาวนาเรามี พระศีลเรามี สมาธิเรามี ปัญญาเรามี

เรามาปฏิบัติในที่นี้ หนึ่งตัวเองได้ปฏิบัติ ได้มาเสริมบารมี ได้มาสร้างบารมี ได้มาปฏิบัติ แล้วก็ได้ความรู้ในการปฏิบัติ เหมือนกับได้ทรัพย์เลยล่ะ ปกติเราไม่มีทรัพย์ แหม..อาตมาจะตีค่าว่า ที่มาปฏิบัติตรงนี้เอากันพอประมาณเถอะ ได้กันคนละล้าน ๆ แต่ความจริงมันมากกว่านี้ไม่รู้เท่าไหร่นะ ที่มาปฏิบัติได้มากกว่าเงินล้าน เพราะท่านบอกว่าบุญหาซื้อกันไม่ได้ บารมีหาซื้อด้วยเงินไม่ได้ ใครอยากได้ต้องมาปฏิบัติเอง นี่ตรงนี้ จึงเรียกได้ว่าเพิ่มบารมีให้กับตนเองได้

ประการที่สอง ผู้ที่ได้ก็คือ เราตั้งใจถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เราปฏิบัติเราเรียกกันว่าความดี พระเจ้าแผ่นดินเราจะเอาอะไรไปถวายท่าน ท่านมีหมดทุกอย่าง สิ่งที่เราถวายก็ของที่เราไม่มีก็คือความดี สร้างขึ้นมาแล้วก็ถวายพระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ทรงทราบแล้วเนี่ย ทรงปีติโสมนัส พสกนิกรของพระองค์ทั้งพระคุณเจ้าญาติโยมปฏิบัติธรรมถวาย ท่านจะใช้คำว่า ฉัน ขอบใจชื่นใจยินดีมาก นี่คือเราได้ปฏิบัติเป็นความดี ถวายความดี ถ้าจะอุปมาความดีเหมือนกับเพชรเม็ดหนึ่ง ซึ่งราคามาก เราก็เอาความดีคือเพชรถวายพระเจ้าแผ่นดิน ทุกคนมีทุกคน ถ้าไปถึงวิชชาธรรมกายแล้ว ท่านจะบอกเลยว่า มีจุดใสเหมือนกับเพชร ซึ่งไม่มีขนแมวเลยนะ ใสสะอาดอย่างนั้น นั่นแหละเพชรเม็ดนั้น ถวายพระเจ้าแผ่นดินเมื่อพระเจ้าแผ่นดินได้รับเพชรอย่างที่เราได้ปฏิบัติแล้วถวายพระองค์แล้ว พระชนมายุของพระองค์ก็จะยืนนาน เราปรารถนาพระองค์ บอกว่าจะมีพระชนมายุ ๑๒๐ ปี เราก็พยายามช่วยกันเอาเพชรที่เราปฏิบัติถวายพระองค์ เดี๋ยวเจ้าสำนักจะบอกว่า เพชรตรงนั้นคืออะไร ที่เราจะต้องมาปฏิบัติเอาให้ได้ เอาให้ได้เพชรเม็ดนี้ แล้วก็ถวายพระเจ้าแผ่นดิน นี่คือพระเจ้าแผ่นดินได้ ศาสนาได้ การที่โยมได้มาปฏิบัติ พระคุณเจ้าได้มาปฏิบัติ ทำให้ศาสนาของเรานี้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า อยู่ได้ครบ ๕,๐๐๐ ปี

โยมศาสนาของเรานี้ทำท่าคลอนแคลนนะ ถามว่าใครจะทำให้มั่นคงได้ถ้าไม่ใช่โยมกับพระ แล้วจะทำอย่างไรให้ศาสนามั่นคง นี้มาปฏิบัติธรรม มาปฏิบัติธรรมให้มีความรู้สึกว่าทำให้ศาสนาของเรามั่นคง

อาตมาก็มั่นคงอยู่ตรงนี้ เราก็จะได้ทราบข่าวว่า ที่โน้นเกิดนั่น ที่นี้เกิดนั่น เราไปช่วยอะไรได้ เอาส่งเงินไปช่วยได้ส่วนหนึ่ง ส่งของไปช่วยได้ส่วนหนึ่ง แต่ทางแก้ไขล่ะ ต้องเบื้องบน แต่เราช่วยกันแก้ไขได้ด้วยการปฏิบัติธรรม

โยมเชื่อพระพุทธภาษิตว่า **โลโกปตฺถมฺภิกา เมตฺตา** ไหม *เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก* ก็เรามาปฏิบัติธรรมนี้ทุกคนประกอบไปด้วยเมตตา เมื่อเรามีเมตตา เราก็แผ่เมตตาไปให้ชาวโลก ขอให้เข้ารับเมตตานี้ ขอให้เขามีความสุข เมื่อเขามีความสุขนั่นแหละ ศาสนาของเราก็จะเจริญรุ่งเรืองด้วย นี้เรียกว่าช่วยพระพุทธศาสนา

ประการสุดท้ายที่เรามาปฏิบัติธรรมนี้ ชื่อว่าบูชาพระพุทธเจ้า *บูชามี ๒ อย่าง* **อามิสบูชา** บูชาด้วยดอกไม้ ก็ต้องทำ **ปฏิบัติบูชา** ที่ท่านทั้งหลายได้มาปฏิบัติ ต้องทำ นี่เป็นการบูชาพระพุทธเจ้า ถ้าใครจะคิดบูชาพระพุทธเจ้าอย่างยิ่งล่ะก็ มาปฏิบัติธรรมกัน มาแล้วมาอีก ฟังดูว่าที่นี้เขากำหนดเมื่อไรอีก มาอีกให้ทราบว่าปฏิบัติธรรมแล้วตัวเองได้ ถวายพระเจ้าแผ่นดินได้ ทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงอยู่ได้ ทำให้ชาวโลกมีความสุข มีความเจริญและเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า นี่คือการปฏิบัติธรรม หลักปฏิบัติของเรา ศีล สมาธิ ปัญญา เรามาปฏิบัติถือว่าเป็นการละ เป็นการสละ ญาติโยมคำว่าทานคือเสียสละ เสียสละด้วยทรัพย์สมบัติของตนเองภายนอก แต่เสียสละภายนอกมันเข้าไปขจัดหรือกำจัดสิ่งที่เป็นมลทินอยู่ในใจได้ ก็คือ **มัจฉริยะ** มัจฉริยะที่เรากำจัดได้ด้วยทาน ด้วยบริจาค โยมได้มาบริจาคกำจัด ถือว่าเป็นการปฏิบัติ เสียสละ แล้วก็ละมัจฉริยะได้ นี่ก็คือการปฏิบัติธรรมที่ละกิเลส ศีลเมื่อเราไปปฏิบัติแล้วก็ละกิเลสได้ ศีลจะละกิเลสที่อยู่ในตัวเรา ที่ท่านใช้คำว่า ***วีติกกัมมะ*** ที่จะล่วงออกมาทางกาย ทางวาจา ปกติแล้วกายวาจาของเรานี้จะไม่ค่อยเรียบร้อย แต่ถ้ามีศีลไปกำกับแล้วจะเรียบร้อย วีติกกัมมะกิเลสที่จะออกมาออกมาไม่ได้ เพราะศีลเข้าไปมัด เข้าไปขจัด กำจัดไว้ สกัดไว้ ไม่ให้ออกมาทางกาย ทางวาจา เมื่อกาย วาจา ของเราไม่มีกิเลส วีติกกัมมะเข้ามา กายก็เรียบร้อย วาจาก็เรียบร้อย จะพูดก็เรียบร้อย จะทำก็เรียบร้อย กิริยาพูดกิริยาทำนี้เรียกว่าปฏิบัติ เป็นบุญ จะนั่งก็เป็นบุญ จะนอนก็เป็นบุญ จะเดินก็เป็นบุญ จะพูดก็เป็นบุญ เพราะเรามีศีล ที่สามภาวนา ของพระก็ สติกับปัญญา รวมเรียกกันว่า ภาวนา ภาวนาที่เรามาเจริญสัมมาอะระหัง สัมมาอะระหัง เรียกว่าเจริญภาวนา สามารถกำจัดปริยุฏฐานกิเลสที่ขึ้นมาอยู่ที่ใจ เช่น ความโกรธพุ่งมาอยู่ที่ใจของเรา แม้มันขุ่น ๆ แต่ถ้าเรามาเจริญภาวนา ตัวนี้ไม่เกิด เมื่อไม่เกิดใจก็พ่องใส เมื่อใจพ่องใสก็เห็น จำ คิด รู้ รวมเรียกกันว่าใจ เมื่อใจสะอาด ใจมีความรู้ ใจมีความเห็น ใจมีความคิด ใจมีความจำ ใจมีความรู้ ท่านเรียกว่าฐานสี่ มารวมเรียกว่าใจ ตัวนั้นคือตัวปัญญา เมื่อปัญญาอยู่ที่ใจเราเสมอ อาตมาใช้คำพูดที่ว่า เหมือนแซะ ฉำแหละ ขัด ถู อนุสสัยกิเลสที่อยู่ในสันดานของเรา ค่อย ๆ เบาบางไป ค่อย ๆ เบาบางไป จนกระทั่งถึงจุดบรรลุ ชั้นแรกก็คือโสดา ที่สุดก็คือพระอรหันต์ แต่เรายังเข้าถึงขั้นนี้ไม่ได้ ก็เรียกว่ากิเลสที่จะเกิดขึ้นกับเราก็เพลียไปล่ะ แต่ก่อนกิเลสอ้วน เมื่อปฏิบัติแล้วกิเลสเพลียเลย มันไม่ได้กินอารมณ์ที่มันชอบ

ท่านทั้งหลายการที่มาปฏิบัติตรงนี้ ให้เรามีความรู้สึกว่าเหมือนกับว่ามาทำอารมณ์ให้เป็นหนึ่ง เป็นอารมณ์เดียว เราอยู่ที่บ้าน อารมณ์ ๑๐๘ ใจของเราหนักอื้อเลย ตื่นเช้าขึ้นมา ตาก็เห็นอะไรต่ออะไรไม่รู้สารพัด หูได้ยินอะไรต่ออะไรสารพัด จมูกก็ดมกลิ่นสารพัด ลิ้นก็ลิ้มรสสารพัด กายก็ถูกต้องสารพัด ใจก็อุ๊ย...สารพัด วัน ๆ เลย ๘๔,๐๐๐ อย่างซะด้วยซ้ำไป ท่านทั้งหลายลองนึกว่า ใจของเรานี้โดนอารมณ์ต่าง

ๆ เข้าไป ๆ ก็เหมือนกับว่าพอกพูนความทุกข์ พอกพูนความทุกข์ในตัวของเราให้เกิดขึ้นตลอด ใจก็เลยเป็นทุกข์ นี่ทุกข์ที่สั่งสมอยู่ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เรียกกันว่ามากมายเหลือเกิน เป็นหมื่น เป็นแสน เป็นล้าน แต่มาที่วัดหลวงพ่อสด มาปฏิบัติธรรม ทำอารมณ์ที่เป็นหมื่น เป็นแสน เป็นล้าน ให้เหลือหนึ่ง ใจก็สบายใช่ไหม จากเราแบกน้ำหนักไว้ตั้งล้าน แล้วลดลงมาเหลือหนึ่ง เบาไหม เบา ที่ลดลงเหลือหนึ่ง ก็คือสัมมาอะระหัง จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน อะไรก็สัมมาอะระหังตลอด อารมณ์เป็นหนึ่ง

สัมมาอะระหัง นี่ก็เหมือนกับว่าเราเอาพุทธคุณของพระพุทธเจ้ามาไว้ในตัวเรา ไว้ในใจเรา เห็น จำ คิด รู้ ให้เห็นว่าสัมมาอะระหังเป็นอย่างไร เห็นแล้วก็จำให้ได้ว่า สัมมาอะระหังเป็นอย่างไร แล้วก็นำมาคิดสัมมาอะระหังเป็นอย่างไร แล้วก็รู้ว่าสัมมาอะระหังเป็นอย่างไร ๔ ระดับ ให้รู้ให้เข้าใจ มีอารมณ์เป็นหนึ่งแล้วมันจะเบาสบาย นี่เรียกว่าปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมก็คือ การเข้าถึงธรรม โยมก็ดี พระคุณเจ้าก็ดี ให้มีความรู้สึกว่าเรามาเข้าถึงธรรม การเข้าถึงธรรมก็คือเข้าถึงสภาพความเป็นจริงที่อยู่ในตัวเราร่างกายเรา ความเป็นจริงก็คือ **ไตรลักษณ์** *อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา* นี่คือความเป็นจริง ถ้าทำให้ถึงตรงนี้ได้ก็ชื่อว่าเราได้มาปฏิบัติธรรมให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตของเรา ถ้ายังถึงไม่ได้ ใช้ความพยายามต่อไป กลับไปแล้ว มาใหม่ พอนานเข้ากิเลสจะชักชวนเรากลับบ้าน กลับวัด กลับบ้านกลับวัดไปสร้างศรัทธาใหม่ กลับมาอีก ปฏิบัติให้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาให้ได้ นี่คือจุดบรรลุของการประพฤติปฏิบัติธรรม

อาตมาได้ใช้เวลาอธิบายธรรมะให้กับผู้ปฏิบัติธรรมมาเห็นว่าพอสมควรแก่เวลา จึงขอเปิดการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ ถวายพระราชกุศล ถวายพระพรชัยมงคล *แด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว* **ในวโรกาสที่พระองค์ทรงครองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ ปี และในวาระที่พระองค์จะมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา** ด้วยอานุภาพของคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ด้วยอานุภาพของการปฏิบัติธรรมของพระคุณเจ้าและญาติโยมทุกท่าน จงมารวมเป็นตบะ เดชะ ดลบันดาลให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราจงมีพระชนมายุยิ่งยืนนาน มากกว่า ๑๐๐ ปี ขอให้พระองค์จงมีความเกษมสำราญ มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ เป็นร่มโพธิ์ทองของเราชาวพสกนิกรสืบต่อไปให้นานเท่านาน และขอความเจริญรุ่งเรืองในธรรมจงมีแก่พระคุณเจ้า ขอให้พระคุณเจ้าผู้ปฏิบัติธรรมจงรู้ธรรม เห็นธรรม ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขอญาติโยมผู้ปฏิบัติธรรมจงรู้ธรรม เห็นธรรม ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และขอให้ชาวต่างประเทศที่มาประพฤติธรรม มาปฏิบัติธรรม จงรู้ธรรม เห็นธรรม ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุก ๆ ท่าน ในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อเทอญ สาธุ.

บันทึกช่วยจำ

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จเวียนเทียน
ณ องค์พระปฐมเจดีย์ วันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐
เวลา ๒๒.๓๐ น. วันวิสาขบูชา

เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๐ เวลาประมาณ ๙.๓๐ น. ได้รับรายงานจากหัวหน้าสำนักงานจัดประโยชน์และรักษาองค์พระปฐมเจดีย์ว่า สมเด็จพระบรมราชินีนาถ จะเสด็จเวียนเทียนวันวิสาขบูชา ณ องค์พระปฐมเจดีย์ ตามหมายกำหนดการเวลา ๒๑.๓๐ น. เมื่อรับทราบในเบื้องต้นก็สั่งการให้ดำเนินการเรื่องพื้นที่ทุกจุด ทำให้สะอาดเรียบร้อย ส่วนอื่น ๆ สำนักพระราชวังและผู้มีส่วนรับผิดชอบจะลงมาสำรวจความเรียบร้อยเอง ในขณะที่ได้รับรายงานนั้น ตัวเองกำลังเข้าเช็คสุขภาพที่ ร.พ.รามาธิบดี กลับมาจากโรงพยาบาลก็มาตรวจดูความเรียบร้อยที่สั่งดำเนินการ ที่ต้องทำก็คือราวบันไดขึ้นชั้นประทักษิณ พอรุ่งขึ้นวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐ เป็นวันวิสาขบูชา ก็ไปทำงานตามปกติ ไปรับถวายอาหารบิณฑบาตที่พุทธมณฑล แล้วกลับมายังองค์พระปฐมเจดีย์ เป็นประธานสงฆ์นำข้าราชการพร้อมด้วยคณะนักเรียนนักศึกษา มีผู้ว่าราชการจังหวัดฯ เป็นประธาน เดินเวียนเทียนประทักษิณรอบองค์พระปฐมเจดีย์ ๓ รอบ กลับมาที่ซุ้มตะเคียนทอง มอบระฆังให้กับโรงเรียนวิถีพุทธ ๖๐ โรงเรียน มีคณะครูนักเรียนมาร่วมเป็นจำนวนมาก

เวลา ๑๔.๐๐ น. ลงสังฆกรรมปาติโมกข์ เดินตรวจดูความเรียบร้อยในเส้นทางรับเสด็จ เมื่อทุกอย่างพร้อมเพรียงเรียบร้อยก็เดินทางไปพิธีวิสาขบูชาที่พุทธมณฑล ซึ่งมี ฯพณฯ อำพล เสนาณรงค์ องคมนตรี ผู้แทนพระองค์ เวียนเทียนเสร็จก็เดินทางกลับมาเพื่อทำพิธีนำประชาชนเวียนเทียนรอบองค์พระปฐมเจดีย์ให้แล้วเสร็จก่อน ๒๐.๐๐ น. โดยเริ่มเวลา ๑๘.๐๐ น. พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์แสดงพระธรรมเทศนา จบแล้วนำสวดสรภัญญะ กล่าวสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย แล้วนำเวียนเทียน ๓ รอบ เสร็จในเวลา ๒๐.๐๐ น.

จากนั้นเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่รับผิดชอบ ก็สำรวจพื้นที่มอบให้เจ้าหน้าที่ตรวจเฝ้าตามจุดต่าง ๆ รอบองค์พระปฐมเจดีย์ทั้งภายในและภายนอก ผู้ที่มารับเฝ้าเสด็จมีจำนวนมาก แต่เจ้าหน้าที่ให้เฝ้ารับเสด็จได้เฉพาะบนถนนพระร่วงทั้งสองข้าง มีประชาชนมารับเฝ้าเสด็จนับแต่เวลา ๑๘.๐๐ น. เมื่อผู้เขียนได้ปฏิบัติทุกอย่างเสร็จเรียบร้อย จึงได้อ่านหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนิน ซึ่งมีรายละเอียดแจ้งอยู่ในพระราชกิจสมเด็จฯ พระบรมราชินีนาถ ที่พิมพ์ไว้ในลำดับต่อจากบันทึกนี้แล้ว

เมื่อได้อ่านกำหนดการเสด็จฯ แล้ว เห็นว่ายังมีเวลาอีกนาน สิ่งที่ตามมาทุกคนอยากได้ก็คือ สมเด็จพระร่วงองค์อินทรเทวราช รุ่นทศพร ซึ่งทุกคนจะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า จตุคามรามเทพ นำแบบใส่กล่อง ๓๐๐ องค์ เดี๋ยวเดียวหมดแล้ว บางพวกที่ยังไม่ได้ก็บอกว่าไม่ต้องกล่องก็ได้ ก็นำแบบไม่ใส่กล่องประมาณ ๕๐๐ องค์ แจกให้ทั่วถึงเฉพาะเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ได้รับกันเกือบทุกคน บรรยากาศสดชื่นมาก ทุกคนปฏิบัติหน้าที่ด้วยความภาคภูมิใจ เฉพาะผู้เขียนก็เบิกบานใจเป็นอย่างมากที่มีโอกาสได้ถวายการรับเสด็จ และมีพระสงฆ์รับเสด็จจำนวน ๑๐ รูป มีรายชื่อดังนี้ คือ.-

๑. พระธรรมปริยัติเวที
๒. พระราชรัตนมุนี
๓. พระศรีสุธรรมเวที
๔. พระมหาสุวิทย์ ปวิชฺชญฺญู
๕. พระมหาดุสิตศักย์
๖. พระมหาบุญลือ
๗. พระครูศรีปฐมเจติยาทร
๘. พระครูพิทักษ์เจติยานุกิจ
๙. พระครูปัจฉิมทิศบริหาร
๑๐. พระครูพิพิธเจติยาภิบาล

เมื่อทุกฝ่ายพร้อม พระสงฆ์ ๑๐ รูป พร้อมกันในพระวิหารหลวงพร้อมด้วยพัดยศ พอถึงเวลา ๒๒.๓๐ น. รถยนต์พระที่นั่ง ร.ย.ล. ๙๙๐๒ ก็จอดเทียบที่ลานถนนหน้าพระร่วงฯ มีผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม นายปรีชา บุตรศรี พร้อมข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เฝ้าถวายการรับเสด็จฯ สมเด็จฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อเสด็จฯ มาถึงแล้ว ก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจตามหมายกำหนดการทุกประการ

จนถึงขณะที่เสด็จฯ เข้าสู่พระวิหารหลวง ผู้เขียนได้เห็นพระองค์ในพระวิหารหลวง ก็อธิษฐานถวายพระพรในใจว่า พระองค์เสด็จมาดีแล้ว ขอพระองค์จงทรงพระเจริญ พระองค์ทรงโปรยดอกไม้บนแท่นปฐมเทศนา บูชาพระบรมสารีริกธาตุ ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย บูชาพระบรมสารีริกธาตุ ทรงกราบ ทรงประทับพระราชอาสน์ ทรงศีล ประธานสงฆ์ใช้พัดยศชั้นธรรมถวายศีล จบแล้ว พระองค์เสด็จออกจากพระวิหารหลวง ประทับยืนผินพระพักตร์เข้าสู่องค์พระปฐมเจดีย์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องสักการะบูชา ทรงนำสวดกล่าวสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย โดยทำนองสรภัญญะ ด้วยพระสุรเสียงอันไพเราะยิ่ง เป็นบุญ

วาสนาสำหรับผู้ที่ได้รับฟังทุกท่าน และคำสวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยนั้น เจ้าหน้าที่ได้บันทึกไว้เปิดเพื่อปฏิบัติตามตลอดกาล เมื่อสวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยจบ เสด็จพระราชดำเนินเวียนเทียนบนชั้นประทักษิณครบ ๓ รอบ รอบแรกใช้เวลา ๗ นาที ไม่ได้ทรงพัก รอบที่สอง ทรงพัก ๑ ครั้ง รอบที่สาม ทรงพัก ๒ ครั้ง ใช้เวลาเวียนเทียน ๓ รอบ เป็นเวลาประมาณ ๓๐ นาที เมื่อทรงเวียนเทียนประทักษิณครบ ๓ รอบแล้ว เสด็จพระราชดำเนินช้า ๆ พอถึงประตูจะเสด็จเข้าสู่พระวิหารหลวง ทรงพักผ่อนพระอิริยาบถประมาณ ๒ นาที แล้วเสด็จเข้าสู่พระวิหารหลวง ประทับบนพระราชอาสน์ พระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป สวดถวายพรพระจบ ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม ประทับพระราชอาสน์ตามเดิม ทรงหลั่งทักษิโณทก พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก จบ ทรงลาประธานสงฆ์ ทรงถวายกับปิยภัณฑ์ ถวายปวารณา ประธานสงฆ์คือพระธรรมปริยัติเวที ผู้เป็นเจ้าอาวาส ได้ถวายพระพุทธรูปพระประทานพร **ขอถวายพระพร ขอพระองค์ทรงมีพระชนมายุยิ่งยืนนาน ขอคุณพระศรีรัตนตรัยจงปกป้องคุ้มครอง อภิบาลรักษามหาบพิตรตลอดกาล ขอถวายปัจจัยโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย เป็นเงิน ๒ ล้านบาท**

พระองค์ตรัสว่า ขอขอบพระทัย ต่อจากนั้นผู้เขียนถวายแผ่น CD ซึ่งบันทึกเพลงชาวพุทธ กับเพลงลูกองค์พระ ได้แนวความคิดจากกระแสพระราชดำรัสในวันที่ ๑๑ สิงหาคม ที่มหาบพิตรมีพระราชดำรัสว่า ผ่านพระปฐมเจดีย์ก็หยุดอธิษฐานขอแรง ขอเกิดเป็นลูกของพ่อแม่คนเดิม ขอเกิดเป็นคนไทย ขอเกิดเป็นชาวพุทธ อาตมภาพจึงนำกระแสพระดำรัสไปแต่งเป็นเพลงว่า สมเด็จฯ แม่อธิษฐานว่า เกิดชาติหน้าให้เป็นพุทธไทย พวกเราปฏิบัติตาม ทุกรูปทุกนามเกิดเป็นพุทธไทย คือขอให้ชาวไทยทุกคนเกิดมาเป็นพสกนิกรของมหาบพิตรตลอดไป พระองค์ตรัสว่า ได้อธิบายไว้อย่างนั้นจริง ต่อจากนั้นได้ถวายหนังสือพุทธมามกะภควา ถวายพระองค์จำนวน ๙ เล่ม พระองค์ตรัสว่า ขอขอบพระทัย ผู้เขียนตอบด้วยคำว่า ขอถวายพระพร ขอมหาบพิตรจงทรงพระเจริญตลอดกาล

แล้วพระองค์ทรงกราบลาพระรัตนตรัย ที่พระแท่นทรงกราบ เสด็จออกจากวิหารหลวง มีคณะผู้ถวายการต้อนรับนำของมาทูลถวายเริ่มตั้งแต่นายกเหล่ากาชาด พร้อมด้วยศิษย์วัดพระปฐมเจดีย์ ตรงใต้ต้นราชพฤกษ์ที่พระองค์ทรงปลูกไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๒ พระองค์ตรัสว่าตอนนี้ฉันอายุ ๗๕ ปีแล้ว เมื่อทรงรับของที่ผู้นำมาทูลถวายเสร็จ ก็เสด็จพระราชดำเนินตามแนวลาดพระบาท ส่วนผู้เขียนไปรอส่งเสด็จที่หน้าพระวิหารพระร่วงฯ พระองค์ทรงลา ผู้เขียนถวายพระพรว่า ขอบารมีองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์อันศักดิ์สิทธิ์ จงคุ้มครองป้องกันปกปักษ์รักษามหาบพิตร ให้เจริญพระชนมายุยืนกว่า ๑๐๐ ปี วันนี้เป็นบุญวาสนาของชาวจังหวัดนครปฐมที่มหาบพิตรเสด็จมาเวียนเทียน ได้รับฟังพระสุรเสียงที่มหาบพิตรสวดสรรเสริญพระรัตนตรัย

ไพเราะมาก ขอพระองค์จงทรงพระเจริญตลอดกาล อาตมภาพขอส่งเสด็จมหาบพิตรตรงนี้ ขอบารมีพระร่วงโรจนฤทธิ์ปกป้องคุ้มครองมหาบพิตรตลอดกาล ขอถวายพระพร

พระองค์เสด็จฯ ลงจากบันไดหน้าวิหารพระร่วงฯ ที่ขึ้นแบบเสด็จฯ ช้า ๆ ขณะนั้นผู้เขียนได้น้อมจิตอธิษฐานสวด **สา อัตถะลัทธา** ถวายพระพรตลอด จนพระองค์เสด็จฯ ขึ้นประทับรถยนต์พระที่นั่ง ขณะนั้นประชาชนที่มาเฝ้ารับเสด็จ ก็ส่งเสียงออกด้วยความจงรักภักดีว่า ทรงพระเจริญ! ทรงพระเจริญ! ทรงพระเจริญ! ตลอด จนหมดขบวนรถตามเสด็จ จบลงด้วยเวลา ๒๓.๔๕ น. เป็นอันว่าทุกอย่างเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม เหลือแต่ความทรงจำอันดีงาม เมื่อสั่งการเก็บสิ่งของที่จำเป็นมีพรมเป็นต้น เรียบร้อยแล้ว ก็กลับมาที่กุฏิ เปิดห่อที่ทรงนำมาถวายเจ้าอาวาส มีเขียนไว้ข้างห่อว่า **"สมเด็จพระบรมราชินีนาถถวายปัจจัยวัดพระปฐมเจดีย์ เนื่องในวันวิสาขบูชา"** เป็นธนบัตรใบละ ๑,๐๐๐ จำนวน ๓๐๐ ใบ เป็นเงิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท มีเลขเรียงตามลำดับดังนี้ ๕ ล. ๔๑๔๔๒๐๑ - ๕ ล.๔๑๔๔๓๐๐ ๕ ล. ๔๑๔๔๓๐๑ - ๕ ล.๔๑๔๔๔๐๐ และ ๔ ล. ๘๐๒๙๓๐๑ - ๔ ล. ๘๐๒๙๗๐๐ รวม ๓๐๐ ฉบับ เงินทั้งหมดที่ได้รับ และเงินอื่นที่ได้รับจากงานพิธีหลวง ผู้เขียนได้นำไปตั้งเป็นมูลนิธิให้กับโรงเรียนสหศึกษาบาลี โดยมีชื่อทุนว่า **"ทุนวันแม่แห่งชาติ"** นับว่าเป็นเกียรติประวัติที่ควรบันทึกช่วยจำไว้ ณ ที่นี้

พระธรรมปริยัติเวที เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์

๑ มิ.ย. ๒๕๕๐

พระราชกิจ

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันวิสาขบูชา

(เป็นการส่วนพระองค์)

ณ วัดพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

วันพฤหัสบดีที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐

๑. เวลา ๒๐.๔๕ น. สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน โดยรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต ไปยังวัดพระปฐมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

๒. เวลา ๒๑.๓๐ น. รถยนต์พระที่นั่งเทียบที่อัฒจันทร์หน้าพระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์
(ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม เฝ้า ฯ รับเสด็จ)

๓. เสด็จขึ้นสู่พระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์
ทรงจุดธูปเทียนท้ายที่นั่งบูชาพระร่วงโรจนฤทธิ์
ทรงกราบ

๔. เสด็จ ฯ ไปยังพระวิหารหลวงทิศตะวันออก

๕. เสด็จขึ้นพระวิหารหลวงทิศตะวันออก
ทรงจุดธูปเทียนท้ายที่นั่งบูชาพระพุทธมหาวชิรมารวิชัย
ทรงคม

๖. เสด็จเข้าสู่พระวิหารหลวงทิศตะวันออก
ทรงจุดธูปเทียนท้ายที่นั่งบูชาพระพุทธรูปประจำพระวิหารหลวงทิศตะวันออก
ทรงคม

๗. เสด็จเข้าห้องด้านหน้าพระวิหารหลวง
ทรงโปรยดอกไม้บนพระแท่นปฐมเทศนา
ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยสักการะพระบรมสารีริกธาตุ ณ องค์พระปฐมเจดีย์
ทรงกราบ

๘. ประทับพระราชอาสน์
ทรงศีล
(ประธานสงฆ์ถวายศีล จบ)

๙. เสด็จออกจากห้องด้านหน้าพระวิหารหลวง
เจ้าหน้าที่พระราชพิธีทูลเกล้าฯ ถวายเทียน
ทรงจุดไฟจากโคมไฟฟ้า
แล้วทรงถือเทียนนั้นไว้

๑๐. เจ้าพนักงานศุภรัตนำโคมเทียนมาขอพระราชทานจุดไฟ
สำหรับทรงถือเมื่อเวลาเสด็จ ฯ เวียนเทียนประทักษิณพระปฐมเจดีย์
๑๑. ข้าราชการ จะได้เข้าไปเฝ้า ฯ ขอพระราชทานต่อเทียนที่ทรงถืออยู่นั้น
๑๒. เสร็จการต่อเทียนแล้ว พระราชทานเทียนชนวนนั้นให้เจ้าพนักงานสนมพลเรือนรับไป
๑๓. ทรงกราบที่พระแท่น
แล้วทรงนำสวดสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย
๑๔. สวดจบ
ทรงรับโคมจากเจ้าพนักงานศุภรัต
เสด็จขึ้นสู่ลานประทักษิณ
๑๕. เมื่อเสด็จ ฯ เวียนรอบพระปฐมเจดีย์ครบ ๓ รอบแล้ว
เสด็จเข้าสู่พระวิหารทิศตะวันออก
๑๖. ประทับที่พระราชอาสน์เดิม
(พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดถวายพรพระ จบ)
๑๗. เสด็จ ฯ ไปทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม
ประทับพระราชอาสน์เดิม
ทรงหลั่งทักษิโณทก
(พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก)
๑๘. เสด็จ ฯ ไปทรงกราบที่หน้าเครื่องนมัสการ
๑๙. เสด็จ ฯ ออกจากพระวิหารหลวง ไปประทับรถยนต์พระที่นั่ง
เสด็จพระราชดำเนินกลับ

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า แก้วขวัญ วัชโรทัย
๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๐

บันทึกช่วยจำในการผ่าตัดไส้ติ่ง

ป่วยเข้าโรงพยาบาลรามาธิบดี ๓ มิ.ย.๒๕๕๐

เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐ พอตื่นเช้ามีความรู้สึกว่า มีอาการปวดท้อง ปวดแบบผิดสังเกต แต่ก็ไม่ได้มีความสงสัยอย่างไร คิดว่าปวดท้องก็เป็นแบบนี้ พอตกเวลากลางคืนก็ฉันยาถ่าย "ไบเออร์" ไป ๑ ซอง ช่วงเวลาเช้าก็ยังถ่ายเป็นปกติ แล้วอาการปวดท้องก็ค่อยๆ หายไป รุ่งขึ้นของอีกวันหนึ่ง อาการทุกอย่างก็ปกติ ทิ้งแต่ความสงสัยไว้ว่า ปวดท้องครั้งนี้ ไม่เหมือนทุกครั้ง ปวดแบบหน่วงๆ จากนั้นก็ทำงานทำหน้าที่ปกติ ไปตรวจงานดูงานการสร้างเต๊นท์ เพื่อจะใช้งานทันวันมอบพัดเปรียญธรรม ๓ ประโยค

วันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๐ ก็ดำเนินงานตามปกติ และทราบว่า สมเด็จพระบรมราชินีนาถ จะเสด็จฯ เวียนเทียนที่องค์พระปฐมเจดีย์ ในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐ เวลา ๒๑.๓๐ น. ก็ทำงานตามหน้าที่ปกติ งานทุกอย่างผ่านไปด้วยดี ในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐ ก็เริ่มทำงานตั้งแต่เช้าจนเสร็จในเวลา ๒๐.๐๐ น. แล้วรอรับเสด็จ ในวันนั้น พระองค์เสด็จถึงในเวลา ๒๒.๓๐ น. เสด็จกลับเวลา ๒๓.๔๕ น. เสร็จแล้วก็กลับมาพักผ่อน

วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๐ ไปทำงานตามปกติ เข้านอนพักผ่อนแต่หัวค่ำ เพราะเตรียมตัวจะเดินทางไปยังจังหวัดนครศรีธรรมราช ในวันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๕๐ เวลาเช้าเวลา ๕.๐๐ น. ก็ตื่น ๖.๐๐ น. เข้าห้องน้ำ พอออกจากห้องน้ำก็ปวดท้องฉันยาธาตุน้ำแดงก็ไม่รู้สึกอะไร ก่อน ๗.๐๐ น.ก็ขึ้นรถ จะเดินทางไปสนามบินดอนเมือง พอถึงนครชัยศรีก็โทรศัพท์หาพระครูพิทักเจดิยานุกิจ ให้ถามหมอพนมพันธ์ดูซิว่า ยาแก้เบาหวานกัดกระเพาะหรือเปล่า หมอโทรศัพท์มาบอกเองว่าไม่กัดกระเพาะ ก็เดินทางไปถึงกุฏิพระครูปลัดสุวัฒนคุณ บอกว่าปวดท้องแต่ท้องไม่เสีย ไม่ทราบว่าเป็นอะไร ก็เดินทางไปสนามบินดอนเมือง เพื่อขึ้นเครื่องในเวลา ๑๐.๐๐ น.

ถึงดอนเมืองก็เช็คตั๋ว ได้ตั๋วตามที่ต้องการ ก็เดินไปหาอาหารฉันกัน ก็เข้าภัตตาหาร สั่งอาหารข้าวต้มรูปละ ๑ ชาม พร้อมผลไม้ ขณะฉัน หมอพนมพันธ์ก็โทร.เข้าโทร.มือถือพระครูปลัดสุวัฒนสุดคุณ ท่านตอบแทนว่า หายดีแล้ว หมอก็สบายใจ แต่เจ้าตัวยังปวดหน้าเขียวอยู่เลย ทำใจสบาย พอฉันเสร็จก็เดินทางเข้าด่าน นั่งรออยู่นาน ขณะที่นั่งรอก็ปวดท้องตลอด รอเวลาว่าถ้าขึ้นไปบนเครื่อง บนเครื่องเขาคงมียาแก้ปวดท้อง พอถึงเวลาเจ้าหน้าที่เครื่องก็เรียกพระขึ้นเครื่องก่อน พอผู้เขียนก้าวเข้าเครื่องบิน ก็ตามเจ้าหน้าที่ในเครื่องบินมาถามว่า มียาแก้ปวดท้องไหม เจ้าหน้าที่ก็ตอบว่า หลวงพ่อปวดท้องแบบไหนท้องเสียหรือ

เปล่า ผู้เขียนตอบว่าปวดท้องเฉยๆ ท้องไม่เสีย เจ้าหน้าที่ตอบว่า ผมมีแต่ยาแก้ท้องเสีย หลวงพ่อปวดท้องเฉยๆ คงฉันไม่ได้ เพราะยาไม่ตรงกับโรคที่เป็น ก็เลยไม่ฉัน เจ้าหน้าที่ก็ยังเป็นห่วง มาถามว่าหลวงพ่อหายปวดท้องหรือยัง ก็ตอบว่ายังปวดอยู่ ถามว่ามียาพาราไหม เขาตอบว่ามี ก็ขอมา ๒ เม็ด เขานำมาให้ ๔ เม็ด ฉันเข้าไป ๒ เม็ด แล้วก็หลับจนเครื่องบินไปได้ ๔๕ นาที เจ้าหน้าที่ก็นำข้าวมาให้ฉันเพล ก็ฉันไปได้ครึ่งเดียวเพราะปวดท้องฉันไม่ลง

พอเครื่องลงที่สนามบินสุราษฎร์ธานี ก็ลงพร้อมกับผู้โดยสาร ให้พระครูปลัดสุวัฒนสุดคุณ ไปหาเช่ารถ ส่วนผู้เขียนขอเข้าห้องน้ำ สั่งอยู่ประมาณ ๑๕ นาที ไม่มีอะไรออกนอกจากปวดท้องอยู่ปกติ ถึงเวลาก็ขึ้นรถแท็กซี่รับจ้างในราคา ๓,๕๐๐ บาทไปกลับ ใช้เวลาวิ่ง ๒ ชั่งโมง เศษ ถึงวัดพระธาตุเวลา ๑๓.๓๐ น. ก็เข้าไปในวิหาร กราบพระประธาน แล้วสวดมนต์ตามหน้าที่ ขณะนั้นก็ปวดท้องตลอด เมื่อใกล้เวลา ๑๔.๐๐ น. ยังไม่มีวี่แววจะได้จุดเทียนไชย ปวดท้องจนไม่มีสมาธิ เลยมานั่งรออยู่หน้าตู้เทียนไชย นั่งหลับตาปวดท้องอยู่กับทุกขเวทนาที่พอทนได้ พอถึงเวลา ๑๕.๐๐ น. เจ้าหน้าที่จึงพร้อมให้จุดเทียนไชย นั่งทนปวดท้องอยู่ตั้งแต่เวลา ๖.๐๐ น. ถึง ๑๕.๐๐ น. เป็นเวลา ๙ ชั่งโมง พอถึงเวลาจะจุดเทียนไชย ก็เจิมต้นเทียนไชยก่อน พอลุกขึ้น ก็ดูทำท่าหน้ามืด แต่ควบคุมสติอยู่ได้ด้วย อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา ได้เจิมเทียนไชย เจิมเทียนมงคล ๒ ต้น แล้วก็จุดเทียนไชยด้วยการถวายความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีพระประธานในวิหาร พระโมคคัลลา พระสารีบุตร พระอินทร์ พระพรหม จตุคามรามเทพ ขอพิธีมหามงคล พิธีมหาพุทธาภิเษก เทวาภิเษก จตุคามรามเทพรุ่นยอดมงคล จงมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ด้วยเถิด จากนั้นก็ส่งเทียนชนวนให้กรรมการผู้มีเกียรติ จุดเทียนส่วนอื่นต่อไป ส่วนผู้เขียนขอเข้าห้องน้ำ เสร็จแล้วพักผ่อนอยู่ข้างนอก ดูหลวงหนุ่ยทำพิธีต่อไป ดูแล้วพิธีที่จัดทำ ศักดิ์สิทธิ์แน่นอน พระมหานาคสวดอยู่เป็นเวลา ๑ ชั่งโมงก็จบ เวลาก็ ๑๖.๐๐ น. แล้วต้องเตรียมตัวกลับ คนรถมารออยู่แล้ว ให้พระไปตามพระครูปลัดสุวัฒนสุดคุณ ซึ่งไปด้วยกัน ไปนั่งปรกให้ ไปตามคุณไท ซึ่งเป็นเจ้าพิธีจัดการพิธีใหญ่ เมื่อทุกอย่างพร้อมก็ขึ้นรถกลับสุราษฎร์ธานี เพื่อขึ้นเครื่องกลับดอนเมือง กลับวัดแล้วเตรียมเดินทางไปศรีลังกาต่อไป

ขากลับรถติดบ้าง ใช้เวลาจวนแจมาก รถยังวิ่งไม่ถึงสนามบิน ๑๙.๐๐ น. จะต้องขึ้นเครื่องแต่รถวิ่งถึงสนามบินช้ามาก เนื่องด้วยใจของเราเร็ว กลัวจะไม่ทันเครื่อง ถึงสนามบิน ๑๘.๔๕ น. อีก ๑๕ นาที เครื่องออก บอกพระครูปลัดสุวัฒนสุดคุณว่า รีบไปเช็คตั๋วเร็ว ผู้เขียนให้รางวัลเจ้าของรถไปอีก ๑,๐๐๐ บาท พอได้ตั๋วแล้วก็สบายใจ ในขณะนั้นอาการปวดท้องก็ยังอยู่เหมือนเดิม ได้โทร.คุยกับหมอพนมพันธ์ว่า หลวงพ่อท่าจะติดเชื้ออาหารเป็นพิษเพราะเคยเป็น ให้หมอเตรียมยาไว้ คาดว่าเวลา ๒๑.๐๐ น. คงถึงกุฏิ แต่พอถึงสนามบินดอนเมืองตามเวลา แต่รถมาติดเสียเวลา ใช้เวลาถึง ๒ ชั่งโมงจึงถึงกุฏิ

พอเข้ากุฏิ หมอพนมพันธ์ ก็นำยาแก้ปวดท้องให้ฉัน ๑ เม็ด ผู้เขียนก็ขอนอนเพราะอยากนอน ก็มีผู้นวดให้พอดี หมอพนมพันธ์ ถามถึงอาการที่ปวด แล้วก็ตรวจตามหลักวิชาหมอ ผู้เขียนบอกว่า ขอพักผ่อน ๒ ชั่วโมง แล้วจะเดินทางไปศรีลังกา ๑ วัน แล้วกลับมาให้หมอตรวจว่าเพราะเหตุใดจึงปวดท้อง ขณะนั้นหมอพนมพันธ์ก็บอกเลยว่า หลวงพ่ออย่าไปเลย หลวงพ่อต้องเข้าโรงพยาบาลเพื่อตรวจอาการที่ปวดท้อง ขณะนั้นผู้เขียนเป็นเหมือนคนว่าง่าย เอาไปเข้าโรงพยาบาลก็เข้า เข้าโรงพยาบาลรามาธิบดี ขณะนั้นอาจารย์พรรณี ภรรยาหมอพนมพันธ์ก็โทรบอกหมอหลานชาย ชื่อหมอภานุวัฒน์ เลิศสิทธิชัย ซึ่งเมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๐ ผู้เขียนได้ย้ายประวัติการป่วยจากโรงพยาบาลกรุงเทพ มาอยู่โรงพยาบาลรามาธิบดีพอดี พระครูพิทักษ์เจติยานุกิจก็โทรบอกหมอมาลี ซึ่งกำลังจัดคนอยู่ที่สนามบินสุวรรณภูมิ บอกว่าหลวงพ่อไปศรีลังกาไม่ได้ เพราะต้องเข้าโรงพยาบาลรามาธิบดีด่วน โยมมาลีเข้าใจทันที เริ่มสั่งยกเลิกตั๋วเครื่องบิน ขณะนั้นนายยงยุทธ ฐิติเบญจพล จะต้องเดินทางไปติดสายไฟและรางน้ำ ก็เข้ามาในกุฏิ ผู้เขียนเลยบอกว่า ยัง! หลวงพ่อไปศรีลังกาไม่ได้ ปวดท้องมากต้องเข้าโรงพยาบาลรามาธิบดี คุณยงยุทธเข้าใจไม่ปฏิเสธอะไรเลย แต่เพียงถามว่าทำไมไม่ไปโรงพยาบาลกรุงเทพ ก็ตอบอธิบายให้ฟัง ก็เข้าใจ ได้สั่งการทุกอย่างให้พระครูพิทักษ์เจติยานุกิจ นำเงินมอบให้โยมไปใช้จ่ายแทนหลวงพ่อเมื่อทุกอย่างพร้อม ก็ออกจากกุฏิในเวลา ๑๓.๐๐ น. ถึงโรงพยาบาลรามาธิบดีในเวลา ๑๖.๐๐ น.

ขณะนั้น คุณหมอภานุวัฒน์ เตรียมพร้อมรออยู่แล้ว คุณหมอก็สั่งการจัดการตามระบบ ตรวจเอง รับเป็นคนไข้ของหมอเอง ได้ยินคำถามว่า หมอเอาเองหรือ หมอภานุวัฒน์ตอบว่าต้องเอาเอง แล้วหมอก็สั่งเช็คอย่างละเอียด เริ่มแต่เวลา ๑๐.๐๐ น. ของวันที่ ๓ มิย. ๒๕๕๐ เช็คจนถึงเวลา ๓.๐๐ น. ใช้เวลาถึง ๔ ชั่งโมง ในขณะที่ทำการตรวจอยู่นั้นก็นอนปวดอยู่ตลอด ได้เซ็นยินยอมทำการผ่าตัดให้ไว้แล้ว หมอบอกว่าถ้าพบสิ่งที่เป็นพิษ ก็ต้องทำการผ่าตัด ถ้าไม่พบก็ไม่ต้องผ่าตัด พอถึงขั้นสุดท้ายต้องฉันน้ำผสมแป้งประมาณ ๒ ลิตร ฉันจนแป้งหมดก็เพื่อเอ็กซเรย์คอมพิวเตอร์จะได้เห็นภาพที่ชัดเจน พอผลออกมาเห็นชัดว่า ไส้ติ่งอักเสบ หมอก็เตรียมเข้าห้องผ่าตัดทันที เวลา ๓.๐๐ น. สั่งเข้าห้องพักพิเศษก่อนประมาณ ๑ ชั่งโมง ก็ถูกนำส่งเข้าห้องผ่าตัด ในเวลาประมาณ ๔.๐๐ น. ทำการผ่าตัดในเวลา ๕.๐๐ น. ผู้เขียนที่จะถูกผ่าตัดก็พอพยายามกำหนดสติว่าหมอจะวางยาสลบเมื่อไร หมอนำเครื่องช่วยหายใจมาครอบที่จมูก กำหนดอยู่ว่าเมื่อจะหมดสติ ถึงหมอบอกว่า จะให้ยาสลบแล้วนะ ผู้เขียนทำใจสบายดูว่าจะสลบเมื่อไร หมอใช้นิ้วมือกดตรงใกล้ลูกกระเดือก นำพุทโธให้ได้ 3 จบ ก็เงียบหายไป ไม่รู้เรื่องอะไรอีกเลย

ขณะที่จะฟื้น ก็ไม่ทราบว่าอยู่ห้องไหน แต่มีความรู้สึกเหมือนกับละเมอ แล้วจำได้ว่าหมอบอกให้ยกเท้าขวา ก็ยกเท้าขวาขึ้น หมอบอกให้ยกเท้าซ้าย ก็ยกเท้าซ้ายขึ้น หมอก็พูด

ว่า เรียบร้อย จำได้ว่า ผู้เขียนถามหมอว่า หมอผ่าตัดแล้วหรือยัง หมอตอบว่า เรียบร้อยแล้ว ผู้เขียนยังบอกหมอ ฉันยังไม่เห็นรู้เรื่องเลย หมอพูดว่าอะไร จำไม่ได้ ในความรู้สึกตอนนั้น เหมือนกับหมอถามว่า หายปวดท้องแล้วหรือยัง ก็ตอบว่าหายปวดแล้ว ขณะนั้นมีความรู้สึกสบาย แผลที่ถูกผ่าตัดก็ไม่ปวด ท้องที่เคยปวดอยู่ ก็หายปวด จะนอนพักนานเท่าไรไม่ทราบ ทราบตอนที่เจ้าหน้าที่เข็นเตียงผ่านลิฟท์ จะมีเสียงผู้หญิงพูดว่า ลิฟท์กำลังเปิด ลิฟท์กำลังปิด ลิฟท์กำลังขึ้น ลิฟท์กำลังลง บอกอยู่เป็นประจำ ได้ฟังอยู่หลายครั้ง ทราบว่า ประมาณ ๗.๐๐ น.เศษ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลรามาธิบดี นำผู้เขียนออกจากห้องไอ ซี ยู เข้าห้องพักพิเศษ ชั้น ๖ ห้อง ๙ ขณะที่ถ่ายเตียง รู้สึกเจ็บแผล จึงรู้ว่าได้ถูกผ่าตัดไส้ติ่งออกไปแล้ว ต้องงดน้ำและอาหารเป็นเวลา ๒๔ ชั่วโมง วันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๐ เช้าถึงเย็น เป็นเวลา ๑๒ ชั่วโมง จาก ๑๘.๐๐ - ๒๔.๐๐ น. ของวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๐ ยังให้น้ำเกลือ งดอาหาร เวลา ๑.๐๐ น. ของวันที่ ๔ คอแห้งผาก ขอน้ำจากพยาบาลเพื่อจะบ้วนปาก ต้องบ้วนปากอยู่หลายครั้ง ยังจิบน้ำไม่ได้ คอแห้งแบบไม่มีน้ำลายเลย เมื่อปี ๒๕๔๗ ก็เคยเป็นคอแห้งแบบนี้ จึงรู้และเข้าใจดี ประมาณ ๓.๐๐ น.รู้มีถ่ายออก ต้องลุกขึ้นมาเปลี่ยนผ้า เวลา ๖.๐๐ น. ของวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๐ เปลี่ยนผ้าอีกครั้ง เวลา ๘.๐๐ น. หมอมาตรวจหลายท่าน ถามอาการที่เป็น คำถามทุกอย่าง จำได้ว่า ตอบว่า นิดๆ หมอถามว่า เจ็บแผลไหม ตอบว่า นิดๆ ประมาณ ๑๕.๐๐ น. หมอภาณุวัฒน์ มาตรวจแล้วบอกว่า จิบน้ำได้ เวลาเย็นๆ ฉันซุปอ่อนๆ ได้ปฏิบัติตาม ฉันแล้วก็เดิน ท้องจะได้ไม่อืด ได้ปฏิบัติตาม

พอเช้าวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๐ เวลา ๗.๓๐ น. ก็ฉันข้าวต้มได้หมดชาม เพลฉันข้าวต้มได้หมดชาม เย็นก็ฉันข้าวต้มได้หมดชาม

จากป่วยผ่าตัดเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๐ พระครูปลัดปริยัติวรวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดปราโมทย์ มาเยี่ยมเป็นท่านแรก จากนั้นก็มีใครต่อใครมาเยี่ยมกันอย่างมาก แต่คงไม่ต้องจดบันทึกไว้ในที่นี้ ได้จดบันทึกไว้ในใจทั้งหมดแล้ว ได้พักอยู่ห้องศัลยกรรมพิเศษชั้น ๕ ห้อง ๙ คิดเป็นวัน ก็คือ ๓ วันคือวันที่ ๓ - ๔ - ๕ มิถุนายน ๒๕๕๐ แต่ในวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๐ เวลา ๑๙.๐๐ น. ได้ย้ายห้องไปอยู่ตึกสิริกิติ์ ชั้น ๘ ห้อง ๘/ ๖ ห้องแบบ VIP ห้องใหญ่สบาย วันที่ย้าย ก็มีผู้มาเยี่ยมเป็นจำนวนมาก จำได้ทั้งหมด ในขณะที่มาอยู่ตึกสิริกิติ์ ได้นำสมเด็จองค์อินทรเทวราช มาแจก ทำให้ห้อง ๘/ ๖ มีผู้รู้จักกันเป็นอย่างมาก คนไข้หลายคนนำอาหารมาถวาย พยาบาลหลายคนมาถวายสังฆทาน เลยให้ทุกคนแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เมื่อขณะยังพักอยู่ที่ตึกเดิม ทางสำนักราชวังได้โทรศัพท์เข้ามือถือพระครูพิทักษ์เจดิยานุกิจ จะนิมนต์ผู้เขียนเข้าวังสวนจิตรฯ ในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๐ ผู้เขียนคำนวณเวลาแล้ว คงหายไม่ทัน ก็เลยให้ปฏิบัติไป

พอย้ายมาอยู่ที่ตึกสิริกิติ์ เจ้าหน้าที่สำนักราชวังคนเดิม ก็โทร.มาอีก ผู้เขียนได้ให้คำตอบไปเองว่า ขณะนี้ผ่าตัดอยู่ วันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๐ มันคงยังหายไม่ทัน ขอให้นิมนต์องค์อื่นต่อไป หรือนิมนต์เจ้าคณะจังหวัดก็ได้ เจ้าหน้าที่ให้คำตอบว่า ต้องกราบทูลเบื้องบนให้ทราบก่อน ว่าให้นิมนต์รูปใด ผ่านมาถึงวันที่ ๕ - ๖ - ๗ - ๘ มีทั้งพระเถรานุเถระ และญาติโยมมาเยี่ยมตลอด วันที่ ๗ มิถุนายน โยมมาลี และคุณยงยุทธ กลับจากศรีลังกา ก็มาเยี่ยมที่โรงพยาบาล วันที่ ๘ ทางสำนักพระราชวัง โทร.มาถามที่ศูนย์พยาบาลว่า เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ มาป่วยเป็นโรคอะไร อยู่ตึกไหน จะออกจากโรงพยาบาลวันไหน ขณะนั้นก็ยังไม่ชัด ว่าจะออกวันไหน เมื่อคุณหมอภาณุวัฒน์บอกว่า จะตัดไหมวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๐ ผู้เขียนก็บอกเลยว่า ขอออกวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๐ เวลา ๑๖.๐๐ น.

ในวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๐ กำลังฉันเครื่องดื่มอยู่บนเตียงคนไข้ พยาบาลมาบอกว่า เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง นำสิ่งของพระราชทานมาถวาย ขอเวลา ๒ นาที เตรียมห่มจีวร รับของพระราชทานด้วยความปลื้มปีติเป็นอย่างยิ่ง เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง ๒ ท่าน แต่งชุดปกติขาว ประคองสิ่งของพระราชทานเต็มโตกหวาย มาถึงเวลา ๑๔.๔๕ น. มีนามว่า นายสหัส บุญญาวิวัฒน์ ผู้ช่วยเลขาธิการพระราชวังฝ่ายกิจกรรมพิเศษ กับท่านหนึ่ง ไม่ได้จดนามเพราะเกรงใจ นำพานหวายคล้ายโตกใส่ของพระราชทานเต็มพานโตก มาเยี่ยมที่โรงพยาบาลรามาธิบดี ตึกศูนย์สิริกิติ์ ประกอบด้วย ผ้าห่มนอน ๑ ผืน ผ้าขนหนู่ใหญ่ ๓ ผืน ผ้าขนหนูแบบเช็ดหน้าเล็ก ขนาด ๑ ฟุตสี่เหลี่ยม ผืนละ ๓ สี รวม ๙ ผืน สีเหลือง ๓ ผืน สีพระราชนิยม ๓ ผืน สีขาว ๓ ผืน ใบชาอู่หลง ๑ กระป๋อง กับอีก ๑ ซอง กาชงชา ๑ ใบ ครีมสบู่อาบน้ำ ๓ ขวด ครีมโลชั่นบำรุงผิว ๒ ขวด (EUCEVIN) นับเป็นพระมหากรุณาอย่างหาที่สุดมิได้

ถึงตรงนี้ คงต้องบรรยายพิเศษว่า เหตุใด สมเด็จพระบรมราชินีนาถ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสิ่งของโปรดเยี่ยมอาการอาพาธของเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ พระองค์ทรงทราบได้อย่างไร คงมีคำตอบไว้ตรงนี้ว่า สืบเนื่องเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐ เป็นวันวิสาขบูชา สมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จเวียนเทียนที่องค์พระปฐมเจดีย์ เจ้าอาวาสพร้อมด้วยคณะสงฆ์วัดพระปฐมเจดีย์ จำนวน ๑๐ รูป ได้ถวายการต้อนรับ ได้ถวายศีล ถวายพระพร (อิติปิโสฯ ล ฯ พาหุงฯ ล ฯ) ถวายอดิเรก ถวายพระพร ถวายพระพุทธรูป ถวายเทปซีดี ถวายหนังสือพุทธมามกะ ถวายปัจจัยตามพระราชอัธยาศัย ถวายการสนทนา ถวายการส่งเสด็จหน้าวิหารพระร่วงฯ และโดยเฉพาะได้ถวายพระพรชัยมงคล เป็นประจำทุกวัน เหมือนกับว่าเหตุการณ์ยังใหม่ๆ อยู่ เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐ ยังต้อนรับพระองค์อยู่ แต่พอถึงวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๐ ก็ต้องเข้ารับการผ่าตัด และพักอยู่ที่ตึกศูนย์สิริกิติ์ โรงพยาบาลรามาธิบดี

วันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๕๐ มีเจ้าหน้าที่สำนักราชวัง โทร.จะมานิมนต์เข้าวังสวนจิตรฯ ในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๕๐ ผู้เขียนก็ตอบปฏิเสธไปว่า ไปไม่ได้ เพราะถูกผ่าตัดอยู่ เมื่อพระรูปที่ถูกนิมนต์ต้องถูกเปลี่ยนตัว เจ้าหน้าที่ก็ต้องกราบบังคมทูลให้ทรงทราบ จึงเป็นเหตุให้พระองค์ทรงทราบว่า เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ อาพาธป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลรามาธิบดี จึงทรงทราบ และรับสั่งให้เจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด นำสิ่งของพระราชทานมาถวาย ขณะที่เจ้าหน้าที่นำสิ่งของพระราชทานมาถวาย ก็มีพระครูพิทักษ์เจดิยานุกิจ โยมมาลี วรินทราคม และผู้เขียนซึ่งเป็นผู้อาพาธ ผู้เขียนได้รับประเคนด้วยความปลื้มปีติเป็นอย่างมาก พระครูพิทักษ์เจดิยานุกิจก็ปีติขนลุก โยมมาลีก็ปีติ ทุกคนที่มาเยี่ยม เมื่อได้ทราบก็ปีติไปตามๆ กัน ทุกคนต่างก็คงถวายพระพรเหมือนเดิม ขอพระองค์จงทรงพระเจริญยิ่งยืนนานตลอดกาล และในวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๐ นี้ หมอภาณุวัฒน์ ได้ทำการตัดไหมในเวลา ๑๐.๐๐ น. ตลอดทั้งวัน มีแต่ความปีติ ได้พักผ่อนตามเวลา หลับเป็นปกติ ตื่นขึ้นเช้าวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๐

วันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๐ ตื่นเช้ามาก็สดชื่น ฉันเช้าปกติ ฉันเพลปกติ ญาติโยมที่มา ก็ร่วมกันรับประทานอาหาร ทานเสร็จก็ให้โยมมาลี กับโยมสมศรีไปหาซื้อสิ่งของที่ต้องการได้มาสมใจ มอบให้กับบุคคลต่างๆ ไว้เป็นที่ระลึก การแจกเหรียญสมเด็จพระร่วงองค์อินทรเทวราช ก็แจกไปประมาณ ๘,๐๐๐ องค์ เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถึงเวลาใกล้จะกลับ ก็มีคนไข้ห้องข้างเคียงมาเยี่ยม สนทนากัน ถึงเวลา ๑๖.๐๙ น. ก็เดินทางกลับมาที่วัดพระปฐมเจดีย์

นั่งรถกลับมาถึงวัดเวลา ๑๘.๐๐ น. มีคนมาคอยรับอยู่มาก มอบของแจกเป็นนาฬิกาให้ไปคนละ ๑ เรือน มอบให้ครู ร.ร.วัดพระปฐมเจดีย์ไปคนละ ๑ เรือน พอรุ่งขึ้นวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๐ ทำบุญเลี้ยงพระรับขวัญจำนวน ๑๖ รูป ถวายองค์ละ ๕.๐๐๐ บาท วันที่ ๑๓ มิถุนายน ต้อนรับสมเด็จพระพุฒาจารย์ มาประทานพัดเปรียญ ๓ ประโยค เสร็จไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม จึงมีบันทึกช่วยจำไว้เป็นหลักฐาน

พระธรรมปริยัติเวที วัดพระปฐมเจดีย์

ผู้จดบันทึก

บันทึกช่วยจำ

ของ พระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕

เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

เรื่อง "การปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์" ปี พ.ศ. ๒๕๕๐

หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ ประดิษฐานบนวิหารด้านทิศเหนือขององค์พระปฐมเจดีย์ โดยพระบรมราชโองการของ **"พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" รัชกาลที่ ๖** แห่งราชวงศ์จักรี ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๕๘ เป็นพระพุทธปางประทับยืน ยกพระหัตถ์ขวา มีพุทธลักษณะที่งดงามเด่นสง่ามาก และถือว่าเป็นพระพุทธรูป ที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดนครปฐมมา ๙๒ ปีแล้ว มีพุทธศาสนิกชนทั่วโลกเลื่อมใสศรัทธาเดินทาง ไปกราบไหว้บูชาทุกวัน

เมื่อครั้งประดิษฐานแต่แรก คณะผู้ประดิษฐานได้ทำการปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ตามพระราชดำริของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ องค์หลวงพ่อจึงเหลืองอร่ามงดงามมาก ต่อมาก็หมองด้วยมลภาวะต่าง ๆ **พระธรรมสิริชัย** (ชิต ชิตวิปุโล ป.ธ.๗) เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯในสมัยนั้น ได้มีดำริกับคณะกรรมการวัดจัดพิธีทำการปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ใหม่ในปีพ.ศ.๒๕๑๗ องค์หลวงพ่อพระร่วงฯก็เหลืองอร่ามงดงามเหมือนเดิม พอกาลเวลาล่วงไป องค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ก็ถูกมลภาวะจนดูหมองไปอีก

ปีพ.ศ.๒๕๓๖ **พระศรีสุธรรมเมธี** (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม ป.ธ.๙) เจ้าอาวาสฯในสมัยนั้น ก็ได้จัดให้มีพิธีปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ขึ้นอีก เพราะองค์หลวงพ่อพระร่วงฯหมองด้วยมลภาวะต่าง ๆ เมื่อทำพิธีปิดทองเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จัดพิธีทำบุญฉลองถวายหลวงพ่อพระร่วงฯ เพราะหลวงพ่อพระร่วงฯมีอายุในการประดิษฐานบนวิหารด้านทิศเหนือขององค์พระปฐมเจดีย์ครบ ๗๘ ปีพอดี

กาลได้ล่วงมาถึงปีพ.ศ.๒๕๔๙ องค์หลวงพ่อพระร่วงฯ ก็หมองด้วยมลภาวะต่าง ๆ อีกเพราะทองที่ปิดองค์หลวงพ่อเริ่มดำ **พระธรรมปริยัติเวที** (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม ป.ธ.๙) เจ้าอาวาสฯรูปปัจจุบัน ได้ปรึกษาหารือกับคณะกรรมการและไวยาวัจกรของวัดฯ เพื่อจัดพิธีปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์อีกครั้งหนึ่ง จึงได้ทำหนังสือขออนุญาตจากกรมศิลปากร หนังสือลงวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๔๙ ระหว่างรอการอนุญาตจากกรมศิลปากร ทางวัดฯได้จัดสร้างวัตถุมงคลหลวงพ่อพระร่วงฯ รุ่นปิดทองขึ้น เพื่อเอาไว้มอบแก่ผู้ศรัทธาที่ร่วมบริจาคในการปิดทอง มี ๓ เนื้อ คือ เนื้อทองคำ เนื้อเงิน เนื้อสามกษัตริย์ และเนื้อระฆัง ทำพิธีพุทธาภิเษก ๒ วาระ คือ วันที่ ๒๒ มกราคม และวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ นอกจากจัดสร้างวัตถุมงคลของหลวงพ่อพระร่วงฯ รุ่นปิดทอง ระหว่างรอการอนุญาตจากกรมศิลปากรแล้ว ก็ได้ติดต่อหาช่างฝีมือดีอยู่หลายแห่ง เพราะต้องการช่างปิดทองฝีมือดีเยี่ยมจริง ๆ

จนกระทั่งเดือนมกราคม ๒๕๕๐ ผู้บันทึก และพระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ (รวม) วัดไร่ขิงได้ไปร่วมงานทำบุญที่วัดเบญจมบพิตรฯ กรุงเทพฯ ได้พบและสนทนากับพระเดชพระคุณอาจารย์ **พระธรรมวโรดม** (บุญมา คุณสมฺปนฺโน ป.ธ.๙) มีอยู่ช่วงหนึ่งได้ปรารภให้ท่านอาจารย์ฟังว่าจะทำการปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงฯใหม่ กำลังหาช่างปิดทองฝีมือดีอยู่ ท่านอาจารย์ได้กรุณาแนะนำว่า ท่านเจ้าคุณเจ้าอาวาสวัดปริวาส อยู่ยานนาวา ฝีมือดีปิดทองได้สวยงามดี ลองไปติดต่อดู จากนั้นได้ถามเพื่อนสหธรรมิกหลายรูปว่า เจ้าอาวาสวัดปริวาส อยู่ยานนาวา ฝีมือปิดทองเป็นอย่างไร ? ก็ได้รับการบอกเล่าเหมือนกันหมดว่า ฝีมือเยี่ยมมาก มีผลงานการปิดทองพระประธานวัดใหญ่ วัดดัง ๆ มานานแล้ว ชื่อเจ้าคุณ **พระพิพิธพัฒนาทร** จึงรีบโทรศัพท์ติดต่อทันที เมื่อนัดพบกันได้แล้ว ก็มาพบกันที่วิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ พอพบหน้ากันก็ร้องอ๋อทันที เพราะรูปนี้เคยอยู่ปริวาสด้วยกันที่วัดไทร เขตจอมทอง กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ผ่านมาได้ ๓๓ ปีมาแล้ว ท่านได้เป็นเจ้าอาวาสวัดปริวาส และเป็นพระราชาคณะ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ที่ผ่านมามีชื่อว่า **"พระพิพิธพัฒนาทร"** เมื่อสนทนากันเรื่องจะปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงฯใหม่ ท่านก็ยินดีเต็มใจมากบอกไม่เกิน ๗ วันเสร็จ และจะขอมาบวงสรวงขออนุญาตหลวงพ่อพระร่วงฯก่อนทำการ

วันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๕๐ เวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นวันที่กำหนดทำพิธีบวงสรวง ขออนุญาตหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ ท่านเจ้าคุณ พระพิพิธพัฒนาทร ได้พาคณะมาจากวัดปริวาส มีทั้งพระภิกษุและลูกศิษย์ของท่าน เมื่อทำพิธีบวงสรวงแล้ว ก็ได้ให้พบกับ คุณยงยุทธ และคุณพรเทพ ฐิติเบญจพล สองพี่น้อง เรื่องการจัดตั้งนั่งร้านเพื่อขึ้นปิดทองหลวงพ่อพระร่วงฯ และให้นายสุรเชน จันทร์คูณ หัวหน้าสำนักงานจัดประโยชน์และรักษาองค์พระปฐมเจดีย์ คอยอำนวยความสะดวกประสานงานในทุกเรื่อง จากนั้นท่านกับคณะก็เดินทางกลับ

วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๐ นายพรเทพ ฐิติเบญจพล กับคณะได้ทำการตั้งนั่งร้านตามที่ท่านเจ้าคุณ พระพิพิธพัฒนาทร แนะนำไว้ ระหว่างตั้งนั่งร้าน ท่านก็สั่งการแนะนำด้วย การตั้งนั่งร้านเสร็จวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๐ รุ่งขึ้นวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๐ ได้ลงมือปิดทองซุ้มแก้วก่อน

วันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๕๐ เวลา ๐๗.๐๙ น. เป็นปฐมฤกษ์ในการปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงฯ ผู้บันทึกได้กราบไหว้บูชา ขออนุญาตหลวงพ่อพระร่วงฯ ก่อนปิดทองเป็นปฐมฤกษ์ ได้ปิดที่เม็ดพระศก ๓ เม็ด แล้วระลึกถึงถวายพระอุปัชฌาย์ ปิดถวายพระคู่สวดอีก ๓ เม็ด มีความหมายถึงคาถาว่า มะ อะ อุ และปิดให้โยมพ่อโยมแม่อีก ๒ เม็ด ให้แก่ญาติโยมทั้งหลายพร้อมทั้งผู้เป็นบริวารทั้งหมดอีก ๑ เม็ด จากนั้นได้ลงจากนั่งร้านไปเป็นประธานสงฆ์ประกอบพิธีทำบุญในวันระพี ซึ่งตรงกับวันนี้พอดี

ในพิธีวันระพีนี้ มีนายปรีชา บุตรศรี ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม เป็นประธานฝ่ายฆราวาส พล.ต.ท.วรพงษ์ ชิวปรีชา ผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค ๗ และผู้มีเกียติรหลายท่านมาร่วมงาน ผู้บันทึกจึงแจ้งให้ทราบว่า วันนี้ได้ปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงฯ ใหม่ เป็นปฐมฤกษ์ ใครจะปิดทองเป็นปฐมฤกษ์

ก็ปิดได้ เสร็จพิธีวันระพีแล้ว มีหลายท่านไปร่วมกันปิดทองขอพรกัน และในวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๐ ผู้บันทึก ก็ได้ปิดทองที่พระหัตถ์อีก ๓ แผ่น ซึ่งหมายถึงคาถาว่า มะ อะ อุ เช่นเดียวกัน ปิดทองหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์แล้ว รู้สึกมีความสุขและคิดว่าเป็นบุญวาสนาของเราเหลือเกิน

วันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๐ เวลา ๐๙.๐๐ น. ผู้บันทึกได้ไปกราบบูชาและปิดทองหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์อีก ๓ แผ่น โดยปิดที่พระอุระ ๑ แผ่น พระอุทร ๑ แผ่น ใกล้พระกัจฉะ ๑ แผ่น แล้วไปเป็นประธานสงฆ์เนื่องในงานวันกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประจำปี วันนี้มีพระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ (รวม สุเมธี) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดไร่ขิง มาปิดทองที่พระอุระ พระอุทร และพระบาท อาจารย์ทัศนีย์ เทียนทอง ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนอนุบาลไผทวิทยา จังหวัดนครปฐม ผู้บริจาคร่วมปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์จำนวน ๒ ล้านบาท มาปิดทองที่พระบาท นายปรีชา บุตรศรี พร้อมภริยา ก็มาร่วมปิดทองที่พระบาทด้วยซึ่งเป็นวาระสุดท้ายแล้ว ผู้บันทึกเองก็ทำพิธีปิดทองที่พระบาทของหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์อีกวาระหนึ่งหลังเสร็จพิธีสงฆ์วันกำนัน ผู้ใหญ่บ้านแล้ว ซึ่งเป็นที่สุดของการปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ทั้งองค์ในครั้งสำคัญนี้ การปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์เสร็จเรียบร้อยทุกอย่างเมื่อเวลา ๑๑.๐๐ น. ฉันภัตตาหารเพลพอดี และตรงกับวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ วันแม่แห่งชาติด้วย คือ วันเฉลิมพระชนมพรรษา **"สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ"** ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๕ พรรษา นับเป็นปีมหามงคลยิ่ง

เวลา ๑๙.๐๐ น. ท่านเจ้าคุณฯ **พระพิพิธพัฒนาทร** ได้สั่งให้นายช่างเริ่มเรื้อนั่งร้านส่วนบนออก ผู้บันทึกได้อยู่ดูแลกำกับ และสั่งการนายช่าง ซึ่งมีนายพรเทพ ฐิติเบญจพล เป็นหัวหน้า ให้ทำอย่างระมัดระวังอย่าประมาท ใช้เวลาทำการประมาณ ๓ ชั่วโมง ซึ่งสำเร็จเสร็จการรื้อนั่งร้านโดยเรียบร้อยเป็นอย่างดี เมื่อเอานั่งร้านออกหมดแล้ว ก็มองเห็นองค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์เต็มตา องค์หลวงพ่อเหลืองอร่ามงดงามมาก ด้วยแสงทองคำสว่างไสวไปทั้งองค์ ผู้บันทึกนั่งมององค์หลวงพ่อแล้วมีความสุขใจมาก คณะผู้ปิดทอง โดยท่านเจ้าคุณ พระพิพิธพัฒนาทร ต่างก็มีความปีติโสมมนัสกันทุกคน นั่งมองดูผลงานของตนเองด้วยความสุขใจเหมือนกัน

เมื่อพิธีปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ท่านเจ้าคุณ **พระพิพิธพัฒนาทร** เจ้าอาวาสวัดปริวาส เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร หัวหน้าคณะช่างผู้ปิดทอง ซึ่งท่านเจ้าคุณฯได้ลงมือปิดทองเอง ตั้งแต่ต้นจนแล้วเสร็จ ได้ปรารภกับผู้บันทึกว่า ขอทำบุญฉลองการปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงฯ เสร็จเรียบร้อยไม่มีอุปสรรค ในวันรุ่งขึ้นคือวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๐ เวลา ๑๖.๐๐ น. ซึ่งทางวัดฯ โดยผู้บันทึกได้ตอบรับทันที เพราะตรงกับความในใจว่า การปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงฯใหม่ในครั้งนี้ ตั้งใจว่าจะให้ทันในปีมหามงคล ๒ มงคลใหญ่ คือ

๑. ถวายเป็นพระราชกุศลและเทิดพระเกียรติแด่ **องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภูมิพลมหาราช** ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๘๐ พรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ "วันพ่อแห่งชาติ"

๒. ถวายเป็นพระราชกุศลและเทิดพระเกียรติแด่ **สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ** ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๗๕ พรรษา วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ "วันแม่แห่งชาติ"

วันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๔๐ เวลา ๑๖.๔๙ น. ตรงกับวันพระใหญ่แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๘-๘ หลังจากพระสงฆ์ในวัดทำวัตร ทำสังฆกรรมฟังพระปาฏิโมกข์ และเจริญพระพุทธมนต์แล้ว ได้อาราธนาพระสงฆ์ จำนวน ๑๘ รูป มี **พระราชรัตนมุนี** (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ ป.ธ.๙) เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม รองเจ้าอาวาส วัดพระปฐมเจดีย์ฯ เป็นประธาน และมีอาจารย์ทัศนีย์ เทียนทอง ผู้ศรัทธาบริจาค ๒ ล้านกว่าบาท ผู้บัญชาการตำรวจภูธรภาค ๗ พล.ต.ท.วรพงษ์ ชิวปรีชา และผู้ศรัทธาสาธุชนอีกมาก ร่วมทำบุญครั้งนี้ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เสร็จแล้ว ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม ก่อนอนุโมทนา ผู้บันทึกในฐานะเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ ขอโอกาสประกาศชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการปิดทองครั้งนี้ ให้พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ในสมาคมนี้ได้ทราบว่า

"ขอโอกาส พระสงฆ์เถรานุเถระทั้งหลาย และขอเจริญพรญาติโยมสาธุชนทั้งหลาย ก่อนที่เราจะรับพรจากพระสงฆ์ อาตมาขอโอกาสชี้แจงให้ทราบว่า การปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงฯ ใหม่ทั้งองค์ในครั้งนี้ เสร็จเรียบร้อยแล้ว สวยงดงามมาก สุกเปล่งปลั่งสว่างไสวไปทั่วทั้งองค์ เห็นแล้วมีความสุขใจมาก การปิดทองครั้งนี้ ได้ช่างผู้ปิดทองฝีมือดีเยี่ยมคือ ท่านเจ้าคุณ **พระพิพิธพัฒนาทร** และลูกศิษย์ของท่าน มีทั้งพระสงฆ์วัดปริวาส และฆราวาสผู้เป็นศิษย์ ใช้ทองอย่างดีที่สุด ก่อนจะทำพิธีปิดทอง ผู้บันทึกได้เคยถามท่านเจ้าคุณ **พระพิพิธพัฒนาทร** ว่าจะใช้จ่ายเท่าไร จะได้จัดเตรียมปัจจัยไว้ให้ ท่านตอบว่า **"ตามสบายครับหลวงพ่อให้เท่าไรวัดก็ได้เท่านั้น"** ผู้บันทึกก็เดาใจท่านไม่ถูกว่าหมายความว่าอย่างไร อาตมาก็เลยเขียนเช็คถวายท่านในวันนี้ ๓ ล้านบาท อาจารย์ทัศนีย์ เทียนทองร่วมบริจาคเป็นเจ้าภาพ ๒ ล้านบาท ผู้ศรัทธาบริจาคใส่ตู้บ้าง บริจาคเป็นการเฉพาะบ้าง รวมแล้ว ๓ ล้านบาทเศษ มอบให้อาจารย์ทัศนีย์ เทียนทอง เป็นผู้แทนของวัดฯและคณะผู้ศรัทธา ถวายท่านเจ้าคุณ พระพิพิธพัฒนาทร ผู้มาร่วมในพิธีเป็นจำนวนมากได้กล่าวคำว่า **"สาธุ ๓ ครั้ง"** เป็นการอนุโมทนาบุญในครั้งนี้ พอถวายเสร็จ ท่านเจ้าคุณพระพิพิธพัฒนาทร ได้ขอโอกาสกล่าวปราศรัยชี้แจงว่า

"วันนี้ รู้สึกดีใจเป็นบุญกุศลของเราทั้งหลาย ที่ได้มาร่วมกันทำบุญฉลองการปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์เสร็จในวันนี้ ที่เราทั้งหลายได้มาปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงฯในครั้งนี้ ก็เพราะความเมตตากรุณาของหลวงพ่อ พระเดชพระคุณ **พระธรรมปริยัติเวที** เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ และเจ้าคณะภาค ๑๕ ไม่มีท่านเราก็ไม่ได้มาทำงานในครั้งประวัติศาสตร์สำคัญอย่างนี้ ขอให้ทุกท่านได้รับบุญกันทุกคน ในชีวิตตั้งแต่เกิดมา ยังไม่เคยได้รับเงินส่วนตัวมากมายถึง ๓ ล้าน เหมือนวันนี้เลย

"ขอประกาศให้ทุกท่านทราบว่า คณะผู้ปิดทองของเรา เมื่อไปปิดทองที่ไหนยังไม่เคยรับเงินเป็นค่าตอบแทนเลย การปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงฯนี้ ใช้ทองไปทั้งหมด ๘๒,๐๐๐ แผ่น คิดเป็นเงิน

จำนวน ๔๓๑,๘๐๐ บาท (สี่แสนสามหมื่นหนึ่งพันแปดร้อยบาทถ้วน) มีผู้บริจาคร่วมมาทั้งหมดจำนวน ๕๘๗,๖๑๓ บาท (ห้าแสนแปดหมื่นเจ็ดพันหกร้อยสิบสามบาทถ้วน) หักค่าใช้จ่ายแล้วยังเหลือเงินอีกจำนวน ๑๕๕,๘๑๓ บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นห้าพันแปดร้อยสิบสามบาทถ้วน) หลวงพ่อ พระธรรมปริยัติเวที มอบให้อีกจำนวน ๓ ล้านบาท ขอเอารวมกันทั้งหมดเป็นเงินจำนวน ๓,๑๕๕,๘๑๓ บาท (สามล้านหนึ่งแสนห้ามหมื่นห้าพันแปดร้อยสิบสามบาทถ้วน) แล้วขอถวายวัดพระปฐมเจดีย์ฯ คืนทั้งหมด พูดง่าย ๆ ว่าปิดทองถวายหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์นั่นเอง และยังมีเงินถวายหลวงพ่อพระร่วงฯ อีก คราวหน้าถ้ามีโอกาสก็ขอจองคนช่างชุดนี้ไว้อีกเลย"

นับว่าท่านเจ้าคุณ **พระพิพิธพัฒนาทร** เจ้าอาวาสวัดปริวาส เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร และคณะลูกศิษย์ที่มาดำเนินการปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ในครั้งนี้ ได้สะสมบุญไว้มากเป็นการปฏิบัติธรรม คือการทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทุกประการ โดยเฉพาะท่านเจ้าคุณ พระพิพิธพัฒนาทร เป็นพระที่มีคุณธรรมสูง สามารถชักจูงคนเข้าวัดและผูกมัดจิตใจของศิษยานุศิษย์ไว้ได้เป็นอย่างดี และให้ศิษย์ทั้งหลายได้ร่วมกันกระทำบำเพ็ญความดีคือบุญเอาไว้มาก ๆ ถ้ามีโอกาส ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมด้วย

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม ป.ธ.๙) เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ ในฐานะประธานอำนวยการบูรณะปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ในครั้งนี้ ขอบันทึกรายนามทีมช่างผู้ทำการปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ไว้เป็นประวัติศาสตร์ของวัดฯในครั้งนี้ ดังนี้

๑. **พระพิพิธพัฒนาทร** เจ้าอาวาสวัดปริวาศ กรุงเทพมหานคร

๒. พระปลัดบุญเรือง ปุญฺญวโร	๓. พระนิติ สํวโร
๔. พระสมุห์ปรีชา ปริชาโน	๕. พระชูเดช อคฺคเตโช
๖. พระฐิติ ฐิติธมฺโม	๗. พระวีรวุฒิ ฉนฺทธมฺโม
๘. คุณพรเทพ ฐิติเบญจพล	๙. คุณฉ่อป่า แซ่จึง
๑๐. คุณอาราม จิตนิยม	๑๑. คุณสำราญ สละสำลี
๑๒. คุณธีรวุฒิ คำหนูไทย	๑๓. คุณกฤษ บ๊วยเจริญ
๑๔. คุณจักรพันธ์ อธิวัชร์เมธากุล	๑๕. คุณกาญจนา เปี่ยมใจ
๑๖. คุณยุพิน เถื่อนอิ่ม	๑๗. คุณดิสพร เอฟเฟนดี้
๑๘. คุณสิริพร ตุลยนิติกุล	๑๙. แม่ชีสมาน สีสัน
๒๐. คุณสกล เก่งลือชา	๒๑. คุณสมพงษ์ วงศ์ปัญญาภรณ์
๒๒. คุณธเนศ มหิทธิเศรษฐ	๒๓. คุณใช้ มหิทธิเศรษฐ
๒๔. คุณมณฑาทิพย์ คงจรูญ	๒๕. คุณณัฐชนัญ เก่งลือชา
๒๖. คุณทรงกลด วณิชเสถียร	๒๗. คุณสุรเชน จันทร์คูณ
๒๘. คุณประเสริฐ กาญจนพิมลกุล	

และมีมีรายละเอียดของงานการบูรณะปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์อีก ดังนี้

เริ่มงานบูรณะปิดทอง วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๐

เสร็จงานบูรณะปิดทอง วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐

รายการ รายรับ - รายจ่าย

รับจากผู้บริจาค	เป็นจำนวนเงิน	๓,๕๘๗,๖๑๓	บาท
จ่ายค่าทองปิด ๘๒,๐๐๐ แผ่น	เป็นจำนวนเงิน	๔๓๑,๘๐๐	บาท
คงเหลือเงินทำบุญถวายวัด	จำนวนเงิน	๓,๑๕๕,๘๑๓	บาท

ขอให้ทุกท่านที่มีส่วนร่วมในงานสำคัญครั้งนี้ จงได้รับพรของพระร่วงโรจนฤทธิ์ดังนี้ **"ขอให้อายุยืนนาน ขอให้ลูกหลานมีชื่อเสียง ขอให้ครอบครัวมีความสุข ขอให้สุขภาพร่างกายแข็งแรง"**

จึงขอบันทึกประวัติศาสตร์ของวัดพระปฐมเจดีย์ฯ เรื่องการบูรณะปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ ปี พ.ศ.๒๕๕๐ ไว้ให้อนุชนคนรุ่นหลังได้อ่านกันต่อไป

(พระธรรมปริยัติเวที)

เจ้าคณะภาค ๑๕ เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๐

บันทึกช่วยจำ

ของ พระธรรมปริยัติเวที เจ้าคณะภาค ๑๕
เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร
"วันแม่แห่งชาติ" ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐

ก่อนถึงวันแม่แห่งชาติทุกปี ทางราชการโดยผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม จะมีหนังสือมานมัสการเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ เพื่อขอใช้สถานที่กองอำนวยการวัดพระปฐมเจดีย์ฯ และถนนหน้าพระวิหารพระร่วงโรจนฤทธิ์ เป็นสถานที่จัดงานถวายพระพรพระราชสดุดีแด่ **"สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ" แม่แห่งชาติ** ทางวัดจะช่วยจัดสถานที่ประดิษฐานพระบรมสาทิสลักษณ์ของพระองค์ท่าน และตกแต่งอย่างสมพระเกียรติ

วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๕๐ ก่อนถึงวันแม่แห่งชาติ ๓ วัน ได้รับโทรศัพท์จากคุณไพโรจน์ หาดแก้ว เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังว่า มีฎีกานิมนต์เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ไปเจริญพระพุทธมนต์ ถวายพระพรในพระบรมมหาราชวัง ณ พระที่นั่งพระบรมราชสถิตยมโหฬาร เมื่อรับฎีกานิมนต์แล้ว ก็รู้สึกปีติใจและหวลระลึกย้อนหลังไปถึงเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก **สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ "แม่แห่งชาติ"** ได้เสด็จพระราชดำเนินมานมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ พระร่วงโรจนฤทธิ์ และเสด็จเวียนเทียนปทักษิณรอบองค์พระปฐมเจดีย์ ๓ รอบ เป็นการส่วนพระองค์ ผู้บันทึกได้มีโอกาสรับเสด็จพร้อมด้วยเจริญพระพุทธมนต์ถวายพระพร ถวายอดิเรกแด่พระองค์ท่าน

วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นวันแม่แห่งชาติ เวลา ๐๗.๐๐ น. ผู้บันทึกได้เป็นประธานฝ่ายสงฆ์พร้อมด้วยพระสงฆ์ สามเณร ๑๐๐ รูปเศษ ออกเดินรับอาหารบิณฑบาตจากพสกนิกรชาวนครปฐมทุกหมู่เหล่าเป็นจำนวนมาก มี นายปรีชา บุตรศรี ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม เป็นประธานฝ่ายฆราวาส และผู้บันทึกได้เป็นผู้นำพสกนิกรทั้งหมดได้กล่าวคำปฏิญาณแสดงตนเป็นพุทธมามกะ **"พุทธมามกะ"** แปลว่า เป็นผู้นับถือพระพุทธเจ้า **"พุทธ"** แปลว่า **ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน** ผู้รู้ คือ รู้เท่าทันเหตุการณ์ทุกอย่าง **ผู้ตื่น** คือ รู้ตัวมีสติอยู่เสมอ ผู้เบิกบาน คือ มีความสดชื่นแจ่มใสใจดีตลอด

เวลา ๐๙.๐๐ น. เสร็จจากบิณฑบาตวันแม่แห่งชาติแล้ว ก็ขึ้นไปที่วิหารหลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ เพราะการปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงใหม่ทั้งองค์จะแล้วเสร็จในวันที่ ๑๒ สิงหาคมนี้ ซึ่งนับว่าเป็นมงคลมาก ทั้งนี้เพราะต้องการถวายเป็นพระราชกุศลแด่ **"สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ"** ซึ่งเป็นวันแม่แห่งชาติ การปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ใหม่ทั้งองค์ในครั้งนี้ ได้รับความกรุณาจากท่านเจ้าคุณ **พระพิพิธพัฒนาทร** เจ้าอาวาสวัดปริวาส เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร และคณะพระภิกษุพร้อมญาติโยมของท่านเป็นผู้ดำเนินการ ได้แล้วเสร็จในเวลา ๑๑.๐๐ น. วันแม่แห่งชาติพอดี

เวลา ๑๓.๐๐ น. เดินทางไปที่วัดไร่ขิง อธิษฐานจิตพิธีพุทธาภิเษกวัตถุมงคลของหลวงพ่อวัดไร่ขิง รุ่น "มงคลจตุคาม" จากนั้นได้เดินทางไปพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ในพระบรมมหาราชวัง เพื่อเจริญพระพุทธมนต์ถวายพระพร **"สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ"**

พอถึงเวลา ๑๘.๐๐ น. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ** สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ เสด็จพระราชดำเนินออกทรงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย เจ้าหน้าที่อาราธนาศีล เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีราจารย์ วัดชนะสงคราม ประธานสงฆ์ถวายศีล ทรงศีล เจ้าหน้าที่อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์รูปที่ ๓ เชิญบทชุมนุมเทวดา พระสงฆ์ ๒๑ รูป เจริญพระพุทธมนต์ถวายใช้เวลาเกือบ ๑ ชั่วโมง ผู้บันทึกนั่งลำดับที่ ๙ เมื่อจบแล้ว **สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ** พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม มีผ้าไตร ปากกา นาฬิกาปลุก โคมไฟฟ้า สบู่ ดอกไม้ธูปเทียน และปวารณาปัจจัย ๘๐,๐๐๐ บาท (แปดหมื่นบาทถ้วน) เป็นธนบัตรใบละ ๑,๐๐๐ บาท ๘๐ ใบ เลขบนธนบัตรคือ ๐ ต ๙๖๖๖๐๑ ถึง ๐ ต ๙๖๖๖๘๐ ปัจจัยจำนวนนี้ ผู้บันทึกได้นำเข้ามูลนิธิโรงเรียนสหศึกษาบาลี องค์พระปฐมเจดีย์ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระองค์ท่าน ซึ่งผู้บันทึกรับประเคนจากพระหัตถ์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พอดี นับเป็นวาสนาของผู้บันทึกอีกวาระหนึ่ง จากนั้นประธานสงฆ์อนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา

ออกจากพระบรมมหาราชวัง เวลา ๒๐.๐๐ น. จากนั้นได้ไปที่วัดกระจัง เขตตลิ่งชัน ซึ่งมีพิธีหล่อพระร่วงโรจนฤทธิ์ในวันแม่แห่งชาติ โดยเจ้าอาวาส พระครูธรรมธรพรพรหม เป็นผู้ขออนุญาต มีคุณสนธยา กล่อมเปลี่ยน อุบาสิกาผู้ใจบุญเป็นผู้อุปถัมภ์ พอถึงวัดกระจัง มี พระสิริชัยโสภณ วัดมหาธาตุฯ พระศรีสมโพธิ วัดพระเชตุพนฯ พระครูปลัดสุวัฒนสุตคุณ วัดไร่ขิง พระครูธรรมธรพรพรหม เจ้าอาวาสวัดกระจัง คุณสนธยา กล่อมเปลี่ยน คอยต้อนรับอยู่ เมื่อเสร็จจากวัดกระจังแล้ว ก็เดินทางกลับวัดถึงวัดเวลา ๒๑.๐๐ น.เศษ

วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐ เป็นวันแม่แห่งชาติ ทำให้ระลึกถึงแม่ของเราเองด้วยและได้ทำความดีตลอดทั้งวัน ถวายให้แม่ของชาติและมอบให้แม่ของตนเองด้วย จึงขอบันทึกช่วยจำเอาไว้อ่านในอนาคต เพื่อกันลืมความดีในอดีตต่อไป

(พระธรรมปริยัติเวที)
เจ้าคณะภาค ๑๕ เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ฯ
ผู้บันทึก
๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๐

บันทึกช่วยจำ

งานถวายพระราชกุศลแด่ ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔

และพิธีอัญเชิญตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติฯ ๘๐ พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ขึ้นประดิษฐานบนบุษบกมาลา บริเวณข้างพระวิหารหลวง
วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๐

วัดพระปฐมเจดีย์ มีองค์พระปฐมเจดีย์ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญยิ่ง โดย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ได้ทรงมีพระราชศรัทธาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นไว้ ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ.๒๓๙๖ นับถึงปัจจุบัน มีอายุได้ ๑๕๔ ปีแล้ว ผู้เขียนได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์มา ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๖ นับถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๑๔ ปีแล้ว ได้ทำหน้าที่ดูแลทำนุบำรุงรักษาองค์พระปฐมเจดีย์ และบริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ ในเนื้อที่ดิน ๑๑๘ ไร่ กับ ๒ งานเศษ มาโดยตลอด เมื่อบริหารงานภายในวัดพระปฐมเจดีย์ ก็ได้เห็นความอัศจรรย์ต่างๆ มาโดยตลอด และได้ระลึกนึกถึงพระบารมีของพระมหากษัตริย์ที่ทรงทำนุบำรุงองค์พระปฐมเจดีย์มาทุกพระองค์ ได้จัดทำบุญถวายเป็นพระราชกุศลแด่ทุกพระองค์ โดยตั้งจิตอธิษฐานไว้ว่า "ขออุทิศบุญกุศลแด่ผู้ที่ทำนุบำรุงองค์พระปฐมเจดีย์ทุกท่าน พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์" ปัจจุบัน ก็จัดให้เป็นรูปธรรม โดยมีวันกำหนดทำบุญให้ไว้ดังนี้ คือ.-

- วันที่ ๑๓ เมษายน เป็นวันทำบุญให้กับผู้มีพระคุณทั้งหมด ที่ทำนุบำรุงองค์พระปฐมเจดีย์
- วันที่ ๓๐ พฤษภาคม เป็นวันทำบุญถวายพระราชกุศลแด่ ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๗ ณ พระวิหารหลวง ห้องนอก
- วันที่ สิงหาคม เป็นวันทำบุญเทวตาพลี ทำบุญทิ้งกระจาด
- วันที่ กันยายน ทำบุญถวายอดีตเจ้าอาวาส
- วันที่ ๑ ตุลาคม ทำบุญถวายพระราชกุศลแด่ ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔
- วันที่ ๒๓ ตุลาคม ทำบุญถวายพระราชกุศลแด่ ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๕
- วันที่ ก่อนงานเทศกาล ๒ วัน ทำบุญถวายสังฆทาน อุทิศส่วนบุญถวายพระยาพาน ยายหอม ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔ ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๕ ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๗
- วันที่ ๒ พฤศจิกายน ถวายเครื่องสักการะ วันสถาปนาองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ
- วันที่ พฤศจิกายน วันเปิดงานเทศกาลฯ มีพิธีทำบุญทักษิณานุปทาถวายเป็นพระราชกุศลแด่ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖
- วันที่ ๑๐ ธันวาคม ทำบุญถวายพระราชกุศลแด่ ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๗
-

สำหรับวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๐ นี้ มีเหตุการณ์ที่ควรบันทึกช่วยจำไว้ดังนี้

ปรารภเหตุนับถอยหลังจากนี้ไป ๓ เดือน คณะกรรมการจังหวัดนครปฐม โดยมี ผู้ว่าราชการ-จังหวัดนครปฐม เป็นประธาน ได้พิจารณาตามนโยบายของกระทรวงมหาดไทย ที่มีมติกำหนดให้จังหวัดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เคยเสด็จพระราชดำเนินไป ได้จัดสร้างบุษบกมาลาแบบสวยงาม เป็นอนุสรณ์สถานเพื่อประดิษฐานตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติฯ ๘๐ พรรษา ตามรูปแบบลักษณะของทางสำนักพระราชวัง ฝ่ายช่างสิบหมู่ ได้ออกแบบให้เหมาะกลมกลืนกับสถานที่นั้น สำหรับที่องค์พระปฐมเจดีย์ คณะกรรมการจังหวัดนครปฐม ร่วมกับเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ได้มาเลือกหาสถานที่ที่เหมาะสม แล้วต่างก็มีความเห็นที่ตรงกันว่า สถานที่ที่เหมาะสม คือข้างวิหารหลวง ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ใกล้กับต้นราชพฤกษ์ที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปลูกไว้เมื่อคราวเสด็จฯ นมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๐๒ อยู่ในระหว่างหอระฆังกับพระวิหารหลวง และมีต้นราชพฤกษ์อยู่ใกล้ๆ แลดูเหมาะสมพอดี เมื่อได้สถานที่แล้ว ทางนายช่างสิบหมู่ของสำนักพระราชวัง ก็มาวัดพื้นที่ดำเนินการให้เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ได้ทำการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ โปรยดอกไม้ให้ ออกแบบได้รูปแบบที่สวยงาม โดยประมาณราคาไว้ ๑,๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านหนึ่งแสนบาท) มอบให้ทางวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นเจ้าภาพสร้างถวาย ถัดจากนั้นมา นายช่างก็ทำการก่อสร้างได้อย่างรวดเร็ว ใช้โครงสร้างแบบง่ายๆ ไม่ต้องลงเสาเข็มอะไร เพราะพื้นที่แข็งแรงดีอยู่แล้ว เมื่อนายช่างปั้นลวดลายประกอบเสร็จแล้ว งานต่อมาก็เหลือเพียงตบแต่งส่วนฐานรากอีกนิดหน่อยก็จบ แล้วก็กำหนดเลือกวันเวลาที่เหมาะสม เพื่อจะประกอบพิธีอัญเชิญตราสัญลักษณ์ขึ้นประดิษฐานบนบุษบกมาลา กำหนดเอาวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๐ เวลา ๑๖.๐๐ น. ช่างมีความพอดีจริงๆ เพราะวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๐ เป็นวันเริ่มต้นทำงานวันแรกของข้าราชการที่โยกย้ายสลับหน้าที่กัน นับว่าเป็นนิมิตหมายอันดีงาม

และมีเหตุพิเศษในวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๐ นั้นที่ควรบันทึกไว้ในที่นี้ คือ

❒ เวลา ๑๐.๓๐ น. ทางวัดได้ทำพิธีบำเพ็ญกุศลถวายพระราชกุศลแด่ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔ ขณะเริ่มพิธีในพระวิหารพระปรินิพพาน ท่านอธิบดีผู้พิพากษาศาลภาค ๗ มาถวายสักการะเจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ในวิหารพระปรินิพพาน ผู้เขียนจึงเชิญให้ท่านอธิบดีผู้พิพากษาศาลภาค ๗ พร้อมด้วยคณะร่วมบำเพ็ญกุศลถวายเป็นพระราชกุศล แด่ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔ ร่วมถวายทอดผ้าไตร ถวายไทยธรรม กรวดน้ำ ถวายภัตตาหารเพล

❒ นับเป็นมงคลอย่างยิ่งแก่ผู้ที่ทำและผู้ที่มาร่วม ในภาคบ่าย ๑๖.๐๐ น. นิมนต์พระสงฆ์ดำรงสมณศักดิ์ ๗๖ รูป รับทักษิณานุปทานถวายล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔ อีกวาระหนึ่ง วาระนี้มีท่านผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม **นายชนินทร์ บัวประเสริฐ** พร้อมด้วยคณะ มาเป็นประธานร่วมด้วย เมื่อพระสงฆ์รับทักษิณาฯ แล้ว อนุโมทนา เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม พร้อมผู้มีเกียรติที่มาร่วมทุกท่าน กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลถวายเป็นพระราชกุศลแด่ ล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๔ สืบไป

❒ หลังเสร็จพิธีแล้ว ได้เดินมาทางด้านพระวิหารทิศตะวันออก เพื่อทำพิธีอัญเชิญตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติฯ ๘๐ พรรษา ขึ้นไปประดิษฐานบนบุษบกมาลา พระสงฆ์ ๙ รูปพร้อมบนอาสนะสงฆ์ มีพระราชรัตนมุนี เจ้าคณะจังหวัดนครปฐม เป็นประธานสงฆ์ ผู้มีเกียรติมาร่วมพิธีกันเป็นจำนวนมาก เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม ผู้เป็นประธานพร้อม เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์กล่าวปราศรัย แจ้งความเป็นมาเกี่ยวกับการจัดสร้าง ให้ทุกคนที่มาร่วมในพิธีฯ ได้ทราบว่า ที่ทุกคนมาร่วมพิธีนี้ ขอให้เข้าใจตรงกันว่า พิธีอัญเชิญตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติฯ ๘๐ พรรษา ขึ้นประดิษฐานบนบุษบกมาลา นี้เป็นพิธีอัน

เป็นมงคลยิ่ง และการอัญเชิญตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติฯ ๘๐ พรรษานี้ เป็นแห่งแรกของประเทศไทย สำหรับที่จังหวัดนครปฐม ที่ได้ดำเนินการแล้วเสร็จสำเร็จ เพราะทุกฝ่ายพร้อม ฝ่ายออกแบบพร้อม ฝ่ายสถานที่พร้อม ฝ่ายช่างพร้อม และฝ่ายออกทุนทรัพย์ก็พร้อม จึงสำเร็จได้รวดเร็วดังกล่าวแล้ว ทุกท่านที่มาร่วมทั้งหมด ต่างก็สวมเสื้อชุดเหลือง วันที่ ๑ ตุลาคม นี้ เป็นวันจันทร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประสูติวันจันทร์ วันนี้ก็วันจันทร์ สวมเสื้อเหลืองเป็นสีวันจันทร์ จึงรวมความได้ว่า เป็นวันแห่งมงคลของพวกเรา

เมื่อทุกฝ่ายพร้อม พิธีฯ ก็เริ่มต้นด้วยนายอำเภอฯ โชคชัย เดชอมรธัญ กล่าวรายงานต่อประธานในพิธีฯ ผู้ว่าฯ ชนินทร์ บัวประเสริฐ กล่าวตอบ เชิญผู้มีเกียรติทั้งหมดมายืนรวมกัน ร่วมกันถือสายสูตร อธิษฐานจิตอัญเชิญตราสัญลักษณ์ทั้ง ๔ แผ่น ทำด้วยหินอ่อนสวยงาม ขึ้นวางประดิษฐานบนบุษบกมาลา พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ๓ จบ เสร็จแล้ว ผู้ว่าฯ กล่าวนำถวายพระพรชัยมงคล ๓ ครั้งว่า **"ทรงพระเจริญ ทรงพระเจริญ ทรงพระเจริญ"** แล้วโปรยข้าวตอกดอกไม้ เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ บรรดาผู้มีเกียรติที่มา ตั้งต้นแต่ผู้ว่าราชการจังหวัดฯ ช่วยกันประเคนถวายจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา ผู้ร่วมพิธี ร่วมกันกรวดน้ำ เป็นเสร็จพิธี

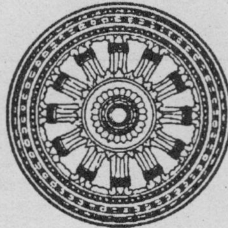
เห็นว่าเป็นเรื่องที่ควรบันทึกไว้ให้ทราบกันสืบต่อไป

ผู้จดบันทึก **พระธรรมปริยัติเวที เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์**
วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๐

รายการค่าใช้จ่ายในการปั้นหุ่นและหล่อปฏิสังขรณ์ พระร่วงโรจนฤทธิ์ ฯ ทั้งปิดทองและประดิษฐานเสร็จ

รายการ	จำนวนเงิน		รวมเงิน		หมายเหตุ
	บาท	ส.ต.	บาท	ส.ต.	
ขี้ผึ้งหาบละ ๑๐๐ บาท ๕ หาบเงิน	๕๐๐	-			
ชันหาบละ ๑๒ บาท ๕ หาบเงิน	๖๐	-			
ดินเหนียว ๓๐๐ ก้อนเงิน	๔๕	-			
ทราย ๖๐ กิวปิก เงิน	๑๕๐	-			
น้ำมันปลาปีบละ ๘ บาท ๔ ปีบเงิน	๓๒	-			
น้ำมันยาง ปีบละ ๔ บาท ๔ ปีบเงิน	๑๖	-			
ดินนวน ๓๐ ปีบเงิน	๑๐	-			
ทองเหลืองหาบละ ๔๒ บาท ๑๐๐ หาบเงิน	๔๒๐๐	-			
ถ่านโกงกางหาบละ ๔ บาท ๒๕๐ หาบเงิน	๑๐๐๐	-			
อิฐมอญพันละ ๘ บาท ๑๐๐๐๐ แผ่นเงิน	๘๐	-			
ลวดเหล็กต่าง ๆ หาบละ ๑๒ บาท ๒๗ หาบเงิน	๓๒๔	-			
ตะปูฝรั่งต่าง ๆ ชั่งละ ๑๒ สตางค์ ๑๐๐ ชั่งเงิน	๑๒	-			
ตะปูจีนต่าง ๆ ชั่งละ ๑๕ สตางค์ ๕๐ ชั่งเงิน	๗	๕๐			
ตะกั่วนมหาบละ ๒๐ บาท ๒ หาบเงิน	๔๐	-			
เบ้าไทย์ ๓๐๐ เป้าเงิน	๑๐๐	-			
กรับรองเบ้า ๑๐๐ อันเงิน	๒๐	-			
กระดานปิดเตา ๒๐๐ แผ่นเงิน	๓๓	-			
อั้งโล่จีนอย่างใหญ่ ๔ ใบเงิน	๒	-			
ฟืนแสมอย่างใหญ่ ๑๐๐๐๐ ดุ้นเงิน	๓๕๐	-			
กะทะเหล็กอย่างกลาง ๓ กะทะเงิน	๔	๕๐			
ถังเปลสังกะสีอย่างใหญ่ ๓ ถังเงิน	๙	-			
เชือกมลิลาโต ๑ นิ้วฟุต ยาว ๒๔ วาเงิน	๙	-			
ปรูดโต ๑ นิ้ว ๓ อันเงิน	๑	๕๐			
ปรูดโต ๑ นิ้ว กึ่ง ๒ อันเงิน	๒	๒๕			

ปรูดโต ๒ นิ้ว ๔ อันเงิน					
แปรงจีนโต ๒ นิ้ว ๕ อันเงิน	๔	-			
แปรงจีนโต ๓ นิ้ว ๕ อันเงิน	-	๖๐			
คีมเหล็กถอนทอง ๒ เล่มเงิน	-	๖๐			
คีมเหล็กเททอง ๘ เล่มเงิน	๑๐	-			
จ่าเหล็กตักทอง ๔ เล่มเงิน	๒๔	-			
คีมเหล็กจับอิฐ ๘ เล่มเงิน	๘	-			
คีมปากนกแก้ว ๔ เล่มเงิน	๑๖	-			
คีมตัดลวด ๔ เล่มเงิน	๔	-			
คีมจับเหล็ก ๔ เล่มเงิน	๑๖	-			
เลื่อยสำหรับตัดทอง ๒ ปื้นเงิน	๔	-			
เหล็กค้อนน่านิ้วกึ่ง ๓ ปื้น เงิน	๑๐	-			
เหล็กสกัดทอง ๑๒ ปื้น เงิน	๔	๕๐			
ทั่งดีเหล็กน่า ๔ นิ้ว ๑ ปื้นเงิน	๑๕	-			
ปากกาจับเหล็กน่า ๖ นิ้ว ๑ เงิน	๓๐	-			
ตะไบแบนยาว ๑๒ นิ้วฟุต ๖ ปื้นเงิน	๔๐	-			
ตะไบท้องปลิงยาว ๑๒ นิ้วฟุต ๘ ปื้นเงิน	๑๕	-			
ตะไบหางหนู ยาว ๑๒ นิ้วฟุต ๘ ปื้นเงิน	๑๖	-			
บุ้ง ยาว ๑๒ นิ้วฟุต ๔ ปื้น เงิน	๗	๕๐			
แปรงเหล็ก ๔ แปรง เงิน	๘	-			
สว่านเจาะทอง ๑ อัน เงิน	๒	-			
จอบจีนด้ามพร้อม ๒ จอบ เงิน	๒๕	-			
ชะแลงโต ๑ นิ้ว ๒ อัน เงิน	๓	-			
เสียม ๑ เล่ม เงิน	๒	๕๐			
สูบนอน ๑ สูบ เงิน	๑	-			
ไม้สักทำโครงปั่นนุ่น ๓ ยก เงิน	๑๕	-			
ไม้ศรีราชา ๑๕๐ คิวฟุต เงิน	๘๙	-			
ไม้สิงคโปร์น่า ๒X๓ นิ้ว ยาว ๓ วา ๕๐ ท่อน เงิน	๑๖๕	-			
	๑๙	-			

สรุปรายรับ-รายจ่าย
ปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์
เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ถึง ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐

รายรับ

๑. รับจากตู้บริจาค	จำนวนเงิน	๖,๕๐๗,๗๗๗	บาท
๒. รับจากรายนามผู้บริจาค ๑๙๙ ท่าน	จำนวนเงิน	๑,๖๒๒,๐๗๖	บาท
๓. รับจาก **อาจารย์ทัศนีย์ ไผทฉันท์** เจ้าภาพ	จำนวนเงิน	๒,๐๐๐,๐๐๐	บาท
๔. รับจาก **พระพิพิธพัฒนาทร** เจ้าอาวาสวัดปริวาส	จำนวนเงิน	๓,๕๘๗,๖๑๓	บาท
	รวมเป็นจำนวนเงิน	**๑๓,๗๑๗,๔๖๖**	**บาท**

รายจ่าย

๑. จ่ายค่าของสมณาคุณ	จำนวนเงิน	๓๓๐,๐๐๐	บาท
๒. จ่ายค่าปิดทอง	จำนวนเงิน	๓,๕๕๗,๖๑๓	บาท
๓. จ่ายค่านั่งร้านพร้อมค่าแรง	จำนวนเงิน	๕๖,๙๕๐	บาท
๔. จ่ายค่าแผ่นทองคำให้ผู้ศรัทธาปิด	จำนวนเงิน	๒๘๕,๔๓๐	บาท
๕. จ่ายค่าอื่น ๆ ในการปิดทองทำแท่นเครื่องสังเวยเป็นต้น	จำนวนเงิน	๔๘,๗๐๐	บาท
	รวมเป็นจำนวนเงิน	**๔,๒๗๘,๖๙๓**	**บาท**

ทราบ
๒๑ ส.ค. ๒๕๕๐

รับรองตามนี้

(นายสุรเชน จันทร์คูณ)
หัวหน้าสำนักงานจัดประโยชน์และรักษาองค์พระปฐมเจดีย์
๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๐

งานปิดทองพระร่วงโรจนฤทธิ์ พ.ศ. ๒๕๕๐

พระธรรมปริยัติเวที ประธานปฏิสังขรณ์ปิดทองพระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ

ทีมงานปิดทอง

๑. **พระพิพิธพัฒนาทร** เจ้าอาวาสวัดปริวาส เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร

๒.	พระปลัดบุญเรือง	ปุญฺญวโร	๓.	พระนิติ	สํวโร
๔.	พระสมุห์ปรีชา	ปริชาโน	๕.	พระชูเดช	อคฺคเตโช
๖.	พระฐิติ	ฐิติธมฺโม	๗.	พระวีรวุฒิ	ฉนฺทธมฺโม
๘.	คุณพรเทพ	ฐิติเบญจพล	๙.	คุณสิริพร	ตุลยนิติกุล
๑๐.	คุณฉ่อป่า	แซ่จึง	๑๑.	แม่ชีสมาน	สีสัน
๑๒.	คุณอาราม	จิตนิยม	๑๓.	คุณสกล	เก่งลือชา
๑๔.	คุณสำราญ	สละสำลี	๑๕.	คุณสมพงษ์	วงศ์ปัญญาภรณ์
๑๖.	คุณธีรวุฒิ	ดำหนูไทย	๑๗.	คุณธเนศ	มหิทธิเศรษฐ
๑๘.	คุณกฤษ	บ๊วยเจริญ	๑๙.	คุณใช้	มหิทธิเศรษฐ
๒๐.	คุณจักรพันธ์	อธิวัชร์เมธากุล	๒๑.	คุณมณฑาทิพย์	คงจรูญ
๒๒.	คุณกาญจนา	เปี่ยมใจ	๒๓.	คุณณัฐชนัญ	เก่งลือชา
๒๔.	คุณยุพิน	เถื่อนอิ่ม	๒๕.	คุณทรงกลด	วณิชเสถียร
๒๖.	คุณดิสพร	เอฟเฟนดี้	๒๗.	คุณสุรเชน (ผู้ประสานงาน)	จันทร์คูณ

งานบูรณะพระร่วงโรจนฤทธิ์

เริ่มงานบูรณะปิดทอง วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๕๐

เสร็จงานบูรณะปิดทอง วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๐

รายการ รายรับ – รายจ่าย

ยอดบริจาคร่วมปิดทองเฉพาะที่ พระพิพิธพัฒนาทร รับไว้	๕๕๗,๖๑๓ บาท
จำนวนทองที่ใช้ ๘๒,๐๐๐ แผ่น เป็นเงิน	๔๓๑,๘๐๐ บาท
ยอดคงเหลือ	๑๒๕,๘๑๓ บาท

หมายเหตุ พระพิพิธพัฒนาทร ได้นำเงินส่วนที่เหลือนี้ ส่งมอบถวายแก่วัดพระปฐมเจดีย์แล้ว โดยมี พระธรรมปริยัติเวที เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ เป็นผู้รับมอบไว้เมื่อ ๑๓ ส.ค. ๒๕๕๐

รายนามผู้บริจาคปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์

ฝ่ายสงฆ์

๑. พระธรรมปริยัติเวที	๑๐๐,๐๐๐ บาท
๒. พระราชรัตนมุนี	๑๐,๐๐๐ บาท
๓. พระศรีสุธรรมเวที	๑๐,๐๐๐ บาท
๔. พระครูสุธีเจติยานุกูล	๑๐,๐๐๐ บาท
๕. พระมหาวิทาง อติวํโส	๒,๐๐๐ บาท
๖. พระณัฏฐพล ไทยวัฒนานนท์	๑,๐๐๐ บาท
รวมยอดสุทธิ	๑๓๓,๐๐๐ บาท

รายนามผู้บริจาคปิดทององค์หลวงพ่อพระร่วงโรจนฤทธิ์

ฝ่ายฆราวาส

๑.	อาจารย์ทัศนีย์ เทียนทอง	๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท
๒.	คุณจันทร์เพ็ญ แตงจุ้ย	๒๐๐,๐๐๐ บาท
๓.	สภาวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม	๑๐๐,๐๐๐ บาท
๔.	คุณสวัสดิ์ สุวรรณนที และครอบครัว	๑๐๐,๐๐๐ บาท
๕.	หอการค้าจังหวัดนครปฐม	๑๐๐,๐๐๐ บาท
๖.	มูลนิธิ สุเทพ – ลิ้นจี่ สุสัณฐิติพงษ์	๑๐๐,๐๐๐ บาท
๗.	คุณวัลยา มงคลประดิษฐ์	๑๐๐,๐๐๐ บาท
๘.	คุณสุพร – สุพี เดชะเทพศ และครอบครัว	๑๐๐,๐๐๐ บาท
๙.	คุณพรทิพย์ กิจล้ำเลิศ	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๐.	พุทธสมาคมจังหวัดนครปฐม	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๑.	ร.ร.สิรินธรราชวิทยาลัย	๕๐,๐๐๐ บาท
๑๒.	เพื่อนร่วมรุ่นอัสสัมชัญปี ๒๕๐๑ - ๒๕๐๒	๔๐,๐๐๐ บาท
๑๓.	คุณธนกร อินทวงศ์	๔๐,๐๐๐ บาท
๑๔.	คุณจงจิตต์ วีระวัฒนา	๓๐,๐๐๐ บาท
๑๕.	คุณเมธี ศิริมาลัยสุวรรณ	๒๐,๐๐๐ บาท
๑๖.	คุณกนกพร – มนต์พรหม ยูวะเวส	๒๐,๐๐๐ บาท
๑๗.	คุณสมชาย – นิภาพรรณ จิวัจฉรานุกูล	๒๐,๐๐๐ บาท
๑๘.	คุณสมนึก ถิรวัฒน์ดำรงกุล และครอบครัว	๑๒,๐๐๐ บาท
๑๙.	คุณพรชัย คุณกิตติวรรณ	๑๑,๕๐๐ บาท
๒๐.	ผู้ศรัทธาบูชากัณฑ์เทศน์มาฆบูชา (ถวายหลวงพ่อพระธรรมปริยัติเวที)	๑๐,๖๐๐ บาท
๒๑.	คุณหอม – มาลี – รัฐศาสตร์ – วรพงษ์ สนประเสริฐ	๑๐,๐๐๐ บาท
๒๒.	คุณแม่ศุภจงจินต์ สุขโพธิ์เพชร	๑๐,๐๐๐ บาท
๒๓.	คุณดุสิต-วัฒนา เขมาภิรัต-จำรัส-สัมฤทธิ์-ณิชวรรณ จุนเสนี	๑๐,๐๐๐ บาท
๒๔.	ฯพณฯ ชาญชัย – ผจงจิตต์ ปทุมารักษ์	๑๐,๐๐๐ บาท
๒๕.	คุณหม่วย ภัทรดิดกรัตน์	๑๐,๐๐๐ บาท

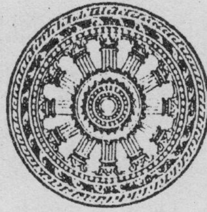
๒๖. คุณสิริกาญจน์ เจริญคุณาสิทธิ์ ๑๐,๐๐๐ บาท
๒๗. คุณณรงค์ ทองสุก ๑๐,๐๐๐ บาท
๒๘. ร้านรุ่งอาภรณ์ ๑๐,๐๐๐ บาท
๒๙. คุณแม่เชื้อ แซ่ลี้ (โยมมารดาพระศรีสุธรรมเวที) ๑๐,๐๐๐ บาท
๓๐. นายธงชัย สายขุนทด ๑๐,๐๐๐ บาท
๓๑. คุณสุภาพร ไหลธนานนท์ ๑๐,๐๐๐ บาท
๓๒. ชมรมธารน้ำใจ ๑๐,๐๐๐ บาท
๓๓. คุณทรงวุฒิ วราตินันท์ และครอบครัว ๑๐,๐๐๐ บาท
๓๔. คุณลักขณา – ญาณี โชคสมงาม ๙,๙๙๙ บาท
๓๕. คุณไพรัช ตุงคเศรวงค์ และครอบครัว ๘,๘๘๘ บาท
๓๖. คุณอนันต์-วัฒนา-เฉลิมพงศ์-พรรณพิมล-เอกเผ่าพันธุ์ และครอบครัว ๗,๐๐๐ บาท
๓๗. คุณสุชมพัฒน์-นพลักษณ์-ชัยพล-สุชมวัฒน์-อัจฉราภรณ์-ศิวะ ๖,๐๐๐ บาท
๓๘. คณะโครงการไหว้พระ ๙ วัด จังหวัดนครปฐม ๕,๔๙๐ บาท
๓๙. คุณยุพิน สุดประเสริฐ ๕,๐๐๐ บาท
๔๐. คุณโรจนาพร เทพรังสิมันต์กุล ๕,๐๐๐ บาท
๔๑. คุณอรัญญา วงษ์สุวรรณ ๕,๐๐๐ บาท
๔๒. ร้านไหลฮงฮวด ๕,๐๐๐ บาท
๔๓. คุณสมจิตต์ สินธำรงกุล และครอบครัว ๕,๐๐๐ บาท
๔๔. คุณพงศ์ภีระ-อาจารี ปฐมศิริโรจน์ ๕,๐๐๐ บาท
๔๕. คุณนิธิดล-ภคพัล-สหวัชร-ฟ้าใส-เพทไสย ๕,๐๐๐ บาท
๔๖. คุณอนงค์ โตโพธิ์ไทย ๕,๐๐๐ บาท
๔๗. คุณอุทัยรัตน์ ศรีสกุลยาภรณ์ ๕,๐๐๐ บาท
๔๘. คุณวีดา สุวรรณรัตน์ ๕,๐๐๐ บาท
๔๙. คุณปิยะ ฉิมมณีวงศ์ ๕,๐๐๐ บาท
๕๐. คุณธนกร อินทรวงค์ – นิรันทร์ พินิจจันทร์ ๕,๐๐๐ บาท
๕๑. คุณเพียง – พวงเงิน ทองสัมฤทธิ์และครอบครัว ๕,๐๐๐ บาท
๕๒. น.ส.ศศิกานต์ ศรีกิจเกษมวัฒน์ ๕,๐๐๐ บาท

๕๓. นายอาณัติ – ยุพิน เชี่ยวชาญวลิชกิจ ๔,๐๐๐ บาท
๕๔. คุณเดโช คุณสิริกันยา ออมสินทวีโชค ๔,๐๐๐ บาท
๕๕. คุณวรมุนี – อริยะ – ไพศาล ๓,๖๐๐ บาท
๕๖. คุณปวีณา ภัยสมบูรณ์ – ท.พญ.ฉันทิดา พงค์พุดติ ๓,๐๐๐ บาท
๕๗. คุณสุพาณี-อภิชน-อำนาจ โตโพธิ์ไทย ๓,๐๐๐ บาท
๕๘. คุณวิเชียร สงวนวงศ์ และครอบครัว ๓,๐๐๐ บาท
๕๙. นายจำนงค์ นางสุวรรณา ขำทอง และครอบครัว ๓,๐๐๐ บาท
๖๐. พล.ต.ต.ระพีพัฒน์ – มาลีฝาละวงศ์ และครอบครัว ๒,๐๐๐ บาท
๖๑. คุณสุจินดา ชุณหชาคร ๒,๐๐๐ บาท
๖๒. คุณจีรวัสส์-นภัสวัณณ์ โรจนาธิโมกข์ ๒,๐๐๐ บาท
๖๓. คุณอเนก สงวนพานิช ๒,๐๐๐ บาท
๖๔. คุณบุญสม – ธรรมรัตน์ ประเสริฐมรรค ๒,๐๐๐ บาท
๖๕. คุณศิริพร ศิริโภคา ๒,๐๐๐ บาท
๖๖. คุณมะลิวัลย์ มิตรวัฒนากุล ๒,๐๐๐ บาท
๖๗. คุณกิตตินันท์ ชโยปถัมภ์ ๒,๐๐๐ บาท
๖๘. คุณธนาวัติ เขียวรุ้งเพชร และครอบครัว ๒,๐๐๐ บาท
๖๙. คุณสมเกียรติ – ปราณี ฌานรันต์โอฬาร ๒,๐๐๐ บาท
๗๐. คุณณัฏฐกร รุ่งเรืองธัญญา ๒,๐๐๐ บาท
๗๑. คุณกรกรรัฐ รุ่งเรืองธัญญา ๒,๐๐๐ บาท
๗๒. คุณกัญญมน รุ่งเรืองธัญญา ๒,๐๐๐ บาท
๗๓. คุณรุ่งนภา (เลี้ยง) จิตชัยจรัสศรี ๒,๐๐๐ บาท
๗๔. คุณสุรเชน จันทร์คูณ และครอบครัว ๒,๐๐๐ บาท
๗๕. คุณพรพรรณ หุนะปูน และครอบครัว ๑,๐๐๐ บาท
๗๖. คุณลัดดา ไทยปรีชา และครอบครัว ๑,๐๐๐ บาท
๗๗. คุณชมพู่ เอี่ยมชะอุ่ม ๑,๐๐๐ บาท
๗๘. คุณศิระ ศรีสกุลยาภรณ์ ๑,๐๐๐ บาท
๗๙. คุณกฤษณา กันตะเพ็ง ๑,๐๐๐ บาท

๘๐.	คุณสุทธีชน เมฆสกุล	๑,๐๐๐ บาท
๘๑.	แม่อุบาสิกาเล็ก ชมมณี	๑,๐๐๐ บาท
๘๒.	คุณพงษ์มาลา และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท
๘๓.	คุณพิสิทธิ์ เจริญคุณาสิทธิ์	๑,๐๐๐ บาท
๘๔.	ครอบครัว วงศ์ตรรัตนชัย-พงเอกพัฒน์-เพชรโยธิน-เอื้อวรสุข	๑,๐๐๐ บาท
๘๕.	คุณมารีย์ ธรรมจิต	๑,๐๐๐ บาท
๘๖.	คุณไพโรจน์ อรุณล้ำเลิศ และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท
๘๗.	คุณสมหวัง – สิริวัฒน์ ตั้งสมบัติวิสุทธ์	๑,๐๐๐ บาท
๘๘.	คุณนริธร – จรัญจิราวัฒน์สถิต และธิดา	๑,๐๐๐ บาท
๘๙.	คุณบุญทม จรูญจันทน์	๑,๐๐๐ บาท
๙๐.	คุณดำรงค์ โชติกวนิชย์	๑,๐๐๐ บาท
๙๑.	คุณกฤตีกา ศรีสุวรรณ	๑,๐๐๐ บาท
๙๒.	คุณวาสนา สามงามน้อย	๑,๐๐๐ บาท
๙๓.	คุณวันชัย ฐิตาภรณ์	๑,๐๐๐ บาท
๙๔.	คุณสุรเชษฐ์ วิบูรณ์รัชกิจ	๑,๐๐๐ บาท
๙๕.	คุณนิรันทร์ พินิจจันทร์	๑,๐๐๐ บาท
๙๖.	ร้านเพิ่มพลทวีการช่าง และครอบครัวสุหัตถาพร	๑,๐๐๐ บาท
๙๗.	คุณจิ้งง้วน แซ่นัว	๑,๐๐๐ บาท
๙๘.	คุณสุวรรณี ตั้งจิตรวิสุทธิ์	๑,๐๐๐ บาท
๙๙.	คุณกฤษณา กันตะเพ็ง	๑,๐๐๐ บาท
๑๐๐.	คุณชาลี-ขวัญจิต-ด.ช.พงศ์วิทย์ แก้วพริ้ง	๑,๐๐๐ บาท
๑๐๑.	คุณกิตติศักดิ์-ปัฐมาวดี นิสง่ากุล	๑,๐๐๐ บาท
๑๐๒.	ร.ต.ต.สุเทพ จิตรสังวรณ์ และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท
๑๐๓.	คุณธนกฤต ตากสุนทร	๑,๐๐๐ บาท
๑๐๔.	คุณประนอม - มานพ	๑,๐๐๐ บาท
๑๐๕.	คุณทง ตันติชวลิต	๑,๐๐๐ บาท
๑๐๖.	คุณสมชาย – รจนา – กันตภณ ชลัมพร	๑,๐๐๐ บาท

๑๐๗. คุณสมศักดิ์-อำพันธ์ อิ่มเอิบปฐม	๑,๐๐๐	บาท
๑๐๘. ร้านอาหารเจ๊จ้อน	๑,๐๐๐	บาท
๑๐๙. นางแซ่ยิ้น ประเสริฐชัย	๑,๐๐๐	บาท
๑๑๐. นายสมศักดิ์ ประเสริฐชัย	๑,๐๐๐	บาท
๑๑๑. นายตระกูล อารยะกีรติ	๑,๐๐๐	บาท
๑๑๒. นางรุ่งฟ้า อารยะกีรติ	๑,๐๐๐	บาท
๑๑๓. ด.ญ.วรดา อารยะกีรติ	๑,๐๐๐	บาท
๑๑๔. ด.ญ.ณัฎฐา อารยะกีรติ	๑,๐๐๐	บาท
๑๑๕. นายณพล นาคนวพันธ์	๑,๐๐๐	บาท
๑๑๖. ด.ช.สรัช นาคนวพันธ์	๑,๐๐๐	บาท
๑๑๗. นายสนิท – นางลัดดาวัลย์ อ.เจริญกุล	๑,๐๐๐	บาท
๑๑๘. นายณรงค์ – ประไพศรี สิริพงศ์	๑,๐๐๐	บาท
๑๑๙. นายณรงค์ศักดิ์ อ.เจริญกุล	๑,๐๐๐	บาท
๑๒๐. ครอบครัวปิยะพัชร	๙๙๙	บาท
รวมเงินที่ได้รับบริจาค ยอดสุทธิ	๓,๔๙๑,๐๗๖	บาท

(สามล้านสี่แสนเก้าหมื่นหนึ่งพันกับเจ็ดสิบหกบาทถ้วน)

สำเนา

ที่ ว. ๕๐ / ๒๕๔๙

วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร
อ.เมืองฯ จ.นครปฐม ๗๓๐๐๐

๒๙ กันยายน ๒๕๔๙

เรื่อง ขออนุญาตปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ

เจริญพร อธิบดีกรมศิลปากร

เนื่องด้วยองค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ประดิษฐานอยู่ ณ พระวิหารด้านทิศเหนือขององค์พระปฐมเจดีย์ มีขนาดสูงตั้งแต่พระเกศลงมาถึงพระบาท ๑๒ ศอก ๔ นิ้ว (๐๗.๔๕ เมตร) เป็นที่เคารพสักการะบูชาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ได้มีการปิดทองครั้งหลังสุดเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๖ - ๒๕๓๗ ถัดจากนั้นมาถึงปัจจุบันนี้ เป็นเวลาล่วงมา ๑๒ ปีเศษแล้ว องค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ซึ่งแต่เดิมที่เคยมีสีทองเหลืองอร่าม ก็เกิดเศร้าหมองด้วยมลภาวะต่างๆ รอบองค์พระร่วงฯ เช่น ฝุ่นละออง มูลนก เป็นต้น จำเป็นต้องลงรักปิดทองเสียใหม่ เพื่อให้มีความสวยงามเช่นเดิม

แต่เนื่องด้วยกรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ การดำเนินการบูรณะปฏิสังขรณ์ จึงต้องทำเรื่องขออนุญาต เพื่อให้เป็นไปตามรูปแบบรายการของกรมศิลปากร และอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลงานของเจ้าหน้าที่กรมศิลปการ

ในการนี้ ทางวัดพระปฐมเจดีย์ โดยเจ้าอาวาส จึงขออนุญาตทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ฯ ตามเหตุผลที่แจ้งไว้แล้วนั้น สำหรับค่าใช้จ่ายในการนี้ทั้งหมด จะใช้งบประมาณของทางวัดเอง

ฉะนั้น จึงเจริญพรมาเพื่อได้โปรดพิจารณาอนุญาต หากเห็นเป็นการสมควร ทางวัดจะได้ดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระธรรมปริยัติเวที)
เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์

โทร.(๐๓๔) ๒๑๐๓๓๘
โทรสาร. (๐๓๔)๒๑๐๓๓๙

ที่ วธ ๐๔๐๗/ ๓๗๔

กรมศิลปากร
ถนนหน้าพระธาตุ กทม. ๑๐๒๐๐

๒๕ มกราคม ๒๕๕๐

เรื่อง ขออนุญาตปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์

นมัสการ เจ้าอาวาสวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร

อ้างถึง ลิขิตวัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ที่ ว ๕๐/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๔๙

ตามลิขิตที่อ้างถึง วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร แจ้งว่า องค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ ธรรโมภาส มหาวชิราวุธราชปูชนียบพิตร ประดิษฐานอยู่ ณ พระวิหารด้านทิศเหนือขององค์พระปฐมเจดีย์ ปัจจุบันองค์พระร่วงโรจน์ฤทธิ์ เกิดเศร้าหมองด้วยมลภาวะต่าง ๆ รอบองค์พระร่วง จำเป็นต้องลงรักปิดทองใหม่ เพื่อให้เกิดความสวยงามเช่นเดิม จึงขออนุญาตทำการบูรณปฏิสังขรณ์ปิดทององค์พระร่วงโรจนฤทธิ์ ความละเอียดแจ้งแล้ว นั้น

กรมศิลปากรได้นำเข้าที่ประชุมคณะทำงานเพื่อพิจารณารูปแบบรายการเบื้องต้น ครั้งที่ ๑๘/๒๕๔๙ เมื่อวันอังคารที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๙ พิจารณาแล้ว ที่ประชุมมีมติเห็นชอบให้ลงรักปิดทององค์พระร่วงโรจน์ฤทธิ์ฯ ใหม่ทั้งองค์ทับบนผิวทองเดิม

กรมศิลปากรพิจารณาแล้ว เห็นชอบตามมติคณะทำงานพิจารณารูปแบบรายการเบื้องต้น และอนุญาตให้วัดพระปฐมเจดีย์ ราชวรมหาวิหาร ดำเนินการได้ตามมติคณะทำงานฯ ดังกล่าว

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดทราบ และประสานการดำเนินการกับสำนักโบราณคดี กลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม ต่อไป

ทราบ
ดำเนินการตามเสนอ

๒๗ ม.ค. ๒๕๕๐

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(นายเขมชาติ เทพไชย)
รองอธิบดี ปฏิบัติราชการแทน
อธิบดีกรมศิลปากร

สำนักโบราณคดี
กลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม
โทร. ๐ ๒๒๘๒ ๒๑๒๑ ต่อ ๒๔๘

คาถาบูชาพระร่วงโรจนฤทธิ์ อินทร์พรหมรามเทพ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (๓ จบ)

พุทธัง อาราธะนัง กะโรมิ
ธัมมัง อาราธะนัง กะโรมิ
สังฆัง อาราธะนัง กะโรมิ

ติณณัง ระตะนานัง อานุภาเวนะ อิมัง สัจจะวาจัง อะธิฏฐามิ
อิมัสมิง ปะฐะมะเจติเย ปะติฏฐิตัง อิทธิโรจะนะพุทธะรูปัง
อะหัง วันทามิ สัพพะทา สัพพะลาภา ภะวันตุ เม, เต
อะติโรจะติ ปัญญายะ สัมมาสัมพุทธะสาวะโก

"อิทัง โข ปะนะ ภะวันตัง อิทธิโรจะนะพุทธะรูปัง เอวัง กัลยาโณ กิตติสัทโท อัพภุคคะโต"

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ ฯ

อินทะสาวัง มะหาอินทะสาวัง พรหมะสาวัง มะหาพรหมะสาวัง
จักกะวัตติสาวัง มะหาจักกะวัตติสาวัง เทวาสาวัง มะหาเทวาสาวัง
อิสีสาวัง มะหาอิสีสาวัง มุนีสาวัง มะหามุนีสาวัง สัปปุริสะสาวัง
มะหาสัปปุริสะสาวัง พุทธะสาวัง ปัจเจกะพุทธะสาวัง อะระหัตตะสาวัง
สัพพะสิทธิวิชชาธะรานังสาวัง สัพพะโลกาอิริยานังสาวัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหนตุ

สาวัง คุณัง วิชชัง พะลัง เตชัง วิริยัง สิทธิ กัมมัง ธัมมัง
สัจจัง นิพพานัง โมกขัง คุยหะกัง ทานัง สีลัง ปัญญา นิกขัง ปุญญัง
ภาคะยัง ยะสัง ตัปปัง สุขัง สิริ รูปัง จะตุวีสะติเทสะนัง
เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหนตุ หุลู หุลู หุลู สะวาหายะ ฯ

